

**MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA
BOSNE I HERCEGOVINE**

2016

GODIŠNJE IZVJEŠĆE

**IZ OBLASTI POLJOPRIVREDE, ISHRANE I RURALNOG RAZVOJA
ZA BOSNU I HERCEGOVINU**

SVIBANJ, 2017. GODINE

SADRŽAJ

Izvori podataka i doprinos u pripremi izvješća	3
Skraćenice	4
Lista tablica	5
Lista grafikona	5
Predgovor	7
1. ZNAČAJ I DOPRINOS POLJOPRIVREDNOG SEKTORA PRIVREDI BOSNE I HERCEGOVINE	10
1.1. Značaj poljoprivrednog sektora u stvaranju BDV i zapošljavanju	10
1.2. Broj i struktura gazdinstava	12
1.3. Zemljišni resursi, oranice i poženjene površine	13
2. TRENDVI U POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI	15
2.1. BILJNA PROIZVODNJA	16
2.1.1. ŽITARICE	16
2.1.2. ULJARICE	19
2.1.3. DUHAN	22
2.1.4. KRUMPIR I POVRĆE	23
2.1.5. VOĆARSKA PROIZVODNJA	28
2.1.5.1. MALINE I JAGODE	31
2.1.6. GROŽĐE	33
2.2. BROJNO STANJE STOKE I PERADI	34
2.3. PROIZVODNJA I PRERADA MLIJEKA	36
2.4. PROIZVODNJA MESA	40
2.4.1. Proizvodnja goveđeg mesa	41
2.4.2. Proizvodnja svinjskog mesa	44
2.4.3. Proizvodnja ovčijeg mesa	46
2.4.4. Proizvodnja mesa peradi	47
2.5. Proizvodnja jaja	49
2.6. Proizvodnja meda	51
3. PREHRAMBENA INDUSTRIJA U BOSNI I HERCEGOVINI	52
4. POLJOPRIVREDNA POLITIKA I POLITIKA RURALNOG RAZVOJA	53
4.1. Pravni i institucionalni okvir poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja	53
5. POPTPORA POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U BOSNI I HERCEGOVINI	55
5.1. Ukupna izdvajanja za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH	56
5.2. Poređenje mjera potpore u BiH sa Europskom unijom i zemljama regiona, i razina dostignute harmonizacije sa Zajedničkom poljoprivredne politike Europske unije	58
5.3. Analiza strukture proračunske potpore po skupinama mjera	59
5.3.1. Mjere izravne potpore proizvođačima/proizvodnjama	60
5.3.2. Mjere ruralnog razvoja	61
5.3.3. Mjere tržišno-cjenovne politike	62
5.3.4. Mjere općih usluga u poljoprivredi	63
5.3.5. Neallocirano (ostalo)	63
5.4. Struktura potpore po proizvodima/proizvodnjama	64
5.5. Kantonalne potpore i njihova provedbena politika	65
5.6. Pretpristupni instrument pomoći EU namijenjen poljoprivredi i ruralnom razvoju – IPARD	66
6. REALIZACIJA MJERA I PRIORITETA U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ISHRANE I RURALNOG RAZVOJA U 2016. GODINI	68
7. SPROVEDBA MEĐUNARODNIH SPORAZUMA U OBLASTI POLJOPRIVREDE	87

7.1. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)	87
7.2. CEFTA (Central European Free Trade Agreement)	89
8. VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA POLJOPRIVREDNO PREHRAMBENIH PROIZVODA	91
8.1. Zemljopisna struktura u vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda	93
8.2. Robna razmjena između Europske unije i BiH	94
8.2.1. Razmjena poljoprivrednim proizvodima Bosne i Hercegovine sa Republikom Hrvatskom	94
8.3. Razmjena poljoprivrednim proizvodima Bosne i Hercegovine i CEFTA	95
8.3.1. Robna razmjena sa Republikom Srbijom	95
8.4. Razmjena poljoprivrednim proizvoda Bosne i Hercegovine i EFTA	96
8.5. Razmjena poljoprivrednim proizvodima BiH i Turske	97
9. BEZBIJEDNOST HRANE	98
10. VETERINARSTVO	103
11. ZAŠTITA ZDRAVLJA BILJA	107
12. RIBARSTVO	114
13. EUROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNA SURADNJA/DONATORSKA POMOĆ	115
13.1. Planiranje i koordinacija međunarodne pomoći u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja	116
14. MJERE I PRIORITETI U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ISHRANE I RURALNOG RAZVOJA ZA 2017.GODINU	117

Izvori podataka i doprinos u pripremi izvješća

Godišnje izvješće iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za Bosnu i Hercegovinu za 2016. godinu (Izvješće) je deseto po redu izvješće koje je izradilo Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine u suradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH, i Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Distrikta Brčko BiH.

Izvješće predstavlja cjelovit dokument u BiH u kojem je prikazano stanje u poljoprivredno-prehrambenom sektoru i implementirane mjere poljoprivredne politike, razina novčanih sredstava koja su izdvojena s ciljem podizanja razine proizvodnosti i jačanja konkurentnosti domaće poljoprivrede, razvoju poljoprivrede i sela, te očuvanja prirode i racionalnim gazdovanjem prirodnim resursima.

S obzirom da se radi o desetom izvješću nastojalo se prikazati detaljno stanje u poljoprivredno-prehrambenom sektoru u posljednjih deset godina sa fokusom na trendove u proizvodnji i trgovini za najznačajnije sektore u Bosni i Hercegovini. Prikazani su ekonomski i proizvodni pokazatelji za 2016. godinu u odnosu na prosjek iz prethodnih godina. U suštini, u dokumentu su predstavljeni osnovni pokazatelji makroekonomskog ambijenta, raspoloživi zemljišni resursi, opseg i struktura u poljoprivredno - prehrambenoj proizvodnji, otkupne cijene poljoprivrednih proizvoda, vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno prehrambenih proizvoda, te struktura robne razmjene po proizvodima i trgovinskim partnerima. Također, posebno poglavlje je posvećeno aktuelnoj poljoprivrednoj politici, mjerama i potpori namijenjenoj poljoprivredi i ruralnom razvoju. U izradi izvješća nastojalo se dati cjelovit pregled stanja na tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Bosni Hercegovini, Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Distriktu Brčko BiH za razdoblje od deset godina. Ozbiljan problem u izradi analiza kao i kvantifikaciji zaključaka u vezi proizvodnji predstavljao je nedostatak tačnih i pouzdanih podataka. Osim toga, i teškoće u prikupljanju podataka i informacija, relevantnost i razlike u pogledu vrste i strukture podataka koje dostavljaju nadležni organi entiteta i Distrikta Brčko BiH još su uvijek značajne. Analize koje su urađene u izvješću su bazirane na statističkim podacima, izuzev dijela koji se odnosi na potpore u poljoprivredi s obzirom na nedostatak podataka iz administrativnih izvora tj. nadležnih ministarstava poljoprivrede entiteta. Iako je Odjeljenje za poljoprivredu Brčko Distrikta dostavilo set podataka u vezi proizvodnje tijekom obrade je utvrđeno da podaci nisu reprezentativni i nisu mogli da se uklope u ukupne vrijednosti.

Poseban dio ovog Izvješća čini poglavlje europskih integracija i međunarodna suradnja, realizacija i potpisivanje međunarodnih sporazuma, implementacija donatorskih projekata a sve u cilju ispunjavanja uvjeta za priključenje Europskoj uniji, kao i pregled mjera i prioriteta za 2017. godinu.

Dokumenti koji su korišteni u izradi Izvješća su:

- * Izvješće o radu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske za 2016. godinu (Aneks I);
- * Izvješće/Podaci o sektoru poljoprivrede Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva za 2016. godinu, (Aneks II);
- * Podaci o poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambenoj industriji u Distriktu Brčko za 2016. godinu koje je dostavilo Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Distrikta Brčko BiH, (Aneks III);
- * Izvješće o realiziranoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu, Ureda za harmonizaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju,
- * Izvješće o napretku BiH za 2016. godinu, Direkcija za europske integracije BiH.

Skraćenice

ARS	Anketa radne snage
BDV	Bruto dodana vrijednost
BDP	Bruto društveni proizvod
BHAS	Agencija za statistiku BiH
RZSRS	Zavod za statistiku Republike Srpske
FZS	Federalni zavod za statistiku
MVTEO BIH	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
MPŠV RS	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske
FMPVŠ	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
FVO	Food and Veterinary Office
CEFTA	Central European Free Trade Agreement
WTO	World Trade Organization
EFTA	European Free Trade Agreement
UoST	Ugovor o slobodnoj trgovini
FAO	Food and Agriculture Organization of United Nations
FADN	Farm Accountancy Data Network
SWG RRD	Regional Rural Development Standing Working Group
JICA	Japan International Cooperation Agency
USAID	U.S. Agency for International Development
FARMA	Fostering Agriculture Markets Activity
PG	Poljoprivredno gazdinstvo
PPG	Porodično poljoprivredno gazdinstvo
PDV	Porez na dodatu vrijednost
RPG	Registar poljoprivrednih gazdinstava
RK	Registar klijenata
GVIP	Granični prijelazi sa veterinarskom inspekcijom
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
IPA RD	Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development
IPS	Informaciono prognozna služba
DG SANCO	Directorat of General for Health and Consumer Protection
RASFF	Rapid Alert System for Food and Feed
INFOSAN	The International Food Safety Authorities Network
ADNAOM IS	Animal Disease Notification and Outbreak Management Information System
RS	Republika Srpska
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
WB	World Bank
CAP	Common Agriculture Policy
EK	Europska komisija
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency
IFAD	International Fund for Agriculture Development
UNDP	United Nations Development Programm
OIV	International Organization for Vine and Wine
ITPGR FA	International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture
UZZB BiH	Uprava za zaštitu zdravlja bilja Bosne i Hercegovine
SPO	Senior Project Officer
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission.
GIZ	Njemačko društvo za međunarodnu suradnju
HACCP	Hazard analysis and critical control points
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
GFCM	General Fisheries Commission for the Mediterranean
MFN	Most favored nation
TB	Tarifni broj
MRL	Maximum Residue Limit
BTSF	Better Training for Safer Food
TRACES	Trade Control and Expert System

Lista tablica

- Tablica 1. Bruto dodana vrijednost poljoprivrede, lova i ribolova u ukupnom BDP-u za 2013-2015. godinu
- Tablica 2. Broj i struktura zaposlenosti u poljoprivrednoj djelatnosti u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu u razdoblju 2006.-2016. godina
- Tablica 3. Broj kućanstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Distriktu Brčko BiH
- Tablica 4. Broj registriranih gazdinstava, u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko BiH u 2016. godini
- Tablica 5. Požnjevene površine najznačajnijim usjevima u BiH 2015 i 2016. godine
- Tablica 6. Proizvodnja i prinos žitarica 2015-2016. godine
- Tablica 7. Uvoz i izvoz žitarica za 2015-2016. godinu (tona)
- Tablica 8. Proizvodnja i prinos uljarica 2015-2016. godine
- Tablica 9. Uvoz i izvoz uljarica u tonama
- Tablica 10. Proizvodnja i prinos duhana 2015-2016. godine
- Tablica 11. Uvoz i izvoz duhana za 2015-2016. godinu (tona)
- Tablica 12. Proizvodnja i prinos povrća i krumpira
- Tablica 13. Uvoz i izvoz povrća (u tonama)
- Tablica 14. Proizvodnja i prinos jabuke, kruške i šljive (u tonama)
- Tablica 15. Proizvodnja i prinos jagode i maline za 2015-2016. godinu u tonama
- Tablica 16. Uvoz i izvoz grožđa u tonama
- Tablica 17. Klanje stoke i peradi u klanicama u BiH (2015-2016. godina)
- Tablica 18. Poljoprivredni proračuni u BiH (2008-2016) u 000 KM
- Tablica 19. Poljoprivredni proračuni zemalja regiona u 2016. godini (EUR)
- Tablica 20. Distribucija potpora po proizvodima/skupinama proizvoda (%)
- Tablica 21. Pregled kantonalnih izdvajanja u 2015. i 2016. godini (KM)

Lista grafikona

- Grafikon 1. BDV poljoprivrede, šumarstva, lova i ribarstva u BiH u razdoblju 2006-2015. godine (000 KM)
- Grafikon 2. Zaposleni u poljoprivrednoj djelatnosti u BiH u razdoblju 2006-2016. godine (000)
- Grafikon 3. Odnos korištenih oranica i ugara/neobrađenih oranica u razdoblju 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 4. Požnjevene površine žitarica u razdoblju 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 5. Proizvodnja žitarica u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 6. Otkupna cijena pšenice i kukuruza za razdoblje 2006-2016. godine (KM/tona)
- Grafikon 7. Vanjskotrgovinska razmjena žitarica za razdoblje 2006-2016. godine (Mil. KM)
- Grafikon 8. Požnjevene površine uljarica u razdoblju 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 9. Proizvodnja uljarica u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 10. Otkupne cijene uljane repice i soje 2006-2016. godine (KM/toni)
- Grafikon 11. Vanjskotrgovinska razmjena soje, suncokreta i uljane repice 2006-2016. godina (Mil. KM)
- Grafikon 12. Požnjevene površine duhana za razdoblje 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 13. Proizvodnja duhana u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 14. Vanjskotrgovinska razmjena duhana u razdoblju 2006-2016. godine (Mil. KM)
- Grafikon 15. Požnjevene površine krumpira za razdoblje 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 16. Proizvodnja krumpira za period 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 17. Otkupna cijena krumpira u razdoblju 2006-2016. godine (KM/toni)
- Grafikon 18. Vanjskotrgovinska razmjena krumpira u razdoblju 2006-2016. godina (Mil. KM)
- Grafikon 19. Požnjevene površine povrćem u razdoblju 2006-2016. godine (000 hektara)
- Grafikon 20. Proizvodnja najznačajnijih povrtnih vrsta u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 21. Vanjskotrgovinska razmjena svježim povrćem u razdoblju 2006-2016. godine (Mil. KM)
- Grafikon 22. Proizvodnja voća u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 23. Proizvodnja jabuke, kruške i šljive u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 24. Broj rodni stabala jabuke, kruške i šljive u razdoblju 2006-2016. godine (miliona)
- Grafikon 25. Otkupna cijena jabuke, kruške i šljive (KM/toni)
- Grafikon 26. Vanjskotrgovinska razmjena svježeg voća u razdoblju 2006-2016. godina (Mil. KM)
- Grafikon 27. Požnjevene površine jagode i maline u razdoblju 2006-2016. godine (000 ha)
- Grafikon 28. Proizvodnja jagode i maline u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 29. Vanjskotrgovinska razmjena smrznute jagode 2006-2016. godine (Mil. KM)
- Grafikon 30. Vanjskotrgovinska razmjena smrznute maline 2006-2016. godine (Mil. KM)
- Grafikon 31. Broj rodni čokota grožđa u razdoblju 2006-2016. godina (u milionima)
- Grafikon 32. Proizvodnja grožđa u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)
- Grafikon 33. Otkupne cijene grožđa 2006-2016. godine (KM/toni)
- Grafikon 34. Vanjskotrgovinska razmjena grožđa 2006-2016. godine (Mili. KM)
- Grafikon 35. Brojno stanje goveda, krava i steonih junica 2006-2016. godine (000 grla)
- Grafikon 36. Brojno stanje svinja, krmača i suprasnih nazimica

Grafikon 37. Brojno stanje ovaca i za razdoblje 2006-2016. godine (000 grla)

Grafikon 38. Brojno stanje peradi 2006-2016. godine (000 komada)

Grafikon 39. Trend proizvodnje sirovog kravljeg mlijeka (Mil. Lit)

Grafikon 40. Trend proizvodnje kozijeg i ovčijeg mlijeka (Mil. lit)

Grafikon 41. Proizvodnja i otkup sirovog mlijeka 2006-2016. godine (Mil. lit)

Grafikon 42. Otkupna cijena mlijeka (KM/litri) 2006-2016. godine

Grafikon 43. Proizvodnja konzumnog mlijeka, jogurta i ostalih fermentiranih proizvoda 2006-2016. godine (000 litara)

Grafikon 44. Proizvodnja pavlake, sira i maslaca 2006-2016. godine (tona)

Grafikon 45. Vanjskotrgovinska razmjena mlijeka i mliječnih proizvoda 2006-2016. godine (Mil. KM)

Grafikon 46. Trend neto proizvodnje mesa u razdoblju 2006-2016. godine (000 tona)

Grafikon 47. Broj zaklanih goveda u klanicama (000 grla)

Grafikon 48. Neto masa zaklanih goveda (Mil. kg)

Grafikon 49. Otkupna cijena junadi i teladi za klanje 2006-2016. godine (KM/kg)

Grafikon 50. Vrijednost i količina uvoza goveđeg mesa 2006-2016. godine

Grafikon 51. Broj zaklanih svinja u klanicama (000 grla)

Grafikon 52. Neto masa zaklanih svinja (Mil. kg)

Grafikon 53. Otkupne cijene prasadi i tovnih svinja 2006-2016. (KM/kg)

Grafikon 54. Vrijednost i količina uvoza svinjskog mesa 2006-2016. godine

Grafikon 55. Broj zaklanih ovaca 2006-2016. godine (000 grla)

Grafikon 56. Neto proizvodnja ovčijeg mesa 2006-2016. godine (Mil. kg)

Grafikon 57. Otkupna cijena jagnjadi 2006-2016. godine (KM/kg)

Grafikon 58. Vrijednost i količina uvoza ovčijeg mesa 2006-2016. godine

Grafikon 59. Broj zaklane peradi 2006-2016. godine (000 komada)

Grafikon 60. Neto proizvodnja mesa peradi 2006-2016. godine (tona)

Grafikon 61. Otkupna cijena tovljene piladi (brojlara) 2006-2016. godine (KM/kg)

Grafikon 62. Vanjskotrgovinska razmjena mesa peradi i jestivi klanični proizvodi od mesa peradi 2006-2016. godine (Mil. KM)

Grafikon 63. Broj koka nosilica 2006-2016. godine (000 komada)

Grafikon 64. Proizvodnja jaja 2006-2016. godine (000 komada)

Grafikon 65. Otkupna cijena jaja 2006-2016. godine (KM/komadu)

Grafikon 66. Vanjskotrgovinska razmjena jaja peradi u ljusci 2006-2016. godine (Mil. KM)

Grafikon 67. Broj košnica 2006-2016. godine (000 komada)

Grafikon 68. Proizvodnja meda 2006-2016. godine (tona)

Grafikon 69. Vanjskotrgovinska razmjena meda 2006-2016. godine (Mil. KM)

Grafikon 70. Poljoprivredni proračuni u BiH za razdoblje 2008-2016. godine (*u milionima KM*)

Grafikon 71. Struktura poljoprivrednog budžeta u BiH

Grafikon 72. Budžet za Zajedničku poljoprivrednu politiku EU (CAP)

Grafikon 73: Struktura poljoprivrednog proračuna u BiH za razdoblje 2012–2016 po skupinama mjera potpore (*u milionima KM*)

Grafikon 74. Mjere izravne potpore proizvodnji u BiH – struktura (*u milionima KM*)

Grafikon 75. Mjere ruralnog razvoja u BiH – struktura (*u milionima KM*)

Grafikon 76. Mjere tržišno-cjenovne politike u BiH (*u milionima KM*)

Grafikon 77. Mjere općih usluga u poljoprivredi u BiH – struktura (*u milionima KM*)

Grafikon 78. Struktura transfera prema vezanosti za proizvod/skupinu ili sve proizvode

Grafikon 79. Proračun potpora za poljoprivredu iz kantona u 2016. godini

Grafikon 80. Alokacija IPARD sredstava po zemljama korisnicama za razdoblje 2014 – 2020.

Grafikon 81. Zemljopisna struktura uvoza poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini

Grafikon 82. Zemljopisna struktura izvoza poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini

Grafikon 83. Proizvodnja konzumne ribe u BiH 2006-2016. godine (tona)

PREDGOVOR

Tijekom 2016. godine u poljoprivrednom sektoru u Bosni i Hercegovini nadležne institucije u oblasti poljoprivrede su sprovodile aktivnosti na realizaciji ključnih prioriteta a prije svega usvajanje i implementaciju strateških dokumenata, razvoj poljoprivredne politike i politike razvoja ruralnih sredina, poboljšanje i unapređenje politike poticaja, provođenje procesa usklađivanja domaćih propisa sa regulativom Europske unije, implementacije harmoniziranih propisa, provođenja reformi u kontekstu europskih integracija i međunarodnu suradnju.

U cjelini gledano, sektorski pokazatelji poljoprivrede tijekom 2016. godine ne bilježe značajne promjene u odnosu na prethodne godine. Sudjelovanje zaposlenih u poljoprivredi u ukupnom broju zaposlenih neznatno je smanjeno i to oko 2%, dok je učešće BDV, ostvarene u sektoru poljoprivrede, u ukupnom BDP na nešto nižoj razini u odnosu na 2014. godinu s obzirom da je iznosio 7,6%. Prema podacima koji su dobijeni Popisom stanovništva, kućanstava i stanova a koji je sproveden u BiH 2013. godine ukupan broj kućanstava koja obavljaju poljoprivrednu djelatnost u BiH iznosi 363.394 od kojih je 56.609 ili 16% komercijalnih odnosno tržišno orijentiranih gazdinstava.

Ukupno zasijane površine iznosile su oko 530 tisuća ha, ugari i neobrađene oranice čine oko 481 tisuću ha, a rasadnici i ostalo na oranicama oko 3 tisuće ha. Struktura korištenog poljoprivrednog zemljišta se ne mijenja već duži niz godina, a žitarice i dalje imaju najveći udio u zasijanim površinama od 58%, zatim krmno bilje 26%, povrće 14% i industrijsko bilje oko 2%. Što se tiče požnjevenih površina najznačajnijih usjeva struktura je i u 2016. godini ostala nepromijenjena ali se kod većine usjeva, a posebno onih kod kojih se primjenjuje mehanizirano ubiranje uroda, bilježi povećanje požnjevenih površina, a naročito soje (66%), heljde (59%), tritikalea (40%), ječma (27%), pšenice i uljane repice (18%), grahorice i graška (11%).

U 2016. godini je ostvarena proizvodnja žitarica od 1,7 miliona tona, uljarica od 23 tisuće tona, povrća 357 tisuća tona, grožđa 37 tisuća tona, neto proizvodnja mesa peradi od 59 tisuća tona što je i najveća zabilježena razina proizvodnje u posljednjih deset godina u BiH.

Prema statističkim podacima o brojnom stanju stoke za 2016. godinu ukupan broj goveda je ostao na istoj razini, od 455 tisuća grla, kao i prethodne godine, dok je brojno stanje muznih krava i steonih junica manji za 17.000 grla ili 6% u odnosu na prošlu godinu. Također, i ukupan broj svinja je manji je za 19 tisuća komada, a od toga krmača i suprasnih nazimica za 3.000 grla ili 4%. Brojno stanje ovaca je ostalo nepromijenjeno odnosno na razini od 1.016 tisuća grla, dok se u živinarstvu bilježi nešto manji broj peradi i to za 9% u poređenju sa prethodnom godinom.

Ukupna proizvodnja sirovog mlijeka u 2016. godini je iznosila 701 milion litara i ostala je na istoj razini proizvodnje kao i prethodne godine, dok je otkup sirovog mlijeka od 236 miliona litara i neznatno je veći u odnosu na otkup iz prethodne godine. Neto proizvodnja mesa u 2016. godini je iznosila oko 86 tisuća tona i veća je u odnosu na prethodnu godinu oko 4%, dok je ostvarena proizvodnja jaja u 2016. godini od 689 miliona komada manja za 5%.

Iako je broj košnica veći za 17 tisuća ili oko 4% u poređenju s prethodnom godinom proizvodnja meda je manja za 36%.

Vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u 2016. godini zabilježila je rast izvoza (14,3%), rast uvoza (2,04%), i pad vanjskotrgovinskog deficita (1,79%). Oko 33% izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda se plasira na tržište CEFTA-e, 33% u Tursku i 28% na tržište EU, dok je na BH tržištu najviše plasirano poljoprivredno-prehrambenih proizvoda porijeklom iz EU oko 52% , a iz zemalja CEFTA-e oko 31%.

Godinu dana nakon što je i zvanično stupio na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, završeni su i pregovori i adaptiran Privremeni sporazum, što je bio jedan od prioriteta ali i uvjeta BiH na putu ka pridruživanju Europskoj uniji. Dodatni protokol uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je parafiran 18. srpnja u Sarajevu i potpisan u Briselu 15. prosinca 2016. godine.

Prioritetne aktivnosti na kojima se u sektoru poljoprivrede intenzivno radilo svakako su one vezane za osiguranje nesmetanog nastavka izvoza poljoprivrednih roba, a posebno mlijeka i mliječnih proizvoda, goveđeg mesa, voća i povrća. Pozitivnom ocjenom Akcionog plana za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda na tržište EU proširena je lista izvoznika na tržište Europske unije na deset mljekara. S obzirom da se trgovinska suradnja između BiH i Turske pokazala obostrano korisnom, Vijeće ministara Republike Turske je produžilo trajanje Odluke o uvozu svježeg, ohlađenog i smrznutog goveđeg mesa i za 2016. godinu izvozom oko šest tisuća tona.

Potpisivanjem Protokola za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije ispunjeni su svi uvjeti za stavljanje van snage privremeno uvedene zabrane uvoza proizvoda biljnog podrijetla visokog fitosanitarnog rizika iz Bosne i Hercegovine u Rusku Federaciju. Na ovaj način je omogućen nesmetan nastavak izvoza voća i povrća na ovo veliko tržište.

Nakon i formalnog stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Europskom unijom, u 2016. godini održan je prvi sastanak Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo između Europskog povjerenstva i Bosne i Hercegovine. Na sastanku su razmatrane aktivnosti na usklađivanju propisa i razvoju institucionalnih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, ribarstva, fitosanitarne politike, sigurnosti hrane i veterinarstva. Konstatovano je da u oblasti poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja nije ostvaren očekivani napredak kada je riječ o ključnim prioritetima. Naime, iako su realizirane brojne aktivnosti ipak nije izrađen Nacrt strateškog plana ruralnog razvoja BiH, niti je revidirani plan za harmonizaciju poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja, nisu usvojeni zakoni o vinu i organskoj proizvodnji. Kada je riječ o legislativi iz oblasti bezbjednosti hrane, iako su izrađeni i usklađeni tekstovi Nacrta Zakona o hrani, Nacrt Zakona o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini i Nacrt Zakona o izmjenama Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, isti još uvijek nisu upućeni u proceduru razmatranja i usvajanja. Također, nije postignut dogovor o uspostavi IPARD implementacijske strukture i zakonskog okvira za sprovođenje poljoprivrednog popisa.

U oblasti veterinarstva usvojeni su dodatni podzakonski akti o kontroli, prevenciji i iskorjenjivanju prijenosivih bolesti životinja. Kao redovite aktivnosti sprovedene su: mjera za kontrolu zdravlja životinja, između ostalog i onih za otkrivanje bruceloze i tuberkuloze goveda, te cijepljenje protiv bruceloze i bjesnila. BiH je uspješno završila petogodišnji program kontrole i iskorjenjivanja bjesnila, tako da u posljednje dvije godine nema pojave ove bolesti na teritoriju BiH. Dodatno realizirane su aktivnosti jačanja laboratorijskih kapaciteta i plan praćenja rezidua. Kapaciteti laboratorija su poboljšani u pogledu opreme, a povećan je i broj akreditovanih laboratorijskih metoda za dijagnostificiranje bolesti životinja. Plan monitoringa rezidua se sprovodi u kontinuitetu.

Podzakonski akti koji su početkom godine usvojeni u dijelu fitosanitarne oblasti doveli su do poboljšanja registracije proizvoda za zaštitu bilja. Kontinuirano se vrši registracija odgovarajućih proizvođača, uvoznika, izvoznika i distributera u jedinstvenom fitosanitarnom registru. Rad službenih dijagnostičkih laboratorija i kontrola na graničnim prijelazima sproveden je uglavnom u skladu sa *acquis*-em EU.

Kada je riječ o oblasti bezbjednosti hrane postignut je napredak u realizaciji preporuka Akcionog plana za proizvodnju i prerađu mlijeka i mliječnih proizvoda i izvoz na EU tržište. Također, kontinuirano se sprovodi i plan praćenja (monitoringa) bezbjednosti hrane. Usvojeni su provedbeni propisi za jačanje

sustava za procjenu rizika i za usklađivanje i održavanje baza podataka o bezbjednosti hrane. BiH je i u 2016. godini nastavila sa sudjelovanjem u sustavu brzog upozoravanja EK za hranu i hranu za životinje uz sprovođenje inspekcije i izvještava Povjerenstvo o rezultatima. Povećan je broj akreditovanih laboratorija za dijagnostiku, čime su poboljšane osnove za službene kontrole hrane i hrane za životinje. Međutim, centralna baza podataka za službeni sustav za kontrolu hrane i hrane za životinje nije u potpunosti funkcionalna. Intenzivirano je sprovođenje propisa o genetski modificiranim organizmima pri čemu je u 2016. godini izdato 16 rješenja kojima se odobrava i stavlja genetski modificirana hrana za životinje na tržište BiH. Registar genetski modificirane hrane i hrane za životinje je u potpunosti funkcionalan, poštuju se principi kontrole i transparentnosti i pravilno praćenje i označavanje tih proizvoda.

Iako su tijekom 2016. godine realizirane brojne obveze i aktivnosti te ostvaren određen napredak u oblasti bezbjednosti hrane, veterinarstva i fitosanitarne politike, ipak u predstojećem razdoblju Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- izradi cjelovit Strateški plan ruralnog razvoja i uspostavi potrebne strukture za korišćenje sredstava kroz Instrument za predpristupnu pomoć za poljoprivredu i ruralni razvoj,
- uskladi sustav službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa europskim standardima,
- osnaži administrativne kapacitete posebno u pogledu inspekcijskih službi i laboratorija.

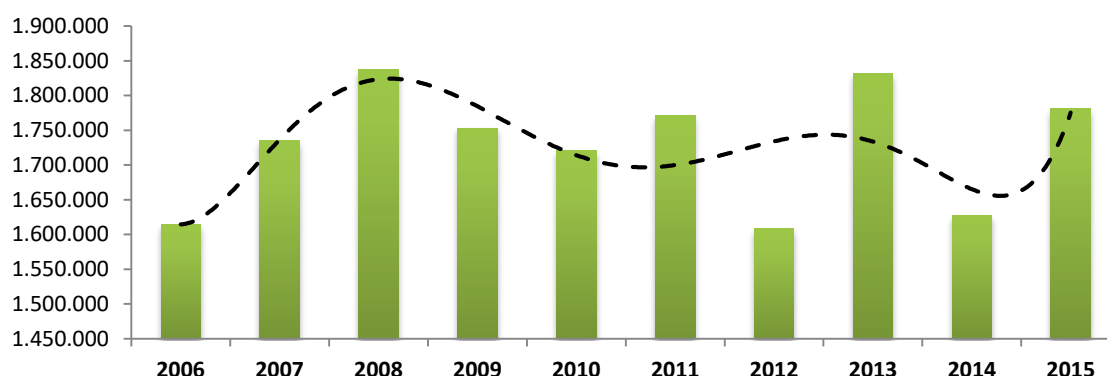
1. ZNAČAJ I DOPRINOS POLJOPRIVREDNOG SEKTORA GOSPODARSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

1.1. Značaj poljoprivrednog sektora u stvaranju BDV i zapošljavanju

Značaj poljoprivrednog sektora u BiH se ogleda u stvaranju ukupne bruto dodane vrijednosti, trgovinskoj razmjeni, zapošljavanju i obezbjeđenju prehrambene sigurnosti stanovništva. Udio poljoprivrednog sektora u strukturi BDV gospodarstva u BiH u 2015. godini iznosio je 7,6%. Evidentno je da je bruto dodana vrijednost poljoprivrede u razdoblju od deset godina varirala na način da je bilježila rast sa 1,61 milijardu KM, koliko je iznosila 2006. godine, na 1,83 milijarde KM 2008. godine. Bruto dodana vrijednost poljoprivrednog sektora kao i njenog sudjelovanja u ukupnoj BDV je u 2009. i 2010. godini bila manja za 5%, odnosno za 6% u poređenju sa bruto dodatom vrijednosti iz 2008. godine. Iako je bruto dodana vrijednost 2011. godine bila nešto veća u poređenju sa prethodne dvije godine ipak nije dostigla nivo vrijednosti iz 2008. godine. Poljoprivredni sektor je najmanju bruto dodanu vrijednost od 1,60 milijardi KM ostvario 2012. i 2014. godine što je i posljedica izuzetno nepovoljnih vremenskih uvjeta (ekstremna suša i poplava) koji su desetkovali proizvodnju i izvoz poljoprivrednih proizvoda a samim tim su uticali i na ostvarivanje prihoda.

Najveća ostvarena bruto dodana vrijednost poljoprivrednog sektora je zabilježena u 2008. i 2013. godini u visini od 1,83 milijarde KM.

Grafikon 1. BDV poljoprivrede, šumarstva, lova i ribarstva u BiH u razdoblju 2006-2015. godina

Posmatrajući udio sektora poljoprivrede u ukupnom BDP i BDV entiteta i Distrikta evidentno je da je u Republici Srpskoj udio poljoprivrede i doprinos u stvaranju BDP značajniji, s obzirom da iznosi oko 10% s tim što je u 2014. i 2015. godini smanjen na 9,5%, odnosno 9,3%, dok BDV sudjeluje u prosjeku oko 11%. Doprinos poljoprivrede, lova i šumarstva ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti u apsolutnom iznosu u prosjeku za tri posljednje godine u Republici Srpskoj je oko 870 miliona KM.

Što se tiče Federacije BiH, udio poljoprivrede u ukupnom BDP u 2015. godini iznosio je 4,6% i nešto je veći u poređenju sa prethodnom godinom. Udio poljoprivrednog sektora u ukupnoj BDV Federacije BiH iznosio je 5,53%. Doprinos poljoprivrednog sektora Federacije BiH u ukupnoj bruto dodatnoj vrijednosti u apsolutnom iznosu za posmatrano trogodišnje razdoblje je u prosjeku oko 821 milion KM.

Doprinos poljoprivrednog sektora za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine ima jako veliki značaj u stvaranju ukupne bruto dodate vrijednosti s obzirom da u prosjeku iznosi oko 51 milion KM, dok je najveći vrijednosni doprinos od 69 miliona KM zabilježen 2015. godine i veći je za čak 81% u poređenju sa doprinosom iz 2014. godine koji je zbog katastrofalnih poplava bio najmanji u desetogodišnjem razdoblju. Udio poljoprivrednog sektora u ukupnoj gospodarstvu Distrikta je značajan i visok, u 2015. godini je u ukupnom BDP iznosio 9,9%, a u stvaranju BDV Brčko Distrikta sudjelovao je sa 12,5%.

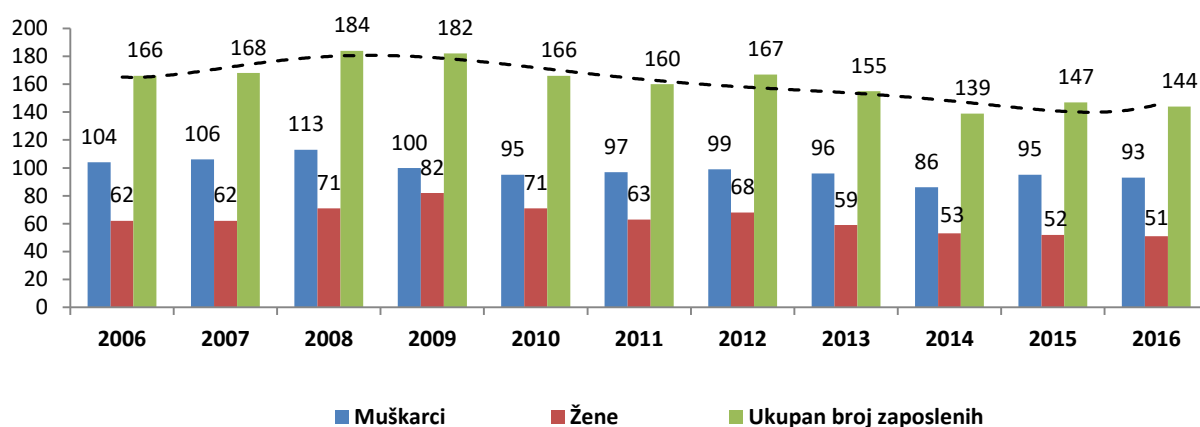
Tablica 1. Bruto dodana vrijednost poljoprivrede, lova i ribolova u ukupnom BDP-u za 2013-2015. godinu

Godina	2013.	2014.	2015.
Federacija BiH			
BDV poljoprivrede, šumarstva i ribolova (000 KM)	866.481	741.900	856.825
Udio u ukupnoj BDV	6,20	5,0	5,53
Udio u ukupnom BDP Federacije BiH (%)	5,1	4,2	4,6
Republika Srpska			
BDV poljoprivrede, šumarstva i ribolova (000 KM)	916.226	837.926	855.523
Udio u ukupnoj BDV	12,7	11,5	11,4
Udio u ukupnom BDP Republike Srpske (%)	10,4	9,5	9,3
Distrikt Brčko BiH			
BDV poljoprivrede, lova i šumarstva (000 KM)	46.073	38.189	69.104
Udio u ukupnoj BDV	9,7	7,8	12,5
Udio u ukupnom BDP Distrikta Brčko (%)	7,2	5,9	9,9
Ukupno BiH			
BDV poljoprivrede, šumarstva i ribolova u BDP BiH (000 KM)	1.828.780	1.618.015	1.781.452
Udio u ukupnoj BDV	8,44	7,20	7,60

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Zavod za statistiku Republike Srpske i Federalni zavod za statistiku

Poljoprivredni sektor u BiH predstavlja jedan od najznačajnijih sektora za zapošljavanje s obzirom da udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti iznosi oko 19%. U prosjeku, u poljoprivrednoj djelatnosti je za posljednjih deset godina angažirano oko 162.000 zaposlenih lica, a od toga, po procjenama, oko 61% muškaraca i 39% žena. Broj zaposlenih lica u poljoprivrednoj djelatnosti tijekom promatranog desetogodišnjeg razdoblja se kretao između 139.000 i 184.000. tijekom desetogodišnjeg razdoblja, u prve tri godine broj zaposlenih je povećan sa 166 tisuća koliko je bilo zaposlenih osoba 2006. godine, na 184 tisuće u 2008. godini, da bi se u narednim godinama, odnosno od 2009. do 2012. smanjio za 12%. Pad gospodarskih aktivnosti, kao i sudjelovanja poljoprivrede i vrijednosti poljoprivredne proizvodnje utjecao je i na smanjenje broja zaposlenih u poljoprivrednim djelatnostima naročito u posljednje četiri godine za 14%, s tim što je broj zaposlenih muškaraca smanjen za 6.000, dok je broj zaposlenih žena konstantno opadao i smanjen je za 17.000 ili 25%. Visok procent smanjenja učešća žena u poljoprivrednim djelatnostima ukazuje na otežane uvjete rada i slabije mogućnosti za zapošljavanje i zaradu. Ukupan broj zaposlenih u 2016. godini je iznosio 144 tisuće i manji je za 2% u poređenju sa brojem zaposlenih iz prethodne godine.

Grafikon 2. Zaposleni u poljoprivrednoj djelatnosti u BiH u razdoblju 2006-2016. godina (000)

Promatrajući podatke o zaposlenosti u poljoprivrednoj djelatnosti u Federaciji BiH za razdoblje od deset godina primjetno je smanjenje zaposlenih osoba sa 72 tisuće koliko ih je bilo zaposleno 2006. godine na 51 tisuću u 2016. što je 21 tisuću manje ili 29%. Sudjelovanje poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti Federacije je također smanjeno sa 14,3% (2006) na 9,3% (2016) što ukazuje na

nemogućnost održavanja proizvodnje na manjim porodičnim imanjima pred jakim pritiskom tržišne konkurencije.

Tablica 2. Broj i struktura zaposlenosti u poljoprivrednoj djelatnosti u Federaciji BiH, Republici Srpskoj, i Brčko Distriktu u razdoblju 2006-2016. godine

Godina	Federacija BiH		Republika Srpska		Brčko Distrikt	
	Broj (000)	%	Broj (000)	%	Broj (000)	%
2006.	72	14,3	93	31,2	2	15,6
2007.	61	12,2	106	31,2	1	11,0
2008.	72	13,7	110	31,3	1	10,3
2009.	68	13,5	112	32,6	2	16,1
2010.	61	12,2	104	31,5	1	9,2
2011.	53	11,0	106	32,6	1	10,4
2012.	66	13,5	99	31,7	2	17,7
2013.	64	12,7	90	29,1	2	15,1
2014.	44	9,0	93	30,4	2	13,8
2015.	53	10,6	91	29,1	3	24,6
2016.	51	9,3	89	29,0	4	27,6

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2006-2016. godina

Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti u Republici Srpskoj je jako visoko i u prosjeku iznosi oko 30%. Broj zaposlenih osoba u Republici Srpskoj je na početku desetogodišnjeg razdoblja bilježio kontinuiran rast i u 2009. godini dostigao broj od 112 tisuća zaposlenih što je u poređenju sa brojem zaposlenih iz 2006. godine više za 19 tisuća ili 20%. Nakon toga, u poljoprivrednoj djelatnosti Republike Srpske za period od šest godina (2011-2016) broj zaposlenih osoba je smanjen za 17 tisuća ili 16%. Poseban pad broja zaposlenih je izražen u posljednje tri godine.

Broj zaposlenih osoba u Distriktu Brčko u razdoblju od 2006. do 2014. godine je bio oko 2 tisuće, da bi u 2015. taj broj bio veći za tisuću osoba, odnosno za 50% u odnosu na prethodnu godinu. Trend je nastavljen i najveći broj zaposlenih osoba u poljoprivrednoj djelatnosti Brčko Distrikta, od 4 tisuće lica je zabilježen 2016. godine, što je svakako utjecalo i na visok udio ove djelatnosti od oko 27% u ukupnoj zaposlenosti u Distriktu Brčko.

1.2. Broj i struktura poljoprivrednih gazdinstava

Prema podacima koji su dobijeni Popisom stanovništva, domaćinstava i stanova a koji je sproveden u BiH 2013. godine ukupan broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu djelatnost u BiH iznosi 363.394 od kojih je 56.609 ili 16% komercijalnih, odnosno tržišno orijentisanih.

Tablica 3. Broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Distriktu Brčko BiH

	Kućanstva koja obavljaju poljoprivrednu djelatnost	Kućanstva koja su tržišno orijentirana (komercijalna)
Federacija	217.061	30.089
Republika Srpska	141.629	25.395
Brčko Distrikt BiH	4.704	1.125
Ukupno	363.394	56.609

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Prema podacima prikazanim u tablici evidentno je da je oko 60% poljoprivrednih kućanstava lokacijski na području Federacije BiH, 39% na području Republike Srpske i oko 1% u Brčko Distriktu BiH. Kada je riječ o komercijalnim gazdinstvima u odnosu na ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava, oko 53%

komercijalnih gazdinstava je registrirano u Federaciji BiH, nešto manje i to oko 45% u Republici Srpskoj i oko 2% u Brčko Distriktu.

Prema podacima iz Registra poljoprivrednih gazdinstava entitetskih ministarstava i Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta BiH ukupan broj gazdinstava koji ostvaruje pravo na podsticajna sredstva u 2016. godini iznosio je 100.693 od čega: 64.534 gazdinstva u Federaciji BiH, 34.965 gazdinstva u Republici Srpskoj i 3.194 gazdinstva u Brčko Distriktu BiH. Broj registriranih gazdinstava je u 2016. godini veći za 6% u poređenju sa brojem gazdinstava iz prethodne godine a čemu je doprinijelo povećanje broja registriranih gazdinstava u Republici Srpskoj za 4.961 i Federaciji BiH za 2.932. U Distriktu je u 2016. godini zabilježen manji broj registriranih gazdinstava i to za 1%.

Tablica 4. Broj registriranih gazdinstava, u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko BiH u 2016. godini

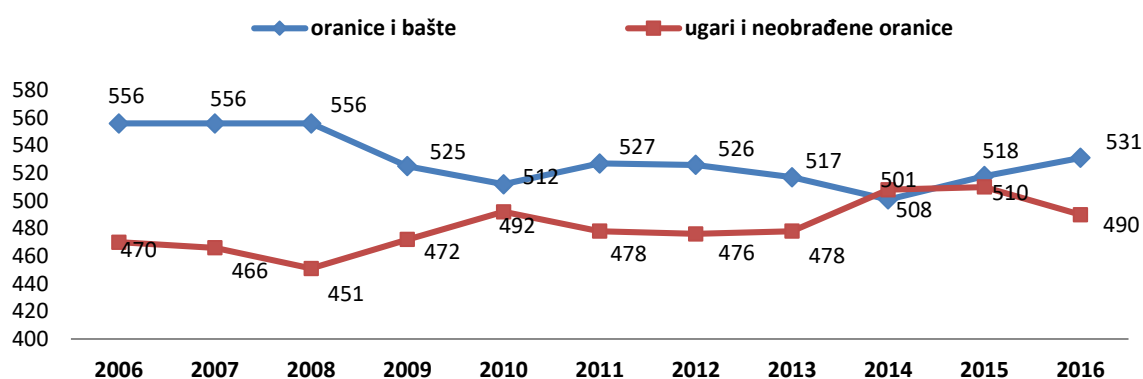
	2015	2016	Index 2016/2015
Federacija BiH	61.602	64.534	105
Republika Srpska	30.004	34.965	117
Brčko Distrikt BiH	3.215	3.194	99
Ukupno	94.943	102.693	108

Izvor: FMPVŠ, MPŠV RS, OzPŠV BD BiH

1.3. Zemljišni resursi, oranice i ugari, požnjene površine

Poljoprivredno zemljište u BiH se kao javno dobro već duže vrijeme ne koristi sukladno sa općim društvenim interesom, a značajne površine obradivog zemljišta ostaju neobrađene i zapuštene. Među najvažnijim uzrocima nedovoljne proizvodnje osnovnih poljoprivrednih proizvoda u BiH je i taj što se u proteklom razdoblju nisu dovoljno, a pogotovu ne intenzivno koristili postojeći proizvodni poljoprivredni kapaciteti. Procjenjuje se da u BiH ukupno oranično zemljište zauzima oko milion ha. U 2016. godini je zasijano 531 tisuću ha što je za 13 tisuća ha ili 2,5% više u odnosu na zasijane površine iz prethodne godine. Neobrađene oranice i ugari su manji za 20 tisuća hektara ili 4% u poređenju sa prethodnom godinom.

Grafikon 3. Odnos korištenih oranica i ugara/neobrađenih oranica u razdoblju 2006 -2016. godina (000 ha)

Ukupno zasijane površine u prosjeku iznose oko 530 tisuća ha, ugari i neobrađene oranice čine oko 480 tisuća ha, a rasadnici i ostalo na oranicama oko 3 tisuće ha. Promatrajući podatke o korištenim oranicama i ugarima/neobrađenim oranicama evidentno je da su korištene oranice zastupljenije nego ugari s tim što je odnos korištenih i nekorisćenih oranica 2014. i 2015. godine bio u istom odnosu tj. 50:50. Taj omjer u 2016. godini je iznosio 52:48% i ide u korist korištenim oraničnim površinama. Prosjek korištenih oraničnih površina u Federaciji BiH za razdoblje od deset godina iznosio je 194.000 ha odnosno 48,6% ukupnih oraničnih površina, dok je više od polovine ili 205.000 ha ostalo kao ugar

ili neobrađeno zemljište. U Republici Srpskoj stanje je bilo nešto bolje s obzirom da je prosjek iskorištenih oraničnih površina iznosio oko 324.000 ha ili 55,4%, dok je 44,6% ili 261.000 neiskorišteno. Prosjek korištenih površina u Distriktu iznosi oko 30 tisuća hektara od kojih je oko 48% površina zasijano, 30% ugari i 22% su neobrađene oranice.

Sjetvena struktura na korištenom poljoprivrednom zemljištu se ne mijenja već duži niz godina, a žitarice imaju najveći udio u zasijanim površinama od čak 58%, zatim krmno bilje 26%, povrće 14% i industrijsko bilje oko 2%.

Što se tiče požnjevenih površina najznačajnijih usjeva, struktura je i u 2016. godini ostala nepromijenjena iako se kod većine usjeva bilježi povećanje požnjevenih površina. Značajnije povećanje požnjevenih površina u poređenju sa prethodnom godinom je zabilježeno kod usjeva poput soje (66%), heljde (59%), tritikalea (40%), ječma (27%), pšenice i uljane repice (18%), grahorice i graška (11%)

Tablica 5. Požnjevene površine najznačajnijim usjevima u BiH 2015. i 2016. godine

Usjevi	2015.	2016.	Index (2016/2015)
Pšenica	60.407	71.394	118
Raž	3.761	4.035	107
Ječam	20.129	25.631	127
Zob	9.287	9.743	105
Tritikale	11.179	15.690	140
Kukuruz ukupno	193.707	191.719	99
Heljda	897	1.056	159
Uljana repica	1.008	1.669	118
Soja	7.368	7.022	166
Duhan	1.696	1.465	95
Krumpir- ukupno	35.653	35.267	86
Mrkva	1.841	1.753	99
Luk crni	4.828	4.928	95
Luk bijeli	1.704	1.774	102
Grah	7.206	7.976	104
Grašak	1.514	1.542	111
Kupus	4.993	4.868	98
Paradajz	3.486	3.548	102
Paprika	3.378	3.513	104
Krastavac	2.849	3.060	107
Zelena salata	920	918	100
Lubenica	915	958	105
Špinat	695	737	106
Djetelina	36.122	35.830	99
Lucerka	29.522	29.280	99
Grahorica	578	643	111
Travno - djetelinske mase	28.070	28.413	101
Zeleni kukuruz-za silažu	32.161	33.569	104
Stočna repa	947	885	94

Izvor: Agencija za statistiku BiH

2. TRENDVI U POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI

Generalno promatrajući, poljoprivredna proizvodnja u BiH ima odlike ekstenzivne proizvodnje i u velikoj mjeri je ovisna od vremenskih prilika. Karakteristike poljoprivrednog sektora su niska produktivnost, nepovoljna struktura farmi, nedovoljna i loša tehnološka opremljenost, ovisnost od uvoza uglavnom svih inputa potrebnih za proizvodnju, kako sjemenskog materijala, zaštitnih sredstava i mineralnih đubriva tako opreme i poljoprivredne mehanizacije. Također, rezultati analiza pokazuju da poljoprivredna proizvodnja u BiH nije, a ni u skoroj budućnosti neće biti cjenovno konkurentna, bar dok se ne poveća njena proizvodnost i produktivnost. Dodatno, poljoprivredni sektor u BiH u izgradnji održivih konkurentskih prednosti mora usmjeriti snage na unapređenje kvaliteta i proizvodnju posebnih (tipičnih i tradicionalnih) visoko vrijednih proizvoda, odnosno proizvoda sa dodatnom vrijednošću.

Kao što je već pomenuto, struktura zasijanih površina se ne mijenja već dugi niz godina. Najveće sudjelovanje u ukupno zasijanim površinama od 58% imaju žitarice, zatim krmno bilje 26%, povrće oko 15%, i industrijsko bilje svega 1%. Potencijali poljoprivredne proizvodnje u BiH koji se ogledaju u povoljnim agroklimatskim uvjetima, velikom broju najrazličitijih poljoprivrednih kultura, kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu, proizvodima dobrog kvaliteta i tradicije, velikom broju autohtonih i izvornih proizvoda, tradiciji, znanju i trudu poljoprivrednih proizvođača, nisu ni izdaleka korišteni u odnosu na raspoložive mogućnosti.

Vremensko razdoblje od 2006. do 2016. godine obilježile su pojave ekstremnih vremenskih uvjeta. Naime, kao posljedice promjene klime, od posljednjih 10 godina, 7 su označene kao sušne, a neke od njih, kao što je bila 2008, 2010. i 2012. ekstremno sušne, i katastrofalna poplava u svibnju 2014. godine nanijele su poljoprivrednoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji ogromne štete, kako smanjenjem ukupnih prinosa tako i kvaliteti proizvoda.

Stočarska proizvodnja, a naročito proizvodnja mesa u BiH, u prethodnih nekoliko godina se susreće sa brojnim problemima. Imajući u vidu male proizvodne jedinice i nisku razinu proizvodnje mlijeka po muznom grlu, trenutna situacija u uzgoju stoke ne garantira dovoljan razvoj u predstojećem razdoblju i ne može se osigurati konkurentnost stočarskog sektora na otvorenom tržištu. Stočarska proizvodnja u ukupnoj vrijednosti poljoprivrede sudjeluje sa oko 37%. Ovo sudjelovanje je dosta nisko i ukazuje na strukturne probleme sa kojima se sektor suočava. Također, smanjen je i broj rasplodne stoke i tovnih grla. Osim toga, nedostatak stočne hrane iz domaćih izvora, desetkovane nepovoljnim vremenskim uvjetima, te visoke cijene uvozne stočne hrane i komponenti za proizvodnju koncentrirane stočne hrane, poskupile su i proizvodnju u stočarstvu, a naročito tov svih vrsta i kategorija stoke. Ujedno, manji broj tovnih grla kao manje zaklanih grla u klanicama odrazio se i na manju proizvodnju mesa. U sektoru stočarstva dominira veliki broj gazdinstava sa niskim intenzitetom proizvodnje i koja treba da povećaju proizvodnju i poboljšaju kvalitetu proizvoda. U proizvodnji crvenog mesa (goveda, ovce i koze), desetogodišnji trend pokazuje pad u proizvodnji goveđeg mesa, što rezultira manjom ukupnom proizvodnjom mesa. Gazdinstva koja se bave proizvodnjom mesa nisu specijalizirana i ne koriste mogućnosti koje pružaju velike površine pod pašnjacima (nizak kvalitet pašnjaka), i uopće, kvalitet korišćene stočne hrane nije na odgovarajućoj razini. Drugi ključni problemi su loši uvjeti skladištenja hrane za životinje i objekata za čuvanje stoke. Pad proizvodnje crvenog mesa se djelimično kompenzuje značajnim porastom proizvodnje i potrošnje živinskog mesa. Sektor govedarstva karakterizira ograničeni broj velikih tovnih farmi i veliki broj relativno malih mješovitih farmi koje proizvode mlijeko i meso.

Kada je riječ o proizvodnji mlijeka, to jedna je od najvažnijih grana stočarske proizvodnje i koja je ipak u nešto povoljnijem položaju u odnosu na proizvodnju mesa. Što se tiče proizvodnje ostalih proizvoda animalnog podrijetla (jaja, vuna i med), također su zabilježena smanjenja ili variranje obima proizvodnje.

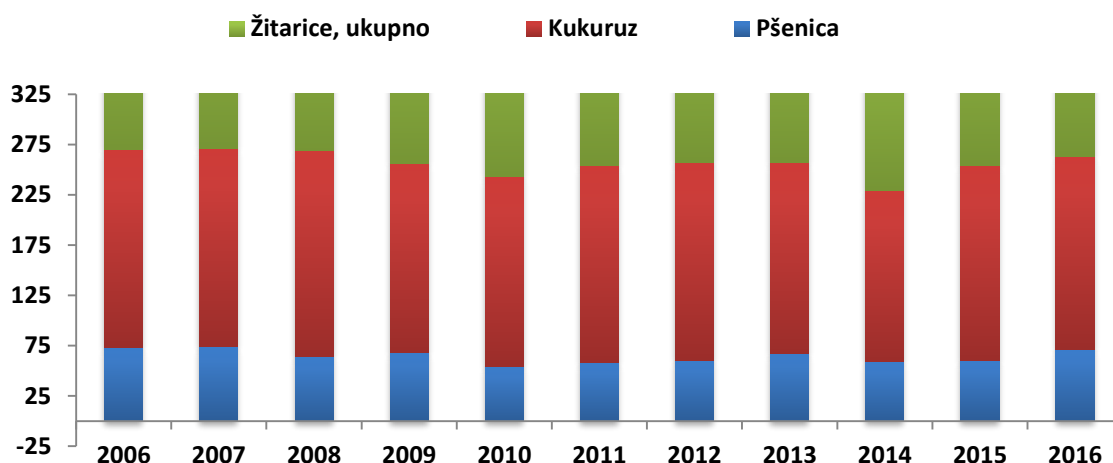

2.2. BILJNA PROIZVODNJA

2.2.1. ŽITARICE

Proizvodnja žitarica predstavlja jedan od važnijih segmenata poljoprivredne proizvodnje, kao i u ukupnoj strukturi ratarske proizvodnje obzirom da predstavlja osnovu prehrambene sigurnosti stanovništva. Koliki značaj u proizvodnji imaju žitarice u BiH pokazuju i podaci da se u promatranom desetogodišnjem razdoblju žitarice siju na površini koja u prosjeku iznosi oko 306 tisuća hektara, što predstavlja 55 - 60% udjela u ukupno zasijanim obradivim površinama.

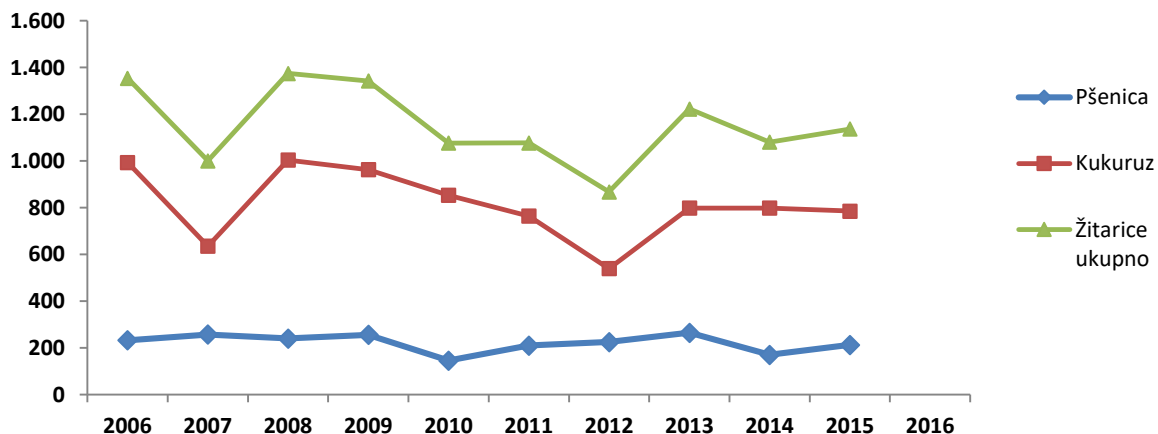
Grafikon 4. Požnjevene površine žitarica u razdoblju 2006-2016. godina (000 ha)

U 2016. godini požnjevene površine žitaricama iznosile su oko 319 tisuća hektara, a najveće sudjelovanje u požnjevenim površinama pod žitima standardno imaju kukuruz (60%) i pšenica (22%). Tijekom jesenje sjetve 2016. godine žitaricama je zasijano 99.307 hektara od čega ožimom pšenicom 65.181 ha i 34.048 hektara ostalim ožimim žitima.

Domaća proizvodnja žitarica kreće se između 1.200.000 i 1.400.000 tona. Najveća proizvodnja žitarica u posljednjih deset godina od 1.657.556 tona je ostvarena 2016. godine što je u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine više za 520.000 tona ili za 46% čemu je najveći doprinos imala rekordna proizvodnja kukuruza od 1.178.423 tone.

Grafikon 5. Proizvodnja žitarica u razdoblju 2006-2016. godina (000 tona)

Kukuruz je ratarska vrsta broj jedan u Republici Srpskoj jer se kukuruzom svake godine zasije više od 40% sjetvene površine, pšenice oko 44 tisuće hektara i između 25 i 30 tisuća hektara ostalim žitima. Ostvarena proizvodnja kukuruza u 2016. godini je iznosila 880.998 tona što je za 57% više od prošlogodišnje proizvodnje, pšenice 194.311 tone što je za 52% više, zatim raži za 35%, tritikalea 34%, ječma za 28% i zobi za 15,5%.

Kada je riječ o proizvodnji žitarica u Federaciji, također, kukuruz zauzima najveće zasijane površine i to oko 50 tisuća hektara sa kojih se ostvari proizvodnja od oko 200 tisuća tona. Proizvodnja kukuruza je najzastupljenija u Federaciji. U 2016. godini je iznosila 243.760 tona i veća je za 30% u odnosu na prošlogodišnju. Pšenica je na drugom mjestu s prosjekom zasijanih površina od 20 tisuća hektara i prosjekom proizvodnje od 50 do 70 tisuća tona. Ostvarena proizvodnja pšenice u 2016. godini je iznosila 86.732 tone što je za 20,6% više od ostvarene proizvodnje u 2015. Također, zabilježeno je i povećanje proizvodnje i kod ostalih žita, odnosno proizvodnja raži veća je za 22,1%, ječma za 10,4% i zobi za 15,6% u odnosu na prethodnu godinu.

U Distriktu Brčko BiH ostvarena je proizvodnja kukuruza 54.488 tona, pšenice 6.210 tona, ječma 888 tona, tritikala 324 tona i zobi 732 tone.

Stabilnost poljoprivredne proizvodnje i visina ostvarenih prinosa žitarica u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri ovise od vremenskih uvjeta. Kao posljedice promjene klime u razdoblju od 10 godina, čak 7 godina su označene kao sušne, a neke od njih kao što je bila 2008, 2010. i 2012. ekstremno sušne, dok su u 2014. godini zabilježene katastrofalne poplave koje su nanosile poljoprivrednoj proizvodnji i samim proizvođačima ogromne štete, smanjenjem ukupnih prinosa i kvaliteta proizvoda. Na ukupno ostvarenu proizvodnju žitarica najveći doprinos ima proizvodnja kukuruza, što se može vidjeti i iz prethodnog grafikona. Naime, nepovoljni vremenski uvjeti koji su se javljali tijekom 2008, 2010, 2012. i 2014. godine negativno su utjecali na proizvodnju kukuruza i prinos što je utjecalo i na razinu ukupne proizvodnje žitarica.

Kukuruz je u 2016. godini zasijan na površini od 192 tisuće hektara sa kojih je zahvaljujući povoljnim vremenskim uvjetima i dobrom rasporedu padavina ostvarena proizvodnja od 1.178.423 tone, i veća je u poređenju sa prošlogodišnjom proizvodnjom za čak 50%. Ujedno proizvodnja kukuruza je veća i u poređenju sa višegodišnjom prosječnom proizvodnjom koja iznosi oko 814 tisuća tona. Prinos kukuruza je iznosio 6,1 tonu po hektaru i veći je u poređenju sa prošlogodišnjim za 49%.

Tablica 6. Proizvodnja i prinos žitarica 2015-2016. godina

	2015.		2016.	
	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)
Pšenica	213.015	3,5	306.605	4,3
Raž	10.497	2,8	13.279	3,3
Ječam	63.194	3,1	77.294	3,0
Zob	24.035	2,6	29.651	2,9
Tritikale	39.753	3,6	52.174	3,3
Kukuruz	785.701	4,1	1.178.423	6,1
Heljda	1.041	1,2	1.130	1,1

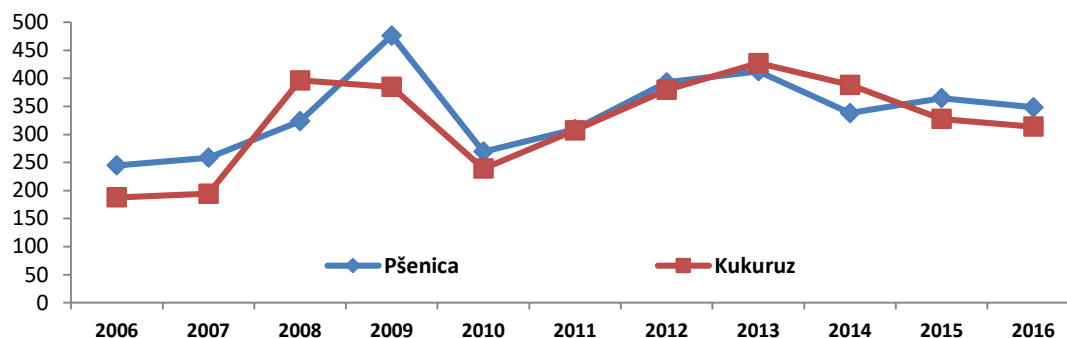
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Osim kukuruza i ostale žitarice bilježe veću proizvodnju, i to pšenica za 44%, raž za 27%, ječam za 22%, zob 19%, tritikale za 31% i heljda za 9%.

Što se tiče plasmana proizvedenih žitarica i njihove finalne uporabe, zrno se najvećim dijelom prodaje mlinovima za mljevenje brašna i proizvodnju stočne hrane, ili se koristi za ishranu stoke na imanjima proizvođača.

Otkupne cijene pšenice i kukuruza varirale su u promatranom razdoblju. Otkupna cijena pšenice u 2016. godini iznosila je 348 KM po toni i manja je za 5% u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine. Najniža otkupna cijena pšenice je zabilježena 2006. godine kada je za tonu pšenice izdvajano 245 KM, dok je najveća otkupna cijena od 393 KM zabilježena 2012. godine kada je zbog suše ostvarena i manja proizvodnja što je dovelo i do manje ponude ove žitarice na domaćem tržištu.

Grafikon 6. Otkupna cijena pšenice i kukuruza za razdoblje 2006-2016. godine (KM/toni)

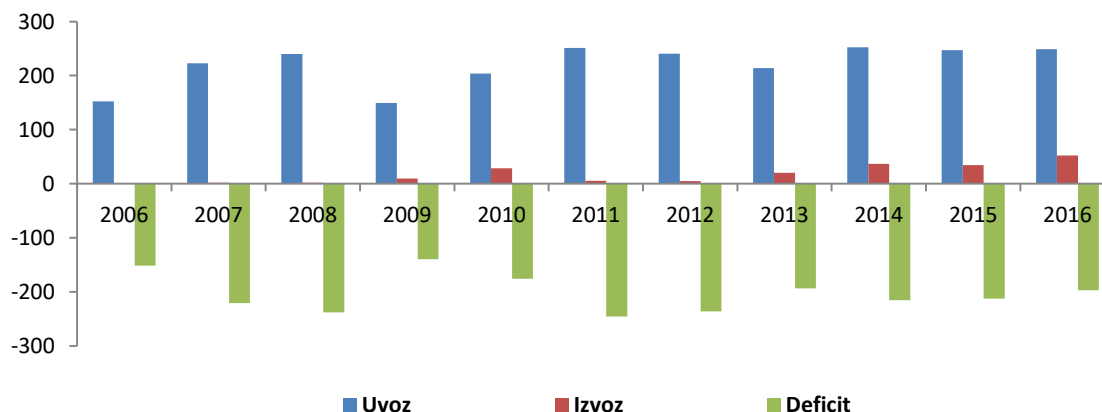
Otkupna cijena kukuruza u 2016. godini iznosila je 314 KM i niža je za 4% u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine.

Najniža otkupna cijena kukuruza u promatranom razdoblju od 188 KM je zabilježena 2006. godine, a najveća otkupna cijena od 388 KM 2014, kada su zbog poplave prinosi ove žitarice bili značajno umanjeni.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni žitarica evidentan je konstantno velika razina uvoza tijekom cjelokupnog promatranog desetogodišnjeg razdoblja. Bosna i Hercegovina u vanjskotrgovinskoj razmjeni žitarica ostvaruje deficiti od oko 200 miliona KM. Uvoz žitarica je u poređenju sa izvozom u smislu vrijednosti i količine pet puta veći. U prosjeku se u BiH uveze između 500 i 600 miliona kg žitarica u vrijednosti između 200-220 miliona KM. Iz BiH se u prosjeku izveze oko 40 tisuća tona žita u vrijednosti oko 18 miliona KM. Karakteristično je da u promatranom razdoblju u oblasti izvoza žitarica postoje velika variranja kako u vrijednosti tako i količini.

Na količine žitarica koje se izvoze, u velikoj mjeri utječu raspoložive tržišne količine žita, ostvarene domaće proizvodnje i uvoz.

Grafikon 7. Vanjskotrgovinska razmjena žitarica za razdoblje 2006-2016. godina (Mil. KM)

U strukturi uvoza žitarica, oko 60% je zastupljena pšenica, zatim kukuruz sa sudjelovanjem od 33%, riža 4% i ječam 3%. U izvozu je, također, najzastupljenija pšenice, i to oko 63%, kukuruz 36%, i ostale žitarice 1%. Što se tiče zemalja iz kojih se u BiH uvoze žitarice oko 99% uvoza je iz četiri države i to Srbije (60%), Mađarske (27%), Hrvatske (13%) i Italije (1%), a zemlje u koje se izvoze žitarice iz BiH su Turska (98%), Srbija (1%) i Hrvatska(1%).

Za 2016. godinu je karakteristično i to da je ostvaren količinski najveći uvoz žitarica od 752 miliona kg ali i najveći izvoz koji je iznosio 129 miliona kg. U 2016. godini uvezeno je skoro 400 miliona kg pšenice, 303 miliona kg kukuruza i 50 miliona kg ostalih žitarica. Količina pšenice koja je uvezena u 2016. godini je veća za 9%, kukuruza za 17% i ostalih žitarica za 5%. Izvoz žitarica bilježi pozitivna kretanja s obzirom da je na tursko tržište izvezeno skoro 82 miliona kg pšenice što je za 174% više u poređenju sa ostvarenim izvozom iz prethodne godine. Kod izvoza kukuruza se bilježi manji izvoz od oko 2%.

Tablica 7. Uvoz i izvoz žitarica za 2015-2016. godinu (tona)

	2015		2016	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Pšenica	366.964	29.877	398.756	83.144
Kukuruz	258.521	47.870	303.078	46.761
Ostale žitarice	47.702	158	50.315	377
Ukupno	673.187	77.905	752.149	129.043

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Pšenica koja se uvozi u BiH porijeklom je iz Mađarske (59%), Hrvatske (26%) i Srbije (15%), a kukuruz iz istih zemalja kao i pšenica s tim što je udio u uvozu različit, pa je oko 94% ukupnog uvoza kukuruza podrijetlom iz Srbije, 5% iz Hrvatske i Mađarske oko 1%.

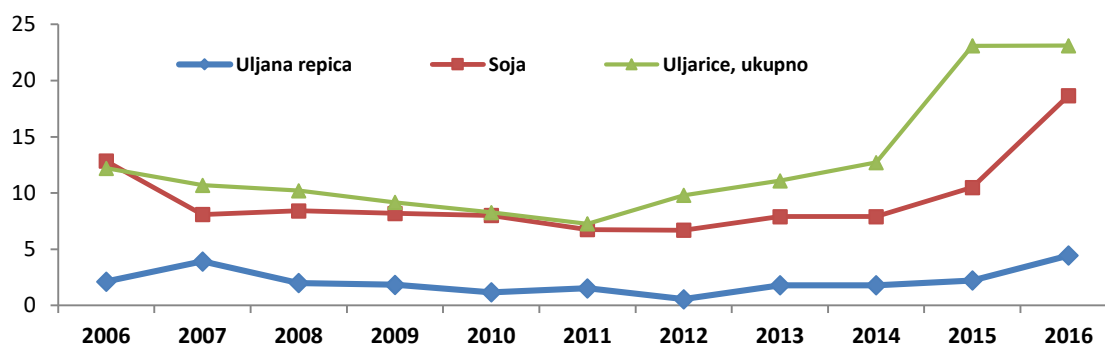
Što se tiče izvoza pšenice, oko 90% ove žitarice izveze se u Tursku, s tim što je 2016. godine skoro cijeli rod izvezen u Tursku. Ostale zemlje u koje se izvozi pšenica su: Hrvatska (8%) i oko 1% u ostale zemlje u manjim količinama.

Kukuruz se izvozi na tržišta istih zemalja kao i pšenica, s tim što je i u slučaju kukuruza Turska glavno izvozno tržište gdje se plasira oko 96% izvoza, a neznatne količine u Hrvatsku i Srbiju.

2.2.2. ULJARICE

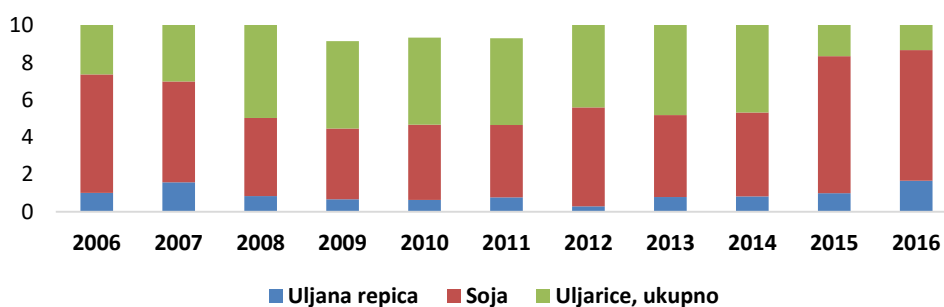
U 2016. godini uljarice su požnjevene na površini od skoro 9 tisuća hektara sa kojih je ostvarena proizvodnja od 23 tisuće tona. Na povećanje ukupno požnjevene površine uljarica utjecalo je povećanje požnjevenih površina uljane repice i to za 67% u poređenju sa prošlom godinom, dok se kod soje bilježi povećanje požnjevenih površina za 5%. Požnjevene površine uljaricama u BiH u posljednjih deset godina iznose oko 6 tisuća hektara sa kojih se u prosjeku proizvede oko 13 tisuća tona najznačajnijih uljarica sa prosjekom prinosa od oko 2 tone po hektaru. Požnjevene površine uljaricama su varirale u promatranom razdoblju od 5 do 9 tisuća hektara, a proizvodnja od 7 tisuća do 23 tisuće tona. U strukturi požnjevenih površina pod uljaricama, soja je na prvom mjestu sa sudjelovanjem u prinosu od 86% i sa sudjelovanjem od oko 76% u ukupnoj proizvodnji uljarica. Veoma je bitno konstatovati da se površine zasijane sojom povećavaju iz godine u godinu, što je veoma bitno kao osnova za povećanje stočarske proizvodnje. Ništa manje nije važna i činjenica da sva proizvedena soja u Bosni i Hercegovini nije genetski modificirana (GMO free) što joj daje poseban kvalitet i osnovu za korištenje u proizvodnji genetski nemodificiranih stočarskih proizvoda; mlijeka, mesa i jaja. U nešto manjem sudjelovanju od 14% u požnjevenim površinama i sa 24% udjela u ukupnoj proizvodnji uljarica zastupljena je uljana repica. Suncokret je zastupljen u strukturi sjetve sporadično, uglavnom kao proizvodnja sjemenskog usjeva, i to u neznatnom procentu te nije ni uključen u podatke o požnjevenim površinama, proizvodnji i prinosu uljarica.

Grafikon 8. Proizvodnja uljarica u razdoblju 2006-2016. godina (000 tona)

Najveća proizvodnja uljarica u posljednjih deset godina zabilježena je posljednje dvije godine, i iznosila je 23.105 tona. Na visoku razinu ostvarene proizvodnje 2016. godine utjecala je znatno veća proizvodnja soje i to za 8 tisuća tona ili 78% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine, i uljane repice za 2.216 tona što je 100% više u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine.

Grafikon 9. Požnjevene površine uljarica u razdoblju 2006-2016. godine (000 ha)

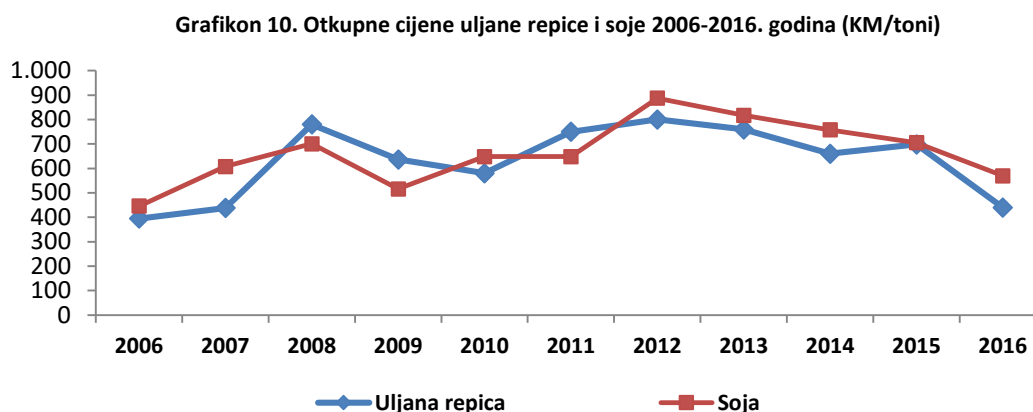
Proizvodnja soje je u promatranom desetogodišnjem razdoblju varirala tako da je sa 13 tisuća tona, koliko je zabilježena proizvodnja 2006. godine, smanjena na oko 7 tisuća koliko je proizvedeno 2012. godine, što je za 6 tisuća tona ili 48% manje. Nepovoljni vremenski uvjeti 2010. kao i 2012. godine su uticali na manju proizvodnju ovog usjeva. Ipak, proizvodnja ove uljarice je u narednom vremenskom razdoblju počela da se povećava iz godine u godinu i sa proizvodnjom od 8 tisuća tona koliko je iznosila 2013. dostigla rekordnu proizvodnju od oko 19 tisuća tona u 2016. godini. Prosječan prinos soje po hektaru iznosi oko 2 tone, a u promatranom razdoblju od deset godina varirao je u rasponu od 1,3 do 2,7 tona/ha. Kada je riječ o uljanoj repici manje je zastupljena u strukturi proizvodnje uljarica i to oko 20%. Što se tiče trenda proizvodnje u razdoblju od 2006. do 2012., varirala je u rasponu od 2 do 4 tisuće tona, s tim da je proizvodnja bilježila kontinuiran rast sa 600 tona koliko je iznosila 2012. i dostigla proizvodnju od 4.400 tona u 2016. godini. Prinos uljane repice po hektaru kretao se u rasponu od 2 do 2,7 tona.

Tablica 8. Proizvodnja i prinos uljarica 2015-2016. godina

	2015.		2016.	
	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)
Soja	10.497	1,4	18.662	2,7
Uljana repica	2.227	2,2	4.443	2,7

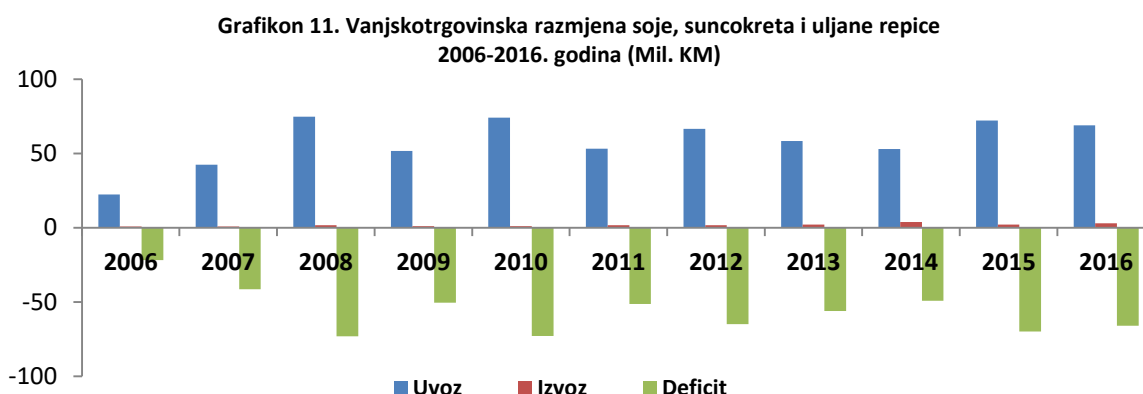
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Otkupna cijena soje u 2016. godini je iznosila 570 KM/t, i u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine je manja za 136 KM ili 19%. Promatrajući razinu otkupnih cijena soje u prethodnom razdoblju primjetno je variranje s tim što je najveća otkupna cijena soje od 887 KM zabilježena 2012. godine, a najniža od 446 KM 2006. godine. Uljana repica je u 2016. godini otkupljivana po cijeni od 440 KM po toni i koja je za 37% niža u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine koja je iznosila 698 KM. Isto kao što je zabilježeno kod soje, najviša otkupna cijena uljane repice od 800 KM je zabilježena 2012. godine a najniža od 395 KM 2006. godine.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni tri najznačajnije uljarice, evidentan je značajan nivo uvoza tijekom cjelokupnog promatranog desetogodišnjeg razdoblja. U 2016. godini uvezeno je 103.332 tone soje, suncokreta i uljane repice u vrijednosti od oko 69 miliona KM. Uvoz je količinski bio na razini uvoza iz prethodne godine dok je vrijednost uvoza bila manja za 3 miliona KM ili za 5%. Trgovinski deficit kod uljarica je iznosio oko 66 miliona KM i manji je za 4 miliona ili 6% u odnosu na vrijednost deficita iz prethodne godine koji je iznosio 70 miliona KM.

U isto vrijeme, izvoz tri najznačajnije uljarice iz BiH - uljane repice, soje i suncokreta je skroman; izveze se oko 690 tona u vrijednosti oko 1,7 miliona KM. U 2016. godini izvoz ove tri uljarice je iznosio oko 3 miliona i najveća je vrijednost izvoza u promatranom razdoblju od deset godina.

U 2016. godini uvezeno je 16.300 tona soje u vrijednosti od oko 11 miliona KM. Nije ostvaren izvoz soje u ovoj godini. Uljana repica je izvezena u količini od 9.396 tona u vrijednosti od 6,2 miliona KM, a izvezena u količini 2.061 tona. Iako BiH ne ostvaruje značajniju proizvodnju suncokreta, uvezena je količina od 77.635 tona u vrijednosti od oko 51 milion KM, dok je na strani izvoza ta količina iznosila svega 144 tone.

U strukturi uvoza uljarica, oko 75% je zastupljen suncokret, zatim soja sa sudjelovanjem od 16% i uljana repica 9%. U izvozu dominira uljana repica. U 2016. godini BiH je uvezla oko 16.300 tona soje, što je za oko 52% manje nego u prošloj 2015. godini, ali je zato povećan uvoz suncokreta za oko 12% i iznosio je oko 77.636 tona, dok je uvoz uljane repice povećan za čak 85% i iznosio je 9.396 tona.

Tablica 9. Uvoz i izvoz uljarica u tonama

	2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Soja	34.480	533	16.300	0
Uljana repica	1.441	0	9.396	2.061
Suncokret	69.288	132	77.635	144

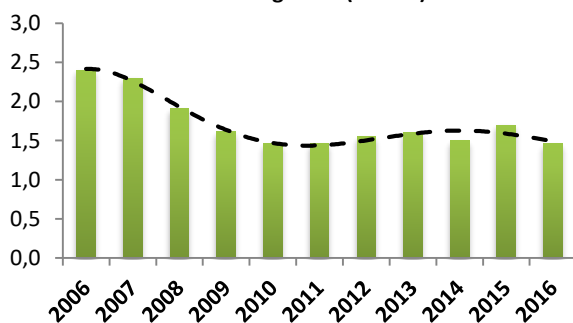
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Najveći procenat uvezenih uljarica u 2016. godini je iz Srbije i Hrvatske, i to suncokreta iz Srbije (80%) i Hrvatske (15%), soje iz Hrvatske (80%) i Srbije (18%) i uljane repice iz Hrvatska (60%) i Srbija (40%).

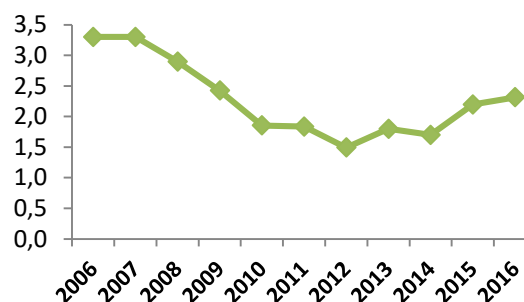
2.2.3. DUHAN

Duhan je industrijska kultura koja se u BiH uzgaja na veoma malim površinama, i u prosjeku iznose oko 1.700 hektara, sa kojih se proizvede oko 2.300 tona duhana godišnje. Prinos duhana se kreće u rasponu od 1,1 do 1,6 tona po hektaru. Požnjevene površine duhana su u posljednjih deset godina bilježile smanjenje sa 2.400 hektara koliko je požnjeveno 2006. godine, na 1.500 hektara u 2016. godini. Osim što su smanjene požnjevene površine, također je i proizvodnja tijekom perioda 2006 – 2012. godine prepolovljena, odnosno sa 3.300 tona koliko je iznosila 2006. godine smanjena na 1.500 tona koliko je zabilježena proizvodnja 2012. godine. Iako se u godinama nakon značajnog smanjenja proizvodnja oporavila i povećavala i u 2016. dostigla razinu od 2.300 tona ipak nije uspjela da se vrati na razinu proizvodnje iz 2006.

Grafikon 12. Požnjevene površine duhana za razdoblje 2006-2016. godina (000 ha)

Grafikon 13. Proizvodnja duhana u razdoblju 2006-2016. godina (000 tona)

Razlozi za manju proizvodnju i uzgoj duhana se ogledaju u smanjenju tražnje od strane prerađivačke industrije i njena orijentacija na uvoz sirovina, niže otkupne cijene i skromni novčani poticaji za ovu vrstu proizvodnje. Ostvareni opseg proizvodnje duhana u 2016. godini iznosio je 2.315 tona i veći je za 5,4% u poređenju sa prošlom godinom. Što se tiče otkupnih cijena duhana u razdoblju od deset godina kretale su se u rasponu od 2,44 KM po kilogramu što je i najniža zabilježena otkupna cijena duhana suvog lista do maksimalnih 2,68 KM.

Tablica 10. Proizvodnja i prinos duhana 2015-2016. godina

	2015.		2016.	
	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)
Duhan	2.196	1,3	2.315	1,6

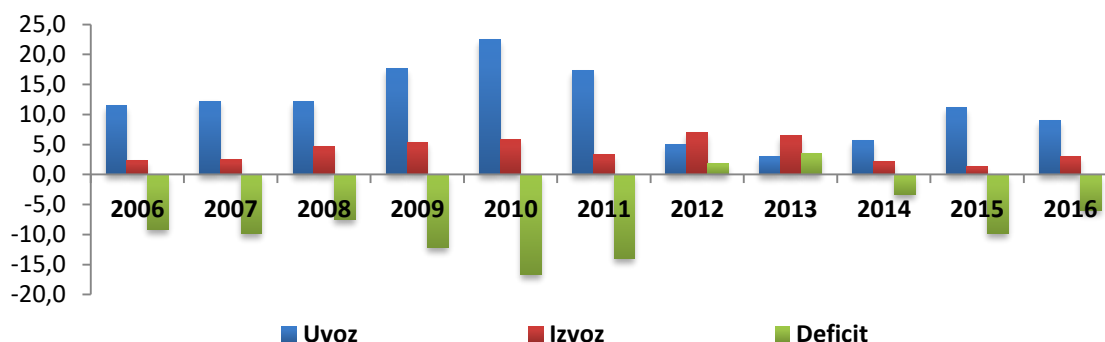
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Proizvodnja duhana u Federaciji BiH se odvija u posavskom kantonu i na nešto manjim površinama u Hercegovini. Duhan se gaji na površini koja u prosjeku iznosi oko 664 hektara sa kojih se ostvari prosječna proizvodnja od 650 tona. Proizvodnja duhana u 2016. godini u Federaciji je iznosila 491 tonu i manja je u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine za 13%.

Što se tiče proizvodnje duhana u Republici Srpskoj površine za proizvodnju u prosjeku iznose oko 1.028 hektara sa kojih se proizvede oko 1.590 tona duhana. Proizvodnja duhana u 2016. godini je iznosila 1.824 tone i veća je za 12% u poređenju sa prošlogodišnjom koja je iznosila 1.628 tona.

Vanjskotrgovinska razmjena duhana u promatranom razdoblju od deset godina rezultira negativnim vanjskotrgovinskim bilansom. Količina duhana koja se uveze u BiH u prosjeku iznosi oko 2.163 tone za koje se izdvoji oko 12 miliona KM. Što se tiče izvoza duhana, količinski i vrijednosno je manji za 50% u poređenju sa količinom i vrijednosti uvoza.

Grafikon 14. Vanjskotrgovinska razmjena duhana u razdoblju 2006-2016. godina

Deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni duhana u prosjeku iznosi oko 7-8 miliona KM s tim što je najveća vrijednost deficita od oko 17 miliona KM zabilježena 2010. godine. Suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni duhana je zabilježen 2012. i 2013. godine, s obzirom da je izvoz duhana bio veći 37%, odnosno 116% u poređenju sa vrijednosti uvoza. Trend uvoza kao i izvoza je varirao u promatranom razdoblju, s tim što se na strani uvoza bilježi pad od 2011. do 2016. godine, dok se pad izvoza bilježi u tri posljednje godine. Količina duhana koja je izvezena 2016. godine je za 107% ili 2 puta veća u poređenju sa izvezenom količinom iz prethodne godine, dok u smislu vrijednosti razlika iznosi 1,7 miliona KM ili 125%.

Tablica 11. Uvoz i izvoz duhana za 2015-2016. godinu (tona)

	2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Duhan	2.351	460	1.981	953

Izvor: Agencija za statistiku BiH

2.2.4. KRUMPIR I POVRĆE

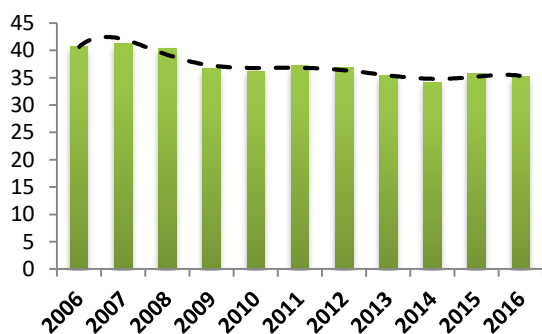
Proizvodnja povrća predstavlja jednu od najzastupljenijih i gospodarski najisplativijih grana u poljoprivredi. Za povrtarsku proizvodnju je karakteristična raznolikost vrsta kao i samog načina uzgoja

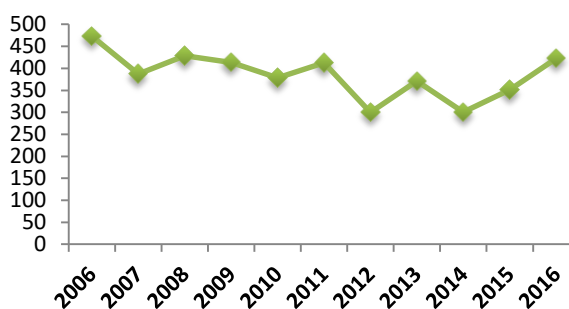
i proizvodnje. Iako je domaća proizvodnja povrća u odnosu na potrebe i mogućnosti još uvijek nedovoljna, povrće u proizvodnji i potrošnji pa i izvozu poljoprivrednih proizvoda zauzima značajno mjesto. Razina proizvodnje povrća, visinu prinosa, stabilnost proizvodnje i visinu cijena na tržištu u velikoj mjeri određuju vremenski uvjeti koji su naročito tijekom posljednjih deset godina značajno promijenjeni. Trendovi u proizvodnji odnosno ponuda i snabdjevenost BH tržišta povrćem iz domaćih izvora izravno se odražava na povećanje ili smanjenje količina koje se izvoze i uvoze. U strukturi ukupno zasijanih površina krumpir i povrće imaju udio u prosjeku od oko 15%, s tim što je odnos zasijanih površina krumpirom i ostalih povrtnih vrsta 49:51% i ide u korist većih površina zasijanih ostalim povrtnim vrstama.

Bosna i Hercegovina ima veliki potencijal i dugu tradiciju uzgoja krumpira. Prosjek poŹnjevenih površina krumpirom tijekom deset posljednjih godina iznosi 37.300 hektara s tim se poŹnjevene površine krumpira mijenjaju tijekom desetogodišnjeg razdoblja i kreću u rasponu od 34 do 37 tisuća hektara. PoŹnjevene površine krumpirom u 2016. godini su na istoj razini od oko 35 tisuća hektara kao i prethodne godine.

Grafikon 15. PoŹnjevene površine krumpira za razdoblje 2006-2016. godine (000 ha)

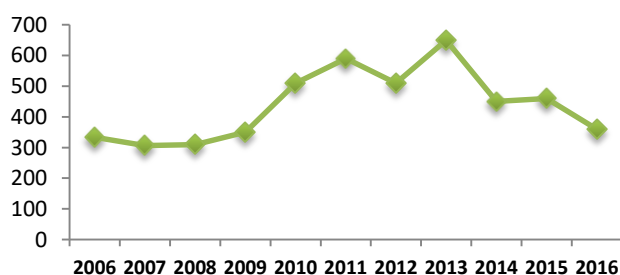

Grafikon 16. Proizvodnja krumpira za razdoblje 2006-2016. godine (000 tona)

Prosječna domaća godišnja proizvodnja krumpira u razdoblju od deset godina iznosi oko 385 tisuća tona sa prosjekom prinosa od oko 10 tona po hektaru. Variranje u proizvodnji i prinosima krumpira u velikoj mjeri su uvjetovani klimatskim uvjetima imajući u vidu da su 2008, 2010. i 2012. kao ekstremno sušne, te 2014. sa poplavama, nanijele štete i smanjenje ukupnih prinosa i kvaliteta krumpira. Tako je npr. najveća količina kumpira od 473 tisuće tona proizvedena 2006. godine, a najmanja 2012. i to 299 tisuća tona i 2014. od 300 tisuća tona što je rezultat ekstremne suše i poplave koje su smanjile prinose krumpira za 37%, odnosno 36% u poređenju sa proizvodnjom iz 2006. godine. Iako se u 2015. godini proizvodnja oporavila i povećala za nekih 17%, u 2016. godini je bila veća za 20% u poređenju sa prethodnom godinom, čime je vraćena na razinu proizvodnje od 400 tisuća tona iz prethodnih godina. Otkupna cijena krumpira u 2016. godini je iznosila 360 KM po toni i niža je za 22% u poređenju sa otkupnom cijenom krumpira iz 2015. godine.

Grafikon 17. Otkupna cijena krumpira u razdoblju 2006-2016. godina (KM/toni)

Promatrajući otkupne cijene krumpira u desetogodišnjem razdoblju evidentno je da otkupna cijena krumpira od 2009. do 2013. godine bilježi kontinuirano povećanje sa 450 na 650 KM/toni krumpira što predstavlja povećanje od 48%. Ipak, otkupna cijena se 2014. godine smanjila na 450 KM/toni ili za 31% u poređenju sa otkupnom cijenom krumpira iz prethodne godine. Najniža otkupna cijena krumpira od 306 KM je zabilježena 2006. godine.

Proizvodnja krumpira u Federaciji se odvija na površini koja u prosjeku iznosi oko 22.260 hektara s kojih se proizvede oko 212 tisuća tona krumpira. Ostvarena proizvodnja krumpira u 2016. godini je iznosila 228 tisuća tona i veća je u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine za 12,6%. Proizvodnja je razdoblju od posljednjih godina kao i sjetvene površine bila na nivou prosjeka i nije značajno varirala.

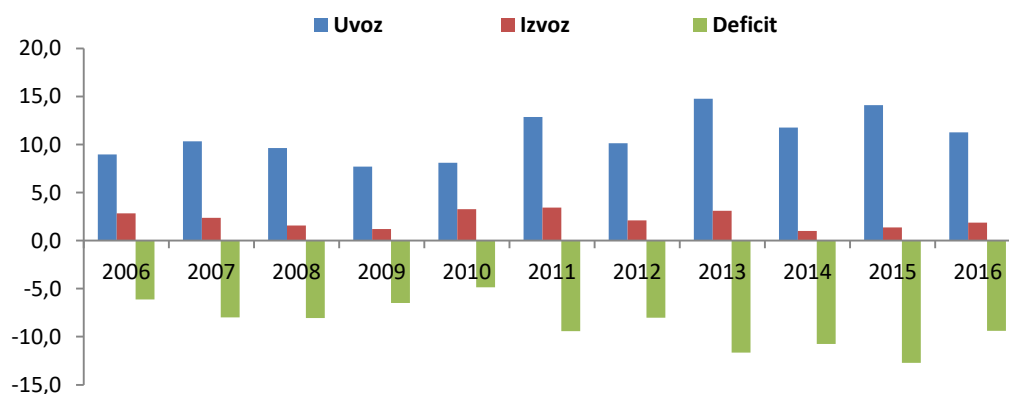
Kada je riječ o proizvodnji krumpira u Republici Srpskoj, ona u prosjeku iznosi oko 160 tisuća tona s tim što u promatranih deset godina znatno varira i to u rasponu od 120 do 190 tisuća tona. U 2016. godini ostvarena proizvodnja krumpira je iznosila 192,5 tisuća tona i veća je za 32% u poređenju sa prošlogodišnjom.

Prosjeck proizvodnje krumpira u Distriktu iznosi oko 3.000 tona, s tim što je, po prikupljenim podacima, u 2016. godini proizvodnja bila manja za 38% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine.

Uvoz krumpira u BiH tijekom razdoblja od deset godina iznosio je u prosjeku oko 18 tisuća tona u vrijednosti od 11 miliona KM dok je na strani izvoza znatno manja količina koja u prosjeku iznosi 5 tisuća tona i vrijednost izvoza od 2 miliona. U ukupnom uvozu krumpira zastupljeni su sjemenski, sa sudjelovanjem od oko 50%, konzumni krumpir oko 42% i 8% mladi krumpir. Uvoz krumpira kako količinski tako i vrijednosno varirao je u promatranom razdoblju od deset godina s tim što je sa količine od 16 tisuća tona i vrijednosti od 9 miliona KM koliko je zabilježen uvoz 2006. godine dostigao količinu od 29 tisuća tona i vrijednost uvoza od 14 miliona KM u 2015.

Uvoz krumpira u 2016. godini je bio za 20% vrijednosno, odnosno količinski za 44% manji u poređenju sa ostvarenim uvozom iz prethodne godine.

Grafikon 18. Vanjskotrgovinska razmjena krumpira u razdoblju 2006-2016. godina (MIL.KM)

Izvoz krumpira iz BiH je dosta ujednačen u cijelom promatranom razdoblju od deset godina i kreće su u rasponu od 1,2 do 3,4 miliona KM sa prosječnom količinom od 5 tisuća tona.

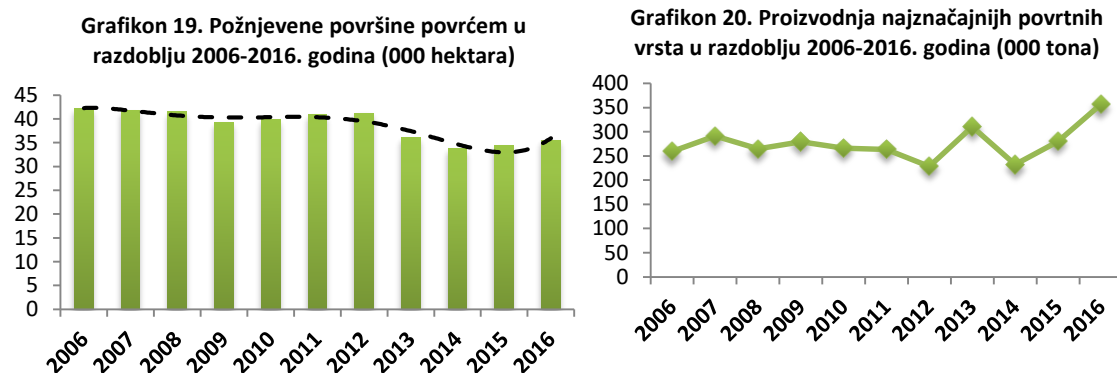
Hrvatska je bila jedno od vodećih izvoznih tržišta za domaći krumpir ali izmjenom uvjeta u trgovini i nemogućnosti izvoza, kao i nepovoljnih vremenskih uvjeta, u 2014. je izvezena najmanja količina krumpira od 2.000 tona u vrijednosti od 1 milion. U izvozu krumpira oko 70-75% ukupnog izvoza čini izvoz mladog krumpira, oko 20-25% izvoz ostalog konzumnog krumpira i u neznatnim količinama sjemenski krumpir.

Deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni krumpira je evidentan tijekom cjelokupnog razdoblja promatranja s tim što je najveća vrijednost od oko 13 miliona KM zabilježena 2015. godine, s obzirom da je tada ostvarena najveća vrijednost uvoza ovog proizvoda dok je vrijednost izvoza bila 10 puta manja.

Požnjevene površine povrćem su u promatranom razdoblju od deset godina smanjenje za oko 6 tisuća hektara. U strukturi poŕnjevenih površina najzastupljeniji su grah (22%), kupus (14%), luk crni (14%),

paradajz (10%), paprika (10%), krastavac (9%), mrkva (5%), luk bijeli (5%), grašak (4%), zelena salata (3%), lubenica (3%) i špinat (2%).

Što se tiče količine, u proizvodnji povrća učešće pojedinih vrsta je drugačije u odnosu na požnjevene površine. Naime, prema ostvarenoj proizvodnji na prvom mjestu su kupus i kelj (23%), paradajz (16%), paprika (15%), crni luk (13%), krastavac (12%), i ostale povrtne vrste (22%).

Proizvodnja povrća varira tijekom razdoblja od deset godina na način da se proizvodnja u jednoj godini poveća a u narednoj smanji. Blaži kontinuiran rast proizvodnje je primjetan tijekom posljednje tri godine pri čemu je proizvodnja sa 232 tisuće tona koliko je iznosila 2014, povećana na 357 tisuća tona u 2016. Količinski najveća ostvarena proizvodnja povrća za cjelokupni period promatranja od 357 tisuća tona je zabilježena 2016. i u poređenju sa proizvodnjom iz 2015. je veća za 27%, odnosno za 54% u poređenju sa proizvodnjom iz 2014. godine.

Tablica 12. Proizvodnja i prinos povrća i krumpira

	2015.		2016.	
	Proizvodnja (tona)	Prinos t/ha)	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)
Mrkva	17.102	9	17.575	10
Luk crni	37.718	8	44.996	9
Luk bijeli	5.690	3	7.259	4
Grah	10.018	1	13.247	2
Grašak	4.708	3	5.673	4
Kupus	62.536	13	80.398	17
Paradajz	41.182	12	57.070	16
Paprika	37.177	11	53.169	15
Krastavac	30.431	11	41.691	14
Zelena salata	6.616	7	6.393	7
Lubenica	22.055	24	23.887	25
Špinat	4.958	7	5.272	7
Ukupno	280.191		356.630	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Top pet povrtarskih vrsta koje se najviše proizvode u BiH su: kupus i kelj, paradajz, paprika, krastavac i crni luk.

Kupus i kelj su po ostvarenom opsegu proizvodnje rangirani na prvo mjesto sa sudjelovanjem od 23% u ukupnoj proizvodnji svježeg povrća. Ostvarena proizvodnja u 2016. godini je iznosila 80 tisuća tona i veća je za 29% u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine. Na ovako visoku razinu proizvodnje utjecao je veći ostvareni prinos kupusa i kelja po hektaru koji je iznosio je 17 tona što je u poređenju sa prošlogodišnjim prinosom više čak za 32%.

Paradajz je rangiran kao druga značajna povrtarska vrsta koja se uzgaja, i ima udio u proizvodnji od oko 16%. Ujedno, paradajz je jedan od najznačajnijih sezonskih proizvoda u povrtarskoj proizvodnji. Proizvodnja paradajza u 2016. godini iznosila 57 tisuća tona i veća je za 39%, a prinos paradajza za 36% u poređenju sa proizvodnjom i prinosom iz prethodne godine. Najveće količine paradajza se proizvode na otvorenom polju te je samim tim i prinos u velikoj mjeri uvjetovan vremenskim uvjetima.

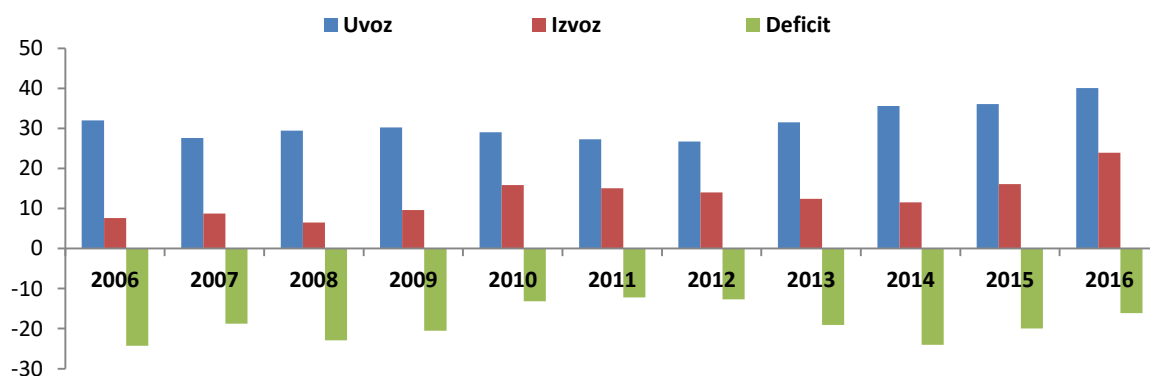
Paprika u ukupnoj proizvodnji svježeg povrća ima udio od oko 15% te je po količini proizvodnje rangirana na treće mjesto. Tijekom 2016. godine ostvarena proizvodnja je iznosila 53 tisuće tona i veća je za 43% u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine koja je iznosila oko 37 tisuća tona. Prinos paprike po hektaru je iznosio 15 tona i veći je za 37% u odnosu na prinos iz prethodne godine.

Požnjene površine pod usjevom **crnog luka** iznose oko 5 tisuća ha. U strukturi proizvodnje crni luk je zastupljen oko 13% i rangiran je kao četvrti proizvod po opsegu i značaju proizvodnje povrća u BiH. Ostvarena proizvodnja crnog luka u 2016. godini iznosila je 45 tisuća tona i veća je za 19% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine. Prinos crnog luka po hektaru je iznosio 9 tona i oko tonu je veći u odnosu na ostvareni prinos iz prethodne godine.

Krastavac, je rangiran kao peti po ostvarenoj proizvodnji od 42 tisuće tona u 2016. godini i udjelom od 12% u ukupnoj proizvodnji svježeg povrća. Prinos krastavca iznosio je 12 tona po hektaru i veći je za 27% u poređenju sa prinosom iz prošle godine.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni svježeg povrća trendovi za desetogodišnje razdoblje promatranja pokazuju da se u prosjeku uvozi oko 46 tisuća tona za koje se izdvoji oko 32 miliona KM. Uvoz svježeg povrća je varirao tijekom promatranog razdoblja s tim što od 2012. godine bilježi rast količine sa 40 tisuća tona i vrijednosti od 27 miliona KM na količinu od skoro 55 tisuća tona i vrijednost uvoza od 40 miliona KM u 2016. godini.

Grafikon 21. Vanjskotrgovinskarazmjena svježim povrćem u razdoblju 2006-2016. godina (Mil. KM)

Što se tiče izvoza svježeg povrća, desetogodišnji prosjek iznosi oko 9 tisuća tona u vrijednosti od oko 13 miliona KM. Količina i vrijednost izvoza svježeg povrća je varirala s tim što se tijekom posljednje tri godine bilježi trend rasta izvoza. Najveća količina svježeg povrća od 18 tisuća tona u vrijednosti od 24 miliona KM je izvezena 2016. godine što je u poređenju sa izvozom iz prethodne godine više za 45% količinski, ili 49% vrijednosno.

BiH u robnoj razmjeni svježeg povrća bilježi deficit tijekom svih deset godina, s tim što je najveći deficit zabilježen 2006. i 2014. godine u iznosu od 24 miliona KM. S obzirom da je uvoz bio 4, odnosno 3 puta veći u poređenju sa izvozom.

Tablica 13. Uvoz i izvoz povrća (u tonama)

	2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Paradajz	14.903	321	19.111	873
Luk(praziluk, bijeli, vlašac)	9.214	100	7.375	155
Kupus	5.299	429	3.938	342
Salata	304	910	305	922
Mrkva	5.201	0	6.404	86
Krastvac	1.818	8.037	2.435	11.968
Mahunasto povrće	61	1	129	2
Jestive gljive	24	175	14	434
Ostalo svježe povrće	13.350	868	15.121	930
Ukupno	50.174	10.841	54.833	15.711

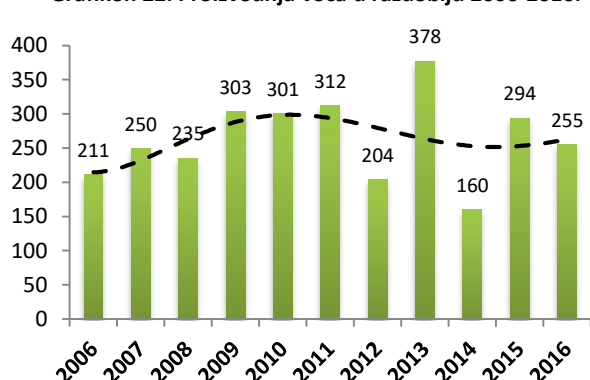
Izvor: Agencija za statistiku BiH

U strukturi uvoza svježeg povrća sa sudjelovanjem od 34% zastupljen je paradajz, zatim paprika (26%), luk (18%), mrkva i krastavci (6%), kupus (5%). Kada je riječ o izvozu svježeg povrća na prvom mjestu je krastavac za koji je karakteristično da je od 2013. godine sa sudjelovanjem od 30% dostigao udio u izvozu svježeg povrća od 66% u 2016. godini. Na drugom mjestu po zastupljenosti od 18% su jestive gljive, salata (8%), paprike (5%), zatim paradajz i kupus (4%), luk (3%).

2.2.5. VOĆARSKA PROIZVODNJA

Iako ima voćnjaka u kojima je zastupljen kvalitetan sortiment i primijenjena savremena tehnologija gajenja, generalno posmatrano voćarska proizvodnja u BiH ima karakteristike ekstenzivne proizvodnje sa sortimentom koji nije interesantan za tržište, sa prevaziđenim i neekonomičnim sistemima gajenja, neorganiziranom i većim dijelom slabo kontroliranom rasadničkom proizvodnjom. Tržište voćem u BiH nije organizirano i u najvećoj mjeri ga karakterira trgovina sa robom van standarda ili lošijeg kvaliteta.

Proizvodnja voća u BiH se odvija na površinama koje prema procjeni iznose oko 101 tisuću ha, na kojima je zasađeno prosječno oko 24 miliona rodni stabala. Broj rodni stabala od 2006. godine bilježi rast sa 18,6 miliona stabala na 24,5 miliona u 2016. godini što je povećanje od 31%.

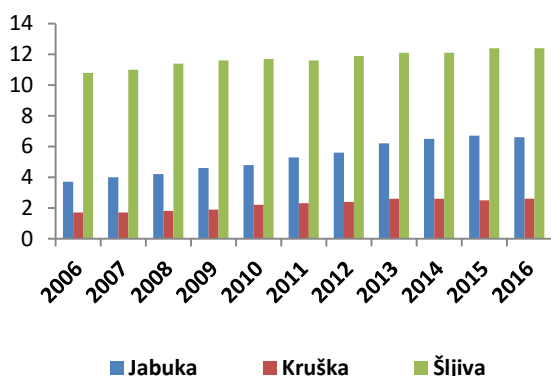
Grafikon 22. Proizvodnja voća u razdoblju 2006-2016.

Prosječna godišnja proizvodnja voća za period od deset godina iznosi oko 264 tisuće tona.

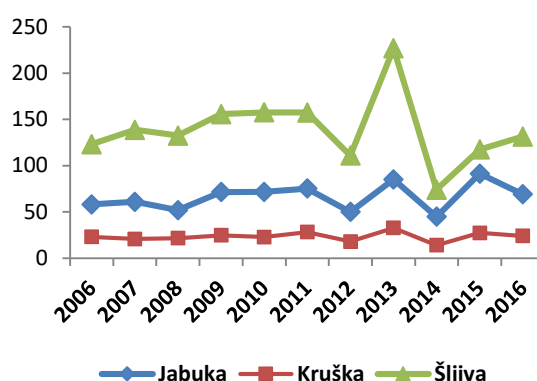
U razdoblju posmatranja 2013. godine zabilježena je rekordna proizvodnja voća od 378 tisuća tona, a najmanja u 2014, sa 160 tisuća tona. Na nivo proizvodnje, prinose voća i stabilnost proizvodnje u velikoj mjeri utiču vremenski uvjeti koji su tijekom posljednjih nekoliko godina značajno promijenjeni, a posebno sve češće pojave kasnih proljetnih mrazeva.

Osim kasnih mrazeva, u toku vegetacionog perioda se sve češće pojavljuju i drugi veoma nepovoljni uticaji klime i to se u najosjetljivijim fazama voća javljaju u vidu ekstremne suše, grada ili jakih vjetrova.

Grafikon 23. Broj rodni stabala jabuke, kruške i šljive u razdoblju 2006-2016. godina (miliona)

Grafikon 24. Proizvodnja jabuke, kruške i šljive u razdoblju 2006-2016. godina (000 tona)

Trendovi u proizvodnji, odnosno ponuda i snadbjevenost BH tržišta voćem iz domaćih izvora, direktno su zavisni od klimatskih uvjeta a što se direktno odražava na visinu izvoza i uvoza. U voćarskoj proizvodnji u Bosni i Hercegovini, najviše su zastupljene šljiva (53,4%), jabuka (24%) i kruška (10%), mada se uzgaja i veliki broj drugih voćnih vrsta.

Šljiva je po broju rodni stabala kao i proizvodnjom rangirana na prvo mjesto. Proizvodnja šljive u BiH čini 53% ukupne voćarske proizvodnje i po broju rodni stabala od 12 miliona zauzima prvo mjesto u voćarskoj proizvodnji. Prosječna godišnja proizvodnja šljive iznosi oko 147 tisuća tona sa prosječnim prinosom od 12 kg po stablu.

Ostvarena proizvodnja šljive u 2016. godini je iznosila 132 tisuće tona i veća je za 12% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine.

Rekordna proizvodnja šljive je ostvarena tijekom 2013. godine i to od 227 tisuća tona dok je zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta desetkovana proizvodnja u 2014. godini obzirom da je proizvedeno samo 74 tisuće tona. Domaća proizvodnja zadovoljava čak 99% potreba za ovom voćnom vrstom.

Broj rodni stabala **jabuke** u BiH je u promatranom desetogodišnjem razdoblju bilježio rast sa 3 miliona i 700 tisuća koliko ih je bilo 2006. godine i dostigao broj od 6 miliona i 600 tisuća u 2016. što je za 3 miliona stabala ili čak 78% više.

Što se tiče proizvodnje jabuke, u prosjeku ona iznosi oko 66 tisuća tona i zadovoljava od 70 do 75% domaćih potreba. U promatranom desetogodišnjem razdoblju proizvodnja varira, s tim što je 2015. godine ostvarena najveća proizvodnja jabuke od 91 tisuću tona. Proizvodnja jabuke u 2016. godini je iznosila 69 tisuća tona i manja je za 24% u odnosu na rekordnu proizvodnju iz 2015. godine.

Kruška je treće rangirana voćna vrsta po broju rodni stabala kao i količini proizvodnje. Broj rodni stabala kruške iz godine u godinu bilježi konstantno povećanje pri čemu je sa miliona i 700 tisuća rodni stabala koliko ih je bilo 2006. godine povećan na 2 miliona i 600 tisuća rodni stabala u 2016. godini. Što se tiče količine proizvedene kruške, u promatranom desetogodišnjem razdoblju ista je varirala u rasponu od 14 do 24 tisuće tona, s tim što je najmanja proizvodnja od 14 tisuća tona zabilježena 2014, a najveća od 24 tisuće tona 2016. godine. Prinos kruške po stablu u prosjeku za deset godina iznosio je 11 kg.

Ostvarena proizvodnja jabuke i kruške u 2016. godini je manja za 24%, odnosno za 12% s obzirom i da je prinos jabuke i kruške manji za 24% i 16% u poređenju sa prethodnom godinom. Proizvodnja šljive je u 2016. u odnosu na prethodnu godinu veća za 12% a prinos šljive bio veći za 12%.

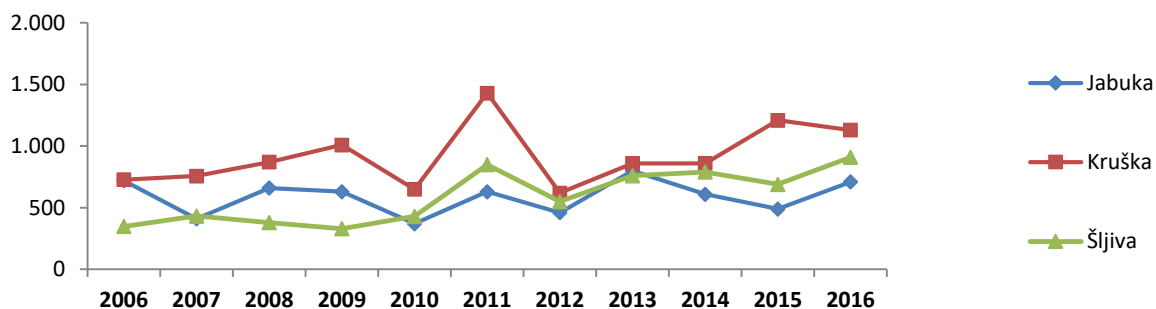
Tablica 14. Proizvodnja i prinos jabuke, kruške i šljive (u tonama)

	2015		2016	
	Proizvodnja (tona)	Prinos (kg po stablu)	Proizvodnja (tona)	Prinos (kg po stablu)
Jabuke	91.471	13,6	69.092	10,4
Kruške	27.371	11,0	24.003	9,3
Šljive	117.465	9,5	131.579	10,6

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Što se tiče otkupnih cijena jabuke, kruške i šljive iste su varirale, i to kod jabuke od 370 do 800 KM po toni, kruške od 620 do 1.430 KM po toni, i šljive od 330 do 910 KM po toni.

Grafikon 25. Otkupna cijena jabuke, kruške i šljive (KM/toni)

U Federaciji BiH broj rodni stabala šljive iznosi oko 5,4 miliona rodni stabala, na drugom mjestu je jabuka sa 2,5 miliona rodni stabala i kruška sa 1,2 milion stabala. U ukupnoj proizvodnji šljiva u prosjeku doprinosi sa 47.720 tona, jabuka sa 25.240 tona, a kruška sa 8.680 tona ubranog voća. U 2016. godini proizvodnja jabuke je iznosila 33.200 tona i bila je manja za 23%, kruške 9.439 tona i manja je za 15% i šljive 42.655 tona veća je za 7% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine.

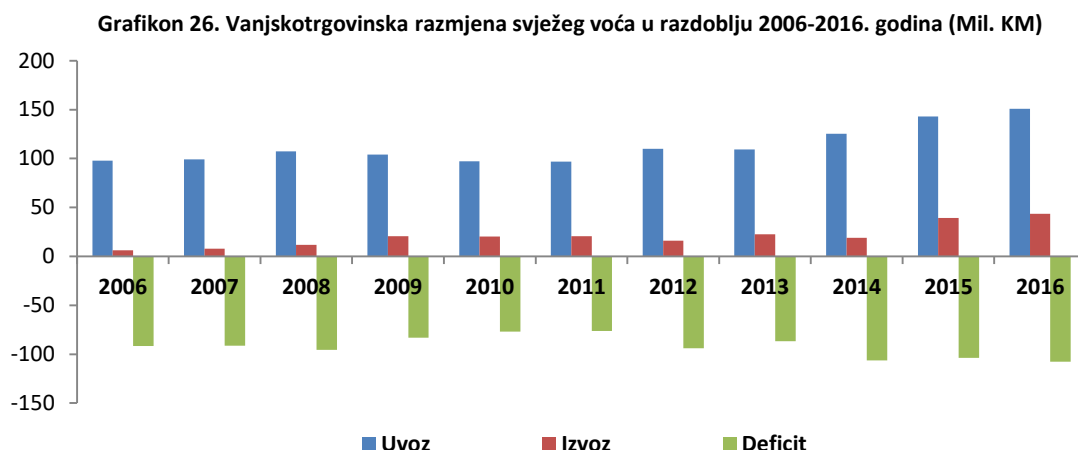
Šljiva je i u Republici Srpskoj na prvom mjestu po broju rodni stabala od 5,8 miliona i prosjekom proizvodnje od 82.030 tona je na prvom mjestu, zatim jabuka sa 2,6 miliona rodni stabala i prosjekom proizvodnje od 41.290 tona i kruška sa oko milion rodni stabala i proizvodnjom od 14.300 tona. Proizvodnja šljive u 2016. godini je iznosila 82.700 tona i veća je za 23%, dok je manja proizvodnja jabuke za 26% obzirom da je iznosila 33.200 tona u odnosu na prošlogodišnju. Ostvarena proizvodnja kruške je iznosila 14.200 tona i manja je za 11%.

U Distriktu Brčko BiH prosječan broj rodni stabala šljive iznosi oko 410 tisuća sa kojih se proizvede u prosjeku oko 10 tisuća tona, jabuke 86 tisuća stabala sa kojih se proizvede 937 tona, i kruške 54 tisuće stabala i prosjekom proizvodnje oko 1.030 tona. Ostvarena proizvodnja šljive u 2016. godini je veća za 10%, jabuke za 2% i kruške za 12%.

U BiH se godišnje u prosjeku uvozi oko 145 tisuća tona raznog voća u vrijednosti od oko 113 miliona KM. Iako je od 2006 do 2010 trend uvoza voća bilježio variranje, od 2010. bilježi konstantan rast i dostigao je u 2016. godini količinu od 179 tisuća tona u vrijednosti od 151 milion KM. Kada je riječ o izvozu, u promatranom razdoblju količina kao i vrijednost izvoza bilježi rast, sa izuzetkom 2012 i 2014. godine kada je ostvaren manji izvoz zbog izrazito nepovoljnih vremenskih uvjeta. Izvoz je sa 9.700 tona i vrijednosti od 12 miliona KM koliko je iznosio 2008. godine, povećan na količinu od 30.570 tona i vrijednost izvoza od 43 miliona KM koliko je iznosio izvoz u 2016.

Deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni voća je prisutan u cjelokupnom razdoblju od deset godina s tim što je najveća vrijednost deficita od 108 miliona KM zabilježena 2016. godine obzirom na vrijednost uvoza od 151 milion KM i vrijednost izvoza od 43 miliona.

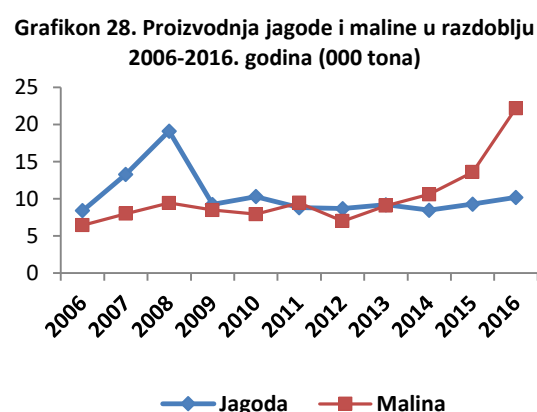
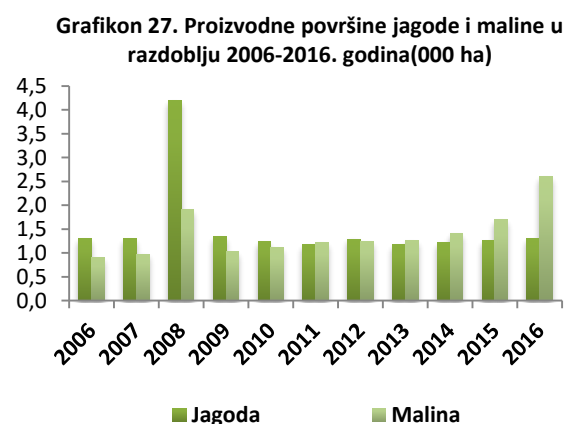

Voće se uvozi naročito u zimskom razdoblju i to uglavnom tropsko i suptropsko voće, i to banane koje u uvozu imaju sudjelovanje oko 27% i citrusi 33%. Osim južnog voća i agruma, u uvozu su značajnije zastupljeni jabuka (17%), dinje i lubenice (11%) i orašasti plodovi (9,5%). Kada je riječ o izvozu svježeg voća tu su svakako dominantne šljive sa sudjelovanjem od 32 %, jabuke 30% i orašasti plodovi 20%. Tržišta na koja se plasiraju ove tri vrste voća su Ruska Federacija, Srbija i zemlje članice EU.

2.2.5.1.MALINE I JAGODE

Proizvodnja jagodičastog voća u Bosni i Hercegovini posljednjih godina doživljava snažnu ekspanziju a naročito maline i jagode. Prosjek produktivnih površina pod jagodom i malinom iznosi oko 3 tisuće hektara s tim što je odnos proizvodnih zasada pod navedenim kulturama do 2013. godine išao u korist jagode, da bi od 2013 bio promijenjen u korist većih površina pod malinom. Proizvodne površine jagoda kretale su se u rasponu od 1.200 do 4.200 hektara, a maline od hiljadu do 2.600 hektara.

Što se tiče proizvodnje jagode u razdoblju od deset godina, do 2013. godine primjetno je variranje količine proizvedene jagode u rasponu od 8.400 do 19.100 tona, s tim što je proizvodnja od 19.100 tona ostvarena 2008. godine. Tijekom posljednje tri godine jagoda bilježi povećanje proizvodnje sa 8.500 tona koliko je iznosila 2014. na 10.220 tona u 2016. što je za 20% više. Prosječan prinos jagode kretao se u rasponu od 5 do 10 tona po hektaru. Proizvodnja jagode u 2016. godini je zbog loših vremenskih prilika i obilnih padavina bila za 10% manja u poređenju sa ostvarenom proizvodnjom iz prethodne godine.

Kada je riječ o proizvodnji maline, kao i kod jagode primjetno je variranje u rasponu od 6 do 9 tisuća tona do 2012. godine, da bi se u naredne četiri godine proizvodnja stabilizirala i bilježila kontinuiran

rast pri čemu je sa 9 tisuća tona koliko je iznosila proizvodnja 2009. dostigla razinu proizvodnje od 22.160 tona u 2016. godini. Prinos maline se u promatranom razdoblju kretao u rasponu od 5 do 8 tona po hektaru. Proizvodnja maline u 2016. godini od 22.160 tona je najveća ostvarena proizvodnja tijekom posljednjih deset godina i veća je u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine za 63%, dok je u poređenju sa proizvodnjom iz ostalih godina ta razlika i znatno veća. Povoljni vremenski uvjeti, kao i značajno povećanje površina pod malinom i jagodom, utjecali su na ostvarivanje veće proizvodnje.

Tablica 15. Proizvodnja i prinos jagode i maline za 2015-2016. godinu u tonama

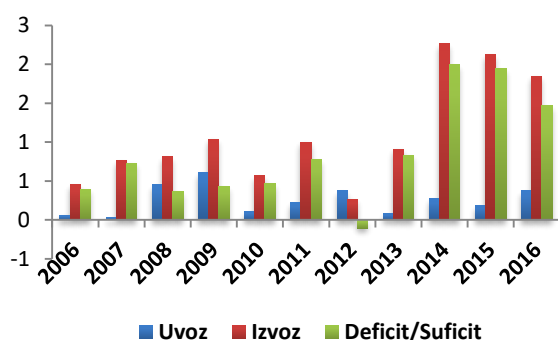
	2015.		2016.	
	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)	Proizvodnja (tona)	Prinos (t/ha)
Jagode	9.306	7,4	10.222	7,7
Maline	13.631	8,1	22.160	8,4

Izvor: Agencija za statistiku BiH

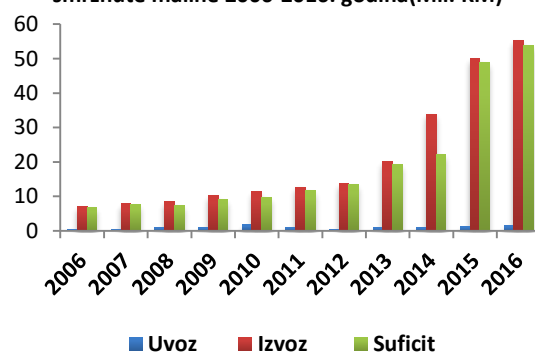
Malina se u Federaciji BiH uzgaja na površini od oko 460 hektara sa kojih se prosječno proizvede 3.520 tona. Prinos maline iznosi oko 7,7 tona po hektaru. Površine za uzgoj jagode su veće i u prosjeku iznose oko 695 hektara, sa kojih se u prosjeku proizvede oko 6.290 tona jagode. U Republici Srpskoj, malina zauzima površinu od 694 hektara, a jagode 510 hektara. Prosječna proizvodnja maline u Republici Srpskoj iznosi oko 5.190 tona a jagode 2.455 tona. Po dostavljenim podacima, Distrikt Brčko raspolaže sa oko 72 hektara pod jagodom sa kojih se proizvodi oko 72 tone i oko 20 hektara pod malinom s kojih se proizvede od 20 tona.

Vanjskotrgovinska razmjena je prikazana za uvoz i izvoz smrznute jagode i maline s obzirom da se u svježem stanju ove dvije voćne vrste veoma malo uvoze i izvoze. Pozitivno je istaći da se u vanjskotrgovinskoj razmjeni smrznutim malinama i jagodama ostvaruje suficit, s obzirom da je izvoz veći u poređenju sa uvozom. Izvoz maline je iz BiH sa količine od 3.300 tona i vrijednosti od 7 miliona KM, koliko je iznosio 2006. godine, u 2016. godini dostigao količinu od 11.750 tona i vrijednost izvoza od 55 miliona KM. Trend izvoza smrznute maline karakterizira konstantan rast izvoza kako količinski tako i vrijednosno.

Grafikon 29. Vanjskotrgovinska razmjena smrznute jagode 2006-2016. godina (Mil. KM)

Grafikon 30. Vanjskotrgovinska razmjena smrznute maline 2006-2016. godina (Mil. KM)

Izvoz smrznute jagode je u promatranom razdoblju od deset godina varirao u rasponu od 0,3 miliona KM do milion, ali u tri posljednje godine je primjetan pad izvoza sa 2,3 miliona KM i količine od 713 tona koliko je iznosio izvoz 2014. godine na 327 tone i vrijednost izvoza od 1,9 miliona u 2016. Deficit u robnoj razmjeni od 0,11 miliona KM je jedino zabilježen 2012. godine, s obzirom da je uvoz ovog proizvoda bio veći u poređenju sa izvozom.

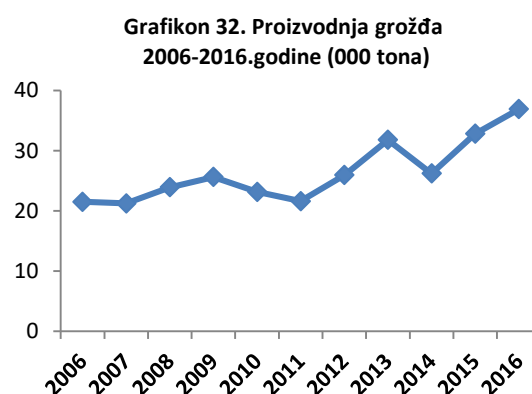
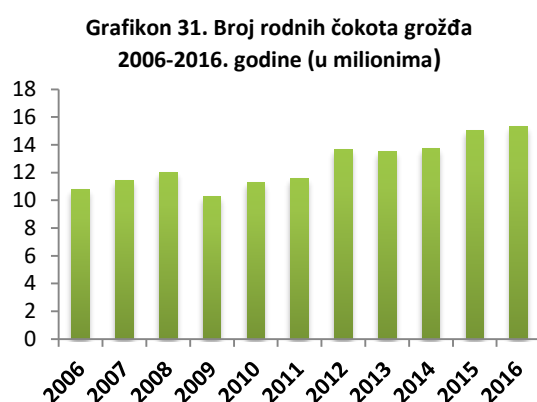
Tržišta na koja se plasiraju smrznute maline i jagode su Srbija, Turska, zemlje članice EU i EFTA.

2.2.6. GROŽĐE

Ukupne površine pod vinogradima prema procjenama zauzimaju oko 3.665 hektara. Broj rodni čokota vinove loze se kretao u rasponu od 10 do 14 miliona komada do 2012. godine da bi u narednim godinama uslijedilo povećanje broja rodni čokota te je 2016. godine taj broj dostigao 15 miliona i 300 tisuća. Proizvodnja grožđa prati brojno stanje rodni čokota. Proizvodnja grožđa je u istom razdoblju varirala u rasponu od 21 do 26 tisuća tona, a od 2014. uslijedilo je značajno povećanje sa 26 tisuća tona na oko 37 tisuća tona koliko je proizvedeno grožđa u 2016. godini.

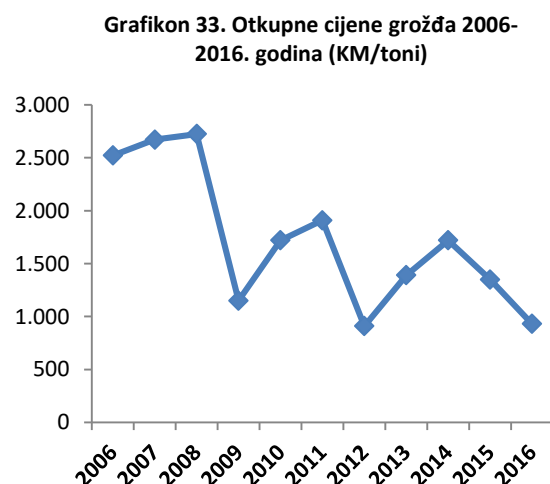
Prosječan prinos grožđa po rodnom čokotu iznosi oko 2 kg.

Rekordna proizvodnja grožđa je ostvarena 2016. godine i veća je za 13% u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine. Na ovako visoku razinu proizvodnje je utjecalo povećanje prinosa grožđa po rodnom čokotu i to za 9% kao i veoma povoljni vremenski uvjeti za proizvodnju grožđa.

Broj rodni čokota vinove loze u Federaciji BiH dostigao 13,6 miliona komada što je i najveći broj čokota registriranih u posljednjih deset godina. Ostvarena proizvodnja je iznosila 32.990 tona i veća je u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine za 9%. Prinos grožđa po rodnom čokotu iznosio je 2,5 kg što je uz povećanje broja rodni čokota utjecalo na ovako visoku razinu proizvodnje.

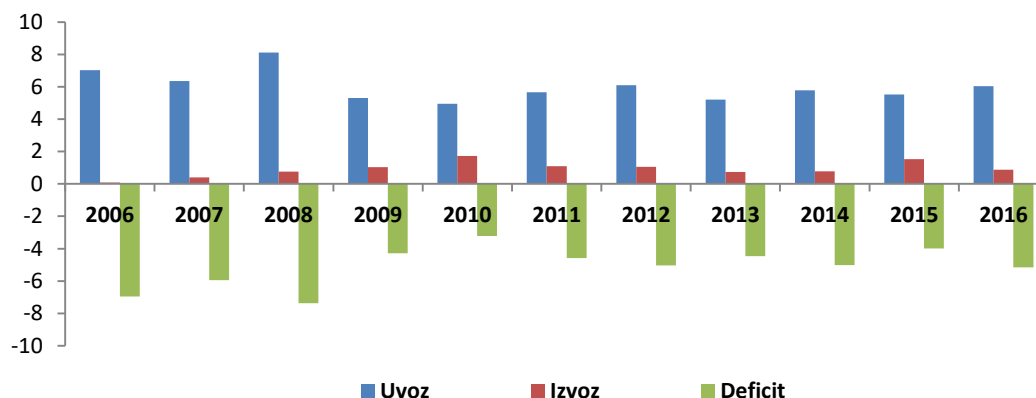
Također, i u Republici Srpskoj je u 2016. godini registrirano 1,6 miliona, što je najveći broj zasađenih rodni čokota u posljednjih deset godina. Svakako da su povećanje broja rodni čokota kao i prinosa grožđa po čokotu od 26% uticali na ostvarenu proizvodnju od 3.910 tona koja je za 34% veća u odnosu na prošlogodišnju.

Otkupna cijena grožđa je u razdoblju od 2006. do 2016. godine značajno varirala. Tijekom prve tri godine otkupna cijena je bilježila rast sa 2.520 KM u 2006. godini na 2.720 KM koliko je iznosila tona grožđa 2008, da bi u 2009. pala više od polovine, čak na 1.150 KM/toni. Otkupna cijena je u 2010. ponovo počela da raste i dostigla 1.910 KM/toni po kojoj se otkupljivala u 2011. Međutim, naredne godine 2012. godine je uslijedio novi pad i otkupna cijena grožđa je iznosila samo 910 KM/tone. Isti trend je variranja otkupni cijena je primjetan i u narednim godinama s tim što se otkupna cijena grožđa sa 1.720 KM koliko je iznosila 2014. godine smanjila na 1.350 KM u 2015, odnosno na 930 KM koliko je bilo potrebno izdvojiti za otkup tone grožđa u 2016. godini.

Uvoz grožđa se u promatranom razdoblju od deset godina kretao u rasponu od 6.637 do 9.000 tona odnosno, od 5 do 8 miliona KM. U odnosu na uvoz, izvoz grožđa je količinski i vrijednosno manji i bio je u prosjeku oko 633 tona, ili vrijednosno 916 tisuća KM. S obzirom na stalno variranje vrijednosti uvoza i izvoza i deficit je varirao, s tim što je njegova najveća vrijednost od 7,4 miliona KM zabilježena 2008. godine, a 2010. godine najmanja od 3 miliona KM.

Grafikon 34. Vanjskotrgovinska razmjena grožđa 2006-2016. godina (Mil. KM)

Promatrajući vanjskotrgovinsku razmjenu grožđa u 2016. godini, evidentno je da je uvoz količinski bio veći za 2%, a vrijednost uvoza za 9% u poređenju sa ostvarenim uvozom iz prethodne godine. Na strani izvoza je situacija drugačija i izvoz grožđa bilježi značajno smanjenje i to za 41% količine i vrijednosti izvoza za 43% u odnosu na ostvareni izvoz iz prethodne godine.

Tablica 16. Uvoz i izvoz grožđa u tonama

	2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Grožđe	7.560	1.125	7.741	662

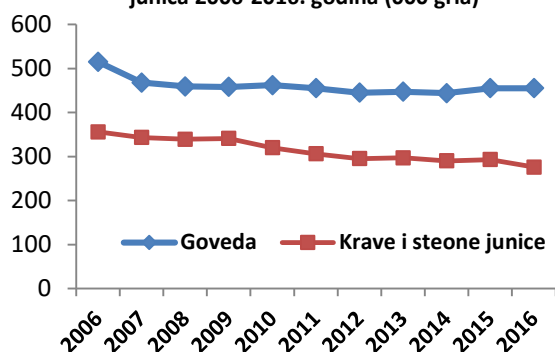
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Najveći procenat uvezenog grožđa je porijeklom iz Italije (49%) i Makedonije (39%), a u manjoj mjeri grožđe je uvoženo iz Južne Afrike (4%), Crne Gore, Španije i Srbije (2%). Bosna i Hercegovina izvozi grožđe u Hrvatsku (78%), Litvaniju (10), Srbiju (6%), Crnu Goru (4%) i Rusiju (3%).

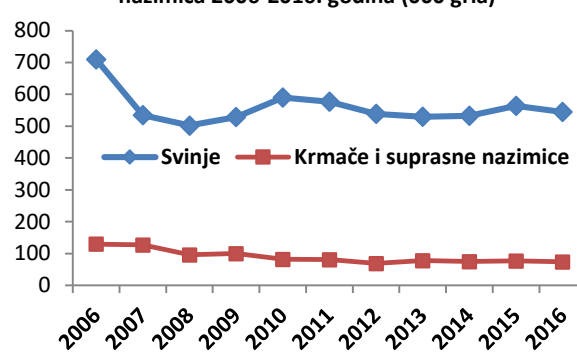
2.3. BROJNO STANJE STOKE I PERADI

Prema statističkim podacima o brojnom stanju stoke za 2016. godinu ukupan broj goveda je ostao na istoj razini od 455 tisuća grla kao i prethodne godine. Ujedno, zaustavljeno je kontinuirano smanjenje broja goveda koje je obilježilo period 2010-2014. u kojem je broj bio smanjen za 18.000 grla goveda. Međutim, promatrajući brojno stanje krava i steonih junica u 2016. godini evidentiran je značajniji pad broja krava i steonih junica u poređenju sa prethodnom godinom, i to čak za 17.000 grla ili 6%. Brojno stanje krava i steonih junica promatrajući duže vremensko razdoblje karakteriziraju negativna kretanja od 2006. godine s obzirom da je broj krava i steonih junica sa 356 tisuća grla, koliko ih je bilo u 2006. godini, smanjen na 276 u 2016.

Grafikon 35. Brojno stanje goveda, krava i steonih junica 2006-2016. godina (000 grla)

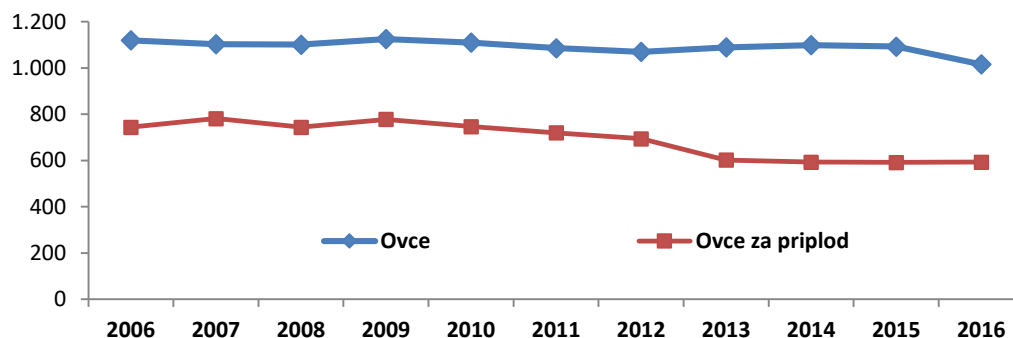
Grafikon 36. Brojno stanje svinja, krmača i suprasnih nazimica 2006-2016. godina (000 grla)

U 2016. godini je za 19 tisuća komada zabilježen i manji broj svinja u poređenju sa prethodnom godinom. Također, i broj krmača i suprasnih nazimica je manji za 3.000 grla ili 4%. Broj svinja je u prethodnim godinama varirao u rasponu od 502 do 710 tisuća grla na način da se broj svinja u jednoj godini neznatno poveća a već u narednoj se smanji. Kada je riječ o brojnom stanju krmača i suprasnih nazimica trend bilježi smanjenje ove kategorije svinja od 2006. do 2016. godine sa 130 tisuća grla na 74 tisuće, s tim što je ipak najmanji broj ove kategorije svinja od 69 tisuća zabilježen 2012.

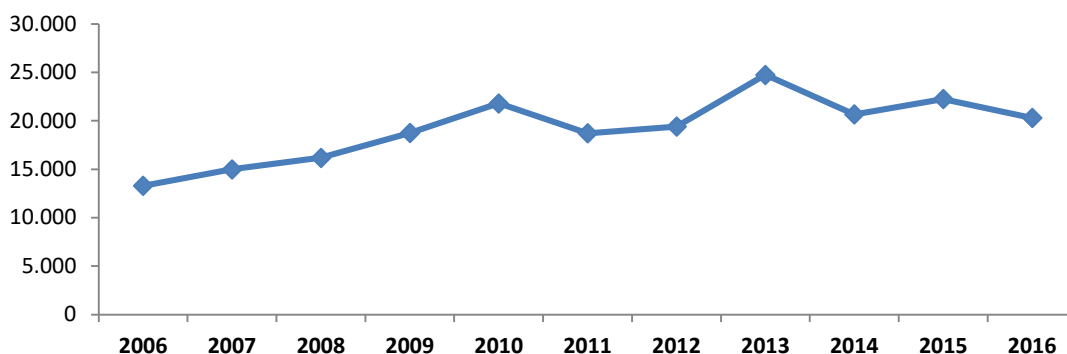
Ovce su kategorija životinja kod kojih brojno stanje u odnosu na sve druge kategorije životinja pokazuje najmanja variranja i negativne trendove tijekom cijelog desetogodišnjeg razdoblja. Brojno stanje ovaca ni u prethodnom razdoblju nije bilježilo značajna odstupanja iako je variralo, s tim što je najveći broj ovaca od 1.125 tisuća grla zabilježen 2009. godine. Promatrajući brojno stanje ovaca za priplod od 2006. do 2010. godine, isti je bio stabilan i kretao se između 744 i 781 tisuću grla.

Grafikon 37. Brojno stanje ovaca i ovaca za priplod 2006-2016. godina (000 grla)

Pad broja ovaca za priplod je od 2011. godine bilježio negativna kretanja s obzirom da je smanjen na 593 tisuće koliko ih je bilo 2014. Ovaj broj je ostao nepromijenjen i u naredne dvije godine. Ukupan broj ovaca u 2016. godini je iznosio 1.016 tisuća grla i manji je za oko 1% u odnosu na brojno stanje iz prethodne 2015. godine.

Grafikon 38. Brojno stanje peradi 2006-2016. godina (000 komada)

Brojno stanje peradi u 2016. godini je iznosilo 20.290.000 komada i manji je za 9% u odnosu na broj peradi iz prethodne godine. Međutim, treba naglasiti da je broj peradi je u promatranom razdoblju od deset godina, izuzimanjem godina sa ekstremnim vremenskim uvjetima, bilježio kontinuirano povećanje.

Posmatrajući brojno stanje stoke i peradi u Federaciji primjetno je variranje broja zavisno od kategorije. Broj goveda u Federaciji BiH u posljednjih deset godina se kretao u rasponu od 215 do 233 tisuće grla. Što se tiče 2016. godine brojno stanje je ostalo nepromijenjeno u poređenju sa prethodnom godinom i iznosilo je 216 tisuća grla. Kada je riječ o brojnom stanju ovaca isti se kretao u rasponu od 514 do 550 tisuća grla s tim što je broj ovaca u 2016. smanjen za 2% u odnosu na prošlu godinu. Broj svinja u 2016. godini je manji za 4,5%, peradi za 11%, i konja za 16%.

Kada je riječ o brojnom stanju stoke u Republici Srpskoj trendovi su slični kao i u Federaciji. Naime broj goveda u promatranom desetogodišnjem razdoblju se kretao od 230 do 275 tisuća grla, svinja od 384 do 596 tisuća grla, ovaca od 400 do 523 hiljade, konja od 10 do 16 tisuća, i peradi od 7,3 do 12,3 miliona komada. Broj goveda i konja je u 2016. godini je ostao na istoj razini od 230 tisuća, odnosno 10 tisuća grla kao i prethodne godine. Ipak, broj svinja je manji za 2%, dok je broj ovaca veći za 1%, peradi 4%.

Što se tiče Brčko Distrikta, variranja broja stoke su značajna, tako da se ukupan broj goveda kretao u rasponu od 5 do 10 tisuća grla, svinja od 5 do 36 tisuća komada, ovaca od 21 do 73 tisuće komada i peradi od 26 do 100 tisuća komada.

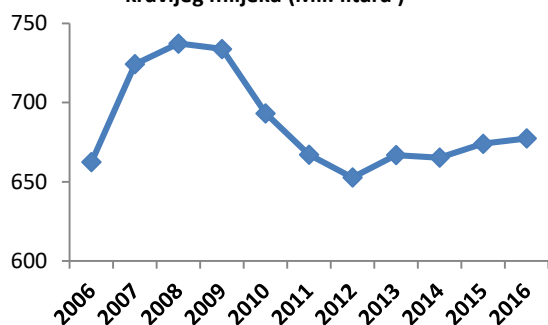
2.4. PROIZVODNJA I PRERADA MLIJEKA

Mljekarska proizvodnja je strateška grana poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i osnov razvoja ovog sektora s obzirom da između 13.000 i 14.000 tisuća poljoprivrednih proizvođača proizvodi mlijeko za tržište, čime se iz ove proizvodnje u cjelosti ili djelimično ostvaruju egzistencijalni prihodi kućanstva. Evidentno je da se stočarska proizvodnja u cjelini, a samim tim i mljekarska proizvodnja, kao njen najosjetljiviji i najvažniji segment, već duže razdoblje susreće sa problemima. Na ovakvo stanje su utjecali brojni faktori, ali posebno treba istaći da je gospodarski položaj primarnih proizvođača mlijeka u BiH tijekom nekoliko posljednjih godina jako nestabilan i nepovoljan, prvenstveno radi neispunjavanja uvjeta za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda a time i gubitkom najvažnijeg tržišta Republike Hrvatske. Obustavljanje izvoza na hrvatsko a samim tim i na evropsko tržište negativno se odrazilo i na poslovanje prerađivača mlijeka, a time i na pogoršanje suradnje mljekara i proizvođača mlijeka i pojavu viškova mlijeka na domaćem tržištu. Pad proizvodnje ili oscilacije u proizvodnji sirovog mlijeka i proizvodnog programa mljekara, pad izvoza mlijeka i mliječnih proizvoda naročito u razdoblju 2013/2015. godine, smanjenje uvoza mlijeka i mliječnih proizvoda, te deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni su osnovna obilježja u proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda.

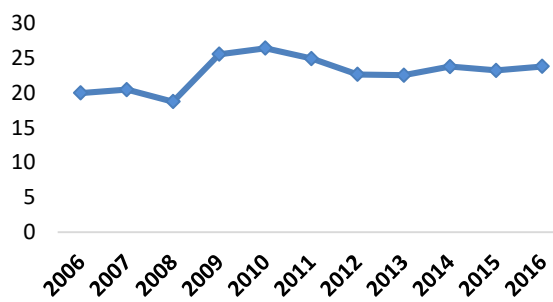
Pozitivni pomaci za proizvođače mlijeka i mliječnih proizvoda ostvareni su krajem 2015. godine dobijanjem dozvole za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda iz Bosne i Hercegovine na tržište EU za 4 mljekare. U 2016. godini taj broj je povećan, tako da sada 10 mljekara mogu izvoziti mlijeko u EU a BH proizvođači se moraju kvalitetom i cijenom izboriti za konkurentnost na zahtjevnom, velikom tržištu.

Što se tiče proizvodnje svježeg sirovog mlijeka u BiH, oko 97% proizvodnje čini proizvodnja sirovog kravljeg mlijeka, zatim proizvodnja ovčijeg mlijeka oko 2% i kozijeg mlijeka oko 1%.

Grafikon 39. Trend proizvodnje sirovog kravljeg mlijeka (Mil. litara)

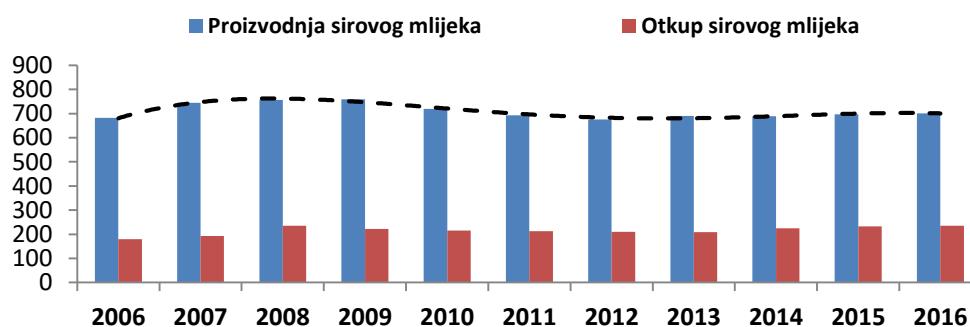

Grafikon 40. Trend proizvodnje kozijeg i ovčijeg mlijeka (Mil. litara)

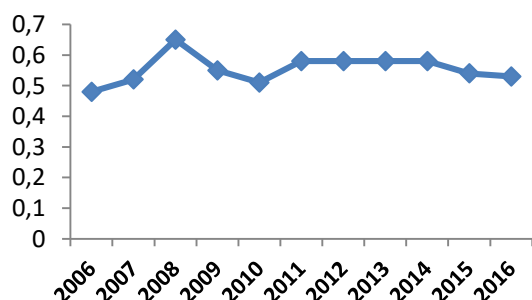

Ukupna proizvodnja mlijeka u 2016. godini je iznosila 701 milion litara i bila je neznatno veća za svega 0,1% u poređenju sa ostvarenom proizvodnjom iz prethodne godine kada je proizvedeno 697,3 miliona litara. Kada je riječ o trendovima proizvodnje svježeg sirovog mlijeka evidentno je da je proizvodnja u BiH u razdoblju od 2006. do 2016. godine varirala, tako da je njena najmanja ostvarena proizvodnja zabilježena 2006. godine i iznosila je 682 miliona litara, a najveća u 2009. godini i iznosila je 759 miliona litara. Na trendove ukupne proizvodnje sirovog mlijeka najveći utjecaj ima proizvodnja sirovog kravljeg mlijeka.

Grafikon 41. Proizvodnja i otkup sirovog mlijeka 2006-2016. godina (Mil. litara)

Grafikon 42. Otkupna cijena mlijeka (KM/litri) 2006-2016. godina

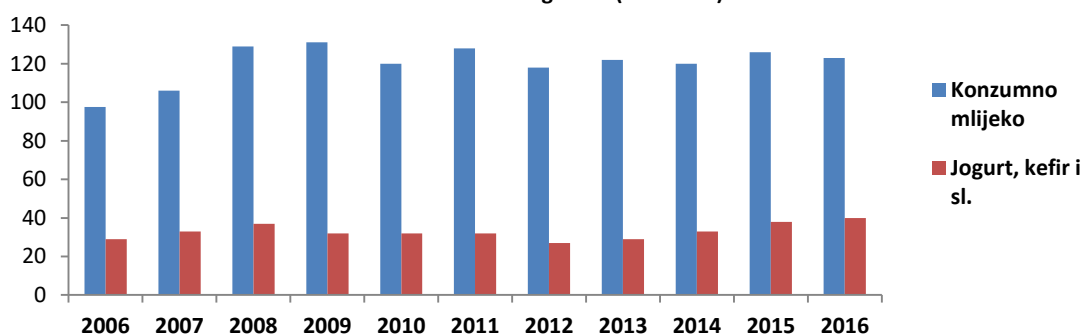
Otkupna cijena mlijeka u posljednjih deset godina je varirala od 0,49 KM do 0,65 KM po litri mlijeka. Iako je otkupna cijena mlijeka bila stabilna i zadržala se na razini od 0,58 KM u razdoblju 2011-2014. godine u naredne dvije godine je snižena na 0,54, odnosno stabilizirana na 0,53 KM. Otkupna cijena litre mlijeka u 2016. godini nije pokazala značajnije variranje i bila je neznatno niža za oko 2% u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine.

Kada je riječ o proizvodnji mlijeka u Federaciji BiH u prosjeku ona iznosi oko 342 miliona litara što je oko 52% ukupne proizvodnje u BiH. Ostvarena proizvodnja sirovog mlijeka u 2016. godini je iznosila 374 miliona litara i bilježi neznatno povećanje od 2% u poređenju sa prošlom godinom. U ukupnoj proizvodnji mlijeka oko 96% ili 357 miliona litara mlijeka čini kravlje mlijeko, 3% ili 11 miliona litara otpada na proizvodnju ovčijeg mlijeka i 1% ili oko 5 miliona litara je proizvodnja kozijeg mlijeka. Što se tiče proizvodnje sirovog mlijeka u Republici Srpskoj prosjek iznosi oko 365 miliona litara. Tijekom 2016. godine proizvedeno je 314 miliona litara kravljeg mlijeka što je oko 98% ukupne proizvodnje sirovog mlijeka, zatim 4 miliona ovčijeg mlijeka i oko 2 miliona litara kozijeg mlijeka. Prosjek proizvodnje sirovog mlijeka u Distriktu Brčko iznosi oko 7 miliona litara s tim što u proizvodnji dominira proizvodnja kravljeg mlijeka a značajno manje su zastupljeni ovčije i kozije mlijeko. Ostvarena proizvodnja kravljeg mlijeka za 2016. godinu iznosila je 6,1 miliona litara, ovčijeg 340 tisuća litara i kozijeg 52 tisuće litara.

Otkup i prerada mlijeka

U Bosni i Hercegovini posluje 17 tržišno relevantnih mljekara, čiji kapaciteti proizvodnje iznose 10.000 do 100.000 litara dnevno. Sve mljekare u Bosni i Hercegovini od proizvođača mlijeka godišnje otkupe i oko 230 miliona litara svježeg, sirovog mlijeka za preradu.

Grafikon 43. Proizvodnja konzumnog mlijeka , jogurta i ostalih fermentiranih proizvoda 2006 -2016. godina (000 litara)

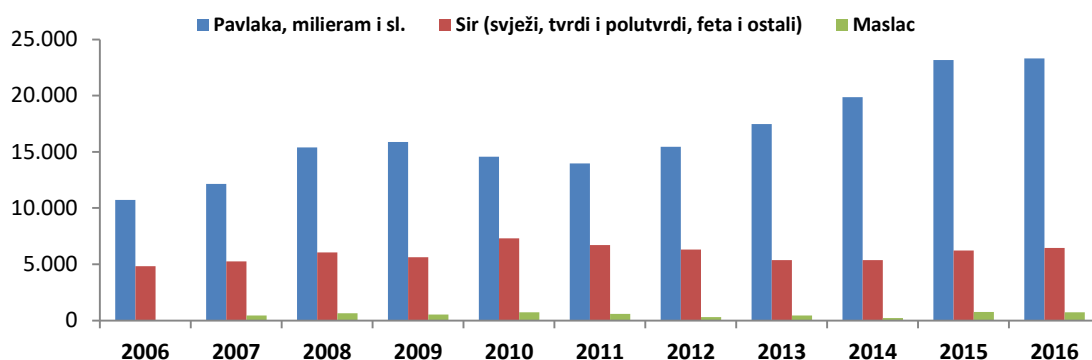

Otkup sirovog mlijeka u promatranom desetogodišnjem razdoblju bilježi variranje između 209 i 236 miliona litara. Za 2016. godinu je karakteristično da je kao i u 2008. otkupljena najveća količina sirovog mlijeka od 236 miliona litara, te je u poređenju sa otkupljenom količinom mlijeka iz prethodne godine neznatno veća.

Konzumno mlijeko je vodeći proizvod što se tiče proizvodnje kao i izvoza. Prosjek proizvodnje ovog proizvoda iznosi oko 120 miliona litara, s tim što je količina proizvodnje varirala u promatranom razdoblju od deset godina između 98 i 131 milion litara. Ostvarena proizvodnja konzumnog mlijeka u 2016. godini od 123 miliona litara je neznatno manja u odnosu na prethodnu godinu

Proizvodnja jogurta i ostalih fermentiranih napitaka je drugo-rangirani proizvod sa prosjekom proizvodnje od 33 miliona litara. Najveća ostvarena proizvodnja ove grupe proizvoda od oko 40 miliona litara je zabilježena 2016. godine i oko 4% je veća u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine.

Grafikon 44. Proizvodnja pavlake, sira i maslaca 2006-2016.godine (tona)

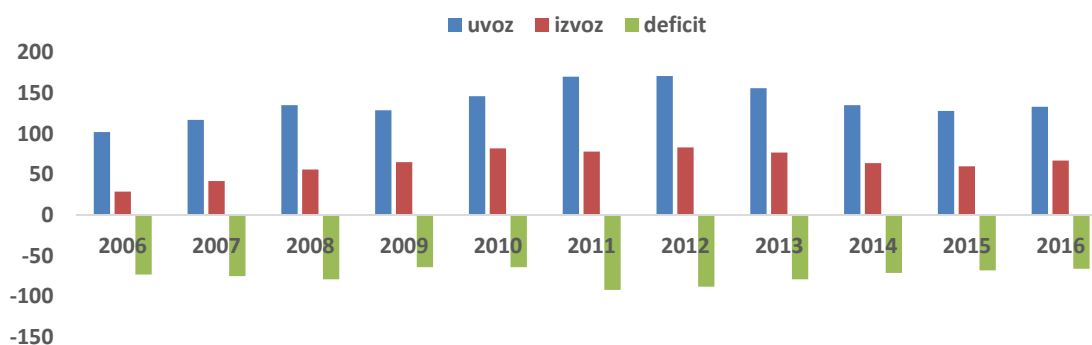
Prosječna proizvodnja pavlake u promatranom razdoblju od 2006 -2016. godine iznosila je 16.540 tona. Proizvodnja se u promatranom razdoblju kretala između 10.715 i 23.320 tona. Pozitivno je istaći da proizvodnja ove vrste proizvoda bilježila konstantno povećanje u razdoblju 2011-2016. godina pri čemu je sa 14.000 tona koliko je iznosila 2011. dostigla količinu od 23.320 tona u 2016. što je za oko 67% više.

Što se tiče proizvodnje sira (svježi, tvrdi i polutvrđi) kretala se u rasponu od 4.840 tona što je i najmanje ostvarena proizvodnja zabilježena 2006. godine do 7.320 tona koliko je ostvarena rekordna proizvodnja u 2013. godini. Količina proizvedenog sira u 2016. godini od 6.462 tone bila je veća u poređenju sa proizvodnjom iz prethodne godine za 241 tonu odnosno za 4%.

Maslac kao i mliječni namazi su u odnosu na druge pomenute mliječne proizvode manje zastupljeni u proizvodnji. Prosjek proizvodnje ove vrste mliječnog proizvoda iznosi oko 542 tone, s tim što je najveća količina od 750 tona zabilježena 2015, a najmanja od 231 tonu 2014. godine. Iako je u 2016. godini ostvarena proizvodnja od 734 tone neznatno manja i to za 2,1% u odnosu na 2015, ali je u poređenju sa proizvodnjom iz prethodnih godina značajno je veća.

Što se tiče vanjskotrgovinske razmjene mlijeka i mliječnih proizvoda, bez obzira na povećanje izvoza, BiH i dalje bilježi deficit. Prosjek uvoza mlijeka i mliječnih proizvoda iznosi oko 65 miliona kg u vrijednosti od 152 miliona KM. Iako je uvoz mlijeka i mliječnih proizvoda od 2006. godine kako vrijednosno tako i količinski rastao, u razdoblju 2012-2015. godine se bilježi pad sa 165 miliona KM na 128 miliona KM. Uvoz mlijeka i mliječnih proizvoda u 2016. godini od oko 47 miliona kg je veći za 6% količinski odnosno za 4% u smislu vrijednosti, s obzirom da je iznosio oko 133 miliona KM. U uvozu mlijeka i mliječnih proizvoda najviše su zastupljeni - sir sa udjelom od 38%, zatim nekoncentrirano mlijeko i pavlaka (23%), jogurt i ostali fermentirani proizvodi oko 21%, i maslac 11% .

Grafikon 45. Vanjskotrgovinska razmjena mlijeka i mliječnih proizvoda 2006-2016. godina (Mil. KM)

Što se tiče izvoza mlijeka i mliječnih proizvoda u promatranom razdoblju, isti je varirao od 29 do 83 miliona kilograma, a desetogodišnji prosjek iznosi oko 59 miliona kg a vrijednosno oko 70 miliona KM. Ostvareni izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda u 2016. godini je iznosio oko 67 miliona KM i veći je za 7 miliona KM ili 11% u odnosu na vrijednost izvoza iz prethodne godine. Na rast ukupnog izvoza u 2016. godini najviše je utjecalo povećanje izvoza sira i skute za 130%, mlijeka i pavlake za 9%, mlijeka i pavlaka nekoncentrirani bez dodatka šećera za 46%, a maslaca i namaza čak za 10 puta.

U izvozu mlijeka i mliječnih proizvoda oko 74% ukupnog uvoza čini nekoncentrirano mlijeko i pavlaka, zatim 13% izvoza čini sir, 7% jogurt i ostali fermentirani proizvodi, i 6% otpada na ostale proizvode.

Deficit u trgovini mlijekom i mliječnim proizvodima je za deset godina iznosio prosječno oko 82 miliona KM s tim što je najmanja vrijednost deficita od 63 miliona zabilježena 2010. i prošle, 2016. godine.

2.5. PROIZVODNJA MESA

Stočarstvo kao i stočarska proizvodnja u cjelosti, a posebno proizvodnja mesa u Bosni i Hercegovini u prethodnih nekoliko godina susreće se sa brojnim problemima. Praćenjem desetogodišnjeg trenda proizvodnje mesa vidljiv je pad proizvodnje svih kategorija kao i debalans ravnoteže između nivoa ponude domaće proizvodnje i tržišnih potreba. Značajno je smanjen broj rasplodne stoke i tovnih grla što je uzrokovalo i veliko smanjenje broja zaklanih grla u klanicama. Osim toga, usled nedostatka stočne hrane iz domaćih izvora, uzrokovane nepovoljnim vremenskim uvjetima, ali i visoke cijene uvozne stočne hrane poskupile su i proizvodnju grla za tov. Poskupljenje proizvodnje tovnih životinja utjecalo je i na rast njihove otkupne cijene zbog čega su domaća mesoprerađivačka industrija i klanice umjesto iz domaćih izvora, svoje potrebe podmirivale uvozom žive stoke ili mesa. Posljednjih godina su cijene uvozne stoke za klanje i tov također bile neznatno više ili skoro na istoj razini uvoznih cijena mesa, tako da se unazad tri posljednje godine smanjio uvoz živih grla, na račun uvoza mesa po niskim uvoznim cijenama, uglavnom iz Europske unije. Ovim je dodatno smanjen broj zaklanih grla čime je operativna domaća klaničke industrije dovedena na rub opstanka.

Sve prethodno navedeno je imalo za posljedicu pad domaće proizvodnje mesa i nedostatka mesa na domaćem tržištu i to prvenstveno svježeg mesa, kao i sirovina za mesoprerađivačku industriju koja je zadovoljenje svojih proizvođačkih kapaciteta u velikoj mjeri već bila bazirala na sirovinama iz uvoza. Još jedna od činjenica koja ukazuje na nedostatak mesa iz domaće proizvodnje su podaci o izvozu prema kojima se na inostrano tržište plasira uglavnom meso peradi, a tek zadnjih par godina i izvoz govedine i to isključivo na tržište Turske.

U sektoru stočarstva dominira veliki broj malih, slabo konkurentnih gazdinstava sa niskim intenzitetom proizvodnje, koja treba da povećaju razinu proizvodnje i poboljšaju kvalitet proizvoda. Posebno je to vidljivo u dijelu proizvodnje crvenog mesa (goveda, ovce i koze) gdje trend pokazuju značajan pad u proizvodnji, posebno goveđeg mesa. Poljoprivredna gazdinstva koja se bave proizvodnjom mesa nisu specijalizirana i ne koriste pravilno pašnjake (nizak kvalitet pašnjaka), i uopće, kvaliteta pripremljene i korišćene stočne hrane nije na odgovarajućoj razini. Drugi ključni problemi su loši uvjeti skladištenja hrane za životinje ali i objekata za uzgoj stoke. Veterinarske usluge, posebno one u kontroli zaraznih bolesti moraju biti poboljšane.

Neto proizvodnja svih kategorija mesa je u 2016. godini iznosila oko 85 tisuća tona i veća je u odnosu na prethodnu godinu oko 4%. Na veći nivo ukupne neto proizvodnje mesa utjecala je proizvodnja mesa peradi koja je bila za 10 tisuća tona ili 21% veća nego prethodne godine. Za razliku od mesa peradi ostale kategorije mesa bilježe manju ostvarenu neto proizvodnju i to goveđe meso čak za 30%, ovčije

meso za 6% dok je proizvodnja svinjskog mesa ostala na istoj razini proizvodnje od 8,6 tisuća tona. Na manju proizvodnju mesa prvenstveno goveđeg, utjecao je manji broj zaklanih goveda i to 25% u poređenju sa brojem zaklanih goveda iz prethodne godine, dok je kod ovaca taj broj neznatan i iznosi oko 3%.

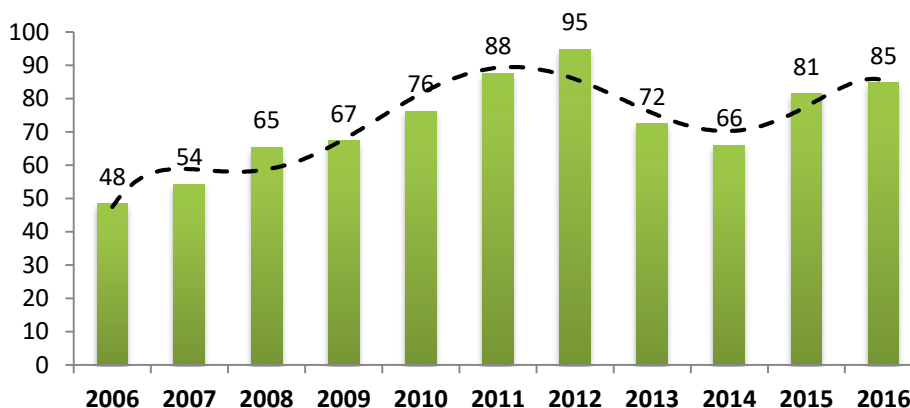
Tablica 17. Klanje stoke i peradi u klanicama u BiH (2015-2016. godina)

Kategorija	2015.		2016.	
	Broj grla/komada	Neto težina (tona)	Broj grla/komada	Neto težina (tona)
Goveda, ukupno	96.962	22.848	72.641	15.960
Ovce, ukupno	89.024	1.366	86.066	1.278
Svinje, ukupno	122.240	8.532	119.976	8.522
Perad, ukupno (tisuća)	32.140	48.704	38.591	58.912

Izvor: Agencija za statistiku BiH

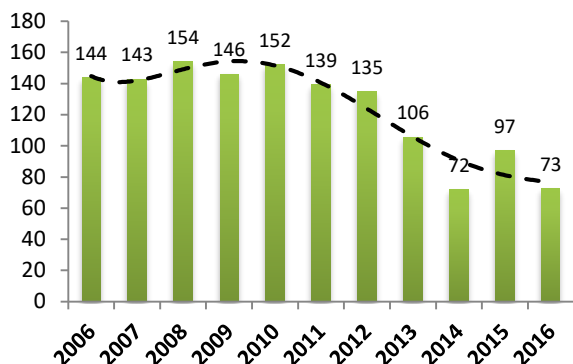
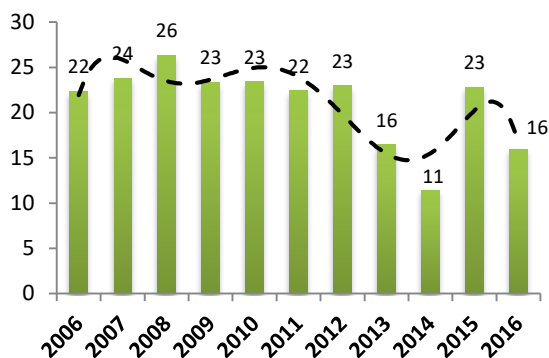
Trend ukupne proizvodnje mesa u BiH je jako varirao u promatranom razdoblju od deset godina. Naime, u razdoblju od 2006. do 2012. godine zabilježen je kontinuiran rast pri čemu je proizvodnja sa 48 tisuća tona koliko je iznosila 2006. godine dostigla količinu od oko 95 tisuća tona koliko je iznosila neto ostvarena proizvodnja mesa 2012. godine. Tijekom 2013. a naročito 2014. proizvodnja mesa je smanjena na 72, odnosno na 66 tisuća tona, a u narednoj godini povećana na 81 tisuću tona. Neto proizvodnja mesa u 2016. godini je iznosila 85 tisuća tona i u poređenju sa prethodnom godinom veća je za 5%.

Grafikon 46. Trend neto proizvodnje mesa u razdoblju 2006-2016. godina (000)

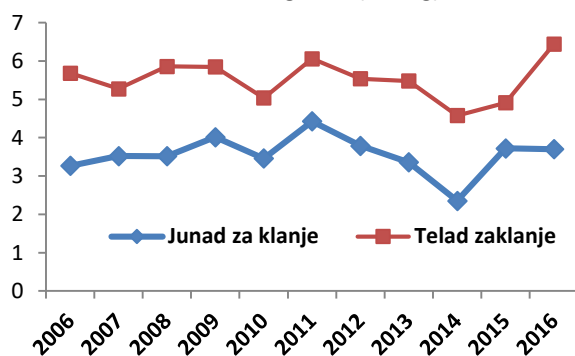
U strukturi ukupne neto proizvodnje mesa oko 50% ukupne proizvodnje čini proizvodnja mesa peradi, drugorangirana sa 30% sudjelovanja je proizvodnja goveđeg mesa, svinjsko meso 15% i ovčije meso oko 2%.

2.5.1. Proizvodnja goveđeg mesa – Analizom i praćenjem razine proizvodnje goveđeg mesa u BiH od deset godina, vidljiv je stalni debalans između razina domaće primarne poljoprivredne proizvodnje i potreba, povećanje količine uvoza mesa i pad broja uvezenih živih grla. Dodatno, suša iz 2012, te štete pričinjene svibanjskim poplavama iz 2014, nestabilnost tržišta i visoka cijena komponenti stočne hrane, slaba organiziranost proizvođača, visoke cijene kapitala poslovnih banaka kao i ograničeno tržište, utjecale su na smanjenje proizvodnje goveđeg mesa.

Graf. 47. Broj zaklanih goveda u klanicama**Graf. 48. Neto masa zaklanih goveda (Mil. kg)**

Prosječan broj svih kategorija goveda koja se kolju za razdoblje od deset godina iznosio je oko 124 tisuće grla na godišnjoj razini, s tim što je taj broj varirao između 143 i 154 tisuće grla u razdoblju 2006-2011. Negativni trend, odnosno smanjenje broja zaklanih goveda je od 2011. do 2016. pao čak za 66 tisuća, a najmanji broj zaklanih goveda od 72 tisuće grla zabilježen 2014. godine.

Prosječna otkupna cijena junadi za klanje iznosila je 3,56 KM/kg i teladi 5,52 KM. Cijene i jedne i druge kategorije goveda za klanje imaju varirajući trend s tim što je 2016. godine zabilježena najviša otkupna cijena teladi od 6,44 KM.

Grafikon 49. Otkupna cijena junadi i teladi za klanje 2006-2016. godina (KM/kg)

Što se tiče otkupne cijene junadi najviša otkupna cijena od 3,8 KM je zabilježena 2012, dok je u 2015. i 2016. bila na istom nivou od 3,7 KM. U jednom razdoblju povećane potražnje za otkup žive stoke radi izvoza u Tursku, cijena žive stoke je dostigla cijenu od 4,0 KM ali se veoma kratko zadržala i ponovo pala na 3,7 – 3,8 KM po kg žive vage. Međutim, trend jasno pokazuje da je ostvarivanjem izvoza govedine u Tursku, cijena domaćih junadi za klanje prestala padati, stabilizirala se i blago porasla.

Ono što je posebno zabrinjavajuće u cjelokupnoj govedarskoj proizvodnji, svakako je konstantno smanjenje broja rasplodne stoke od 2006. do 2016. godine sa 356 tisuća grla na 293 tisuće što je oko 64 tisuće grla manje kojim se osiguravaju grla potrebna za tov. Svakako da skupa stočna hrana, kao i visoke cijene stočne hrane koja se uvozi, uzrokuju i veće troškove u tovu i nesigurnost proizvodnje tova, što dovodi do klanja velikog broja teladi i čime se izravno utječe na smanjenje ukupno proizvedene govedine. Poskupljenje proizvodnje tovnih grla utjecalo je i na rast njihove otkupne cijene zbog čega su domaća mesoprerađivačka industrija i klanice umjesto otkupa domaće stoke, potrebe podmirivale uvozom žive stoke i sve većih količina mesa.

Broj zaklanih goveda, kao i neto težina goveđeg mesa u Federaciji BiH ima veoma izražen pad i u razdoblju 2006. do 2014. godine gotovo se prepolumilo pri čemu je broj zaklanih goveda smanjen sa 109 tisuća na 56 tisuće grla, a proizvodnja mesa sa 16 tisuća tona na 8,2 tisuće tona u 2014. godini. Zbog povoljnog trgovinskog aranžmana sa Turskom u vezi izvoza goveđeg mesa u 2015. godini je zaklano oko 84 tisuće grla pri čemu je ostvarena proizvodnja od 20 tisuća tona. Ipak situacija se mijenja u 2016. godini kada je zabilježen manji broj zaklanih goveda i to za 27% te je i neto proizvodnja

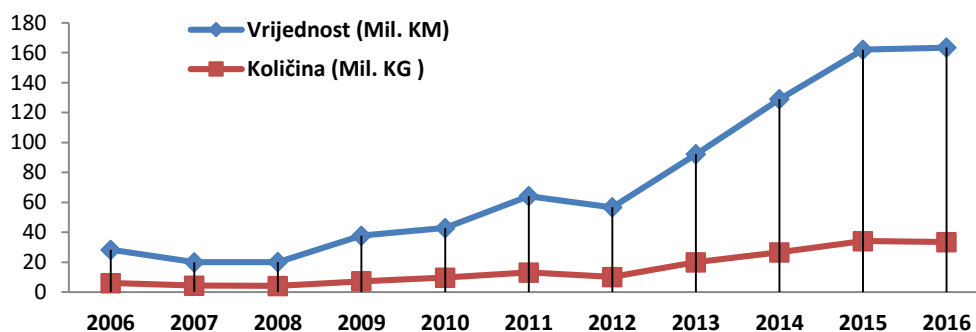
govedine manja za 35% u poređenju sa prošlom godinom. Opseg proizvodnje goveđeg mesa u Federaciji BiH ne zadovoljava domaće potrebe stanovništva i prehrambene industrije i dopunjuje se uvozom. Ova proizvodnja se uglavnom odvija na malim gazdinstvima prosječne površine ispod 2 ha poljoprivredne površine.

Slična je situacija i u Republici Srpskoj po pitanju proizvodnje goveđeg mesa. Broj zaklanih goveda u RS bilježi konstantan pad, što korespondira sa smanjenjem ukupnog broja goveda. Tijekom deset godina broj zaklanih goveda je manji za 18 tisuća grla a neto proizvodnja mesa zaklanih goveda za 36%.

Promatrajući podatke o uvozu goveđeg mesa u BiH za desetogodišnje razdoblje primjetno je kontinuirano povećanje kako količine tako i vrijednosti koja se izdvaja za uvoz ove vrste mesa na domaće tržište. Uvoz goveđeg mesa je za promatrani period sa količine od 6 miliona kg i vrijednosti od 28 miliona KM, koliko je iznosio uvoz 2006. godine, dostigao količinu od 33 miliona kg i vrijednost uvoza od 163 miliona KM u 2016.

U uvozu goveđeg mesa zastupljeno je goveđe svježe ili rashlađeno meso s tim što je omjer zastupljenosti tijekom prve tri takav da je smrznuto meso bilo više zastupljeno u uvozi i to oko 80-90% a ostatak je činilo svježe ili rashlađeno meso. U narednom razdoblju, u uvozu je svježe ili rashlađeno meso imalo veći udio koji se povećavao iz godine u godinu i u 2016. ostvario udio od 94% dok je udio smrznutog mesa bi znatno manji i to 6%. Ovo je jasan pokazatelj nedostatka domaće proizvedenog mesa i da se dnevno zadovoljenje potreba stanovništva za svježim mesom sve više ostvaruje iz uvoza, čime se dodatno, jeftinijim uvoznim mesom, smanjuje i sa tržišta potiskuje domaća proizvodnja.

Grafikon 50. Vrijednost i količina uvoza goveđeg mesa 2006-2016. godina

Promatrajući desetogodišnji trend, prvi izvoz goveđeg mesa iz BiH je realiziran tek 2009. godine kad je izvezeno oko 24 tisuće kg u vrijednosti od 181 hiljadu KM, i naredne tri godine nakon toga nije zabilježen izvoz goveđeg mesa. Ponovni izvoz goveđeg mesa je zabilježen tek u 2013. kada je izvezena manja količina od 41 tisuće kg u vrijednosti od 330 tisuća KM. Međutim, značajniji izvoz goveđeg mesa započinje 2014. godine dobijanjem dozvole za izvoz na tržište Republike Turske, kako u povećanju količine tako i vrijednosti goveđeg mesa, i koji u 2015. godini dostiže količinu od oko 9 miliona kg i vrijednost izvoza od 86 miliona KM. Ipak, u 2016. godini je izvezena manja količina govedine u poređenju sa prethodnom godinom, oko 6 miliona kg pri čemu je ostvarena vrijednost izvoza od 51 milion KM. Povoljni trgovinski uvjeti za izvoz goveđeg mesa na tursko tržište nisu samo utjecali na povećanje izvoza mesa iz BiH, nego oživljavanje i ponovno vraćanje u funkciju klaničkih kapaciteta u BiH.

Kada je riječ o izvozu goveđeg mesa dominira kategorija svježeg ili rashlađenog mesa s tim što je u 2015. godini u izvozu bilo zastupljeno i smrznuto meso sa sudjelovanjem oko 23%.

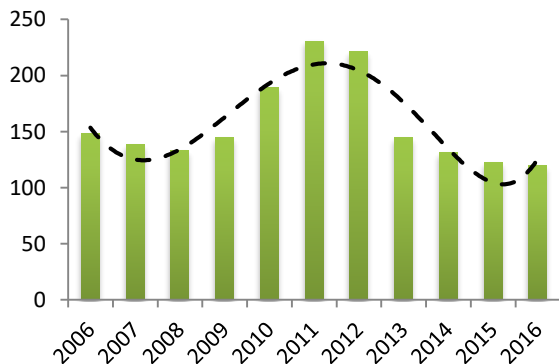
Zemlje iz kojih se najviše uvozi svježe goveđe meso, i to skoro 98% uvoza su Holandija, Hrvatska, Njemačka, Austrija, Poljska i Italija. Zemlje iz kojih se najviše uvozi smrznuto goveđe meso, oko 87% su: Austrija, Njemačka, Brazila, Poljska, Argentina, Australija, Italija, itd.

Kada je u pitanju izvoz mesa, u razdoblju od 2006. do 2013. godine, goveđe meso se uglavnom izvozilo u zemlje regiona i to: svježe u Hrvatsku u 2009. godini, i svježe i smrznuto meso koje je izvezeno 2013. godine na Kosovo*.

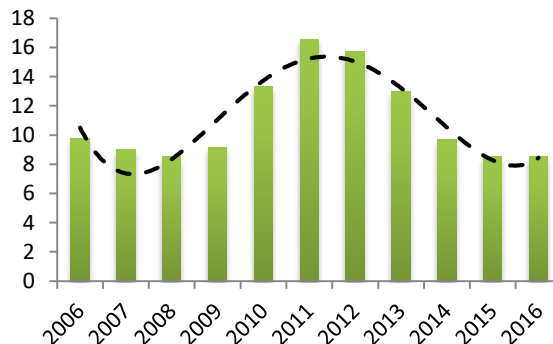
U 2014. godini je osim zemlja članica CEFTA-e zastupljena i Turska što je i utjecalo na povećanje izvoza mesa, s obzirom da je Turska u kontekstu pomoći BiH nakon katastrofalnih poplava 2014. godine, odobrila izvoz 15 tisuća tona po nultoj stopi carine. Trgovinski aranžman za izvoz goveđeg mesa u Tursku je primijenjen i u 2015. i 2016. godini pri čemu su količine mesa plasirane na ovo tržište za poljoprivredu u BiH dostigle veoma značajne vrijednosti.

2.5.2. Proizvodnja svinjskog mesa – Proizvodnja svinjskog mesa kao i brojno stanje svinja naročito onih za tov, u promatranom vremenskom razdoblju od deset godina karakteriziraju izrazito negativni trendovi. Na početku promatranog razdoblja do 2011. godine, neto proizvodnja svinjskog mesa bilježila je pozitivna kretanja, odnosno proizvodnja je sa 8.510 tona koliko je iznosila 2008. godine kontinuirano rasla te u 2011. dostigla razinu proizvodnje od 16.570 tona. Povećanje i rast proizvodnje ove kategorije mesa utjecao je i na veći broj zaklanih svinja u koji je sa 133.290 grlo koliko ih je bilo zaklano 2008. na 230.840 grla u 2012. godine. Trend proizvodnje od 2012. godine se mijenja na način da je neto proizvodnja svinjskog mesa bilježi pad sa 15.690 tona na 8.520 tone u 2016. godini što je manje za 48%. Osim što je smanjena proizvodnja mesa, također je smanjen i broj zaklanih grla i to za 46%, odnosno za 101.060 grla u razdoblju od posljednjih pet godina.

**Grafikon 51. Broj zaklanih svinja u klanicama
(000 grla)**

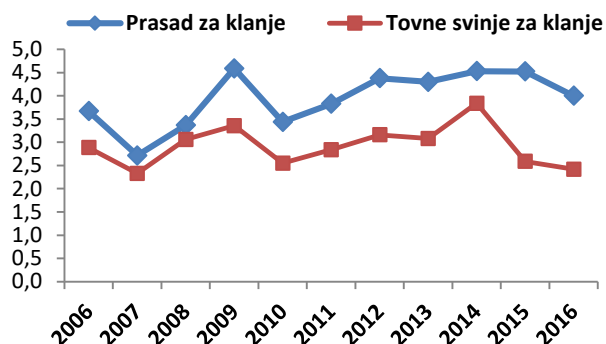
**Grafikon 52. Neto masa zaklanih svinja
(Mil. kg)**

Proizvodnja svinjskog mesa u Federaciji BiH pokazuje zabrinjavajući trend. Činjenica je da se u razdoblju 2006-2016. godina ova proizvodnja za 2,4 puta smanjila i sa 4,5 tisuća tona koliko je bilo u 2006. godini svedena je na svega 1,9 tisuća tona u 2016. godini. Slična kretanja su i kada se govori o broju zaklanih svinja s tim što je 2006. godine zaklano 72 tisuće, a u 2016. godini svega 25 tisuća što je za 65% manje. U Republici Srpskoj proizvodnja svinjskog mesa je takođe varirala. Proizvodnja je bilježila konstantan rast od 2006. do 2011. godine pri čemu je sa količine od oko 6 tisuća tona dostigla razinu proizvodnje 10 tisuća tona. Veća proizvodnja mesa je utjecala i na povećanje zaklanih svinja i to za 72 tisuće, odnosno za 122%. Negativni trendovi u proizvodnji mesa obilježili su razdoblje 2012-2016. godine pri čemu je broj zaklanih svinja od 135 tisuća grla smanjen na 65 tisuća grla, a neto proizvodnja mesa sa 9,6 tisuća tona na količinu od oko 6 tisuća tona.

Kada je riječ o proizvodnji svinjskog mesa u Distriktu Brčko podaci ukazuju na slične trendove kao i u Republici Srpskoj i Federaciji BiH, s tim što su razlike u smanjenju proizvodnje kao i broja zaklanih grla nešto manje između godina. Broj zaklanih svinja u Distriktu Brčko u 2016. godini je iznosio 1.410 grla i manji je za 35% dok je neto proizvodnja mesa manja za 29% u odnosu na prošlu godinu.

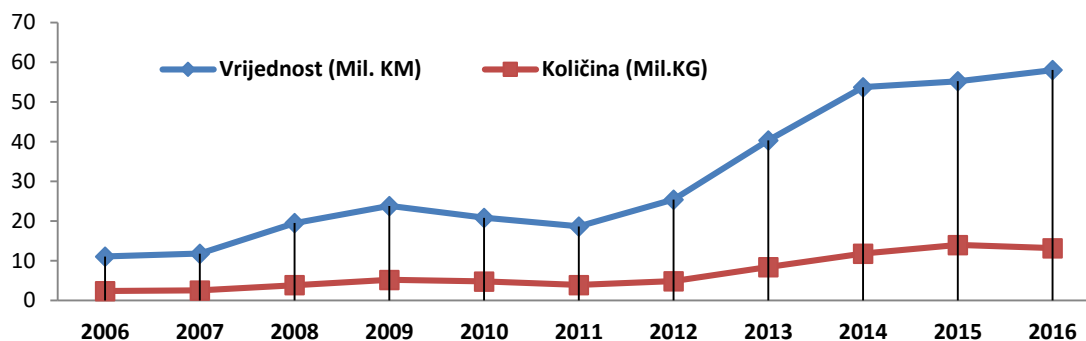
Grafikon 53. Otkupne cijene prasadi i tovnih svinja 2006-2016 (KM/kg)

Što se tiče otkupnih cijena kategorija svinja za klanje kretale su se u sljedećim rasponima i to tovnih svinja od 2,33 do 3,84 KM po kilogramu a prasadi od 2,72 do 4,53 KM. Tijekom tri posljednje godine bilježi se značajan pad cijena obe kategorije svinja za klanje. U promatranom razdoblju od deset godina primjetno je da su više otkupne cijene prasadi i svinja za tov zabilježene tijekom godina sa ekstremno nepovoljnim vremenskim uvjetima kao što su to bile 2012. i 2014. godina.

Što se tiče uvoza svinjskog mesa, prosjek vrijednosti uvoza tijekom razdoblja od posljednjih deset godina iznosio je 32 miliona KM, s tim što od 2006. godine uvoz bilježi kontinuiran rast sa 11 miliona KM i količine od 2,4 miliona kg na 58 miliona KM i količinu od 13 miliona kg u 2016. godini. Izvoz svinjskog mesa iz BiH gotovo i ne postoji sa izuzetkom pojedinih godina kada je i zabilježen ali su vrijednosti kao i količine zanemarive u poređenju sa uvoznim.

Grafikon 54. Vrijednost i količina uvoza svinjskog mesa 2006-2016. godina

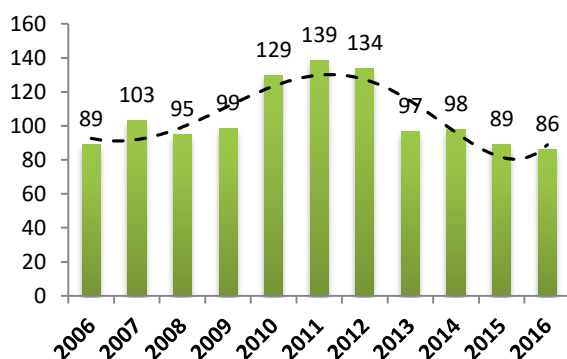

Promatrajući strukturu uvoza svinjskog mesa, omjer svježeg i smrznutog mesa se mijenjao tijekom godina ali je u cjelini gledano, uvoz smrznutog mesa ipak bio nešto veći. Ono što je karakteristično, u 2012. godini je omjer uvoza svježeg i smrznutog mesa bio 50:50, dok je u 2013. i 2014. drastično promijenjen omjer i to 65:35, odnosno 75:25, u korist uvoza svježeg mesa. Smrznuto meso je uvoz za potrebe mesoprerađivačke industrije, dok se svježe meso uvozi i radi prodaje u marketinškim lancima za dnevne potreba potrošača. Tijekom 2015. omjer je bio sličan prethodnim godinama, s tim što je uvoz obje kategorije mesa bio skoro u istom omjeru i to 47% je bio zastupljen uvoz smrznutog i 53% svježeg mesa, dok u 2016. godini je udio smrznutog mesa bio veći i iznosio 62% dok je udio svježeg mesa oko 38%.

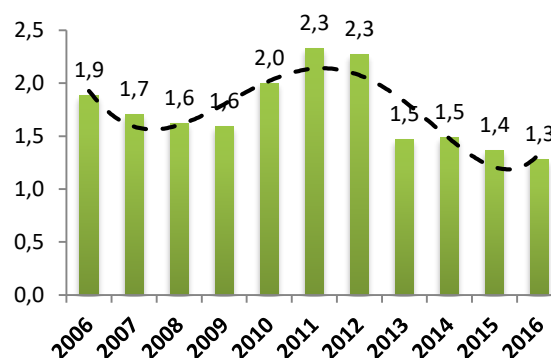
Proizvodnja svinjskog mesa u BiH je u cjelini usmjerena za domaće tržište, i to za potrošnju u svježem stanju i kratkotrajnim prerađevinama. Zbog provođenja obaveznog cijepljenja protiv klasične kuge svinja onemogućen je izvoz živih utovljenih životinja. Na oscilacije i trend pada razine proizvodnje svinjskog mesa u najvećoj mjeri je utjecao bescarinski uvoz svinjskog mesa iz Europske unije u značajno većim količinama posebno stupanjem na snagu SSP, i drugim dijelom rast cijena stočne hrane, naročito soje i kukuruza. Proizvodnja svinjskog mesa opada uslijed smanjenja tražnje na tržištu i pada otkupa žive stoke domaćih klanica i mesoprerađivača, a što je nadomješćano značajnim povećanjem uvoza mesa iz Europske unije. Ovo je kao rezultat imalo gašenje proizvodnje, ne samo na manjim porodičnim farmama, nego i specijaliziranih proizvođača, kako novoformiranih, tako i oni koji su nastavljali rad na osnovama nekadašnjih velikih poduzeća za proizvodnju žive stoke i mesa.

2.5.3. Proizvodnja ovčijeg mesa – Broj zaklanih ovaca u 2016. godini je manji za 2.960 grla u poređenju sa brojem zaklanih ovaca iz prethodne godine. Također, i neto proizvodnja ovčijeg mesa je manja za 7%. Trend klanja ovaca u klanicama u promatranom razdoblju od deset godina je varirao na način da se broj zaklanih ovaca u jednoj godini poveća a u narednoj smanji. Iako je broj zaklanih ovaca od 2008. do 2011. bilježio rast od 2011. se konstantno smanjuje broj klanja sa 139 tisuća grla na 86 tisuća koliko ih je zaklano u 2016. godini.

Grafikon 55. Broj zaklanih ovaca 2006-2016. godina (000 grla)

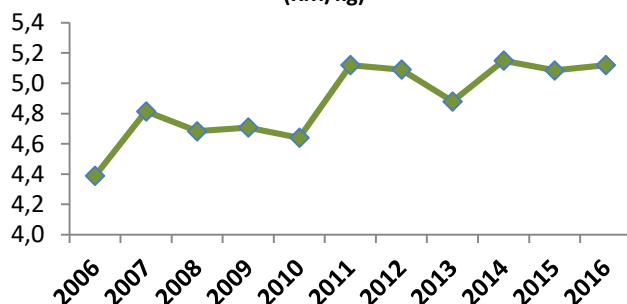
Grafikon 56. Neto proizvodnja ovčijeg mesa 2006-2016. godina (Mil. KG)

Domaća neto proizvodnja ovčijeg mesa u prosjeku iznosi oko 2 miliona kg, s tim što u ovisno od broja zaklanih grla ista i varira u rasponu između 1,3 i 2,3 miliona kg. U 2016. godini je ostvarena neto proizvodnja ovčijeg mesa od 1,3 miliona kg što je i najmanja zabilježena proizvodnja u cjelokupnom razdoblju od deset godina, uzimajući u obzir da je manja i u odnosu na proizvodnju iz 2015. godine za 6%, dok je u poređenju sa proizvodnjom iz 2014. ta razlika iznosi oko 14%. Osim ovih pokazatelja razine proizvodnje, mora se napomenuti da u BiH postoji tradicija gajenja i korištenja ovčijeg mesa, povezana i sa tradicionalnim načinom klanja i uporabe mesa. Ova kretanja su, također, većim dijelom tržišno orijentirana.

Tržišna vrijednost jagnjadi na BH tržištu iznosi oko 5 KM po kilogramu žive vage dok je tržišna vrijednost ovaca u prosjeku oko 3,5 KM po kilogramu tjelesne mase.

Grafikon 57. Otkupna cijena jagnjadi 2006-2016. godina (KM/kg)

Otkupna cijena kilograma žive vage jagnjadi u 2016. godini je iznosila 5,20 KM što je i najviša zabilježena otkupna cijena u promatranom razdoblju od deset godina. Na visinu cijene ovaca utjecale su i više cijene stočne hrane a samim tim je smanjena potražnja i zahtjevi za otkup žive stoke domaćih klanica i prerađivača što je utjecalo i na pad broja zaklanih ovaca i manju neto proizvodnju mesa grla koja su zaklana u klanicama.

U Federaciji, ukupna količina proizvedenog ovčijeg mesa i broja zaklanih ovaca je bilježila osjetan rast u razdoblju 2006 - 2011. godine, da bi u posljednjih četiri godine došlo do naglog pada. Ukupna proizvodnja ovčijeg mesa je sa 2 tisuće tona u 2011. godini, svedena na svega tisuću tona u 2016. godini.

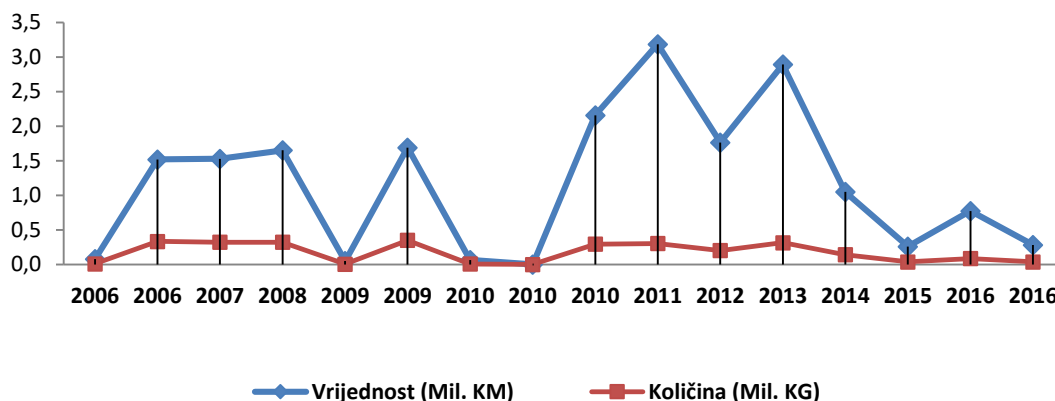
U Republici Srpskoj, proizvodnja ovčijeg mesa kao i broj zaklanih grla su varirali između 115 i 148 tona odnosno 6 i 9 tisuća grla u razdoblju 2006-2011. godine, da bi od 2011. do 2016. godine proizvodnja

mesa kao i broj zaklanih grla ovaca bilježio konstantno smanjenje, pri čemu je proizvodnja smanjena sa 282 tone i 17 tisuća zaklanih grla na proizvodnju od 157 tona i 9 tisuća zaklanih grla. Prosječan broj zaklanih ovaca u klanicama u Distriktu Brčko iznosi oko tisuću grla od kojih se prosječno dobije oko 18 tona mesa.

Ovčije meso je zastupljeno u uvozu ali ne i u izvozu. Tijekom 2016. godine je uvezeno 37 tona ovčijeg mesa u vrijednosti od 289 tisuća KM. Količina i vrijednost uvoza ove kategorije mesa varira po godinama s tim što je 2011. godine uvezena najveća količina od 304 tone za koju je izdvojeno 3 miliona KM. U suštini uvozi se smrznuto ovčije meso dok svježe ili rashlađeno meso nije registrirano u uvozu.

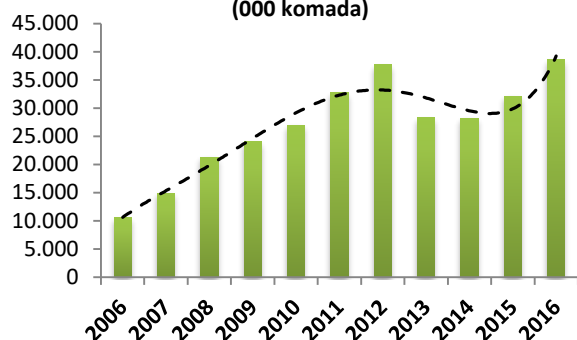
Grafikon 58. Vrijednost i količina uvoza ovčijeg mesa 2006-2016. godina

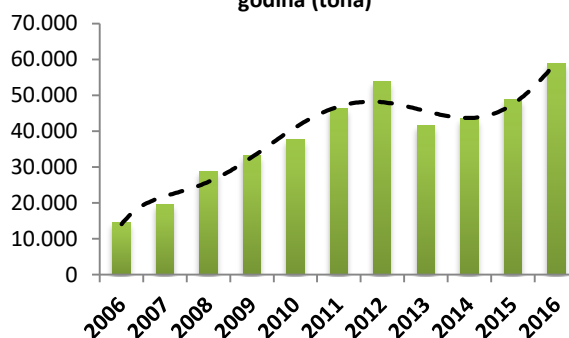
2.5.4. Proizvodnja mesa peradi - Proizvodnja peradarskog mesa jedna je od vodećih proizvodnji mesa u BiH, s obzirom da u ukupnoj proizvodnji svježeg mesa ima sudjelovanje od oko 55%. Osim toga, evidentno je i povećanje proizvodnje ove vrste mesa tijekom nekoliko posljednjih godina što ukazuje i da su povećani kapaciteti proizvodnje i broj peradi koja se kolju u klaonicama. Prosjek neto proizvodnje mesa peradi u posljednjih deset godina iznosi oko 40.000 tona. Vodeća proizvodnja je proizvodnja pilećeg mesa koja čini oko 99% ukupne peradarske proizvodnje mesa, dok proizvodnja mesa od ostale peradi čini oko 1%. Ukupni kapaciteti za proizvodnju peradarskog mesa se kreću do 50.000 tona. Proizvodnja bilježi rast sa 14.540 tona, koliko je iznosila neto proizvodnja mesa peradi u 2006, na 53.840 tona u 2012. godini, dok je u 2013. proizvodnja smanjena na količinu od 41.550 tona. U narednim godinama, proizvodnja je nastavila da se povećava u kontinuitetu i dostigla rekordnu proizvodnju od 58.910 tona u 2016. godini. Proizvedena neto količina peradarskog mesa u 2016. godini je bila veća za 10 tisuća tona odnosno 21% u odnosu na proizvodnju iz prethodne godine. Kapaciteti klanja peradi u BiH se u prosjeku kreću oko 30 miliona komada na godišnjoj razini, s tim što se bilježi povećanje, odnosno rast zaklane peradi od 2006. godine sa 10,6 miliona komada na 38 miliona komada u 2012, dok se situacija promijenila tijekom dvije posljednje godine tj. 2013. i 2014. kada se i bilježi smanjenje broja zaklane peradi za 25% u odnosu na 2012. godinu. Nepovoljni vremenski uvjeti, naročito 2014, su utjecali generalno na smanjenje ukupnog broja peradi pa i na klanje. Ipak iako je smanjen broj zaklane peradi 2014. godine u poređenju sa 2012. godinom, taj broj je ostao skoro na razini klanja iz 2013, odnosno neznatno je manji i to oko 0,2%. Ipak, u naredne dvije godine tj. 2015. i 2016. broja zaklane peradi je povećan na 32, odnosno 38 miliona komada. Broj zaklane peradi od 38 miliona 2016. godine se vratio na razinu klanja kao i u 2012. godini. Oko 99% zaklane peradi su tovljeni pilići, odnosno brojleri, a oko 1% su ostala perad.

Grafikon 59. Broj zaklane peradi 2006-2016. godina (000 komada)

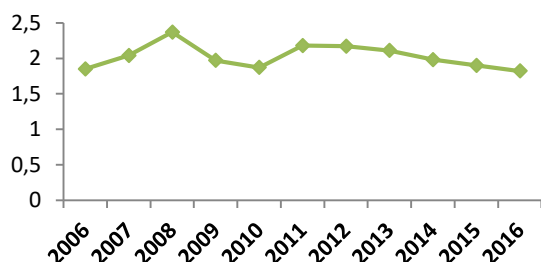
Grafikon 60. Neto proizvodnja mesa peradi 2006-2016. godina (tona)

Kada je riječ o peradarskoj proizvodnji u Federaciji BiH proizvodnja mesa peradi je u razdoblju 2006-2016. godina porasla sa 11,3 tisuće tona na 44 tisuće tona, a broj zaklane peradi sa 8,4 miliona na 29. Razvoju peradarstva u Federaciji BiH, doprinijeli su integrirani ciklusi peradarske proizvodnje koji povezuju primarnu stočarsku proizvodnju i finalizaciju proizvoda peradskog podrijetla.

U Republici Srpskoj je proizvodnja mesa peradi bilježila rast od 2006 do 2016. godine sa 3 tisuće tona na 15 tisuća tona, dok je broj zaklane peradi povećan sa 2 miliona na 19 miliona komada zaklane peradi.

Grafikon 61. Otkupna cijena tovljenih pilića (brojlara) 2006-2016. godina (KM/kg)

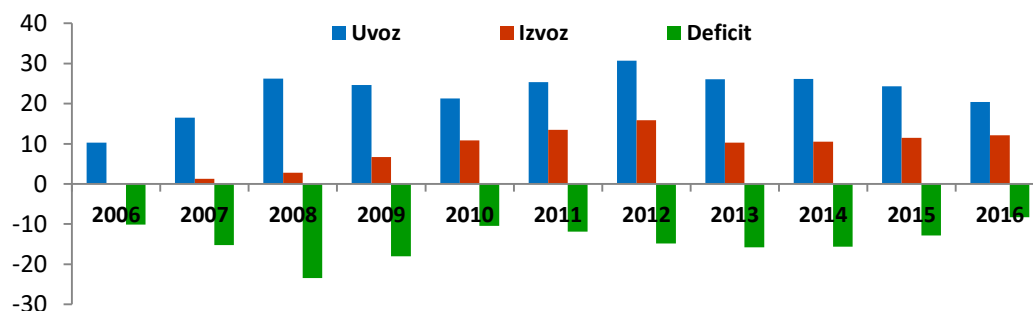

Oko 97 % ukupno zaklane peradi u klanicama čine tovljeni pilići, što ukazuje i na činjenicu da je oko 97% neto proizvodnje mesa peradi čini proizvodnja mesa utovljenih pilića odnosno brojlera.

Otkupna cijena utovljenih pilića u promatranom vremenskom razdoblju se kretala u rasponu od 1,82 do 2,18 KM po kilogramu. U 2016. godini je otkupna cijena kilograma brojlera iznosila 1,82 KM i to je i najniža zabilježena otkupna cijena brojlera. Ona je u odnosu na otkupnu cijenu iz prethodne godine niža za 4%.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskom prometu živinskim mesom, ukupnom uvozu mesa peradi u BiH za razdoblje 2006/2016. godine, on je u prosjeku iznosio oko 11.700 tona u vrijednosti od 23 miliona KM. Uvoz je tijekom razdoblja 2006/2016. godine bilježio konstantan rast pri čemu je sa količine od 6.255 tona i vrijednosti od 10 miliona koliko je iznosio 2006. godine, dostigao količinu od 14.760 tona i vrijednost od 26 miliona KM u 2012. U četiri naredne godine bilježi se pad uvoza koji je u 2016. godini iznosio 9.510 tona u vrijednosti od 20 miliona KM. U ukupnom uvozu mesa peradi oko 94% količinski i 82% vrijednosno čini uvoz pilećeg i kokošijeg mesa.

Grafikon 62. Vanjskotrgovinska razmjena mesa peradi i jestivi klanični proizvodi od mesa peradi

Izvoz mesa peradi i jestivih klaničkih proizvoda iz BiH bilježi pozitivna kretanja. Naime, izvoz je sa količine od 41 tonu i vrijednosti od 146 tisuća KM u 2016. dostigao količinu od 3.830 tona i vrijednost izvoza od 12 miliona KM. Kada posmatramo izvoz, oko 72% ukupnog izvoza čini smrznuto i 28% svježe kokošije meso.

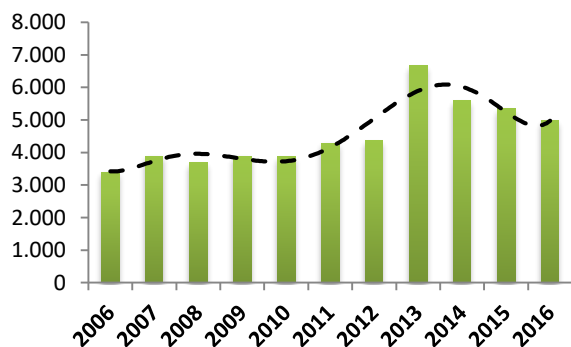
Iako izvoz mesa peradi bilježi rast tijekom promatranog perioda od deset godina u vanjskotrgovinskoj razmjeni deficit je i dalje prisutan, s tim što se smanjio s obzirom da je uvoz bilježio pad a izvoz rast, naročito u razdoblju 2012-2016. godina.

Ključna tržišta na koja se plasira meso peradi iz BiH su zemlje regije, Srbija i Makedonija.

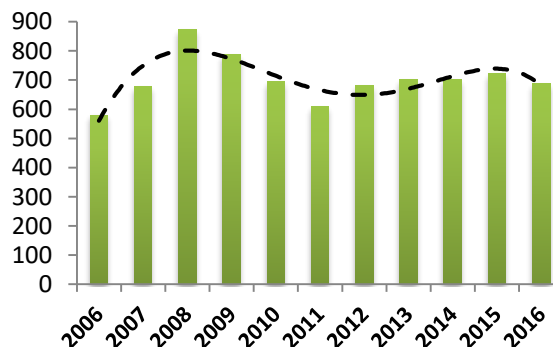
2.5. Proizvodnja jaja – Proizvodnja jaja je tržišno orijentirana i organizirana u velikim proizvodnim jedinicama gdje se primjenjuje savremena tehnologija proizvodnje u zatvorenim objektima. Osim toga, dio proizvodnje se nalazi na porodičnim gazdinstvima gdje se dobiveni proizvodi (jaja i meso) većim dijelom koriste za vlastite potrebe. Ovakva proizvodnja se odvija u ekstenzivnim uvjetima, prije svega u uvjetno adaptiranim objektima i jednim dijelom slobodnog držanja peradi. Značaj peradarske proizvodnje se ogleda u kapacitetima proizvodnje peradarskog mesa i jaja, broju zaklane peradi, kao i izvozu peradarskog mesa i jaja.

Prosječan broj koka nosilica je od 2006. do 2010. iznosio oko 4 miliona da bi u naredne tri godine se broja povećao i dostigao 6 miliona i 700 tisuća koliko ih je zabilježeno u 2013. godini. Međutim, u narednim godinama uslijedilo je kontinuirano smanjenje broja koka nosilica, koji je u 2016. godini iznosio oko 5 miliona komada i manji je u poređenju sa brojem iz prethodne godine za 7%, odnosno 11% u poređenju sa 2014. godinom.

Grafikon 63. Broj koka nosilica 2006 -2016. godina
(000 komada)

Grafikon 64. Proizvodnja jaja 2006-2016. godina
(000 komada)

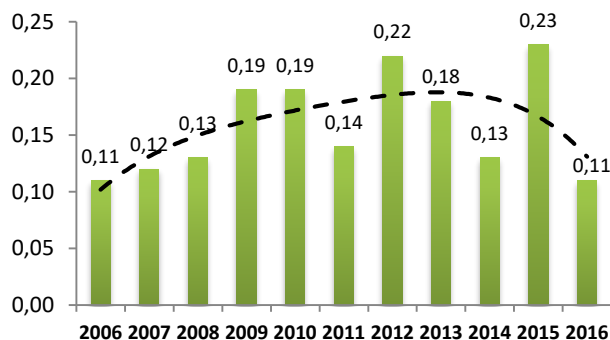

Što se tiče proizvodnje jaja, varirala je na način da je bilježila rast tijekom prve tri godine sa 580 miliona komada koliko je iznosila 2006. godine na 873 miliona u 2008, a zatim slijedi kontinuirano smanjenje do 2011. godine u kojoj je proizvedeno 610 miliona komada. Proizvodnja je od 2011. godine nastavila da se povećava i u 2015. dostigla broj od 722 miliona komada. Ostvarena proizvodnja jaja u 2016. godini od 689 miliona komada je manja za 5% u poređenju sa proizvodnjom od 722 miliona koliko je iznosila 2015. godine.

Prosječna godišnja proizvodnja konzumnih jaja u Federaciji BiH u analiziranom razdoblju 2006-2015. iznosila je 246 miliona komada kao rezultat držanja u prosječnih 1,6 miliona kokoši nosilica. U 2006. godini razina proizvodnje je iznosila 256 miliona jaja, da bi deset godina kasnije ova proizvodnja bila povećana na 302 miliona komada.

Godišnja proizvodnja jaja u Republici Srpskoj je zadnjih godina u prosjeku iznosi oko 400 miliona komada s tim što je varirala u posljednjih deset godina u rasponu od 311 do 664 miliona komada. Tržišna proizvodnja jaja je zasnovana na manjem broju visoko specijaliziranih komercijalnih farmi od kojih većina ima preduvjete za izvoz jaja na europsko tržište.

Grafikon 65. Otkupna cijena jaja 2006 -2016. godine (KM/komadu)

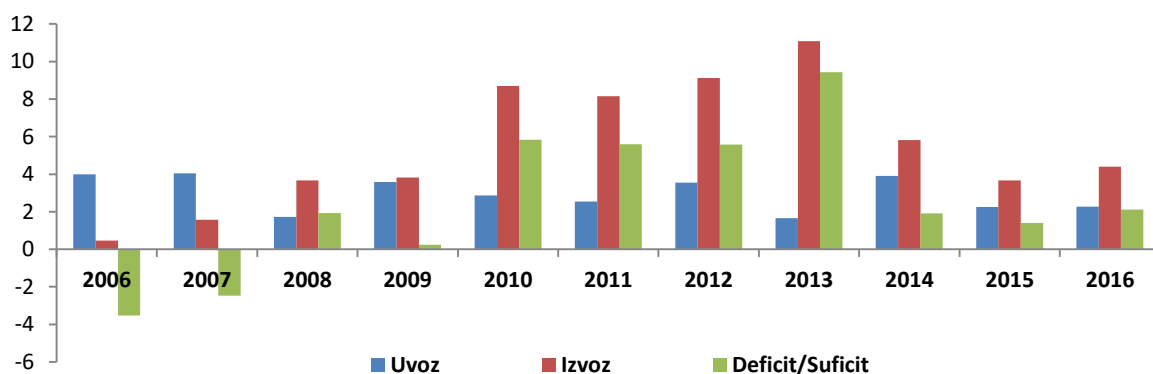

Otkupna cijena jaja je varirala u rasponu od 0,11 do 0,23 KM po komadu. Otkupna cijena jaja u 2016. godini je iznosila 0,11 KM i manja je u poređenju sa otkupnom cijenom iz prethodne godine za 0,12 KM odnosno za 52%.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni svježih jaja peradi bitno je istaći da BiH ostvaruje suficit u razmjeni ovih proizvoda. Prosjek izvoza svježih jaja u ljusci za posmatrani period iznosio je 2.000 tona u vrijednosti od 5,5 miliona KM. Evidentno je da je izvoz svježih jaja, iako isti varira u promatranom razdoblju, ipak veći u poređenju sa vrijednosti uvoza.

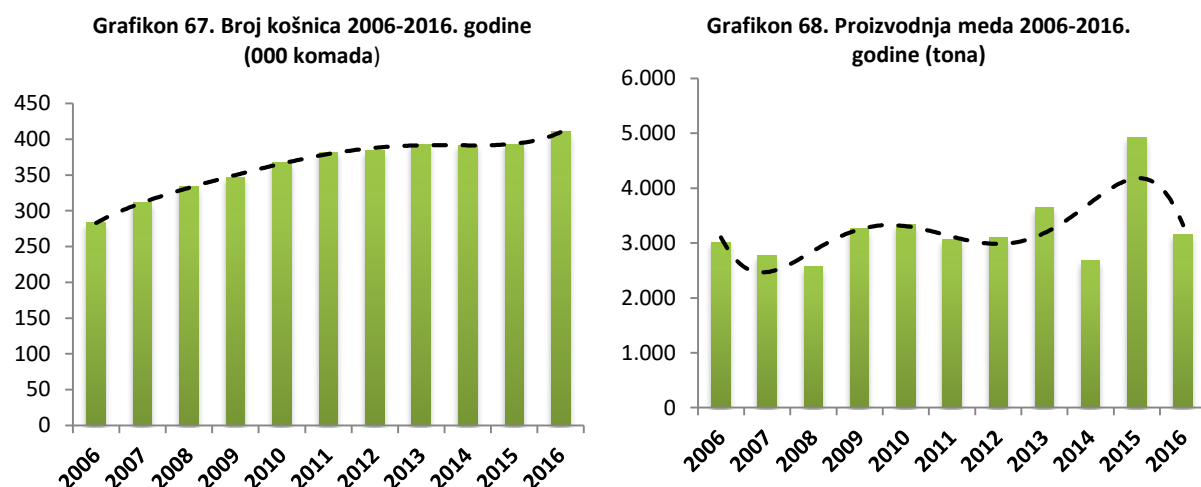
Izvoz je konstantno bilježi rast sa pola miliona KM koliko je iznosio 2006. godine i dostigao vrijednost izvoza od 11 miliona u 2013. godini. Ipak, u narednim godinama, a posebno 2014. godine trend rasta je prekinut prvenstveno zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta (katastrofalne poplave), što je utjecalo i na izvoz i u narednim godinama koji je u 2016. iznosio oko 4,4 miliona KM.

Grafikon 66. Vanjskotrgovinska razmjena jaja peradi u ljusci 2006-2016. godina (Mil KM)

Što se tiče uvoza svježih jaja, vrijednost i količina variraju s tim što se njegova vrijednost kretala u rasponu od 1,7 do maksimalnih 4 miliona KM. Prosjek uvoza svježih jaja u ljusci iznosio je oko 653 tone u vrijednosti od 2,8 miliona KM.

2.6. Proizvodnja meda – Proizvodnja meda predstavlja jednu od perspektivnijih grana poljoprivrede u BiH koja je u ekspanziji daljeg razvoja. Tijekom 2016. godine došlo je do porasta broja košnica za 17 tisuća ili oko 4% u poređenju s prethodnom godinom. Broj košnica pčela inače je u promatranom razdoblju bilježio kontinuiran rast što je rezultiralo rekordnim brojem od 410 tisuća u 2016.

Prosječna proizvodnja meda u promatranom razdoblju od deset godina je iznosila 3.230 tona, s tim što je najniža ostvarena proizvodnja od 2.570 tona zabilježena 2008. godine, a najviša 2015. godine u količini od 4.925 tona. Iako je u 2016. godini zabilježen najveći broj košnica, ostvarena proizvodnja od 3.150 tona meda je u poređenju sa prethodnom godinom bila manja za 36%. Veliki broj kišovitih dana i niskih temperatura tijekom svibnja i lipnja 2016. godine utjecali su na proizvodnju meda i umanjeње prinosa meda po košnici. Prosječan prinos meda po košnici iznosi oko 9 kg s tim što su najmanji prosječni prinosi zabilježeni 2014. godine od 6,8 kg i 2016. od 7,7 kg po košnici. Najveći prinos meda po košnici u promatranom razdoblju od deset godina - od 11 kg je zabilježen 2006. godine.

U ukupnoj proizvodnji meda, oko 52% proizvodnje se ostvaruje u Federaciji, 45% u Republici Srpskoj i 3,2% u Distriktu Brčko BiH. U Federaciji BiH se u prosjeku godišnje proizvede 1.810 tona meda sa oko 201 tisuću košnica pri čemu se postiže prosječan godišnji prinos od 9 kg po košnici. Proizvodnja meda je u desetogodišnjem razdoblju zabilježila rast za oko 79% na što su uticali povećanje broja košnica za 36% kao i prinosa meda po košnici za 32%.

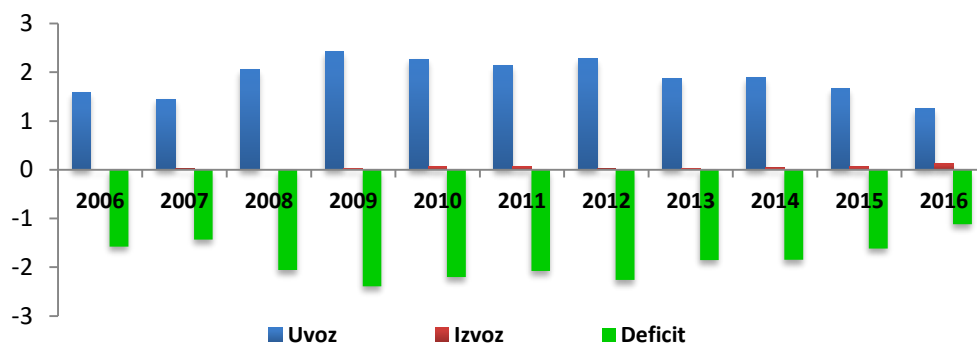
Pozitivna kretanja u proizvodnji meda su zabilježena i u Republici Srpskoj s obzirom da je i broj košnica pčela povećan za 50 tisuća tijekom deset posljednjih godina. Proizvodnja varira u rasponu između milion ili dva miliona kg.

Kada je riječ o proizvodnji meda u Distriktu Brčko proizvodnja meda bilježi kontinuirano povećanje pri čemu je sa proizvodnje od 15 tona koliko je iznosila 2006, dostigla rekordnu proizvodnju od 100 tona u 2016. godini.

Otkupna cijena meda u BiH kreće se u rasponu od 7,32 KM do 9,34 KM po litru.

Med, jedan je od nekoliko proizvoda animalnog podrijetla koji imaju dozvolu izvoza na EU tržište, ali mogućnosti izvoza još nisu u potpunosti iskorištene. Jedan od glavnih razloga zašto male količine kvalitetnog meda iz BiH završe u zemljama EU-a jesu ograničene količine proizvoda koje su nedovoljne i za zadovoljenje tražnje domaćeg tržišta, a drugi razlog je cijena, koja nije konkurentna sa cijenom meda na europskom tržištu.

Grafikon 69. Vanjskotrgovinska razmjena meda 2006-2016. godine (Mil. KM)

Promatrajući vanjskotrgovinsku razmjenu meda, u posljednjih deset godina povrđuje se činjenica o nedovoljno iskorištenim izvoznim mogućnostima. Naime, izvoz meda je količinski, kao i vrijednosno u poređenju sa uvozom skoro zanemariv. Izvoz meda u prosjeku iznosi oko 2,9 tona u vrijednosti od 41 hiljadu KM, dok je uvoz u prosjeku iznosio 236 tona za koje je u prosjeku izdvojeno oko 2 miliona KM. Za vanjskotrgovinsku razmjenu je karakteristično da od 2012. godine izvoz bilježi kontinuirano povećanje dok se na strani uvoza bilježi pad.

Izvoz meda je od količine 0,7 tona i vrijednosti izvoza od 16,5 tisuća KM, koliko je iznosio 2012, u 2016. dostigao količinu od 6.6 tona i vrijednost od 130 tisuća KM, dok je uvoz u istom razdoblju smanjen sa 271 tonu i vrijednosti od 2,3 miliona KM u 2012. godini na 182 tone i vrijednost od 1,2 miliona KM u 2016. godini. S obzirom na vrijednosti uvoza i izvoza deficit je evidentan tijekom posmatranog desetogodišnjeg razdoblja.

3. PREHRAMBENA INDUSTRIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

U ovom dijelu Izvješća je dat samo generalan pregled stanja u prehrambenoj industriji s obzirom na nedostatak podataka za Federaciju i Republiku Srpsku, a posebno onih o kapacitetima proizvodnje kao i o proizvodnji prehrambenih proizvoda za 2016. godinu.

Prehrambena industrija u BiH se nalazi u razvojnoj fazi u kojoj moraju unaprijediti mnogi aspekti efikasnosti poslovanja, ali i orijentiranosti ka tržištu, odnosno ka kupcima. Kada se govori o efikasnosti poslovanja, ocjena je da kompanije moraju biti proaktivnije u građenju i oblikovanju efikasnih lanaca vrijednosti i svih drugih vidova poslovnog interesnog povezivanja i dijeljenja informacija i resursa, te početi aktivno raditi na efikasnom transferu znanja i tehnologija. Glavna karakteristika prerađivačke industrije u BiH je nizak stepen iskorištenosti postojećih kapaciteta za preradu i proizvodnju prehrambenih proizvoda i to ispod 50%.

Kapaciteti privrednih društava koja se bave proizvodnjom prehrambenih proizvoda u Federaciji BiH ostali su na istoj razini kao i prethodnih godina. Iskorištenost kapaciteta u prehrambenoj industriji je ispod 50%, izuzimajući proizvodnju bezalkoholnih pića gdje je iskorištenost kapaciteta 54%, prerade mlijeka 56 %, te prerade voća i povrća 62%, dok je posebno nizak stepen iskorištenosti kapaciteta kod proizvodnje mineralnih voda (16%), vina (16%) i kod proizvodnje keksa i vafla (19%).

Veliki problem sa kojim se suočava prehrambena industrija u Federaciji BiH jeste nerazvijenost pratećih industrija što vodi tome da prehrambeni sektor ovisi o uvozu većine potrebnih inputa, a vrlo često i osnovnih ulaznih sirovina.

U prehrambenoj industriji Republike Srpske situacija je slična kao i u Federaciji s tim što je tijekom nekoliko posljednjih godina izražen proces okrupnjavanja (npr. u mljekarskoj industriji) uz istovremeno otvaranje većeg broja malih pogona (npr. prerada voća i povrća, začina, vina). Bez obzira što stanje u prehrambenoj industriji Republike Srpske nije u skladu sa mogućnostima raspoloživih resursa, ona u vrijednosti prodaje u totalu privrednog okvira Republike Srpske sudjeluje sa 16,5% (i dodatnih 1,4% u proizvodnji jakih pića, i 0,4% proizvodnji duhanskih proizvoda). Iskorištenost postojećih kapaciteta za preradu i proizvodnju prehrambenih proizvoda kod većine je ispod 50% sa izuzetkom mljekarske industrije (60%).

Kada je riječ o prehrambenoj industriji Distrikta ona u stvaranju BDP Distrikta ima udio od oko 7% što u smislu vrijednosti iznosi oko 50 miliona KM. Zastupljene su za poljoprivredu važne prerađivačke djelatnosti prehrambene proizvodnje, posebno prerada ulja i šećera, ali i brašna, kruha, pekarskih proizvoda, voća, kexa, kafe i čaja i proizvodnja stočne hrane.

Među najznačajnijim poduzećima u Distriktu se izdvajaju:

- Fabrika za proizvodnju ulja „BIMAL“ d.d. koja zapošljava 225 osoba, posjeduje kapacitete za proizvodnju 120 tisuća tona čija je iskorištenost 90%,
- Rafinerija šećera „STUDEN AGRANA“ koja zapošljava 133 osobe, ima proizvodni kapaciteta od 150.000 tona, čiji je stepen iskorištenosti 94%,
- Preduzeće „ŽITOPROMET“ d.d. koje proizvodi brašno, ima 4 zaposlena, i proizvodni kapaciteti/mlin 20.00 MT/god.
- „BOSNAPLOD“ d.d poduzeće za proizvodnju i preradu voća, koje ima 53 zaposlena, kapacitet 10.000 tona, smrznutog voća, provedena privatizacija, u stečaju.
- „BILJANA“ d.d. - uzgoj i prerada ljekovitog bilja, 40 zaposlenih, iskorištenost kapaciteta 60%, provedena privatizacija.
- „NOVI BIMEKS“ d.d.- mesna industrija, provedena privatizacija, u stečaju.
- „VOČAR“ d.o.o. – privatno poduzeće za proizvodnju prehrambenih proizvoda, 44 zaposlena radnika, proizvodni kapaciteti 1000 t hrane za 1 godinu, iskorištenost kapaciteta 77.2%.

4. POLJOPRIVREDNA POLITIKA I POLITIKA RURALNOG RAZVOJA

U ovom dijelu Izvješća dat je pregled sprovedenih aktivnosti u oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja koje su vezane za usvajanje zakonske regulative, aktivnosti europskih integracija, izradu i implementaciju strateških dokumenata i planova, mjere i prioritete politike u poljoprivredi i ruralnom razvoju predložene u Izvješću iz oblasti poljoprivrede za 2014. godinu, te institucionalne strukture i administrativni kapaciteti institucija na svim razinama vlasti u BiH nadležnih za sprovedbu mjera agrarne politike i razvoj sektora poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja.

4.1. Pravni i institucionalni okvir poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja

Na BiH razini, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je nadležno za obavljanje poslova i zadataka koji se odnose na definiranje politike, osnovnih principa, koordinaciju djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i institucija na međunarodnom planu u oblasti poljoprivrede.

U sastavu ovog Ministarstva upravne organizacije su

- Ured za veterinarstvo BiH,
- Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja,
- Ured za harmonizaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine.

Ključne institucije nadležne za upravljanje sektorom poljoprivrede i ruralnog razvoja u Federaciji BiH i Republici Srpskoj su:

- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske,

Nadležnosti entitetskih ministarstava su:

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva vrši upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine koje se odnose na: zaštitu i korštenje poljoprivrednog zemljišta, zaštitu poljoprivrednog bilja i proizvoda od uzročnika bolesti i štetočina i korova, proizvodnju i promet sjemena i sadnog materijala, proizvodnju i unapređenje stočarstva, zdravstvenu zaštitu životinja, prehrambenu industriju, kontrolu zdravstvene ispravnosti sirovog mesa, ribe, mlijeka, jaja, te stočne hrane, unapređenje proizvodnje u šumarstvu, uzgoj, zaštitu i uređenje i unapređivanje šuma, stanje drvnog fonda, eksploataciju šuma, pošumljavanje degradiranih i izdanačkih šuma, goleti i krša, lovstvo i lovnu privredu, vodne izvore, planove i osnovne bilanse voda, zahvatanje i korištenje voda, osiguranje voda za potrebe vodosnabdjevanja stanovništva i industrije i druge poslove utvrđene zakonom.

Pravni akti na kojima je baziran rad Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva su Ustav Federacije BiH i Ustav Bosne i Hercegovine, Zakon o upravi Federacije BiH, Zakon o poljoprivredi, Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o novčanim potporama, Zakon o vinu, Zakon o stočarstvu, Zakon o sjemenu i sadnom materijalu i Zakono o veterinarstvu u Federaciji BiH.

U Federaciji BiH, nadležnosti u oblasti poljoprivrede imaju i svih 10 kantona koje se realiziraju putem uspostavljenih institucionalnih kapaciteta za pitanja poljoprivrede, razvoja ruralnih područja, veterinarstva, šumarstva i vodoprivrede.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske je samostalni organ uprave koji vrši upravne i druge stručne poslove u skladu sa Zakonom o ministarstvima Republike Srpske a koji se odnose na: zaštitu i korištenje poljoprivrednog zemljišta; zaštitu poljoprivrednog bilja i proizvoda od uzročnika bolesti, štetočina i korova; proizvodnju i promet sjemena i sadnog materijala, educiranje poljoprivrednog proizvođača, proizvodnju i unapređenje, uzgoj i selekciju stočarstva; prehrambenu industriju; industriju stočne hrane; industriju pića; veterinarsku djelatnost; zdravstvenu zaštitu i identifikaciju životinja; kontrolu higijenske ispravnosti i kvalitetu sirovina i proizvoda životinjskog podrijetla do momenta stavljanja u promet, stočne hrane, vode za napajanje životinja; unapređenje proizvodnje u šumarstvu, uzgoj, zaštitu, uređivanje i unapređivanje šuma, stanje drvnog fonda; eksploataciju šuma; pošumljavanje degradiranih i izdanačkih šuma, goleti i krša; komunikaciju u šumama; lovstvo i lovnu privredu; integralno upravljanje ambijentalnim vodama; pripremanje i donošenje planova i osnova; bilans voda; sprovedbu zaštite od štetnog dejstva voda; određivanje uvjeta i izdavanje dozvola za zahvatanje i korištenje voda; sprovedbu i organiziranje kontrole kvaliteta voda; poduzimanje mjera za obezbjeđenje vode za potrebe vodosnabdijevanja stanovništva i industrije; hidromelioracije; funkcioniranje republičkog hidrometeorološkog zavoda i protivgradne zaštite Republike Srpske; pružanje informacija putem medija i drugih vidova informiranja o svom radu i vrši druge poslove u skladu sa zakonom i drugim propisima Republike Srpske i Bosne i Hercegovine.

Osnovni zakoni na kojima se bazira rad Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede su: Ustav Republike Srpske i Ustav BiH, Zakon o republičkoj upravi, Zakon o državnim službenicima, Zakon o poljoprivredi, Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o šumama, Zakon o vodama, Zakon o veterinarstvu u Republici Srpskoj, Zakon o hrani, Zakon o organskoj proizvodnji, Zakon o jakim alkoholnim pićima, Zakon o vinu i Zakon o duhanu.

U Brčko Distriktu BiH, **Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu** je nadležno za poslove poljoprivrede i ruralnog razvoja. Rad Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta BiH vezan je za razvoj i poboljšanje poljoprivredne proizvodnje i uzgajanje stoke, zaštitu i korištenje poljoprivrednog zemljišta, veterinarsku i sanitarnu kontrolu zdravlja životinja i javnog zdravlja, primjenu kreditne politike, zaštite i racionalnog korištenja poljoprivrednog zemljišta, pružanje savjetodavnih usluga u poljoprivredi i stočarstvu, obnavljanju šuma, zaštiti od nedozvoljene sječe, održavanju struktura za upravljanje vodama. Propisi koji su usvojeni na razini Bosne i Hercegovine u oblasti poljoprivrede se izravno primjenjuju, a one propise koji nedostaju a u okviru su nadležnosti Brčko Distrikta BiH, (kao što je npr. propisi o poticajima u poljoprivredi), priprema i usvaja Vlada Brčko Distrikta BiH.

5. POTPORA POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U BOSNI I HERCEGOVINI

Tijekom 2016. godine, potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju na prostoru cijele BiH je realizirana po istom pristupu i sličnim procedurama koji su zastupljeni posljednjih godina. Proračuni za potporu su bili manje više na istom kao i u 2015. godini. Mehanizmi i načini implementiranje potpore su ostali nepromijenjeni, zabilježene su manje izmjene regulatornog okvira. Izdvajanja za poljoprivredu su nedovoljna, proračuni su bili nelikvidni tako da je bilo dosta kašnjenja u isplati poticaja. Plavi dizel za poljoprivrednike koji je očekivan kao jedna od mjera ublažavanja posljedica adaptacije SSP-a nije usvojen. Naravno sve ovo je dovelo do iskazivanja nezadovoljstva poljoprivrednih proizvođača na prostoru oba entiteta. Pored povećanja izdvajanja na konto potpore poljoprivredi, poljoprivrednici su tražili i uvođenje plavog dizela kao i implementaciju zaštitnih mehanizama koji su na raspolaganju. Pored ovoga poljoprivrednici iz Republike Srpske, su tražili harmonizaciju uvjeta i načina implementacije poticaja sa Federacijom BiH (harmonizacija mjera potpore i pravilnika za implementaciju). Dodatno, poljoprivrednici su zbog generalno lošeg stanja u ovom sektoru tražili i smjene resornih ministara pojedinih entiteta i kantona.

Federacija Bosne i Hercegovine: Kao i prethodnih godina, implementacija potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju je realizirana na temelju „Programa novčanih potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju“, kao i Pravilnika za svaki od modela potpore. Program novčanih potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju za 2016. godinu je usvojen u ožujku 2016. godine. Ukupna vrijednost Programa je bila 65.800.000 KM, od čega je 10.300.000 KM planirano za biljnu proizvodnju, 50.000.000 KM za animalnu, 2.000.000 KM za kapitalna ulaganja, te 3.400.000 KM za ostale vrste potpore. Programom za 2016. godinu nisu predviđena sredstva za potporu ruralnom razvoju, niti su predviđena sredstva za isplatu spornih dugovanja za potporu ruralnom razvoju iz 2012. godine. Mjere potpore planirane Programom za 2016. godinu su slične mjerama potpore koje su implementirane prethodnih godina. Ono što možemo istaći kao novinu u odnosu na 2015. godinu je intenziviranje potpore proizvodnji mlijeka. Naime, tijekom 2016. godine, pored potpore proizvodnji mlijeka po jedinici mjere (odnosno po litru), Programom je predviđena i potpora ovoj vrsti proizvodnje po muznoj kravi (odnosno grlu). Također, uvedena je mjera potpore proizvodnji goveđeg mesa od teladi iz uvoza.

Što se tiče regulatornog okvira, usvojen je izmijenjeni „Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja novčanih potpora po modelu ostalih vrsta potpora“¹ dok su postojeći Pravilnici za ostale aktuelne modele potpore i dalje na snazi. Postojeći *Pravilnik o načinu i uvjetima ostvarenja novčane potpore po modelu poticaja proizvodnji*², izmijenjen je i dopunjen Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika („Službene novine FBiH“, broj: 76/16). Kada govorimo o strateškom okviru za poljoprivredu i ruralni razvoj u FBiH, Tijekom 2016. godine još nije bio usvojen Program ruralnog razvoja FBiH za period 2013 – 2020. godine.

Republika Srpska: Poptora poljoprivredi i ruralnom razvoju u Republici Srpskoj je implementirana po istom principu koji je na snazi posljednjih godina. Glavni implementirajući akti i dalje su „Plan korištenja sredstava za poticanje razvoja poljoprivrede i sela“ i „Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja novčanih poticaja za razvoj poljoprivrede i sela“. U ožujku 2016. godine, Vlada Republike Srpske je donijela Odluku o usvajanju Plana korištenja sredstava za poticanje razvoja poljoprivrede i sela za 2016. godinu. Prema navedenoj Odluci, planirano je ukupno 60.000.000 KM za poticanje razvoja poljoprivrede i sela, od čega 46.975.000 KM za potporu tekućoj proizvodnji, 10.885.000 KM za potporu dugoročnom razvoju, te 2.140.000 KM za ostale mjere. U travnju 2016. godine usvojen je i *Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja novčanih poticaja za razvoj poljoprivrede i sela*. Forma Pravilnika je ista kao i prethodnih godina, sa izmjenama koje su uglavnom vezane za uvođenje novih mjera, iznose potpore, te rokove za dostavu zahtjeva za potporu. Pravilnikom za 2016. godinu su uvedene dvije novine vezane za način implementacije potpore razvoju poljoprivrede i sela. Prva novina se odnosi na definiranje roka za donošenje rješenja po Zahtjevu za potporu, što nije slučaj ni u jednoj od prethodnih godina. Naime, Pravilnikom za 2016. godinu je definiran rok od 60 dana za donošenje Rješenja po zahtjevu za potporu razvoju poljoprivrede i sela. Druga novina je vezana za način isplate poticajnih sredstava. Pravilnikom za 2016. godinu je predviđena isplata poticajnih sredstava isključivo na transakcione, odnosno žiro-račune korisnika poticaja preuzete iz baze podataka Registra klijenata. U prethodnim godinama, isplate su bile moguće i na račune primaoca potraživanja, na zahtjev korisnika poticaja, te uz obvezno dostavljanje ovjerene preslike ugovora o prodaji ili ustupanju potraživanja.

Što se tiče zakonodavnog okvira za sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja, tijekom 2016. godine provedene su javne konzultacije „*Zakona o poticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju Republike Srpske*“, koji tijekom godine nije bio usvojen.

Brčko Distrikt: Implementiranje potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju u Brčko Distriktu se tijekom 2016. godine odvijala po ustaljenom principu od prethodnih godina. Što se tiče regulatornog okvira, zabilježene su određene izmjene u Pravilniku o načinu i uvjetima za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji za 2016. godinu. Glavna novina je vezana za rok za podnošenje zahtjeva za potporu. Naime, za razliku od svih prethodnih godina, Pravilnikom za 2016. godinu je definiran rok za podnošenje zahtjeva od 60 dana, od dana stupanja na snagu Pravilnika. Nadalje, Pravilnikom za 2016. godinu nisu predviđeni maksimalni i garantirani iznosi podsticaja. Predviđeni su iznosi poticaja po jedinici mjere. *Zakon o poticaju poljoprivrede i ruralnog razvoja BD BiH*, čija je radna verzija urađena u 2015. godini, još uvijek nije usvojen.

5.1. Ukupna izdvajanja za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH

Analiza ukupnih potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2008 – 2016. godine, pokazuje nastavak trenda njihovog variranja. Posmatrajući analizirano razdoblje, vidljivo je da 2012. godina i dalje ostaje rekordna po visini izdvajanja kao rezultat povećanog izdvajanja u oba entiteta i Brčko Distriktu. S druge strane, najskromniji proračun za pomenuto razdoblje evidentiran je

¹ („Službene novine FBiH“, broj: 86/16),

² („Službene novine FBiH“, broj: 60/14 i 75/14)

u 2014. nakon čega je ukupno izdvajanje za poticaje u poljoprivredi povećavano u prosjeku po 5 miliona KM u naredne dvije godine, prije svega u Federaciji BiH i dijelom u Brčko Distriktu, i dostigao razinu oko 155 miliona KM.

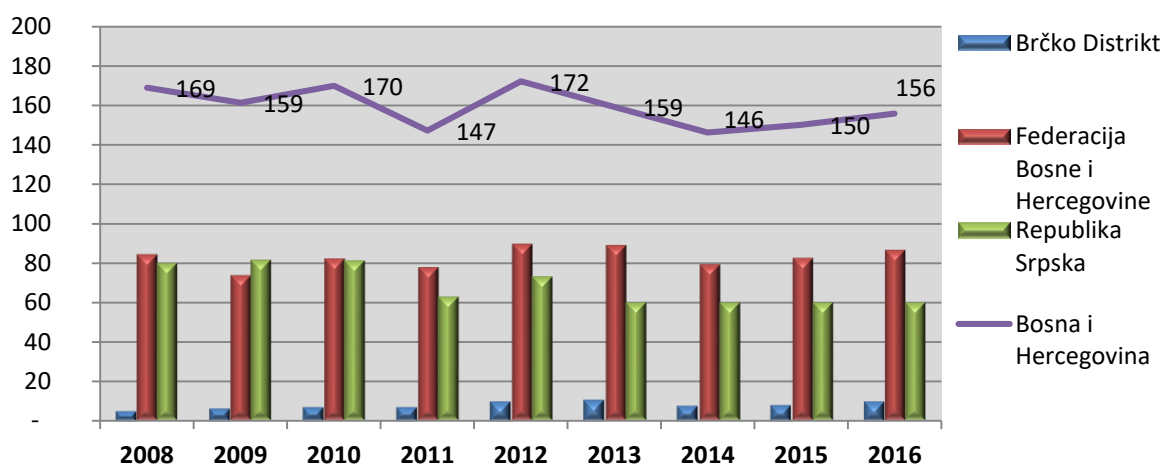
Tablica. 18: Poljoprivredni proračuni u BiH (2008-2016) u 000 KM

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Brčko Distrikt	4.930	6.229	6.843	6.776	9.620	10.417	7.370	7.759	9.541
Federacija BiH ³	84.167	73.596	82.037	77.597	89.482	88.851	79.059	82.416	86.394
Republika Srpska	80.000	81.547	81.182	62.862	73.169	60.000	59.893	60.000	60.006
Ukupno	169.097	161.332	170.002	147.239	172.271	159.268	146.322	150.175	155.941

Izvor: Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

S ciljem što vjerodostojnijeg uvida u poljoprivrednu potporu u BiH, u nastavku je dat pregled entitetskih izdvajanja.

Grafikon 70: Poljoprivredni proračuni u BiH za razdoblje 2008-2016 (u milionima KM)

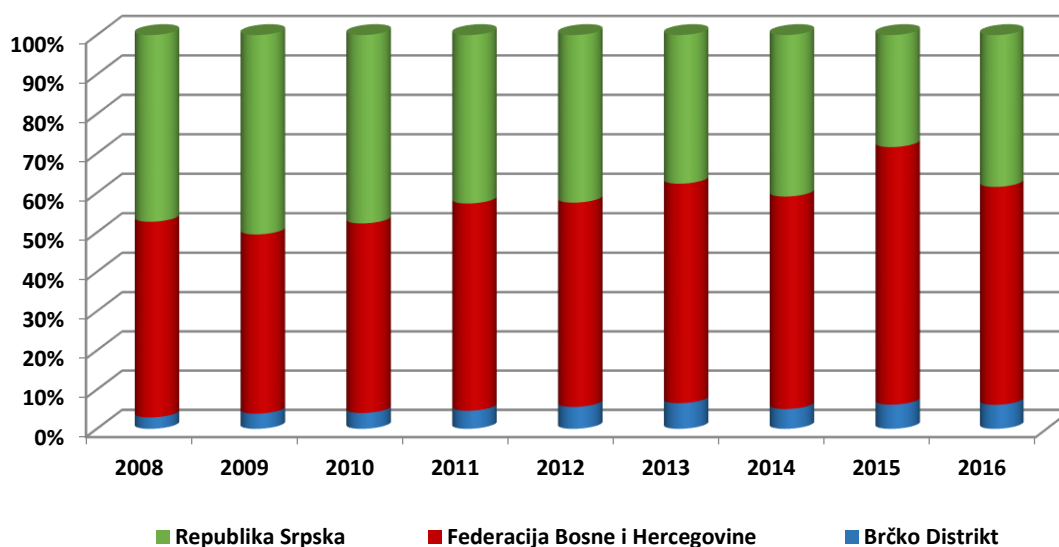
Izvor: Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

Ako promatramo sudjelovanje entiteta i BD u ukupnoj potpori za poljoprivredu i ruralni razvoj, možemo konstatirati da Federacija BiH posljednjih par godina ponovo nastavlja sa praksom kontinuiranog povećanje sudjelovanja u ukupnom proračunu. Federacija BiH je za potporu poljoprivredi i ruralnom razvoju iz svog proračuna u 2016. godini izdvojila 86,4 miliona KM, što je za 3,9 miliona KM, ili 4,82% više u odnosu na 2015. godinu. Republika Srpska je u posljednje tri godine praktično zadržala istu razinu poticaja u visini od 60 miliona KM. Porast izdvajanja bilježi i Brčko Distrikt i to za 1,78 miliona KM ili 23%. Na temelju prethodnog, vidljivo je da su u posljednje dvije godine u Bosni i Hercegovini zabilježeno povećanje ukupnih izdvajanja sredstava za potporu u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

³ Poticaji za FBiH uključuju i potporu sa kantonalnih razina

Federacija BiH i dalje izdvaja najveći iznos sredstava za potporu poljoprivredi i ruralnom razvoju u BiH. Izdvajanje Federacije BiH u prosjeku u ukupnom proračunu BiH iznosi 55,4%, a Republike Srpske 38,5%. Brčko Distrikt participira sa prosječnim sudjelovanjem od 6,1%.

Grafikon 71: Struktura poljoprivrednog budžeta u BiH

Izvor: Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjelenja za poljoprivredu BD

5.2. Poređenje mjera potpore u BiH sa Europskom unijom i zemljama regiona, i razina dostignutog harmoniziranja sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom Europske unije

U ovom dijelu Izvješća urađena je komparacija poljoprivrednih proračuna zemalja regiona sa proračunim namijenjenim za poljoprivredu i ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini. Svrha poređenja je da se prikaže gdje se BiH nalazi kada je u pitanju poljoprivredna potpora. Izbor zemalja urađen je na temelju razina izdvajanja kao i sa aspekta trgovine. Kao što je vidljivo iz tablice 19, najveći opseg ukupnih izdvajanja za poljoprivrednu potporu i dalje ima Srbija sa oko 217 miliona EUR-a. Na drugom mjestu je Makedonija koja je prošle godine izdvojila oko 138,3 miliona EUR-a na ime potpore svojim poljoprivrednim proizvođačima. Slijedi Bosna i Hercegovina sa 79,6 miliona EUR-a, dok je i dalje na posljednjem mjestu Crna Gora sa izdvojenih 16,2 miliona EUR-a. Upoređivanjem izdvajanja u 2016. godini sa prethodnom godinom (136.5 miliona EUR-a), može se reći da je Makedonija imala blago povećanje sredstava u iznosu od 2,64%. Povećanje potpore za poljoprivredu i ruralni razvoj bilježi i Srbija (202,1 milion EUR-a u 2015 godini) što predstavlja rast za 7,3%.

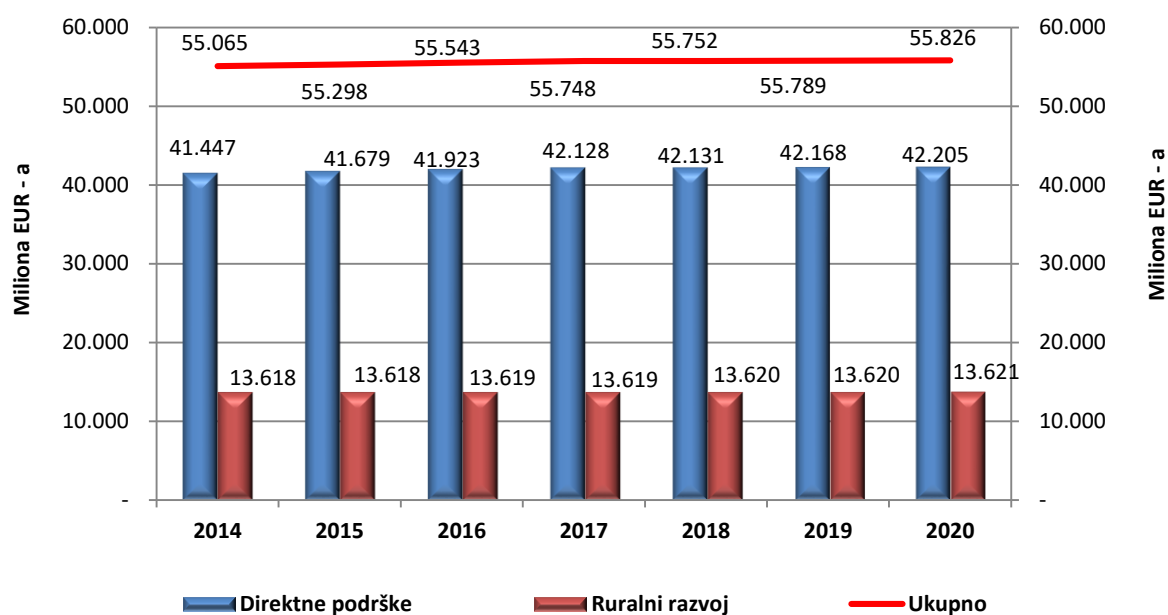
Tablica 19: Poljoprivredni proračuni zemalja regiona u 2016.godini (EUR)

	Srbija	Makedonija	Crna Gora	BiH
Proračun u 2016.	217.050.695,62	138.331.590,32	16.218.746,70	79.621.450,78

Izvor: Službeni dokumenti Srbije, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine

Kada su u pitanju izdvajanja za poljoprivredu na razini Europske Unije, planirana izdvajanja za sedmogodišnje razdoblje (2014-2020) iznose 350 milijardi EUR-a, ili 55 milijardi EUR-a na godišnjoj razini (grafikon 72).

Grafikon 72: Proračun za Zajedničku poljoprivrednu politiku EU (CAP)

Izvor: EU Commission – Multiannual financial framework 2014-2020 and financing of the CAP

Analizom strukture proračuna Europske unije vidljivo je da je najveći opseg sredstava usmjeren za izravna plaćanja i mjere tržišno-cjenovne politike, i to oko 75%. Drugi dio proračuna namijenjen je mjerama ruralnog razvoja u visini od 25% ukupnog proračuna. Ovakva projekcija poljoprivrednog proračuna doprinosi sigurnosti poljoprivrednim proizvođačima uz konstantan rast i unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

Iako se godinama unazad mjere potpora CAP EU pojednostavljaju, iz perspektive BiH ove mjere predstavljaju izuzetno kompleksnu cjelinu koja se dosta razlikuje od mjera koje su aktuelne u našoj zemlji. Da bi poljoprivredni proizvođači u EU ostvarili pravo na potpore potrebno je da ispune niz uvjeta koji se odnose na zdravlje biljaka i životinja te očuvanje okoliša. U našoj zemlji, još uvijek niti jedna od institucija nadležnih za subvencioniranje poljoprivrede kod ostvarivanja prava na potporu, ne postavlja gore navedene uvjete. Pored ove, postoji još niz različitosti između potpora koje se izdvajaju u našoj zemlji i onih u EU. Dok se u BiH najviše poljoprivrednog proračuna izdvaja za mjere na bazi proizvedenog proizvoda, odnosno ostvarene količine proizvodnje, u zemljama EU ovakav vid potpora odavno ne postoji, nego se potpore izdvajaju po temelju površine (hektara) i broja životinja (grla).

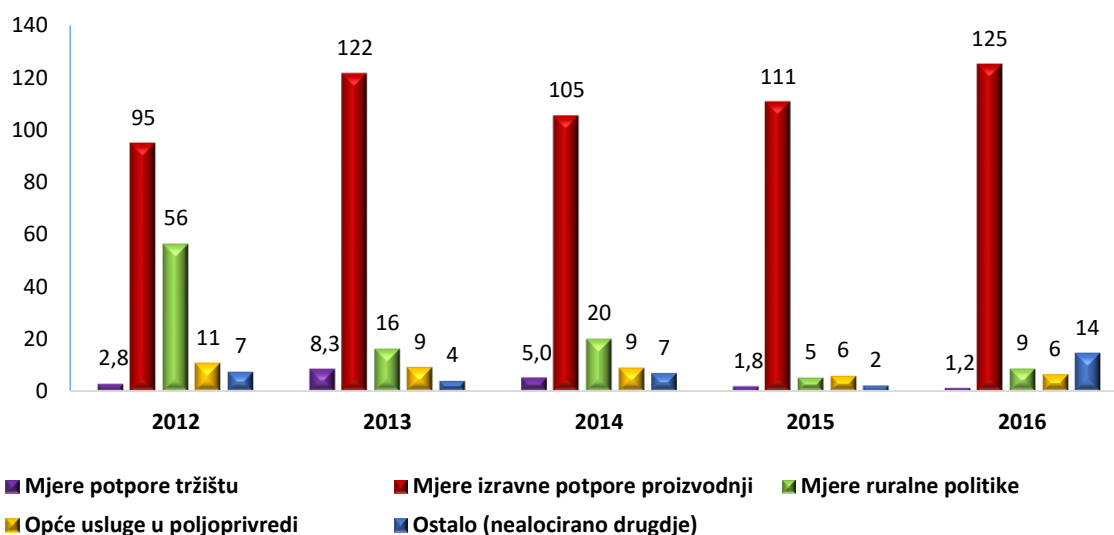
Također, da bismo mogli razmišljati o usklađivanju poljoprivrede politike naše zemlje sa politikom EU, potrebno je da prethodno uskladimo mjere potpore između nadležnih institucija koje izdvajaju sredstva za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH. U skladu sa navedenim, a u cilju harmonizacije usklađivanja mjera potpore, pripremljen je Plan harmonizacije mjera ruralnog razvoja u BiH, dok je Plan harmonizacije mjera izravnih potpora i tržišno-cjenovne politike u pripremi.

5.3. Analiza strukture proračunske potpore po skupinama mjera

Proračun za mjere potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju je u 2016. godini iznosio oko 155 miliona KM i to je najveći iznos koji je izdvojen u posljednje tri godine. Kao i prethodnih godina, i u prošloj godini izravne potpore se nalaze na prvom mjestu po visini izdvojenih sredstava, za njih je usmjereno oko 125 miliona KM. Procentualno izraženo, ova skupina mjera čini 80,2% ukupnog proračuna za poljoprivredu i ruralni razvoj u 2016. godini. Ovo je najveći iznos izdvojen za ovu skupinu mjera u

promatranom razdoblju (2012-2016.), u odnosu na 2014. godinu u prošloj godini je izdvojeno više za oko 20 miliona KM, a u odnosu na 2015. godinu, oko 14 miliona KM. Na drugom mjestu po visini izdvojenih sredstava u 2016. godini nalaze se mjere koje spadaju u skupinu ostalo, odnosno mjere koje se po klasifikaciji potpora ne mogu svrstati niti u jednu drugu skupinu mjera. Za ove mjere je u prošloj godini izdvojeno oko 14 miliona KM odnosno 9,3% od ukupnog proračuna. I ova grupa mjera bilježi najveći izdvojeni iznos u promatranom razdoblju, naime, u 2015. godini je za ostale mjere izdvojeno oko 2,2 miliona KM, što je znatno manje u odnosu na prošlu godinu.

Grafikon 73: Struktura poljoprivrednog proračuna u BiH za razdoblje 2012–2016 po skupinama mjera potpore (u milionima KM)

Izvor: Ured za harmonizaciju i koordinaciju suatava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonlnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

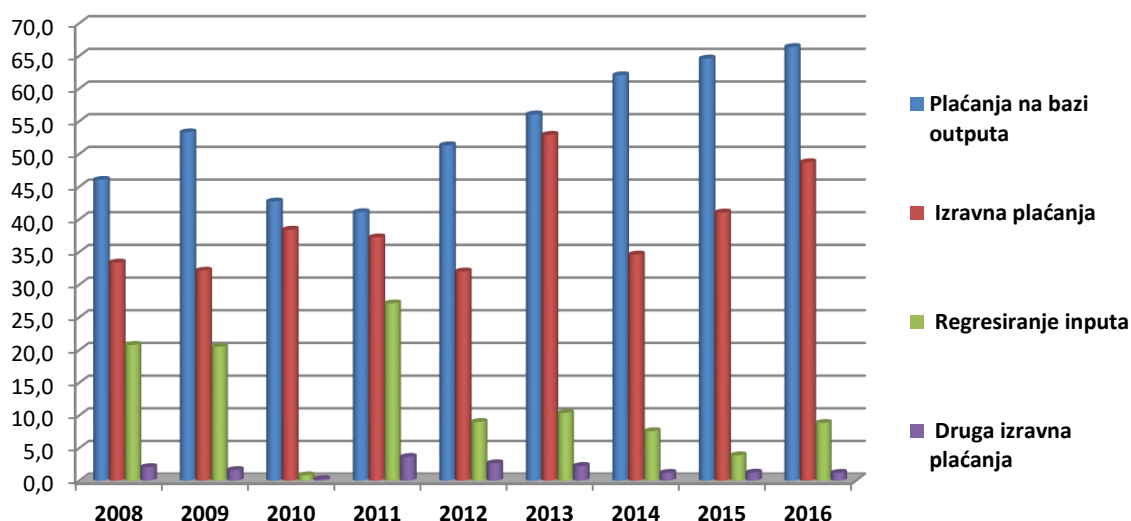
Mjere za ruralni razvoj se po izdvojenom iznosu u 2016. godini nalaze na trećem mjestu. Za njih je izdvojeno oko 8,7 miliona KM odnosno oko 5,6% ukupnog proračuna. Istina, u odnosu na godinu ranije došlo je do blagog povećanja sredstava usmjerenih za ruralni razvoj ali ako se misli na ozbiljnije ulaganje u ove svrhe, proračun za ruralni razvoj trebao bi biti puno veći. Ova skupina mjera najveće ulaganje zabilježila je u 2012. godini kada je izdvojeno oko 56 miliona KM. Sljedeće po visini izdvojenih sredstava jesu mjere općih usluga u poljoprivredi. Za njih je izdvojeno oko 4,1% poljoprivrednog proračuna odnosno oko 6,5 miliona KM. Ulaganja u ove mjere se u odnosu na godinu ranije nisu značajno promijenila. Na posljednjem mjestu se nalaze mjere potpore tržištu. Dok su kod svih ostalih skupina mjera u prošloj godini zabilježena veća izdvajanja u odnosu na godinu ranije, samo je kod mjera potpore tržištu došlo do umanjenja izdvojenih sredstava. Za ove mjere je u 2016. godini izdvojeno oko 1,2 miliona KM, što je procentualno oko 0,8% ukupnog proračuna namijenjenog poljoprivredi i ruralnom razvoju.

5.3.1. Mjere izravne potpore proizvođačima/proizvodnjama

Mjere izravnih potpora su u 2016. godini kao i u prethodnim godinama, na prvom mjestu po visini izdvojenih sredstava. Za izravne potpore je u prošloj godini ukupno usmjereno oko 125 miliona KM, i to je najveći iznos izdvojen za ovu skupinu mjera u promatranom razdoblju (2008-2016). Procentualno izraženo, za izravne potpore je u 2016. godini izdvojeno oko 80,2% proračuna namijenjenog poljoprivredi i ruralnom razvoju u BiH. Analizirajući skupinu mjera izravnih potpora (Grafikon 73), na prvom mjestu se nalaze plaćanja na bazi proizvoda. Na njih je u prošloj godini utrošeno oko 66,3

miliona KM, što je oko 53% proračuna izravnih potpora proizvodnji, odnosno oko 42,5% ukupnog proračuna za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH. I dalje je u okviru plaćanja po osnovu količine proizvedenih proizvoda, najznačajniji proizvod koji se podržava kravljе sirovo mlijeko, jer oba entiteta plaćanja za ovaj proizvod izdvajaju po litru proizvedenog mlijeka.

Grafikon 74: Mjere izravne potpore proizvodnji u BiH – struktura (u milionima KM)

Izvor: Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na osnovu podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

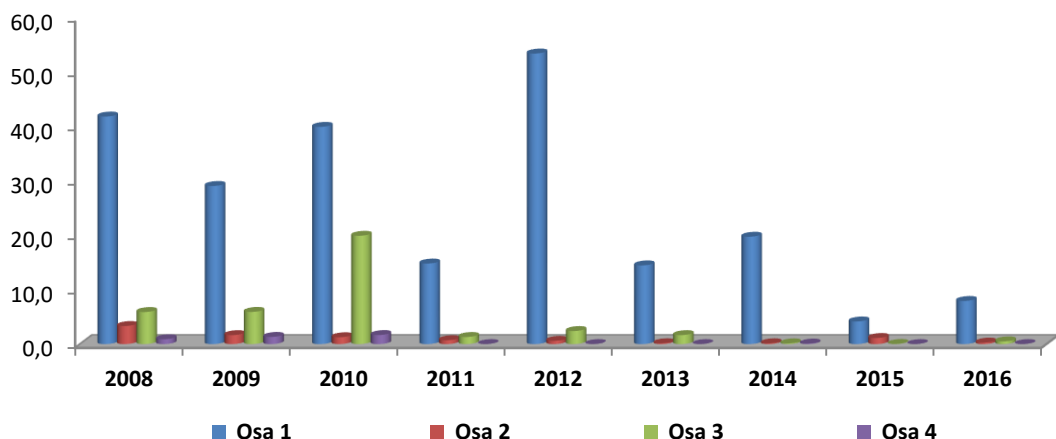
Na drugom mjestu po visini izdvojenih sredstava nalaze se izravna plaćanja po grlu i hektaru. U 2016. godini za iste je izdvojeno oko 48,7 miliona KM. Procentualno izraženo, za ove mjere je izdvojeno oko 38,9% sredstava skupine izravnih potpora odnosno oko 31,2% sredstava od ukupnog proračuna namijenjenog poljoprivredi i ruralnom razvoju u BiH u prošloj godini.

Upoređujući visinu iznosa izravnih plaćanja, ovo je drugi najveći izdvojeni iznos, jedini veći iznos za izravna plaćanja je zabilježen 2013. godine. U odnosu na 2015. godinu, u prošloj godini je za ove mjere izdvojeno oko 7,5 miliona KM više. Na trećem mjestu po iznosu izdvojenih sredstava u 2016. godini su plaćanja za regresiranje inputa. Za ovu mjeru je izdvojeno oko 8,8 miliona KM, odnosno oko 5,7% sredstava za izravne potpore. Izdvajanja za ove mjere iz godine u godinu variraju, u prošloj godini je izdvojeno najviše u odnosu na posljednje tri godine. Na posljednjem mjestu po visini izdvojenih sredstava su druga izravna plaćanja, za njih je u prošloj godini izdvojeno oko 1,2 miliona KM.

5.3.2. Mjere ruralnog razvoja

Tijekom 2016. godine, prema visini izdvojenih sredstava iz ukupnog proračuna za poljoprivredu, mjere potpore ruralnom razvoju su prvi put tijekom razdoblja promatranja na trećem mjestu. Veće iznose izdvojenih sredstava su zabilježile mjere izravne potpore, te mjere koje se prema EU klasifikaciji ne mogu klasifikovati ni u jednu skupinu mjera (nealocirano, ostalo). U godini koja je iza nas, potpora ruralnom razvoju je zabilježila povećanje u odnosu na godinu ranije. Realizirano je 8,7 miliona KM, odnosno 5,6% od ukupnog proračuna za potporu poljoprivredi i ruralnom razvoju. Navedeni iznos potpore u 2016. godini je za 3,4 miliona KM ili 64% veći u odnosu na godinu ranije.

Grafikon 75: Mjere ruralnog razvoja u BiH – struktura (u milionima KM)

Izvor:

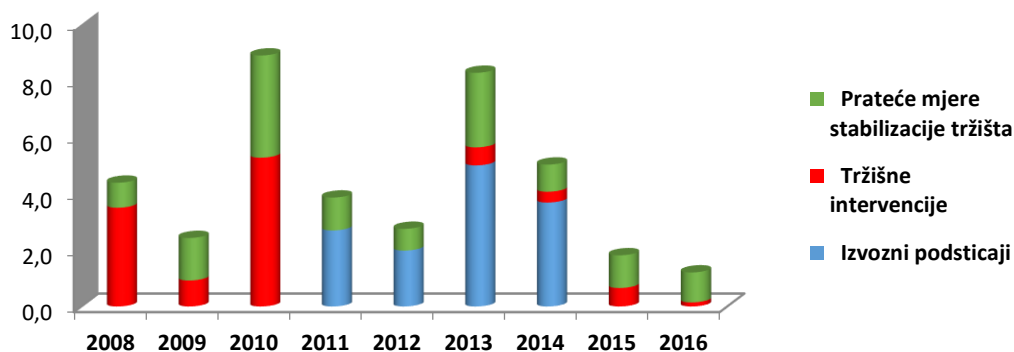
Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

U okviru skupine mjera potpore ruralnom razvoju tijekom 2016. godine, najveći iznos sredstava je kao i tijekom cijelog razdoblja posmatranja izdvojen za mjere iz *Ose 1*. Kroz mjere iz ove Ose, utrošeno je 7,9 miliona KM, što predstavlja 91% proračuna utrošenog za potporu mjerama ruralnog razvoja. Na drugom mjestu su mjere iz *Ose 3*, za koje je izdvojeno oko 500 tisuća KM, odnosno 5,7% proračuna za potporu ruralnom razvoju. Prema visini izdvojenih sredstava, mjere iz *Ose 2* su na posljednjem mjestu, njihovo sudjelovanje u ukupnom proračunu za potporu ruralnom razvoju je 0,4%.

5.3.3. Mjere tržišno-cjenovne politike

Iako je poznat njihov značaj, i u 2016. godini nastavljen je trend smanjenja visine izdvojenih novčanih sredstava iz poljoprivrednog proračuna u BiH za mjere tržišno-cjenovne politike. U ukupnom proračunu namijenjenom potpori poljoprivredi u BiH udio mjera tržišno-cjenovne politike je u 2016. godini iznosio 1,2 miliona KM ili 0,77% što je do sada najmanji zabilježeni izdvojeni iznos. U poređenju sa prethodnom godinom (2015. godine 1,83 miliona KM) to predstavlja smanjenje za 34%. Ako posmatramo strukturu skupine (grafikon 76), možemo vidjeti da su zastupljene iste mjere kao i prethodne godine. Najveći opseg potpore u okviru mjera tržišno-cjenovne politike (kao i 2015. godine) odlazi kroz mjeru stabilizacije tržišta. Za ovu mjeru utrošeno je 1,06 miliona KM ili 88% za tu mjeru namijenjenog iznosa. Na drugom mjestu je mjera tržišne intervencije sa sudjelovanjem u iznosu od 145 tisuća KM ili 12% proračuna. Mjera izvozni poticaji i u 2016. godini nije imala finansijsku potporu.

Grafikon 76: Mjere tržišno-cjenovne politike u BiH (u milionima KM)

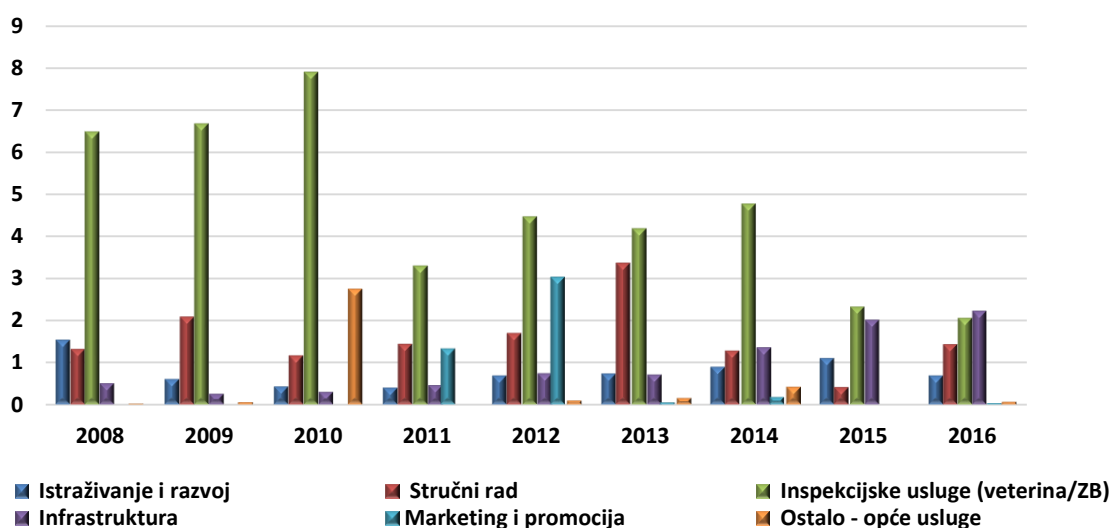
Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na bazi podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

Navedeni pokazatelji jasno ukazuju na činjenicu da se u BiH, odnosno njenim entitetima, relativno malo i nedovoljno poklanja pažnja mjerama tržišno-cjenovne politike i da pomenute mjere imaju *ad hoc* karakter, a ne sistemsko rješenje. U prilog navedenom govori i činjenica da je i dalje aktuelan problem rascjepkanog tržišta, izostanka potpore privatnom skladištenju, dodatnoj obradi proizvoda, potrošnji i sl. Mora se naglasiti da su ovo upravo one mjere kojima se može povećati niska razina konkurentnosti, produktivnosti i efikasnosti sektora poljoprivrede.

5.3.4. Mjere općih usluga u poljoprivredi

Za mjere općih usluga u poljoprivredi u 2016. godini izdvojeno je ukupno 6.466.416 KM, što čini 4,15 % ukupnog proračuna za poljoprivredu u BiH. U odnosu na 2015. godinu, proračun usmjeren za ovu skupinu mjera je povećan za oko 630 tisuća KM, odnosno za 9,73 %. Analizom pojedinih mjera u okviru ove skupine, vidljivo je da je najviše sredstava utrošeno na uspostavljanje infrastrukture kvaliteta. Za ovu mjeru je tijekom 2016. godine izdvojeno 2,2 miliona KM, odnosno 34,34% od ukupnog proračuna namijenjenog za potporu općih usluga. Sljedeća mjera prema visini izdvojenih sredstava je potpora inspekcijskim uslugama za koju je utrošeno 2,05 miliona KM ili 31,7% proračuna za opće usluge u poljoprivredi. Mjere za stručni rad su tijekom prošle godine podržane sa 1,4 miliona KM. Na posljednjem mjestu prema visini izdvojenih sredstava u 2016. godini bile su mjere namijenjene potpori istraživanju i razvoju. Proračun za ove mjere je u prošloj godini iznosio oko 681 tisuću KM ili nešto više od 10% proračuna za opće usluge.

Grafikon 77: Mjere općih usluga u poljoprivredi u BiH – struktura (u milionima KM)

Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na bazi podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

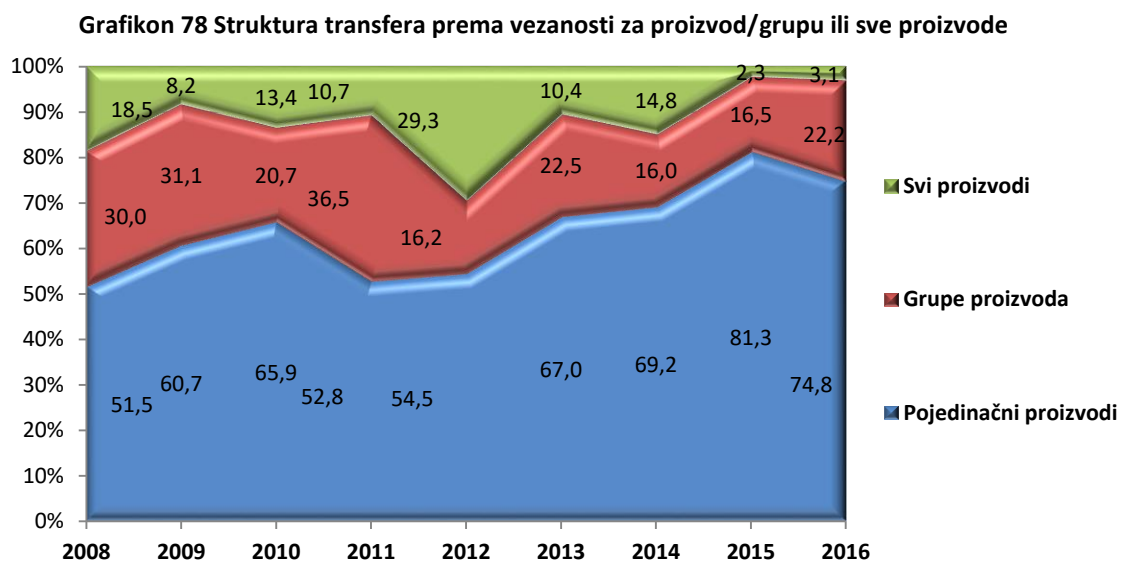
5.3.5. Nealocirano (ostalo)

U ovu skupinu se svrstavaju potpore koje se prema klasifikaciji potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH ne mogu klasificirati ni u jednu drugu skupinu mjera. U 2016. godini za potporu ovoj skupini mjera utrošeno je 14.453.156 KM, što predstavlja 4,15% od ukupnog proračuna za potporu poljoprivredi i ruralnom razvoju u BiH. U odnosu na godinu ranije, izdvajanja za ovu skupinu mjera su povećana za oko 12 miliona KM.

5.4. Struktura potpore po proizvodima/proizvodnjama

Posmatrajući strukturu potpore prema skupinama transfera, transferi za pojedinačne proizvode su i prošle godine vodeći u strukturi ukupnog proračuna sa iznosom od 98,7 miliona KM.

Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na osnovu podataka entitetskih/kantonalskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

Procentualno izraženo, to je 74,8% proračuna za potporu proizvodnjama. Transfer za skupine proizvoda se nalazi na drugom mjestu i iznosio je 29,7 miliona KM odnosno 22,2% ukupnog proračuna. Za treću skupinu, transferi za sve proizvode, izdvojeno je 4,05 miliona KM odnosno 3,1% proračuna.

Ako pogledamo strukture skupina transfera situacija nije puno mijenjana u odnosu na ranije godine. Transferi za mlijeko su i dalje dominantni sa 47,47%. Od ostalih pojedinačnih proizvoda nešto značajnije je podržan sektor goveđeg mesa i proizvodnje pšenice sa preko 7% sudjelovanja u potpori proizvodnjama. Ostali pojedinačni proizvodi su ispod 2% sudjelovanja.

Tablica 20: Distribucija potpora po proizvodima/skupinama proizvoda (%)

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Mlijeko (kravlje)	37,98	42,03	46,23	55,86	47,47
Mlijeko (ovčije i kozije)	0,37	0,37	0,43	0,20	0,07
Goveđe meso	3,15	6,20	4,63	5,23	7,01
Svinjsko meso	2,25	3,61	3,42	3,14	3,20
Ovčije meso	0,07	0,09	0,20	0,11	0,15
Pileće meso	1,40	1,32	1,56	1,85	1,97
Jaja	0,29	0,50	0,38	0,54	0,33
Med	0,99	1,30	1,11	0,67	0,92
Riba	0,80	1,30	1,36	1,98	1,99
Ćurići	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Konji	0,00	0,00	0,27	0,00	0,03
Pšenica	2,60	4,38	3,72	5,25	7,08
Kukuruz	3,06	3,67	3,75	3,66	2,08
Ječam	0,03	0,08	0,03	0,28	0,51
Duhan	0,26	0,57	0,35	0,37	0,27

Krumpir	0,41	0,58	0,46	0,32	0,56
Soja	0,28	0,33	0,32	0,44	0,07
Grožđe	0,22	0,08	0,11	0,97	0,63
Gljive	0,21	0,26	0,76	0,06	0,09
Ljekovito i aromatsko bilje	0,10	0,33	0,11	0,36	0,36
Skupine proizvoda					
Povrće	2,54	2,94	2,61	2,43	2,80
Voće	3,53	4,10	4,65	3,29	5,88
Žitarice	0,20	0,09	0,07	0,17	0,31
Krmno i industrijsko bilje	0,33	0,49	0,43	0,44	1,06
Biljna proizvodnja uopšteno	6,94	7,88	6,26	4,38	6,60
Mlijeko i meso - goveda	1,50	0,11	0,66	0,78	0,60
Mlijeko i meso ovce/koze	1,15	6,92	1,34	4,96	4,92
Svi proizvodi	29,33	10,45	14,80	2,26	3,07

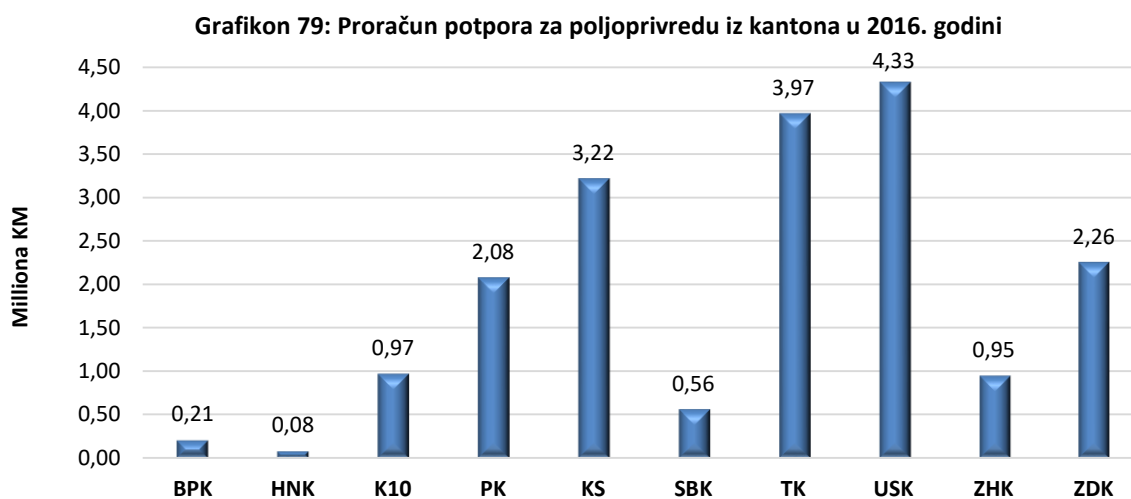
Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

U okviru transfera za skupine proizvoda, u tablici 3. se može vidjeti da su skoro sve skupine proizvoda u 2016. godini imale procentualno više sudjelovanja u ukupnom proračunu u odnosu na godinu ranije. Unutar skupine, i dalje je na prvom mjestu biljna proizvodnja-uopćeno sa 6,6% sudjelovanja dok su poticaji za voće tako iznosili blizu 6%, točnije 5,88%. Sljedeće skupine po izdvajanjima su mlijeko/meso ovce sa približno 5% sudjelovanja dok se za ostale skupine izdvojilo dosta manje sredstava. Zadnja skupina su transferi za sve proizvode koji su činili 3,07% od ukupne potpore proizvodnjama. Iako dosta nisko sudjelovanje ipak bilježi povećanje u odnosu na godinu ranije kada je iznosio tek 2,26%.

5.5. Kantonalne potpore i njihova provedbena politika

U Federaciji BiH, pored entitetske razine, poljoprivrednici pravo na potpore ostvaruju i sa kantonalnih razina. Iako se sredstva izdvajaju izravno iz kantonalnih proračuna, iznosi izdvojeni za potpore se u Izvješću o potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju sumarno prezentiraju u ukupnim izdvajanjima Federacije BiH. U 2016. godini, sa kantonalne razine je izdvojeno oko 18,6 miliona KM, što procentualno iznosi oko 22,5% ukupnog proračuna za potpore u Federaciji BiH. Grafikonom 78 su predstavljeni iznosi koje su kantoni izdvojili za potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2016. godini. U prošloj godini, najveći iznos potpore imao je Unsko Sanski kanton, oko 4,3 miliona KM. Stavke na koje je u 2016. godini iz ovog kantona najviše sredstava izdvojeno jesu premije za jagodičasto voće oko 1,3 miliona KM i regresi za naftu oko 1,5 miliona KM. Tuzlanski kanton je sljedeći po visini izdvojenih sredstava. U prošloj godini, visina potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju je iznosila oko 3,9 miliona KM, a od navedenog iznosa najviše je izdvojeno na izravne potpore za proizvodnju povrća u zaštićenom prostoru, premije za voće i plaćanja otkupljivačima. Kanton Sarajevo je za potpore u prošloj godini izdvojio oko 3,2 miliona KM. Ovaj kanton je najveće iznose izdvojio za stočarsku proizvodnju, odnosno za proizvodnju mlijeka i uzgoj priplodnih ovaca i ovnova. Sljedeći po visini izdvojenih sredstava je Zeničko Dobojski kanton. U ovom kantonu je između ostalih proizvodnji, najviše sredstava izdvojeno za proizvodnju maline i za proizvodnju brojlera. Proračun Posavskog kantona za poljoprivredu u prošloj godini je iznosio malo više od 2 miliona KM, po proizvodnjama, najviše je izdvojeno za mjere ruralnog razvoja i to za uređenje odvodnih kanala i ruralnu infrastrukturu. Kanton 10 je za poljoprivredu i ruralni razvoj izdvojio oko 968 tisuća KM, od čega najviše za premije za mlijeko i za uzgoj osnovnog stada ovaca i koza. Zapadnohercegovački kanton je imao sličan proračun, a izdvojeno je oko 946 tisuća KM, od čega je najviše izdvojeno za proizvodnju merkantilnog krumpira. Srednjobosanski kanton je za poljoprivredu i ruralni razvoj u 2016. godini izdvojio oko 562 tisuće KM, od čega najviše za plaćanje za muzna grla. Bosansko Podrinjski kanton je izdvojio oko 207 tisuća KM, dok je najmanji proračun imao

Hercegovačko-neretvanski kanton iz kojeg je izdvojeno 80 tisuća KM i taj iznos je usmjeren na stručne sajmove.

Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, na temelju podataka entitetskih/kantonalnih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu BD

U nastavku je dat tablični pregled kantonalnih izdvajanja u 2016. godini uz paralelni prikaz izdvajanja koja su realizirana u prethodnoj godini.

Tablica 21: Pregled kantonalnih izdvajanja u 2015. i 2016. godini (KM)

Kanton	2015.	2016.
Tuzlanski Kanton	3.266.426	3.955.350
Posavski kanton	1.334.016	1.995.743
Unsko sanski kanton	3.561.362	4.327.219
K-10	1.016.411	968.776
Hercegovačko neretvanski kanton	50.000	80.000
Srednje bosanski kanton	390.710	562.682
Zeničko dobojski kanton	1.810.284	2.255.485
Bosansko podrinjski kanton	407.799	207.468
Sarajevski kanton	3.239.585	3.215.438
Zapadno hercegovački kanton	951.945	946.332
Ukupno	16.028.538	18.514.492

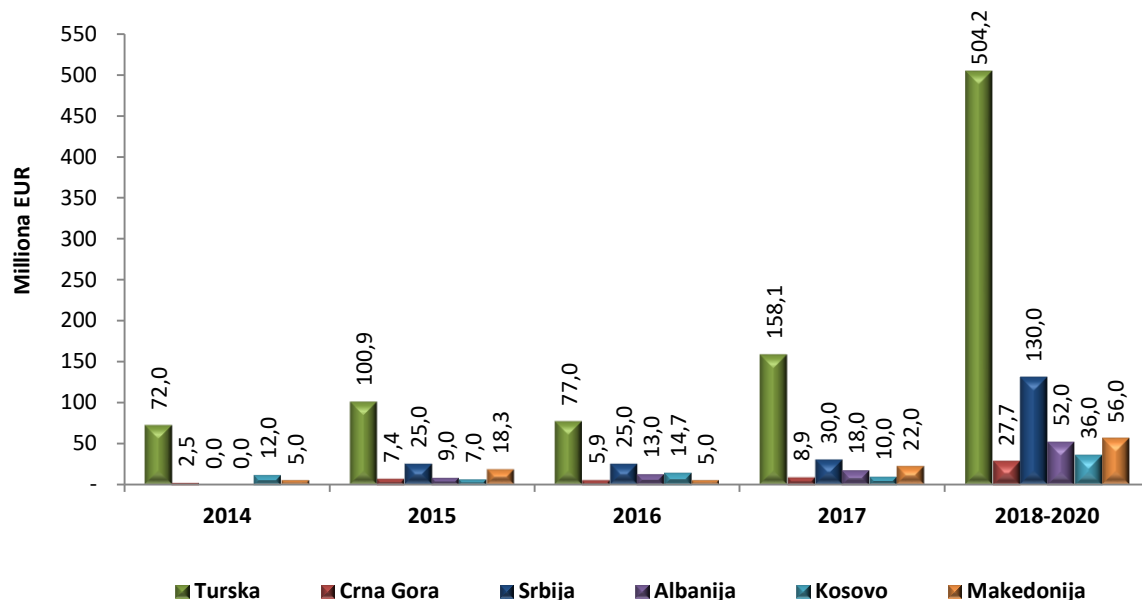
Izvor: Ured za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH na osnovu podataka kantonalnih ministarstva privrede/poljoprivrede

5.6. Pretpristupni instrument pomoći EU namijenjen poljoprivredi i ruralnom razvoju – IPARD

Kada je riječ o IPARD u Bosni i Hercegovini nije bilo značajnijih aktivnosti koje bi doprinijele otvaranju ovog fonda za BiH. Uvjeti koje je Europsko povjerenstvo postavilo pred vlasti u BiH u pogledu korištenja IPARD-a ostaju i dalje isti, neophodno je uraditi cjelodržavnu strategiju za poljoprivredu i ruralni razvoj i uspostaviti IPARD operativnu strukturu. Što se tiče izrade cjelodržavne strategije tu su poduzete određene konkretne aktivnosti (dokument je u pripremi) tako da se može očekivati da će Povjerenstvo u okviru Srednjoročnog pregleda IPA II instrumenta imati osnovu za usmjeravanje sredstva i za poljoprivredu u BiH.

Kako je u grafikonu 11. prikazano, EU je za pretpristupno razdoblje 2014 – 2020. za sve zemlje pristupnice, (potencijalne kandidate i kandidate) za IPARD II planirala negdje oko 11,45 milijardi EUR-a.

Grafikon 80: Alokacija IPARD sredstava po zemljama korisnicama za razdoblje 2014 – 2020.

Izvor: DG Enlargement – Indicative country strategy papers 2014-2020

Procjenjuje se da bi se poljoprivredi za razdoblje 2014 – 2020. moglo usmjeriti između 15 i 18% od ukupnih IPA II sredstava namijenjenih Bosni i Hercegovini, odnosno oko 130 miliona EUR-a grant sredstava. Na ovaj iznos treba dodati i iznos tzv. kofinanciranja od strane države i poljoprivrednika čime se ovaj iznos sredstava za investiranje u poljoprivredi mogao značajno uvećati na više od 200 miliona EUR-a. Ako se ima na umu da je prošle godine za investicije u poljoprivredi iz nacionalnog proračuna (sve razine zajedno) izdvojeno tek negdje oko 4 miliona KM ili 2 miliona EUR-a onda je više nego jasno koliko su ova sredstva potrebna BiH poljoprivrednicima.

Iako je 1. lipnja 2015. godine stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, što je trebalo biti dodatan podstrek za dogovore oko IPARD operativne strukture u BiH, posebno radi činjenice da je Europsko povjerenstvo insistiralo na dodatnom liberaliziranju BH tržišta, a time i smanjenja postojeće razine zaštita domaće poljoprivredne proizvodnje, dogovor nije postignut⁴. Posebna opasnost je što se sljedeće godine vrši takozvani srednjoročni pregled instrumenta IPA II od strane EK, te se postavlja pitanje šta će se desiti sa sredstava za IPARD II za BiH, ako se do tada ne postigne dogovor. Prema nekim informacijama EK je spremna ova sredstva alocirati drugim zemljama kandidatima ako se u BiH ne postigne dogovor o ključnim pitanjima vezanim za IPARD. Sve ovo govori o ozbiljnosti situacije tako da se treba što prije krenuti u ispunjavanje zadatih uvjeta kako bi i BH poljoprivrednici mogli što prije koristiti IPARD II sredstva.

⁴ Adaptacija SSP na kome je insistirala EU je završena tijekom 2015. godine. Iako je pregovarački tim BiH učinio jako puno na ublažavanju posljedica ovog aranžmana, sigurno je za očekivati da će se poljoprivrednici u BiH naći pred dodatnim izazovima. Europska unija prepoznaje ove izazove te je našoj zemlji, odnosno domaćim vlastima sugerirala da se što prije riješe problemi koji koče dostupnost IPARD sredstava poljoprivrednicima u BiH

6. REALIZACIJA MJERA I PRIORITETA U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ISHRANE I RURALNOG RAZVOJA U 2016. GODINI

Mjere i prioriteti u oblasti poljoprivrede, ishrane, i ruralnog razvoja za 2016. godinu vezani su za aktivnosti koje su ključne za napredak Bosne i Hercegovine u kontekstu europskih integracija i provođenja reformi, međunarodnu suradnju, usvajanje i implementiranje strateških dokumenata, poboljšanje i unapređenje politike poticaja, provođenje procesa usklađivanja domaćih propisa sa regulativom Europske unije, implementiranje harmoniziranih propisa, razvoj poljoprivredne politike i politike razvoja ruralnih sredina. Ostvarivanje napretka Bosne i Hercegovine u procesu približavanja Europskoj uniji uvjetovano je ispunjavanjem prioritetnih uvjeta i provođenjem nužnih reformi. U tom smislu prioriteti rada institucija na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini koji su nadležni za poljoprivredu, ishranu, šumarstvo i ruralni razvoj, u 2016. godini bili su usmjereni na brži i efikasniji razvoj i integriranje poljoprivrednog sektora u evropsko i svjetsko tržište.

U oblasti **ZAKONODAVSTVA** kao jednog od prioritetnih područja za sprovođenje reformi u sektoru poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja, provodile su se aktivnosti u vezi:

Izrade Zakona o hrani, Zakona o veterinarstvu i Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju

Navedena aktivnost započela je u cilju realiziranja usvojenih zaključka Vijeća ministara BiH, a Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je formiranjem Interresorne radne skupine za izradu prijedloga izmjene i dopune Zakona o hrani, Zakona o veterinarstvu i Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine, pristupilo realizaciji istog. Cilj izrade novih propisa je bio preuzeti EU regulativu i implementirati je u cilju obezbjeđenja neophodnih uvjeta za izvoz svih poljoprivrednih proizvoda, a posebno proizvoda životinjskog podrijetla iz Bosne i Hercegovine na tržište Europske unije. Od samog početka rada na realizaciji zaključka Vijeća ministara, od prvih sastanaka Interresorne radne skupine je identificiran veliki broj različitih zahtjeva predstavnika uključenih institucija, predlaganja rješenja koja se razlikuju od pravila EU, izmjene koncepta u izradi propisa, i sl. a što je rezultiralo stalnu pojavu novih otvorenih pitanja oko kojih se predstavnici institucija nisu mogli složiti. Prednacrti sva tri propisa su dostavljeni svim nadležnim institucijama na komentare i mišljenja, prevedeni i dostavljeni na uvid i komentare Europskom povjerenstvu, upućen je i javni poziv svim zainteresiranim stranama, pravnim i fizičkim osobama preko internet stranice Ministarstva, održani sastanci sa pojedinim zainteresiranim stranama, čime su, u skladu sa pravilima za konzultacije pri izradi pravnih propisa, široko pokrenute i provedene konzultacije. Komentari i mišljenja su zapremljeni od svih nadležnih institucija, Europskog povjerenstva, pravnih osoba i pojedinaca. Na sastanku ministara ministarstava nadležnih za poljoprivredu održanog u srpnju 2015. godine u Sarajevu, zaključeno je da se u cilju završetka aktivnosti izrade teksta sva tri propisa formira stručno, tehničko tijelo sastavljeno od predstavnika nadležnih institucija visokog ranga službenika, koji će razmotriti dostavljene komentare i mišljenja na prednacrt sva tri propisa koji su prikupljeni u tijeku javnih konzultacija nakon završetka rada Interresorne radne skupine. Stručni tim je formiran i nakon intenzivnog rada i šest održanih sastanaka i tri sastanka ministara, pripremio Nacrt Zakona o hrani, Nacrt Zakona o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini i Nacrt Zakona o izmjenama Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine. Tekst sva tri propisa je usklađen sa nadležnostima u oblasti poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i propisima Europske unije u oblasti hrane u koji su unesena sva rješenja pripremljena Akcionim planom na temelju kojeg je dobijen izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda na europsko tržište.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je iste uputilo u proceduru prikupljanja mišljenja od nadležnih institucija 29. veljače 2016. godine. Također, pripremljene izmjene tri propisa su prevedene i dostavljene Europskom povjerenstvu na uvid. Do sada su pristigla mišljenja i komentari Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Vlade Brčko Distrikta BiH. Nadležno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, osim najave da će detaljno razmotriti dostavljene prijedloge sva tri propisa, do sada nije dostavilo traženo mišljenje.

Zakonodavni okvir za razvoj i jačanje organske proizvodnje u BiH

Kada je riječ o izradi Zakona o organskoj proizvodnji BiH, osim provedenih konzultacija o potrebi i mogućnosti izrade dokumenta, mape puta za poboljšanje poslovanja u sektoru organske proizvodnje koje su rađene u suradnji sa Centrom za ekonomski i ruralni razvoj CERD iz Banja Luke, konkretnih aktivnosti nije bilo tijekom 2016. godine. Ipak, izrađen je zakonodavni okvir koji regulira organsku proizvodnju na razini entiteta, i to Zakon o organskoj proizvodnji u Republici Srpskoj koji je na snazi od 2013. godine i Zakon o organskoj proizvodnji u Federaciji BiH koji je stupio na snagu 2016.

Kada je riječ o aktivnostima koje su se sprovodile u Republici Srpskoj u oblasti organske proizvodnje bitno je istaći da je u okviru suradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom (IFC) predložene određene projektne aktivnosti kao što su jačanje savjetodavne službe Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske i edukacija potrošača i promocija organske hrane (marketing organskih proizvoda), kao i obuka nadležnih inspekcijskih organa čija bi realizacija trebala biti u 2017. godini.

Izrada Plana usklađivanja i usvajanja pravne tekovine Europske unije u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, veterinarstva, bezbjednosti hrane i zaštite zdravlja bilja

Član 70. Sporazuma o stabiliziranju pridruživanju definira obvezu usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegovog efikasnog provođenja. Obveza usklađivanja i usvajanja pravnih propisa je stupila na snagu datumom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju/Privremenog sporazuma 16. lipnja 2008. godine.

Usklađivanje pravnih propisa se sprovodi u skladu sa programom koji se treba dogovoriti između BiH i Europskog povjerenstva. Pomenuti program usklađivanja za cijelu BiH nije izrađen i predstavlja obvezu za BiH koju je nužno realizirati u predstojećem razdoblju. S obzirom da Program pravnog usklađivanja za BiH nije izrađen samim tim nije izrađen ni Plan usklađivanja i usvajanja pravne tekovine EU u oblasti poljoprivrede ruralnog razvoja, veterinarstva, bezbjednosti hrane i zaštite zdravlja bilja. Tijekom 2016. godine desili su se pozitivni pomaci na polju EU integracija s obzirom da je usvojena Odluka o mehanizmu koordinacije procesa europskih integracija kao i Odluka o postupku usklađivanja zakonodavstva sa *acquis-om* EU. Slijedeći koraci uključuju usvajanje državnog plana za usklađivanje sa *acquis-om* što bi značilo i izradu Plana usklađivanja pravnih propisa u oblasti poljoprivrede, ruralnog razvoja, veterinarstva, bezbjednosti hrane i zaštite zdravlja bilja kojim će se definirati vremenski okvir, prioriteti usvajanja propisa i odrediti institucije odgovorne za njegovu primjenu.

Prema Izvješću o napretku za BiH za 2016. godinu istaknuto je da su pripreme usklađivanja sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom u oblastima poljoprivrede i ribarstva u ranoj fazi iako je postignut je određeni napredak u oblasti sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike.

U dijelu obveza koje se vežu za **IZGRADNJU I JAČANJE INSTITUCIONALNIH KAPACITETA** u sektoru poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja, sprovedene su slijedeće aktivnosti:

Unapređenje poljoprivredne statistike i Poljoprivrednog informacijskog sustava;

Poljoprivredni informacijski sustav je skup različitih komponenti, koji u osnovi ima elektroničko prikupljanje, obradu, pohranjivanje i selektivno prezentiranje informacija kao potporu upravljanju i odlučivanju u nadležnim institucijama. Poglavlja pravne stečevine EU koja obuhvataju Poljoprivredni informacijski sustav su poglavlja 10, 11, 12, 13 i 18. Bosna i Hercegovina je na samom početku priprema procesa pridruživanja Europskoj uniji započela uspostavljanje Poljoprivrednog informacijskog sustava, koji treba da obezbijedi validne i sljedeve administrativne i statističke podatke kojim se formiraju razni registri ili podržavaju drugi poslovni procesi nadležnih tijela. Istodobno, registri su izvor statističkih podataka potrebnih za sveobuhvatne analize ili administrativne potrebe EU, posebno kada su u pitanju finansijska sredstva iz podsticajnih fondova EU za poljoprivredu.

U skladu sa EU legislativom, glavne komponente informacijskog sustava u poljoprivredi su:

- Integriran sustav administrativne kontrole (IACS)

- Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG)
- Registar klijenata (RK)
- Sustav za identifikaciju i registraciju poljoprivrednih parcela (LPIS)
- Evidentiranje zahtjeva za potporu
- Registar za označavanje i kretanje životinja (RŽ)
- Mreža računovodstvenih podataka na farmi (FADN)
- Poljoprivredni tržišni informacijski servis (PTIS)
- Službena statistika / Popis poljoprivrede
- Fito registar
- GIS okvir za područje istraživanja na bazi uzorka, i
- ostali registri koji prikupljaju poljoprivredne podatke ili su izvor referentnih podataka.

U proteklom razdoblju od početka 2016. godine, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je sprovelo nekoliko aktivnosti u namjeri da riješi pitanja koja su u zastoju ali i da održi dostignuti stepen razvoja Poljoprivrednog informacijskog sustava. Uspostavom mehanizma koordinacije stvoreni su uvjeti za bolju koordinaciju nadležnih institucija čime bi se trebao ubrzati proces uspostave i razvoja Poljoprivrednog informacijskog sustava u BiH. S tim u vezi, uspostavljen je u novom sazivu Odbor za koordiniranje informacija u poljoprivredi koji je nadležan za koordiniranje na uspostavi i razvoju Poljoprivrednog informacijskog sustava. Na prvom sastanku Odbora usvojen je Poslovnik o radu i Plan rada. Ključna uloga Odbora je uspostava i razvoj integriranog informacijskog sustava u poljoprivredi koji uključuje neophodne komponente, metodologiju, usklađivanje propisa sa standardima, vremenski okvir i procesna pitanja razmjene podataka. U tom smislu Odbor je Planom rada predvidio donošenje i usvajanje dokumenta „Smjernice razvoja Poljoprivrednog informacijskog sustava BiH“.

Kako bi se ustanovili dalji koraci na uspostavi LPIS-a uz tehničku pomoć TAIEK održana je jedna radionica u vezi definiranja minimalnih zajedničkih elemenata LPIS-a, a inicirano je i formiranje Radne skupine za LPIS kao i nastavak dalje tehničke potpore EU. Još je jednom potvrđeno da je ovakav vid potpore efikasan i potreban, posebno u vremenu neposredno prije uspostave informacijskih sustava i opredjeljenje je da se i dalje koristi ovaj vid pomoći. Posebno važno pitanje vezano za uspostavu ovog sustava je definiranje nabavki satelitskih snimaka koji su potrebni u određenim vremenskim razdobljima ali ne samo za potrebe poljoprivrede nego i u drugim sektorima koji koriste ove snimke.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH dugi niz godina prikuplja podatke o robnoj razmjeni BiH sa drugim zemljama od Agencije za statistiku BiH, i te podatke obrađuje za svoje potrebe i na području poljoprivrede. Kako generalni mehanizam redovite razmjene podataka nije ustanovljen, Ministarstvo je iniciralo prikupljanje podataka od relevantnih institucija i na taj način dolazi do statističkih podataka relevantnih za provođenje analiza u raznim segmentima poljoprivredne proizvodnje, ali i za unakrsne kontrole postojećih podataka kako bi njihova točnost bila dokazana. U tom smislu traženi su i prikupljeni podaci od Uprave za neizravno oporezivanje BiH, Ureda za veterinarstvo BiH, Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH kao i Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta. Jedino iz Federalnog ministarstva poljoprivrede podaci redovito dolaze elektronički i automatizirano, dok sve ostale institucije podatke dostavljaju na zahtjev. Dosadašnja iskustva i analize su pokazale da se razmjena podataka mora ustanoviti kao stalna i koja mora biti standardizirana i automatizirana korišćenjem informatičke infrastrukture. Jedino ovakav pristup može dovesti do pune validnosti podataka jer se oni unakrsno kontroliraju. Ovo je još jedan segment aktivnosti koja će biti predmet rada Odbora za KIP.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH nastavlja koordinaciju aktivnosti na uspostavi poljoprivrednog informacijskog sustava, razvoja i unapređenja i očekuje da će se evidentni zastoji moći otkloniti sada nakon uspostave mehanizma koordinacije i rješavanja spornih pitanja koja se odnose na razmjenu podataka na različitim razinama. Ipak, ovdje treba pomenuti aktivnosti koje nisu u

nadležnosti Ministarstva a koje značajno utječu na kvalitetu informacija iz kojih se izvode strateške analize, a radi se o popisu u poljoprivredi koji nije sproveden dugi niz godina. Zadnjim popisom stanovništva 2013. prikupljeni su osnovni podaci vezano za poljoprivredu koji predstavljaju dobru podlogu za provođenje poljoprivrednog popisa. Značaj provođenja ovog popisa je nemjerljiv posebno za strateško planiranje i izradu analiza.

Nezaobilazan aspekt za provedbu ovih aktivnosti su ljudski i finansijski resursi za uspostavu i funkcionalnu operativnost informacijskih sustava u poljoprivredi. Ministarstvo je u svom radu koristilo pomenute resurse kroz projekte financirane i podržane od Svjetske banke i Europskog Povjerenstva. U cilju jačanja institucionalnih kapaciteta, Ministarstvo je osnovalo Odsjek za poljoprivredni informacijski sustav i analizu politika u Sektoru poljoprivrede, ali potreba za stručnim osobljem time nije zadovoljena, posebno ako uzmemo u obzir aktivnosti koje nisu ni započele a obvezne su u procesu europskih integracija.

U daljem nastavku aktivnosti neophodna je puna potpora svih uključenih strana na afirmaciji dosadašnjih aktivnosti i nastavak posla na uspostavi poljoprivrednog informacijskog sustava u BiH kroz aktivno poticanje nadležnih institucija na suradnju, posebno u rješavanju pitanja međusobne razmjene podataka elektroničkim putem kao i usklađenost poljoprivrednog informacijskog sustava sa zahtjevima EU.

Uspostava operativne strukture za korišćenje predpristupnih fondova EU

Pored usvajanja strateškog dokumenta za ruralni razvoj, tehnički preduvjet za korištenje IPARD sredstava je uspostava IPARD operativne strukture za BiH. IPARD implementacijska struktura uključuje dva zasebna tijela i to: Upravljačko tijelo i sistem IPARD plaćanja. I jedno i drugo tijelo moraju imati svoje, u skladu sa pravilima EU, propisane i jasne nadležnosti, od pripreme IPARD programa do monitoringa i evaluacije korištenja IPARD sredstava. U suštini, radi se o uspostavi posebnog institucionalnog aparata zaduženog za implementiranje IPARD sredstava. Proces izgradnje IPARD strukture podrazumijeva reformu postojećih uprava (ili dijelova uprava) u IPARD operativnu strukturu. Iskustva zemalja koje su prošle taj proces pokazuju da se najčešće radi o reformi institucija nadležnih za poljoprivredu u okviru kojeg se u početku organizira Operativna struktura. S obzirom na specifičnosti organizacije Bosne i Hercegovine, uspostava IPARD operativne strukture ne teče kao u drugim zemljama koje su prošle ovu fazu. Razlog je svakako Ustavom dodijeljene nadležnosti u oblasti poljoprivrede, uključujući i sustav isplate novčanih potpora, koje su na entitetskoj, kantonalnoj i razini Brčko Distrikta BiH, dok su sa druge strane, zahtjevi EU kada je IPARD struktura u pitanju jasni, i traži se uspostava jednog sustava plaćanja. Uzimajući u obzir da je donošenjem Odluke o sustavu koordinacije procesa europskih integracija u BiH ovim je postignuta suglasnost da se pokrenu aktivnosti koje se tiču izrade Strateškog plana ruralnog razvoja za BiH, očekuje se da će i aktivnosti na uspostavi implementacijske strukture također biti pokrenute. Dodatno, mora se imati u vidu da se važnost IPARD-a ne ogleda samo u finansijskim sredstvima pomoći potpore poljoprivrednicima, nego da važnost predstavlja i usvajanje europskih procedura i pravila ugovaranja, odobravanja i korištenja finansijskih sredstava, kao i njihova potpuna kontrola.

S tim u vezi Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH razmatra mogućnost korištenja finansijske potpore Europske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj kroz „IPARD like“ projekt ili neki drugi sličan grant sustav koji bi zanemario trenutne probleme stvaranjem po zahtjevima EU slične, okvirne strukture IPARD, koja će funkcionisati zajedno sa postojećim strukturama plaćanja i upravljanja na svim razinama vlasti (BiH, entiteti, Brčko Distrikt). Glavni rezultati ovog projekta bi se odnosili na uspostavu mehanizama i razvoja kapaciteta kao neophodnog tranzicijskog koraka ka sredstvima IPA II fonda, kao i jačanje kapaciteta u poljoprivrednom programiranju i provedbi od strane nadležnih institucija kroz implementiranje mjera ruralnog razvoja koje su u skladu sa EU praksama. Funkciju plaćanja bi eventualno moglo preuzeti, u zavisnosti od postignutog dogovora, ili posebno tijelo pri Delegaciji EU u BiH ili druga po funkciji slična organizacija ili tijelo (npr. GIZ u slučaju da se realizira

najavljena tehnička potpora Savezne Republike Njemačke nakon prihvatanja dodatnog Protokola uz SSP).

Sveukupni razvojni cilj je postizanje održivog, konkurentnog i dinamičnog poljoprivrednog i prehrambenog sektora koji se postepeno usklađuje sa *acquis communautaire*, institucionalnim i regulatornim zahtjevima i standardima.

U vezi sa svim navedenim, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH vodi konzultacije sa Delegacijom Europske unije u BiH i drugim nadležnim institucijama i zainteresiranim stranama koristeći se stječenim iskustvima zemalja u regionu i preporukama Europskog povjerenstva.

Jačanje administrativnih kapaciteta i struktura za koordinaciju u okviru sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, uključujući i mjere potpore

Ova aktivnost je vezana za jačanje administrativnih kapaciteta u procesu prilagođavanja poljoprivrednog sektora i u koje bi bile uključile postojeće strukture angažirane na realizaciji domaćih mjera potpore, kao i novouspostavljene, a prije svega one koje su vezane za upravljačko tijelo. Usljed nepostizanja dogovora oko izgleda modela implementacijske strukture, ovo pitanje se do daljnjeg ne može razmatrati u kontekstu jačanja kapaciteta, kako koordinacijskih, tako i implementacijskih.

Izrada Strateškog plana ruralnog razvoja BiH

Prema članku 12, osnova za realiziranje politike ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini se određuje Strateškim planom ruralnog razvoja BiH kojim se definiraju ciljevi ruralnog razvoja, utvrđuju programi, mjere i druge aktivnosti za postizanje ovih ciljeva, uspostavljaju mehanizmi monitoringa i evaluacije, te okvirno uvrstavaju potrebna financijska sredstva i procedure za njihovo korištenje. Prema pomenutom članku Zakona ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je donio Odluku o pristupanju izradi Strateškog plana ruralnog razvoja BiH kojom se propisuje izrada predmetnog višegodišnjeg planskog dokumenta. U cilju obezbjeđenja formalnog mehanizma suradnje i koordiniranog djelovanja svih institucija u okviru BiH, koje imaju nadležnosti u oblasti ruralnog razvoja, i suradnje sa drugim organima uprave, te drugim vladinim i nevladinim organizacijama, ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je donio Odluku o formiranju Interresornog povjerenstva za izradu Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH.

Cjelokupan proces izrade Strateškog plana ruralnog razvoja je podrazumijevao niz pripremnih aktivnosti i izradu pratećih dokumenata uključujući i „Akcioni plan za izradu nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH“ i „Plan komunikacija u procesu izrade nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH“ kao i popunjavanje svih radnih tijela iz kojih se sastojalo Interresorno povjerenstvo. Obveza Ministarstva u ovom procesu je osigurati da se sve odluke u vezi sa planiranjem, na svim razinama vlasti, donose u dogovoru, koordinaciji i suradnji, te uz aktivno sudjelovanje predstavnika svih odgovornih institucija i zainteresiranih strana, koje su uključene u ruralni razvoj, a u skladu sa dobrim praksama EU. Kada je riječ o politici ruralnog razvoja na razini entiteta, osnova za sprovođenje politike ruralnog razvoja su Zakon o poljoprivredi Republike Srpske i Zakon o poljoprivredi Federacije BiH. Ciljevi ruralne politike Ministarstva poljoprivrede Republike Srpske i Federalnog ministarstva poljoprivrede su definirani i strateškim dokumentima, i to: Strateškim planom ruralnog razvoja Republike Srpske, kao i Srednjoročnom strategijom razvoja poljoprivrednog sektora Federacije BiH. Što se tiče Distrikta Brčko, ciljevi ruralne politike, osim što su definirani Zakonom o poljoprivredi BiH, definirani su i Strategijom razvoja poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja Brčko Distrikta BiH koja se, iako nije zvanično usvojena od strane Vlade Brčko Distrikta BiH, implementira i primjenjuje u realizaciji radnih zadataka Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta BiH. Brčko Distrikt BiH je uz potporu FAO započeo pripremu Strategiju ruralnog razvoja, i u isto vrijeme će biti jedan od sudionika u izradi Strateškog plana ruralnog razvoja BiH koja će se izravno primjenjivati u Brčko Distriktu.

Nakon ponovnog pokretanja aktivnosti na izradi Strateškog plana u prvoj polovini 2016. godine, Vlada Republike Srpske odnosno Ministarstvo poljoprivrede je dostavilo dopis, Obavještenje o nastavku aktivnosti na izradi nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja u kome se navodi da je Vlada RS razmatrala

Informaciju o aktivnostima vezanim za izradu Strateškog plana ruralnog razvoja i donijela sljedeći zaključak kojim je suglasna sa izradom okvirnog Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, i to isključivo za potrebe definiranja IPARD programa, pri čemu predmetni dokument, u strukturalnom i sadržinskom smislu mora biti koncipiran na modularnom principu, koji podrazumijeva jasno prikazane elemente planiranja na razini entiteta i nižih razina, kao i usaglašena okvirna strateška opredjeljenja za ruralni razvoj u BiH, i da se aktivnosti na izradi Nacrta strateškog plana ruralnog razvoja BiH mogu nastaviti tek nakon postizanja političkog dogovora oko izgleda funkcionalnog mehanizma koordinacije u BiH koji će omogućiti koordiniran pristup EU integracijskim procesima institucija u BiH na različitim razinama vlasti.

Ponovo je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH odmah nakon usvajanja Mehanizma koordinacije pokrenulo aktivnosti na izradi dokumenta i iniciralo reorganiziranje interesornog povjerenstva za izradu Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH. Inicijativa je početkom listopada razmatrana na sastanku Centralnog tima Interresornog povjerenstva. U ime institucija koje predstavljaju, svi prisutni su dali punu potporu i suglasnost da se pokrenu aktivnosti na izradi nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH. Uzimajući u obzir da su u međuvremenu donijeti strateški dokumenti koji se tiču ruralnog razvoja na entitetskim razinama, (u Brčko Distriktu FAO radi na izradi strateškog dokumenta), zajedničko je mišljenje da je potrebno iskoristiti te postojeće dokumente, te iz njih iscrpiti sve podatke neophodne za izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH a u skladu sa zahtjevima EU, i sukladno sa postojećim nadležnostima institucija. S tim u vezi, usaglašen je prijedlog za reviziju strukture Interresornog povjerenstva za izradu Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH koji podrazumijeva osnivanje Centralnog tima i Radne skupine za izradu Nacrta dokumenta od strane Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, te formiranje Internih i Tematskih radnih skupina na razinama entiteta i BD. Međutim, nakon prvih razgovora, iz Ministarstva poljoprivrede Republike Srpske je početkom studenog 2016. godine dostavljen dopis kojim se obavještava da su, prema zaključcima Vlade Republike Srpske i mišljenju Ministarstva za ekonomske odnose i regionalnu suradnju Republike Srpske koji se odnose na sistem koordinacije i izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, ovlašteni da pristupe operativnom radu na izradi strateških dokumenata tek nakon uspostave radnih tijela definiranih sustavom koordinacije u procesu europskih integracija.

Nakon toga su vođene aktivnosti i konzultacije vezano za obezbjeđenja tehničke potpore ali i prvenstveno i na dostizanje usaglašenog stava svih nadležnih institucija o formi, sadržaju i načinu komunikacije u procesu izrade ovog strateškog dokumenta što mora biti u potpunosti usklađeno sa Zakonom o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 50/08) ali i sa Odlukom o sistemu koordiniranja procesa europskih integracija u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 72/16).

U dijelu koji se odnosi na **POLITIKE POLJOPRIVREDE I POLITIKE RURALNOG RAZVOJA** sprovodile su se aktivnosti u vezi:

Revizija postojećeg Strateškog plana i Operativnog programa za harmoniziranja poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoj u skladu sa novim okvirom Zajedničke politike u Europskoj uniji

Strateški plan BiH za harmoniziranja poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja 2008-2011. i Operativni program BiH za harmoniziranje poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2008 - 2011. pripremljen je uz tehničku potporu Europskog povjerenstva. Strateški plan pruža okvir za postepeno harmoniziranje politika, programa, institucija, zakona, provedbenih propisa, sustava i službi u BiH sa uvjetima koji su po ovim elementima na snazi u EU. Ovim se osigurava platforma i okvir za implementiranje EU zahtjeva za prihvatanje fondova EU namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju. Operativni program predstavlja detaljni akcioni plan za implementiranje Strateškog plana. Usvajanjem Strateškog plana i Operativnog programa stvorena je i osnova za realiziranje ciljeva i mjera Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, ali brojne aktivnosti koje su trebale biti implementirane nisu ili su samo djelimično realizirane. Imajući u vidu novi okvir politike djelovanja u entitetima koji je unaprijeđen usvajanjem Srednjoročne strategije razvoja poljoprivrednog sektora u FBiH za razdoblje 2015 – 2019. i

Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za razdoblje 2016 – 2020, u cilju sagledavanja stanja i određivanja prioriteta u nastavku reformi i prilagođavanja poljoprivrednog sektora u BiH sa zajedničkom poljoprivrednom politikom EU, u narednom razdoblju treba redizajnirati prioritete i pripremiti plan aktivnosti Strateškog plana i Operativnog programa harmoniziranja poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja. Osim toga, posebna pažnja u ovom radu, također, treba biti usmjerena i na ciljeve Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2014-2020. godina, Strategiju Evrope 2020, Country Strategy paper, i novi instrument IPA za razdoblje 2014-2020. Od provedenih aktivnosti po ovom pitanju, izrađene su i usvojene analize implementiranja Strateškog plana BiH za harmonizaciju poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja 2008-2011. i analiza realizacije Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH.

Postepeno harmoniziranje mjera potpore u poljoprivredi

Odgovornost i obveza za harmoniziranje sustava plaćanja propisana je člankom 13 zakona. Ministarstvo je odgovorno za obezbjeđenje koordinacije u procesu harmoniziranja sustava plaćanja koje obavljaju nadležni organi entiteta i Distrikta Brčko BiH u svrhu potpore mjerama politike u sektoru poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja.

Kako bi se započeo proces postepenog prilagođavanja i harmoniziranja mjera potpore sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja, kako unutar BiH tako i sa sličnim mjerama koje se primjenjuju u Europskoj uniji uz tehničku potporu EU, Ministarstvo je početkom 2008. godine izradilo dokument „Prijedlog okvira za postepeno usklađivanje mjera potpore u poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH (2008-2010)“. Ovim su stvorene osnove za poduzimanje propisanih obveza Ministarstva u cilju obezbjeđenja transparentnosti, dosljednosti i koordinacije sustava plaćanja i usklađivanja postojećih sustava plaćanja, praksi i procedura u entitetima i Distriktu Brčko BiH. U skladu sa člankom 10. Zakona, Vijeće ministara BiH je 2012. godine donijelo Odluku o uspostavi Ureda za harmoniziranje sustava plaćanja u poljoprivredi i ruralnom razvoju koja je preuzela obveze po ovim aktivnostima. Ured za harmoniziranje je postala operativna i nastavila harmoniziranje mjera potpora poljoprivredi i mjera ruralnog razvoja. Kroz tehničku pomoć EC u okviru IPA projekta „Jačanje kapaciteta za programiranje ruralnog razvoja u BiH“, u kontekstu harmoniziranja mjera postignut je dogovor o harmoniziranju tri mjere ruralnog razvoja u BiH, i to investiranje u poljoprivrednu mehanizaciju, investiranje u prerađivačke kapacitete i razvoj agroturizma. U cilju postizanja suglasnosti oko prijedloga mjera za postepenu harmoniziranje potpore za BiH sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja, predstavnici Ureda za harmoniziranje sustava plaćanja su sa predstavnicima entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu Distrikta Brčko realizirali više zajedničkih aktivnosti ali koje još uvijek nisu dovele do kraja harmoniziranja mjera potpore. Programi rada i politike institucija nadležnih za poljoprivredu nisu nastavile sa preuzimanjem dogovorenog u smislu primjene konkretnih rješenja u modelu primjene poticaja, nego su usaglašeni stavovi primijenjeni samo do razina izmjene naziva pomenutih mjera. Harmoniziranje mjera direktne potpore sa onima u EU kao i aktuelne postojeće poljoprivredne politike u BiH sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom, nisu realizirane.

Aktivnosti na uspostavi i osiguranju transparentnosti i koordinacije sustava plaćanja i potpore mjerama politike i postepenog prilagođavanja sustava plaćanja sa Europskim su započete i intenzivno vođene, ali nisu u potpunosti realizirane. Po pitanju razvoja modela sustava plaćanja u BiH, i pored značajnih napora Ministarstva i nadležnih institucija entiteta i BD, brojni održani sastanci nisu rezultirali prijedlogom adekvatnog modela. Iako stavovi po pitanju IPARD operativne strukture nisu u potpunosti usaglašeni, sve nadležne institucije se slažu da je neophodno što hitnije postizanje dogovora po ovim pitanjima, te da ga treba razmatrati u okviru svih aktivnosti na ispunjenju uvjeta za pristupanje EU. Na tehničkoj razini razmjenjuju se informacije i iskustva po svim otvorenim pitanjima i suglasni su u ocjeni da bi se postizanjem dogovora po pitanju mehanizma koordinacije, kao i uspostavom radnih tijela koja se podrazumijevaju ovom odlukom, tek moglo doći do konkretnih dogovora uključujući i najveću političku razinu a time i do odgovarajućih pozitivnih pomaka. Ne prejudicirajući budući sustava koji treba da oslikava kako ustavno uređenje tako i da zadovolji uvjete koje postavlja EU, jasno je da i ovo pitanje ne može biti riješeno bez sudjelovanja visoke političke razine odlučivanja.

Poticaji usvajanju standarda kvalitete i jačanje konkurentnosti proizvođača

Poljoprivreda u BiH u cjelosti nema jasnu konkurentnu osnovu osim u tri podsektora i to: mljekarskom, voćarskom i povrtarskom. Glavnina poljoprivredne proizvodnje je usmjerena na primarne, sirovinске proizvode niske vrijednosti (npr. kukuruz i krumpir). U poljoprivrednoj djelatnosti dominiraju mala gazdinstva (oko 2,5 ha) sa usitnjenim zemljišnim posjedom (6-8 parcela), koja najvećim dijelom proizvode za vlastite potrebe i imaju djelimično viškove za prodaju, što uzrokuje nisku produktivnost, male količine proizvoda, nepotvrđen kvalitet, niske prihode i nedovoljnu konzistentnost tržišne proizvodnje. Kod proizvođača i prerađivača i dalje postoji nedostatak poznavanja i razumijevanja standarda kvaliteta, ali i ograničen pristup i korišćenje inovacijskih i/ili modernih tehnologija u poljoprivrednoj i prerađivačkoj praksi. Aktuelna poljoprivredna politika i sprovedeni programi, generalno nisu uspjeli da u zadnjih nekoliko godina značajnije utječu na povećanje proizvodnosti, produktivnosti, podizanje razine prihoda i dodatna zaposlenja. Promjene i velika variranja načina pružanja novčanih potpora tijekom nekoliko posljednjih godina su dovele do veće kompleksnosti, te različitosti politika i mjera, sa slabim rezultatima, malim ili nikakvim utjecajem na sektorsku proizvodnju ili konkurentnost. Mjere dobrim dijelom imaju ograničenu vezu sa ciljevima politike određenih propisima i strateškim dokumentima entiteta i Distrikta.

Po izvješću Europskog povjerenstva, u posljednje tri godine u BiH je postignut mali ili ograničeni napredak u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja u procesu europskih integracija u dijelu usklađivanja zakonodavstva, uspostave struktura i jačanje konkurentnosti. Dodatno, gubitkom tehničke pomoći Europske unije iz IPA sredstava u prethodnom programskom razdoblju, onemogućeno je prilagođavanje sektora poljoprivrede uvjetima okruženja i izgradnja struktura koje su preduvjet za povlačenje sredstava iz IPARD programa a što je ostavilo posljedice na poljoprivredne proizvođače koji ionako u poređenju sa proizvođačima u EU nisu konkurentni niti ostvaruju potporu kakvu oni imaju. I u predstojećem razdoblju usklađivanje poljoprivrednih politika u BiH sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU, predstavlja i dalje će predstavljati veliki izazov, imajući u vidu strukturu poljoprivredne proizvodnje, način sprovođenja mjera poljoprivredne politike i razinu izdvajanja za poljoprivredu i ruralni razvoj. U cilju prevazilaženja zastoja i ubrzanja procesa europskih integracija, u uvjetima otvorenog tržišta za poljoprivredne i prerađene poljoprivredne proizvode, potrebno je i prevashodno kreirati efikasnije politike, uspostaviti institucionalne strukture, uspostaviti informacijski sustav, prestrukturirati i modernizirati poljoprivredni sektor i agrobiznis.

Poboljšanje uvjeta vanjskotrgovinskog poslovanja i zaštite domaće proizvodnje u oblasti primarne poljoprivrede i prehrambene proizvodnje

Imajući u vidu da Bosna i Hercegovina ima konstantan negativan bilans vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda, kako sa zemljama Europske unije tako i sa nekim zemljama CEFTA 2006 Sporazuma, pitanje preduzimanja mjera za poboljšanje uvjeta vanjskotrgovinskog poslovanja i zaštite domaće proizvodnje u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije je postavljeno kao jedno od prioriteta rada nadležnih institucija. U cilju smanjenja negativnog bilansa i poboljšanja uvjeta za poslovanje u poljoprivrednom sektoru, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je pokrenulo održavanje niza aktivnosti sa nadležnim institucijama na kojima su definirane mjere koje treba poduzeti u cilju poboljšanja uvjeta vanjskotrgovinskog poslovanja. Aktivnosti su usmjerene na traženju načina za rješavanje evidentiranih problema kontrola na graničnim prijelazima prilikom uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, prije svega u cilju unapređenja rada carinskih i inspeksijskih organa, a zatim poboljšanje uvjeta za izvoza poljoprivrednih proizvoda, posebno mlijeka i mliječnih proizvoda.

U prethodne dvije godine tijekom intenzivnog rada predstavnika svih uključenih i nadležnih institucija svih razina vlasti u Bosni i Hercegovini, pripremljeni su prijedlozi za realizaciju različitih mjera koje su u postavci raspoređene u tri povezane cjeline i to:

- Prvu cjelinu obuhvataju mjere koje se tiču kontrole pri uvozu poljoprivrednih proizvoda i koje za cilj imaju zaštitu domaće proizvodnje od prekomjernog i nelojalnog uvoza a sve sukladno sa potpisanim međunarodnim sporazumima.

- Drugu cjelinu predstavljaju mjere kojim se osigurava mogućnost ili pak poboljšavaju uvjeti kada je izvoz poljoprivrednih proizvoda u pitanju.
- Treću, ništa manje značajnu cjelinu predstavljaju mjere koje se tiču kreiranja adekvatnih programa agrarne politike koje bi doprinijele unapređenju domaće proizvodnje i povećanju konkurentnosti domaćih proizvoda.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je u okviru svojih nadležnosti i tijekom 2016. godine nastavilo rad i realizaciju aktivnosti na unapređenju mjera vanjskotrgovinske politike i zaštite domaće proizvodnje u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije. Prije svega, u trgovini sa Europskom unijom je i u 2016. godini zadržana postojeća razina carinske i količinske zaštite domaćih poljoprivrednih i prerađenih poljoprivrednih proizvoda koji je sastavni dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine sa jedne strane, i Europskog povjerenstva u ime 27 zemalja članica sa druge strane, potpisan 2008. godine. Shodno odredbama članka 22. (3) Privremenog sporazuma, obveza strana ugovornica je da pristupe konzultacijama u slučaju pristupanja treće države Europskoj uniji pri čemu se uzimaju u obzir obostrani interesi, kako interesi Europske unije, tako i interesi Bosne i Hercegovine.

U skladu sa tim, Bosna i Hercegovina je ispoštovala ovu odredbu i blagovremeno poduzela sve potrebne radnje za pokretanje pregovora o zaključivanju Protokola uz Privremeni sporazum da bi se uzelo u obzir pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji. Početak pregovora o dodatnom Protokolu je započeo zahtjevom i očekivanjima Europske unije da bi isti trebao biti okončan adaptacijom SSP na osnovu tradicionalne trgovine, odnosno da BH strana prihvati prijedlog da Europska unija nastavi trgovinu sa Bosnom i Hercegovinom sa istom količinom roba koje je Republika Hrvatska prethodnih godina plasirala na bosanskohercegovačko tržište, pod potpuno istim uvjetima kako je to bilo i dok je ova nova EU članica bila u CEFTA Sporazumu slobodne trgovine. Ovaj prijedlog za BiH nije bio prihvatljiv sa obrazloženjem i iznošenjem argumenata da bi se time ugrozila domaća poljoprivredna proizvodnja, a posebno njen najosjetljiviji dio, proizvodnja mlijeka i mesa. Delegacija BiH za pregovore je obrazložila i zadržala stav da primjena metodologije tradicionalne trgovine nije pravno obvezujuća za BiH, a da je Bosna i Hercegovina sve ostale obveze iz Sporazuma realizirala u skladu sa preuzetim obvezama i rokovima. Prema postojećem sporazumu između BiH i EU, carine na najosjetljivije poljoprivredne proizvode treba da ostanu sve dok BiH ne postane članica EU ili dok se ne postigne drugačiji sporazum. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u vođenju pregovora o Protokolu o proširenju (Dodatni protokol) sa Europskom unijom zadržalo razinu postojeće zaštite za sve skupine baznih poljoprivrednih proizvoda i prerađenih poljoprivrednih proizvoda u trgovini sa Europskom unijom.

Međutim, u cilju stvaranja pretpostavki za podnošenje kredibilnog zahtjeva za članstvo Bosne i Hercegovine u Europskoj uniji, a na temelju opredjeljenja Bosne i Hercegovine za ostvarivanje daljnjeg približavanja i institucionalizacije odnosa sa Europskom unijom, Predsjedništvo BiH je usvojilo zaključak da je neophodno revidirati Osnovu za vođenje pregovora radi zaključivanja Protokola uz Privremeni sporazum o trgovini. Delegacija Bosne i Hercegovine za pregovore je dobila zadatak da iznađe prihvatljivo rješenje, zasnovano na uvažavanju uzajamnih interesa i koje će sadržavati fazno prilagođavanje i kompenzacijske mjere, kako bi se osigurali strateški interesi domaće proizvodnje i stvorile pretpostavke za održivi razvoj poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i jačanje sposobnosti domaćih proizvođača da se nose sa konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar Europske unije. Ovim su pregovori sa EU nastavljeni, izmijenjen je pregovarački tim BiH, revidirana je osnova za pregovore i održano više pregovaračkih sastanaka. Revidirana osnova za pregovore je podrazumijevala postepeno prilagođavanje, odnosno fazno davanje ustupaka dodatnog liberaliziranja domaćeg tržišta za najosjetljivije proizvode, i to prije svega za mlijeko i proizvode od mlijeka, meso i mesne prerađevine. Pregovarački tim je priveo pregovore kraju polovinom godine, ali tekst dodatnog protokola nije parafiran sve dok zvaničnici Europske unije, ali i predstavnici nekih od članica nisu garantirali za potporu sektoru poljoprivrede Bosne i Hercegovine, a organizacije poljoprivrednika i sve političke strukture u Bosni i Hercegovini jasno iskazale suglasnost za prihvatanje ispregovaranih uvjeta

Dodatnog protokola uz SSP. Nakon toga, šef Delegacije BiH za pregovore koji je istovremeno bio ovlašten da parafira usaglašeni tekst Protokola, parafirao je isti u lipnju 2016. zajedno sa šefom Delegacije Europske unije u Sarajevu. Prije konačnog potpisivanja Protokola, suglasnost na tekst Protokola su dali Vijeće ministara BiH i Predsjedništvo BiH, a predsjedavajući Vijeća ministara g. Denis Zvizdić je sa premijerom Slovačke Republike Robertom Ficom i europskim komesarom za politiku susjedstva i proširenje Johanom Hahnem 15. prosinca 2016. u Briselu potpisao je Protokol uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kako bi se uzelo u obzir pristupanje nove zemlje članice Europskoj uniji, u ovom slučaju Republike Hrvatske.

Ipak, realna su očekivanja da će adaptacija SSP-a prihvatanjem tradicionalnog modela trgovine imati negativne implikacije na poljoprivredni sektor, odnosno ugroziti dostignutu razinu proizvodnje i prerade te uzrokovati izravne gubitke prihoda, prvenstveno poljoprivrednim proizvođačima a potom i prerađivačima mlijeka, mesa. U cilju kompenzacije gubitaka i održanja postojeće razine domaće poljoprivrede u Bosni i Hercegovini, a nakon toga i nastavak njenog daljeg razvoja i jačanja sposobnosti domaćih proizvođača da se nose sa novim konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima koja su odavno prisutna na tržištu Europske unije, potrebno je kreirati adekvatne politike potpore poljoprivrednicima i politike za razvoj seoskih područja a za čiju su realizaciju neophodna dodatna financijska sredstva.

Pošto mogućnost korištenja uvoznih bescarinskih kvota nije bila regulirana podzakonskim aktima, a posebno način i procedure, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u koordinaciji i suradnji sa nadležnim institucijama izradilo Odluku o upravljanju tarifnim kvotama za poljoprivredne proizvode koju je usvojilo Vijeće ministara BiH. Naime, iako je osnovna funkcija postojećih uvoznih kvota bila mogućnost regulisanja određenih tržišnih poremećaja, a također da se omogući dovoljno sirovine domaćim prerađivačima, ova mjera je imala i nepovoljne posljedice na domaću poljoprivrednu proizvodnju. Ovom Odlukom se reguliraju uvjeti pod kojim privredni subjekti iz Bosne i Hercegovine mogu koristiti određene bescarinske kvote, slično onome kako se to radi u zemljama okruženja. Precizno je definiran način i procedura, a također oformljeno Povjerenstvo za odobravanje korištenja bescarinskih tarifnih kvota, u čijem su sastavu pored jednog predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i predstavnici iz entitetskih ministarstava poljoprivrede i Ministarstva financija i trezora - Uprave za neizravno oporezivanje. Pored standardnih uvjeta, posebna pažnja je posvećena kriterijima da potencijalni korisnik uvoznih bescarinskih kvota nema dospjelih, a neizmerenih obveza po osnovu neizravnih poreza, kao i obveza prema poreskim prihodima entiteta. Usvajanje Odluke o načinu i uvjetima za korištenje bescarinskih tarifnih kvota, te uspostavu i sastav povjerenstva za odobravanje bescarinskog uvoza je doprinijelo kako na stvaranju jednakih uvjeta za sve subjekte u poslovanju sa hranom u prehrambenoj industriji Bosne i Hercegovine, tako i na razvoju domaće poljoprivredne proizvodnje tržišnim uvezivanjem sa prehrambenom industrijom. Značajno je istaći i da je ova mjera u isto vrijeme imala i funkciju zaštite domaće proizvodnje. Ovako uređen način korištenja bescarinskih kvota će biti provođen i naredne 2017. godine.

U cilju smanjenja troškova i olakšanja poslovanja i poduzećima koja izvoze, Odlukom Vijeća ministara smanjene su pristojbe za veterinarski certifikat koji se naplaćuje izvoznicima poljoprivrednih proizvoda prilikom pripreme pošiljke za izvoz. Naime, prilikom pripreme izvoza, BH izvoznici su bili obvezni da od više nadležnih organa u Bosni i Hercegovini pribave niz dokumenata za čije izdavanje ili postupanje su obvezni platiti određene naknade. Sredstva naplaćena na ovakav način predstavljaju prihod entitetskih proračuna, ili proračuna BiH, a ova dodatna davanja izvozna poduzeća redovito uvrste u cijenu svoga proizvoda, što ih dodatno čini manje konkurentnim. Odlukom Vijeća ministara o smanjenju nadoknade za izdavanje veterinarskog certifikata, troškovi izvoznika su niži, a domaći proizvodi konkurentniji, čime se olakšava i pojeftinjuje plasman naših roba na ino-tržišta.

Nakon što su ispunjeni svi uvjeti i dobivena dozvola za izvoz krumpira na europsko tržište, čime su stječeni uvjeti da se svi poljoprivredni proizvodi biljnog podrijetla mogu bez ograničenja izvoziti u

Europsku uniju, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja u suradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH, nastavljaju da provode redovite godišnje Programe posebnog nadzora (sustavne kontrole) nad karantinskim štetnim organizmima na krumpiru na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, kao osnovu za zadržavanje dostignutog statusa kontrole bolesti krumpira kojim se osigurava izvoza na europsko tržište. Odluka Povjerenstva (EU) kojom se proglašava da u BiH nema prstenaste truleži krumpira potvrđena objavljivanjem Provedbene Odluke Povjerenstva⁵ o priznavanju Bosne i Hercegovine kao zemlje bez prisustva organizma *Clavibacter michiganensis* ssp. *Sepedonicus*, je i dalje na snazi, a izvoz krumpira na EU tržište i dalje se nesmetano odvija.

Nakon što je u 2015. godini dobivena dozvola za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda na tržište Europske unije, a u cilju potvrđivanja dostignutog statusa u izvozu mlijeka, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa se, u suradnji sa svim nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini, pripremilo za dolazak redovite misije Ureda za hranu veterinarstvo (FVO) koja je realizirana u razdoblju od 14 – 25. ožujka 2016. godine. Kontrolna posjeta inspekcije je organizirana u cilju procjene realiziranja ranije odobrenog Akcionog plana, uključujući i pregled pripremljenih propisa o hrani i veterinarstvu u sustavu službenih kontrola i njihovu usklađenost sa istim u Europskoj uniji. Nakon dvije sedmice rada i detaljnog pregleda, uvidom u uspostavljenost sustava sigurnosti hrane u Bosni i Hercegovini, na završnom sastanku inspektori Ureda za veterinarstvo su saopćili da su nalazi Misije zadovoljavajući i da su nadležni organi u Bosni i Hercegovini u potpunosti odgovorili zahtjevima i preporukama Europskog povjerenstva, čime su i dodatni, novi objekti stavljeni na listu izvoznika na tržište Europske unije. Ovim je ostvarena mogućnost izvoza mlijeka u zemlje Europske Unije i pristup tržištu od 500 miliona potrošača, a domaći proizvođači stavljeni u ravnopravan položaj sa poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima iz zemalja u okruženju u smislu pristupa tržištu zemljama Europske unije. U isto vrijeme, i druga tržišta poput turskog i ruskog, postaju veoma značajna jer se stavljanjem Bosne i Hercegovine na listu zemalja kojima je odobren izvoz mlijeka, omogućava i transport kopnenim putem preko teritorije Europske unije koji je bio glavna prepreka za značajniji nastup domaćih mljekara i izvoz u Republiku Tursku i Rusku Federaciju. Pošto je ovim uspostavljen funkcionalan kontrolni sustav proizvodnje i prerade mlijeka, kao osnove kojom nadležni organi u Bosni i Hercegovini daju garanciju da proizvodi namijenjeni za izvoz na europsko tržište u potpunosti ispunjavaju uvjete sa stanovišta bezbjednosti, odnosno traženoj razini zaštite zdravlja EU potrošača, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je u suradnji sa nadležnim entitetskim i kantonalnim tijelima intenziviralo aktivnosti na stvaranju uvjeta za izvoz i drugih proizvoda animalnog podrijetla, u prvom redu drugih mliječnih proizvoda, mesa, peradi i jaja.

U Republici Srpskoj je u okviru Programa poboljšanja poslovnog okruženja i jačanja konkurentnosti, projektom u oblastima regulatorne reforme, poljoprivrede i politike promocije investicija u Republici Srpskoj izrađen Program povećanja konkurentnosti i privlačenja ulaganja u lance vrijednosti mlijeka i mliječnih proizvoda, voća, povrća i prerađevina u Republici Srpskoj. Izrada programskog dokumenta se zasniva na Sporazumu o suradnji između Vlade Republike Srpske i Međunarodne financijske korporacije (IFC), članice Grupacije Svjetske banke. IFC je Ministarstvu pružio tehničku pomoć u prikupljanju podataka, analizi, konzultacijama s drugim institucijama, upoznavanju najbolje prakse, obukama službenika za prezentaciju proizvodnih resursa i mogućnosti za ulaganja, itd. Tijekom 2016. godine je, u okviru nastavka projekta, u vidu 2 radionice organizirana obuka službenika za prezentaciju proizvodnih resursa i mogućnosti za ulaganja. Cilj obuke je priprema terenske posjete i prezentacije investicionih potencijala privatnim kompanijama u odabranim državama, za koje su analize podataka o trgovini i tržištima pokazale da imaju interes za ulaganje u Republici Srpskoj/BiH.

---

⁵ (EU) 2015/1199 od 17.07.2015.godine

Realizacija aktivnosti u oblasti poljoprivredne politike u Republici Srpskoj

Aktivnosti su vezane za pripremu teksta Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu. Donesen je Nacrt zakona o hrani – usvojen na 14. sjednici Narodne skupštine održanoj 13.10.2016. godine i upućen na Javne rasprave u trajanju od 60 dana od dana održavanja sjednice, Uredba o dopuni Uredbe o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i Registar korisnika poticajnih sredstava („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 57/16).

Na temelju Zakona o stočarstvu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 44/15) doneseno je 6 podzakonskih akata, i to:

- Pravilnik o načinu vođenja matičnih knjiga i uzgojnih registara („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 03/16),
- Rješenje o utvrđivanju liste rasa, sojeva, hibrida i križanaca domaćih životinja koje se uzgajaju u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 40/16),
- Pravilnik o načinu vođenja evidencije o osjemenjavanju i prirodnom pripustu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 45/16),
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra uzgajivača kvalitetno-priplodnih životinja („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 46/16),
- Pravilnik o licenciranju priplodnjaka („Službeni Glasnik Republike Srpske“ broj 58/16),
- Program uzgoja goveda u Republici Srpskoj za period 2016 – 2021. godine („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 72/16).

Na temelju Zakona o pčelarstvu („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 52/10) donesen je jedan podzakonski akt Pravilnik o kvalitetu pčelinjih proizvoda (Službeni glasnik RS broj 14/16).

Obnova registracije i razvrstavanje poljoprivrednih gazdinstava je kontinuiran proces koji je nastavljen tijekom 2016. godine. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS je aktivno sudjelovalo u izradi Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama zakona o doprinosima, kojim je smanjena osnovica doprinosa za nekomercijalna porodična poljoprivredna gazdinstva i pravičnije su definirane stope doprinosa za nosioce gazdinstava koji su istovremeno obavezno osigurani po osnovu ličnog primanja (zaposleni i penzioneri). Broj registriranih gazdinstava je tijekom 2016. godine imao konstantan rast pri čemu je na dan 07.12.2016. godine iznosio 34.965 i veći je za 16,5% u poređenju sa brojem iz prethodne godine. U srpnju 2016. godine usvojena je Uredba o dopuni Uredbe o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i Registar korisnika poticajnih sredstava. Rok za izvršavanje obveze redovitog godišnjeg ažuriranja podataka, u skladu sa Uredbom, bilo je tehnički nemoguće ispoštivati za sprovedbu ovog procesa s obzirom na broj poljoprivrednih gazdinstava koji treba da je izvrše i to u razdoblju izvođenja najintenzivnijih agrotehničkih radova, te je bio neophodan duži rok od predviđenog da bi se izbjeglo stavljanje u pasivan status velikog broja poljoprivrednih gazdinstava.

U prosincu je potpisan novi Ugovor o vođenju Registra poljoprivrednih gazdinstava i Registra korisnika poticajnih sredstava u Republici Srpskoj, čime je iznos mjesečne naknade smanjen na 57.500,00 KM.

U dijelu obaveza na **ISPUNJAVANJA UVJETA ZA IZVOZ HRANE** sprovedene su aktivnosti u vezi:

Preporuka Inspekcije za hranu i veterinarstvo (FVO) iz revidiranog akcionog plana za izvoz mesa peradi i konzumnih jaja u EU koje su BH vlasti pripremile

Ispunjavanje uvjeta i dobijanje dozvole za izvoz na tržište Europske unije od velikog je značaja za poljoprivredu uvjeta i živinarsku proizvodnju, jer bi se povećala potreba za proširenjem kapaciteta, izravne investicije u sektor peradarstva a time i zapošljavanje. Ovaj sektor se treba dodatno unaprijediti u razvijanju halal proizvodnje koja bi imala posebne izvozne mogućnosti u nekim arapskim i azijskim zemljama koje imaju stalnu i značajnu potražnju za preradarskim proizvodima.

Aktivnosti na ispunjavanju uvjeta za izvoz živinskog mesa i konzumnih jaja sprovode svih uključeni nadležni organi, uključivanjem u određene segmente i stranih eksperata. Cilj ovih aktivnosti je da se izvrše provjere na terenu uz obilazak i pregled objekata zainteresiranih za izvoz i primarne proizvodnje

(na nivou farmi) sa kojih potječe sirovina, čime bi se izvršila dodatna edukacija, kako subjekata u svim fazama proizvodnje i prerade, tako i osoblja nadležnih organa koji provode službene kontrole. Sve preporuke su realizirane, a odnosile su se na usvajanje određenih propisa iz domena higijene hrane i mikrobiologije, unaprjeđenja sustava samokontrole i slijedivosti, te uvođenja akreditiranih metoda. Propisi koji su doneseni u svrhu realiziranja akcionog plana su usvojeni od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog Ureda za veterinarstvo Bosne i Hercegovine i Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine, a sve u suradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH. Ovi propisi utvrđuju obveze i odgovornost subjekata u poslovanju u svim fazama, ali i obveze svih nadležnih organa, te se ovi propisi provode od strane svih uključenih strana.

Prethodno je od strane Europskog povjerenstva odobren plan praćenja rezidua za meso peradi i konzumna jaja, što je bio jedan od preduvjeta za pripremu izvoza živinskog mesa i jaja. U daljnjoj fazi radilo se na implementiranju donesenih propisa u cilju verifikacije da su mjere prema preporukama FVO provedene i dokumentirane, kako od strane subjekata u poslovanju tako i od strane osoblja koje provodi službene kontrole. Također, uporedo su nastavljene i aktivnosti u realiziranju programa kontrole salmonele.

U tijeku su aktivnosti za provjeru ispunjenosti akcionog plana pripremljenog prema preporukama audit misije Ureda za hranu i veterinarstvo Europske unije (FVO) održane u 2012 godini. Preporuke su bile u određenoj mjeri adresirane na subjekte u poslovanju, a dio preporuka na uključene nadležne organe. Pristup inspektora FVO je da se prilikom audit (revizijske) misije procjeni cijeli sustav, odnosno da li subjekti u poslovanju sa hranom ispunjavaju svoje legislativne obveze, odnosno da li su od strane nadležnih organa provedene mjere kako bi se uvjerali da subjekti ispunjavaju svoje obveze. Ove aktivnosti se sprovode kako od strane svih uključenih nadležnih organa, pod koordinacijom Ureda za veterinarstvo Bosne i Hercegovine, tako i uključivanjem u određene segmente stranih eksperata. Cilj ovih aktivnosti je da se izvrše provjere na terenu uz obilaske i pregled objekata zainteresiranih za izvoz i primarne proizvodnje (na razini farmi) sa kojih potječe sirovina, a na ovaj način i izvršila dodatna edukacija, kako subjekata u svim fazama proizvodnje i prerade, tako i osoblja nadležnih organa koji provode službene kontrole. Prema nadležnim službama Europske unije (Direkcija za zdravlje i potrošače - DG Sante) je upućen zahtjev da se Bosna i Hercegovina uvrsti na listu posjeta Direktorata za zdravlje i hranu, revizije i analize (bivši FVO) početkom 2017 godine.

U suradnji sa projektom FARMA II, angažovan je ekspert iz Europske unije i u razdoblju od 26.09. – 7.10.2016. godine izvršen obilazak objekata zainteresiranih za izvoz u Europsku uniju, kako bi se izvršila njihova evaluacija, odnosno evaluacija napretka u razdoblju nakon provedene misije. U okviru ove misije izvršen je pregled ukupno 13 objekata (klanice peradi, objekti za preradu mesa i pakirnice). Pripremljen je izvještaj za svaki od objekata i distribuiran objektima i nadležnim organima. Izvješće sadrži opis utvrđenih rezultata (strukturni zahtjevi i vođenje dokumentacije) u objektima i utvrđenih nedostataka, kao i ocjena postupaka službene kontrole. Navedena evaluacija će također poslužiti u smislu selekcija objekata koji će biti predmet posjete Direktoratu za zdravlje i hranu, revizije i analize, nakon što Bosna i Hercegovina bude uvrštena na listu posjeta.

Kao dio priprema za revizijsku misiju, pripremljen je veći broj Uputstava, smjernica, vodiča i kontrolnih (ček) lista provjere namijenjenih osoblju koje provodi službene kontrole u objektima, kao i dijelom za subjekte u poslovanju sa hranom.

Krajem novembra 2016. godine je održana obuka za osoblje koje provodi službene kontrole na kojoj su prezentirani navedeni dokumenti i praktično prikazani postupci provođenja kontrola. U suradnji sa istim projektom, održavana je obuka na temu "Implementacija nacionalnog programa za kontrolu Salmonella". Također, krajem studenog i početkom prosinca 2016. godine rađeno je na provođenju postupka odobravanja objekata od strane Ureda za veterinarstvo BiH u suradnji sa nadležnim organima entiteta u ovom sektoru (za koje se smatra da bi bili predmetom posjete Europske unije) u skladu sa Pravilnikom o načinu odobravanja objekata koji se bave uzgojem živih životinja, proizvodnjom, preradom, obradom i skladištenjem proizvoda životinjskog podrijetla za izvoz na tržište Europske

unije⁶. Procjena je da bi se provođenjem navedenih aktivnosti sprovele sve potrebne predradnje za pripremu predstojeće revizijske misije FVO-a.

Kao i prethodne audit misije FVO, i naredna koju Direktor za zdravlje i hranu, revizije i analize treba sprovesti u Bosni i Hercegovini prije dobijanja dozvole za izvoz a u cilju provjere ispunjenosti uvjeta, imaće svoj program koji uključuje razgovore sa nadležnim organima, obilaske određenog broja farmi (primarna proizvodnja) i objekata za proizvodnju i preradu i uvid u opremljenost i spremnost laboratorija. Na taj način se stiče slika u funkcioniranje sustava, a ne samo pojedinačnih objekata. Ukoliko bi rezultati misije bili pozitivni, BiH bi bila uvrštena na listu odobrenih zemalja za izvoz ove skupine proizvoda, a lista objekata odobrenih za izvoz u EU bi bila formirana od strane nadležnih organa u Bosni i Hercegovini i svi objekti koji se odobravaju bili bi prethodno iskomunicirani tijelu Europskog povjerenstva. Dakle, nakon odobrenja lista objekata funkcionira na principu garancija. Treba imati u vidu da uvrštavanje Bosne i Hercegovine u programa posjeta zavisi od raspoloživosti resursa Direktorata za zdravlje i hranu, revizije i analize kao i njihovih planova. Vrijeme poziva nadležnih institucija iz BiH za provođenje misije zavisi od verifikacije ispunjenosti uvjeta, a čim se na terenu uvjeri da su ispunjeni svi uvjeti biti će upućen poziv.

Realiziranje aktivnosti definirane u Mapi puta s ciljem stvaranja uvjeta za izvoz proizvoda biljnog i životinjskog podrijetla

Nakon utvrđene potrebe za revizijom dokumenta, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH u nastavku aktivnosti na realiziranju „Mape puta sa ciljem stvaranja uvjeta za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog podrijetla“, otpočelo je sa radom na redizajnu dokumenta uz tehničku potporu USAID/Sida FARMA II projekta. Održano je niz sastanaka sa svim relevantnim institucijama kao i radionica „Mapa puta na ispunjavanju zahtjeva bezbjednosti i kvaliteta poljoprivredno prehrambenih proizvoda u skladu sa opredjeljenjem i aktivnostima BiH za pristup u WTO i kandidatski status za EU“, krajem juna 2016. godine u Tesliću, gdje je donesen zaključak da će Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH svim relevantnim institucijama u mreži hrane dostaviti na mišljenje dokument „Mapa puta na ispunjavanju zahtjeva bezbjednosti i kvalitete poljoprivredno prehrambenih proizvoda u skladu sa opredjeljenjem i aktivnostima BiH za pristup u WTO i kandidatski status za EU“. Predloženi tekst dokumenta je upućen svim relevantnim institucijama na mišljenje, nakon čega će dostavljena mišljenja biti razmatrana i uvrštena u redizajnirani dokument. U skladu sa pristiglim komentarima i njihovom opravdanosti će se izvršiti korigiranje teksta dokumenta i nakon konačnog usaglašavanja biti upućena u dalju proceduru usvajanja.

Izrada propisa i mjera za uvođenje tržišnih standarda kvaliteta u skladu sa europskim standardima OECD-a (tržišni standardi za voće i povrće, žitarice, meso i mlijeko), odnosno sa standardima organizacije zajedničkog tržišta EU

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije preuzeta EU legislativa koja regulira tržišne standarde za voće i povrće. Samim tim inspekcijski organi nemaju pravni osnov za kontrolu voća i povrća u skladu sa tržišnim standardima, niti na granici, niti u unutrašnjosti u skladu sa definiranim standardima u EU. Svjesni tog problema i već duži period nadležne institucije rade na prevazilaženju istog. Domaći proizvođači koji su izvozno orijentirani prilagođavaju svoju proizvodnju zahtjevima tržišta na koje izvoze u skladu sa zahtjevima u pogledu tržišnih standarda i njihovi proizvodi predmet su kontrole fitosanitarne inspekcije na granicama zemalja u koje izvoze. Roba koja ulazi na tržište Bosne i Hercegovine iz ovoga segmenta je bez kontrole u pogledu tržišnih standarda i to stvara sliku robe upitnog kvaliteta. Također, to zasigurno utiče i na konkurentnost domaće proizvodnje s obzirom da se zbog nepostojanja kontrole na tržištu može naći voće i povrće van klase i plasirati kao roba u klasi. Imajući uvidu posljedice prethodno navedenih problema, u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je, u skladu sa nadležnostima, u prethodnom razdoblju preuzeto niz koraka kako bi se

---

⁶ („Službeni glasnik BiH“ broj 102/12)

prevazišla trenutna situacija. Jedna od obaveza koja je proizašla iz Akcionog plana Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za ublažavanje posljedica pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji⁷ predstavlja i izradu Pravilnika o tržišnim standardima za voće i povrće. Usvajanjem Pravilnika o tržišnim standardima za voće i povrće mora se obezbijediti i ispunjavanje obaveza i pravila međunarodnog prava, odnosno obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem međunarodnih ugovora i sporazuma u oblasti trgovine (CEFTA, SSP, EFTA i dr.). U cilju izvršavanja preuzete obaveze, predstavnici Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, entitetskih ministarstava poljoprivrede i Brčko Distrikta BiH dogovorili su zajedničku suradnju pri izradi teksta navedenog Pravilnika. Također je dogovoreno da će, u skladu sa nadležnostima u oblasti poljoprivrede, harmonizirani tekst biti upućen entitetskim nadležnim organima i BD na usvajanje. S tim u vezi organizirano je niz sastanaka i radionica na kojima se radilo na izradi harmoniziranog teksta Pravilnika, kao i javna rasprava na kojoj je predstavljena prva radna verzija dokumenta. Komentari dobijeni na javnoj raspravi, kao i komentari dobijeni naknadno, ugrađeni su u tekst Nacrta pravilnika.

Nakon što je usaglašen tekst Prednacrta pravilnika isti je u skladu sa dogovorom prosljeđen entitetskim ministarstvima poljoprivrede na usvajanje. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u više navrata entitetskim nadležnim ministarstvima sugeriralo potrebu usvajanja Pravilnika u skladu sa dogovorom, međutim Pravilnik još uvijek nije usvojen ni u jednom od entiteta.

Jačanje lanca upravljanja i sustava službene kontrole hrane i hrane za životinje koji je usklađen sa europskim standardima i centralne baze podataka

Implementirati jasan i efikasan sustav kontrole i garantirati sigurnost hrane nije moguće bez potpunog i uspostavljenog zakonskog okvira u skladu sa odredbama EU. Stoga je polazna točka usaglašavanje BH zakonodavstva sa zakonodavstvom EU i definiranje jasnih nadležnosti i lanca upravljanja zakonskim odredbama. Međutim, samo usklađivanje nije dovoljno da se osigura primjena pravnih zahtjeva na terenu. Dakle, svako od nadležnih tijela treba uspostaviti sustav koji garantira odgovarajuće kontrole primjene i sprovedbe zakona u zemlji nakon usaglašavanja (Službene kontrole).

Službene kontrole po Europskim standardima trebaju osigurati revizije higijene hrane za proizvode životinjskog podrijetla u skladu s Uredbom (EC) 854/2004 kako bi verificirali:

- Informacije o prehrambenom lancu;
- Dizajn i održavanje prostorija i opreme;
- Pred-operativnu i post-operativnu higijenu;
- Higijenu osoblja;
- Kontrolu štetočina;
- Kvalitetu vode;
- Kontrolu temperature;
- Unos hrane – izlaz hrane (dokumentacija).

Također, obvezne su i revizije HACCP-a za proizvode životinjskog podrijetla u skladu s Uredbom (EC) 854/2004 kako bi verificovali:

- Trajnu i ispravnu primjenu postupaka;
- Usklađenost s mikrobiološkim kriterijima;
- Usklađenost u odnosu na ostatke, kontaminaciju, zabranjene tvari;
- Odsutnost fizičkih rizika.

Inspeksijska kontrola se provodi nad svim subjektima u prehrambenom sektoru i sektoru hrane za životinje u skladu s Uredbom (EC) 882/2004. Uredba omogućava nadležnim tijelima da poduzmu korake ako utvrde neusklađenosti i osigurava da subjekt u prehrambenom sektoru ispravi nedostatke.

---

⁷ Usvojen na sjednici Vijeća ministara održanoj 07.03.2012. godine

Prema definicijama iz Uredbe 882/04 o službenim kontrolama, a koja je prenesena u domaće zakonodavstvo u vidu Pravilnika o službenim kontrolama, koje se provode radi verifikacije postupanja u skladu sa zakonskim propisima o hrani i hrani za životinje, zdravlju i dobrobiti životinja, „nadležno tijelo“ predstavlja tijelo države članice nadležno za organizaciju službenih kontrola ili bilo koje drugo tijelo kojem je dodijeljena nadležnost. Da bi se zadovoljili ti zahtjevi, potrebno je, u slučaju da je nekoliko nadležnih tijela uključeno u službene kontrole kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini, imati integriran sistem između komponenti (horizontalna koordinacija) kako bi se osigurala efikasnost službenih kontrola i sigurnost potrošača.

Službene kontrole hrane koje se provode u skladu sa planovima kontrole, pripremaju se na temelju iscrpnih i pouzdanih podataka. Stoga je osnovni uvjet za efikasnu službenu kontrolu uspostavljanje sustava upravljanja podacima na svakoj točki kontrolnog lanca, počevši sa centralnom razinom i završivši na lokalnoj razini. Odgovornosti u polju sigurnosti hrane su podijeljene između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa sa svojim Upravnim organizacijama (Ured za veterinarstvo i Uprava za zaštitu zdravlja bilja, Agencije za sigurnost hrane) te nadležnih organa entiteta, Brčko Distrikta, kantona i općina na lokalnoj razini. Trenutno nije u potpunosti efektivan lanac zapovijedanja i koordiniranja između nadležnih tijela, uključenih u aktivnosti službene kontrole, na BH, entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj razini. Kao što je već napomenuto ranije, EU zakonodavstvo ne ograničava broj nadležnih tijela uključenih u sektor sigurnosti hrane, ali zahtijeva da su sva, uključena, nadležna tijela pravilno koordinirana i da zajedno rade bez preklapanja aktivnosti. Upravo taj nedostatak je neophodno usaglasiti i jasno definirati zakonskim rješenjima izradom pomenutih zakona i definiranjem jasnih nadležnosti u sustavu sigurnosti hrane.

Organiziranje i sprovođenje obuka za subjekte u poslovanju sa hranom po standardima EU o kontroli kvaliteta

Obuka u svim segmentima lanca bezbjednosti hrane i u svim institucijama u mreži hrane je važna za poboljšanje stručnosti u proizvodnji i kontroli hrane. Posebno je bitno provoditi tu ključnu aktivnost za potrebe nadležnog tijela zaduženog za kontrole, ali i samokontrola kod subjekata u poslovanju hranom koji moraju biti potpuno svjesni svojih odgovornosti. EU je u potpunosti posvećena ovim pitanjima te ih je uključila u Uredbu 852/2004 u dijelu obveza proizvođača i Uredbi 882/2004 obveza nadležnih tijela. Ove Uredbe u Bosni i Hercegovini su prenesene u domaće zakonodavstvo kao „Higijenski paket“ Obuka predstavlja ključni element koji osigurava da je sve osoblje (subjekti u poslovanju hranom i nadležna tijela) koje potvrđuje plasiranje sigurne hrane na tržište svjesno svoje uloge, odgovornosti i zadataka koje trebaju realizirati. Ovo znači da je obuka neophodna za nadležno tijelo koje je odgovorno za službenu kontrolu, a službeni kontrolori nadležnog tijela moraju znati šta da rade, kada i kako rade. Ovo se, također, odnosi na subjekat u poslovanju hranom, koji je isključivo odgovoran za sigurnost gotovog proizvoda koji se plasira na tržište. Mreža akreditovanih laboratorija je također odgovorna i obvezno uključena u službene kontrole testiranja uzoraka, i trebaju osigurati odgovarajuću obuku svog osoblja kao što je propisano u Uredbi 882/2003.

Na temelju ovih činjenica, vidljivo je da postoji potreba za osiguranjem obuke na različitim razinama u lancu sigurnosti hrane (centralni, regionalni i lokalni) za inspeksijska tijela. Program obuke treba implementirati u Bosni i Hercegovine, u svrhu kontinuiranog obrazovanja zaposlenih kao što je navedeno u Uredbi 882/2004. Članak 6. navodi da bi nadležna tijela trebala osigurati da svo osoblje koje obavlja službene kontrole dobije, u kontekstu svog područja kompetencije, odgovarajuću obuku koja će im omogućiti da kompetentno poduzmu dužnosti i sprovedu službene kontrole na ispravan način. Ova obuka trebala bi pokriti data područja na odgovarajući način. Uredbe sadrže listu pitanja kojima se u radu treba posvetiti: različite tehnike kontrole, zakonodavstvo, opasnosti, rizik i sustav službene certifikacije.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, zajedno sa upravnim organizacijama, Uredom za veterinarstvo, Upravom za zaštitu zdravlja bilja, Agencijom za sigurnost hrane kao i sa entitetskim, kantonalnim i institucijama BD nadležnim za službene kontrole u oblasti hrane, a uz pomoć različitih međunarodnih organizacija i instrumenta pomoći EU, organizira i u kontinuitetu realizira različite

obuke kako za tijela koja vrše kontrolu tako i sa subjektima u poslovanju sa hranom. Uvid u stanje na terenu pokazuje da te obuke treba dodatno intenzivirati, ali i da nedostaje opći pristup planiranja obuka za sve koji su u lancu sustava bezbjednosti hrane.

U nastavku je dat pregled obuka koje su nadležne institucije sprovele u 2016. godini:

Agencija za bezbjednost hrane je u suradnji sa TAIEX instrumentom organizirala i sprovela sljedeće ekspertske misije i radionice u Bosni i Hercegovini:

- Službene kontrole i monitoring programi za vodu za piće i prirodnu mineralnu vodu
- Izrada Plana upravljanja krizom za hranu i hranu za životinje sa operativnim hitnim mjerama,
- Obveze subjekata u poslovanju s hranom u informiranju potrošača za svježe, rashlađeno i smrznuto meso,
- Laboratorijske analize pesticida i kontaminanata u hrani i procjena,
- Službene kontrole i monitoring programi za vodu za piće i prirodnu mineralnu vodu,
- Obveze subjekata u poslovanju s hranom u informiranju potrošača za svježe, rashlađeno i smrznuto meso.

Agencija za bezbjednost hrane Bosne i Hercegovine je i u 2016. godine nastavila veoma uspješnu suradnju sa Generalnim Direktoratom za zdravlje i sigurnost hrane Europskog povjerenstva, koja se zasnivala na sudjelovanju predstavnika Bosne i Hercegovine na brojnim radionicama u oblasti sigurnosti hrane putem programa "Better Training for Safer Food (BTSF)".

Predstavnici iz Bosne i Hercegovine su uzeli učešće na slijedećim obukama održanim u organizaciji BTSF:

- EU legislativa u hrani za životinje,
- Kontrola kontaminanata u hrani i hrani za životinje,
- Zakon o hrani za životinje,
- pravila higijene EU i audita HACCP-a,
- kontrola kontaminanata u hrani i hrani za životinje,
- trening o aditivima, enzimima i aromama,
- kontrole kontaminanata u hrani i hrani za životinje,
- EU propisi o higijeni hrane za životinje i revizija HACCP sustava,
- kontrole kontaminanta u hrani i hrani za životinje, i
- HACCP principi i tehnike audita.

Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine je organizirao obuke prevashodno namijenjene za osoblje koje provodi službene kontrole (veterinarske inspektore) u smislu veterinarsko-zdravstvenih zahtjeva za izvoz proizvoda životinjskog podrijetla. Obuke su organizirane dijelom samostalno, dijelom koristeći instrument EU – TAIEX i u suradnji sa USAID/Sida projektom FARMA. Jednim dijelom su organizirane i obuke namijenjene subjektima u poslovanju sa hranom i to u svrhu korišćenja TRACES sustava elektroničke najave pošiljki namijenjenih izvozu. U 2016. godini ova obuka je organizirana 3 puta sa sudjeliranjem nadležnih veterinarskih inspektora i osoblja objekata iz sektora mljekarstva koji su uvršteni na listu odobrenih objekata za izvoz na evropsko tržište.

Tehničkom potporom projekta FARMA sprovedena je obuka i za nadležne veterinarske inspektore iz sektora peradarstva, kada su predstavljeni i zahtjevi za subjekte u poslovanju sa hranom u 13 objekata. U okviru TAIEX instrumenta tehničke pomoći Europskog povjerenstva, organizirane su 3 radionice na temu:

- Uvjeti za izvoz mesa peradi i jaja u EU, uz sudjelovanje osoblja nadležnih veterinarskih organa,
- Higijena hrane za životinje, kontroli medicinirane hrane za životinje i aditiva za hranu za životinje uz sudjeliranjem osoblja nadležnih veterinarskih organa i subjekata u poslovanju sa hranom za životinje, i

- Zdravstveni zahtjevi za divljač uz sudjeliranje osoblja nadležnih veterinarskih organa i predstavnika lovačkih udruženja.

Uprava za zaštitu zdravlja bilja je u okviru programa Twinning projekta IPA 2012 EU-FITO realizirala više radionica i treninga za osoblje iz nadležnih institucija iz fitosanitarne oblasti:

- Procedure pri uvozu, izvozu i ocjena institucija u pogledu ispunjenosti uvjeta za uvoz štetnih organizama za obavljanje znanstvenih istraživačkih djelatnosti,
- Fitosanitarna kontrola u BiH,
- Procedure za rad fitosanitarnih inspektora i Priručnik za fitosanitarne inspektore,
- Biljne putovnice,
- Izrada smjernica za OECD certifikaciju,
- Priprema monitoring plana za BiH
- EPPO Panel za karantinske štetne organizme u šumarstvu

Neophodno je napomenuti da i entitetski nadležni organi vrše obuke kako inspektora tako i subjekata u poslovanju sa hranom, a u okviru svojih nadležnosti i oblasti djelovanja.

Ubrzati aktivnosti u oblasti ribarstva na usklađivanju domaćeg zakonodavstva kojim se uređuje ova oblast i uložiti dodatne napore u provođenju *acquisa* za oblast akvakulture

Oblast ribarstva prema EU i *acquisu* je mnogo širi aspekt i uključuje većim dijelom oblast morskog ribarstva i pomorstva, a koji je zbog veličine morske obale i usmjerenja aktivnosti na turizam u Bosni i Hercegovini nije bilo primarno pitanje. Ribarstvo je u Bosni i Hercegovini nije kao u ostalim zemljama Mediterana fokus pomorskog ribarstva, nego je najvećim usmjereno na uzgojno slatkovodno ribarstvo – akvakulturu. Potpisivanjem i stupanjem na snagu odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Bosna i Hercegovina ima obvezu da pripremi i osposobi institucije i strukture za preuzimanje i implemenaciju EU *acquisa* u oblasti ribarstva. Stoga su poduzete aktivnosti da se u širi krug nadležnih institucija za poljoprivredu i ribarstvo u narednom razdoblju uključe i druge relevantne i nadležne institucije, kao što su: Ministarstvo sigurnosti i Granična policija (sigurnosni aspekt), Ministarstvo komunikacija i transporta (primjena UNCLOS Konvencije), Ministarstvo civilnih poslova (primjena ILO Konvencija o radu na moru), Agencija za statistiku BiH sa entitetskim zavodima, VTK/STK BiH – Grupacija proizvođača ribe i ribljih prerađevina, Federalni inspektorat (za pomorski dio koji pripada FBiH, npr. kapetanije: pomorske, riječne i jezerske), kantoni (Kanton Hercegovacko - Neretvanski), Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (istraživanja kulturnog naslijeđa), NGO – Akademska zajednica, proizvođači, udruženja i dr., i općina Neum kao jedina lokalna zajednica koja je locirana na morskoj obali.

Potrebno je da sve nabrojane institucije budu uključene u pripremu relevantnog dokumenta za morsko ribarstvo i pomorstvo čiju koordinaciju u procesu europskih integracija uz osiguranje međunarodne tehničke pomoći i u suradnji sa svim uključenim i nadležnim institucijama može realizirati Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa. Za BiH je važno da se uključi i razvije vlastite znanstveno-istraživačke kapacitete kako bi sudjelirali ravnopravno u istraživanjima mediteranskih zemalja i inicijativa kakva je npr. Jadransko-jonska inicijativa (EUSAIR) u oblasti ribarstva i pomorstva („Blue economy“).

S tim u vezi, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je na osnovu zaduženja Vijeća ministara BiH nastavilo sa aktivnostima i suradnjom u okviru FAO Općeg povjerenstva za ribarstvo Mediterana (FAO GFCM)⁸, koja održava redovite godišnje sjednice i sprovodi aktivnosti preko Tajništva, koje ima sjedište u Rimu, Italija, a u razdoblju između sjednica realizira programske aktivnosti putem svojih odbora i to:

- Savjetodavnog znanstvenog odbora (*Scientific Advisory Committee - SAC*),

- Odbora za akvakulturu (*Committee on Aquaculture - CAQ*),
- Odbora za usklađenost (*Compliance Committee - CoC*),
- Odbora za administraciju i finansije (*Committee of Administration and Finance - CAF*) i njihovih unutarnjih jedinica.

Opće povjerenstvo za ribarstvo Mediterana, između ostalog, ima odgovornosti za održavanje pregleda stanja povjerenstvo resursa Mediterana, uključujući i njihovu količinu i razinu njihove eksploatacije, kao i stanje ribarstva koje se zasniva na njima, formulacija i preporučivanje odgovarajućih mjera za očuvanje i racionalno upravljanje živim resursima. Također, ovo tijelo sačinjava pregleda ekonomskih i socijalnih aspekata industrije ribarstva i prijedlog preporuka u cilju njenog razvoja, prikuplja informacije, radi na aktivnostima u vezi istraživanja i razvoja, uključujući i zajedničke projekte u oblasti ribarstva i zaštite živih resursa te promocija programa za akvakulturu i poboljšanje priobalnog ribarstva. Bosni i Hercegovini je na 40. sjednici Povjerenstva koja je održana u svibnju 2016. godine na Malti, dodijeljen status neugovorne članice u ovom tijelu. Opće povjerenstvo za ribarstvo Mediterana ima potporu zajedničkih projekata na sub-regionalnoj i regionalnoj razini koji unapređuju znanstvenu suradnju i izgradnju kapaciteta u zemljama korisnicama, sve u skladu sa prioritetima i strateškim ciljevima. Jedan od tih projekata je AdriaMed u koji su Institucije iz Bosne i Hercegovine (predstavnici univerziteta, ministarstava) odnedavno uključene. Ovaj projekt pruža potporu zemljama sudionicama pri formuliranju i realizaciji strategija upravljanja ribarstvom, putem zajedničkih istraživanja i multidisciplinarnih analiza.

Kako je već naglašeno, i s obzirom da dosadašnje analize u oblasti akvakulture koje pokazuju posjedovanje značajnog i u velikoj mjeri neiskorištenog potencijala u Bosni i Hercegovini, suradnja sa Povjerenstvom (GFCM) može pomoći prije svega u razvoju i harmoniziranju domaćeg zakonodavstva sa zahtjevima FAO Općeg povjerenstva za ribarstvo Mediterana (GFCM), koji su u cijelosti konzistentni sa zakonodavstvom Europske unije. Povjerenstvo će služiti Bosni i Hercegovini i kao platforma za zajedničko djelovanje sa ostalim priobalnim zemljama Jadranskog mora prilikom planiranja i upravljanja manjim i rijetkim vrstama ribe, invazivnim vrstama, određivanju zona za akvakulturu i rekreativno ribarenje, kao i izgradnji kapaciteta kroz programe za opće ribarstvo i jačanje znanstvene i tehničke suradnje.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u skladu sa svojim nadležnostima i aktivnostima na međunarodnom planu ostvarilo uvjete za ostvarenje međunarodne potpore u oblasti preuzimanja zakonodavstva u oblasti ribarstva i akvakulture u skladu sa zahtjevima Europske unije. U tom smislu entitetska i kantonalna ministarstva te Vlada Brčko Distrikta su zvaničnim dopisima obaviješteni o ovim mogućnostima te se u narednom razdoblju očekuje da dostave svoje potrebe u smislu dobijanja tehničke asistencije te nastavka realizacije zaključka Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH sa 22. sjednice održane 31.08.2016. godine. Do sada je Federalno ministarstvo poljoprivrede dostavilo zahtjev i potrebu za tehničkom asistencijom u izradi Studije stanja u morskom ribarstvu te iskazali potrebu za pripremu Zakona o morskom ribarstvu i studije stanja biljnog i životinjskog svijeta u Neumskom zalivu.

Otklanjanje prepreka po temelju uvedene privremene zabrane izvoza voća i povrća na tržište Ruske Federacije

Nadležne institucije Bosne i Hercegovine su početkom kolovoza 2016. godine, putem zvanične internet stranice Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu „Rossel'hoznadzor", saznale da je uvedena privremena zabrana na uvoz svježeg voća i povrća u Rusku Federaciju podrijetlom iz Bosne i Hercegovine, a kao razlog je navedeno odsustvo informacija o fitosanitarnom sustavu Bosne i Hercegovine. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine je odmah, po poduzimanju jednostrane privremene zabrane izvoza svježeg voća i povrća u Rusku Federaciju, urgentno poduzelo sve neophodne aktivnosti u cilju ponovnog uspostavljanja neometanog izvoza voća i povrća iz Bosne i Hercegovine. Nadležnim institucijama Ruske Federacije je upućen zahtjev da delegacija Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu dođe radi upoznavanja sa sustavom

fitosanitarnog nadzora u Bosni i Hercegovini. Također, konstatovano je i to da je ovim jednostranim, a prethodno ničim najavljenim potezom, narušena tradicionalno dobra i uspješna suradnja dvije zemlje i zaustavljen trend rasta opsega trgovine koja je između ostalog zasnovana i na odluci Bosne i Hercegovine da ne podrži uvođenje sankcija Europske unije prema Ruskoj Federaciji. U Moskvu je na poziv uprave Federalne službe Ruske Federacije na sastanak odmah otputovala i delegacija iz Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja i tom prilikom je dogovoreno da će predstavnici Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu odmah posjetiti Bosnu i Hercegovinu. Cilj posjete je da se sudionici delegacije upoznaju sa fitosanitarnim sustavom u Bosni i Hercegovini, kapacitetima i mogućnostima domaće proizvodnje, i posjetiti mjesta proizvodnje i skladištenja voća i povrća.

Prije samog dolaska delegacije Federalne službe Ruske Federacije, održan je sastanak predstavnika svih nadležnih organa i institucija za fitosanitarna pitanja u Bosni i Hercegovini i tom prilikom dogovoreni su svi detalji organizacije posjete. Po dolasku predstavnika delegacije Ruske Federacije, u Upravi BiH za zaštitu zdravlja bilja je na zajedničkom sastanku obavljen razgovor nakon čega su u pratnji predstavnika nadležnih institucija krenuli u obilazak proizvođača i izvoznika voća i povrća u Federaciji BiH, inspektoratima entiteta, fitosanitarnim laboratorijama i Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske. Poslije uspješno provedene posjete, krajem kolovoza 2016. godine iz Federalne službe Ruske Federacije je zaprimljen dopis i u prilogu dostavljen nalaz delegacije za fitosanitarnu kontrolu.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je, u suradnji sa nadležnim institucijama entiteta i Brčko Distrikta, odmah po primitku izvješća hitno pristupilo realiziranju preporuka i nalaza nakon čega je upućeno pismo Federalnoj službi Ruske Federacije u kojem je detaljno navedeno šta je sve u nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini urađeno na realiziranju preporuka. Ubrzo je, polovinom rujna, iz Federalne službe Ruske Federacije stigao prijedlog da dvije strane potpišu Protokol za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije kojim se bliže definira odgovornosti prilikom međusobnih isporuka proizvoda visokog fitosanitarnog rizika, i tom prilikom dostavili prijedlog teksta Protokola.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je 06.10.2016. godine u suradnji sa nadležnim institucijama entiteta i Brčko Distrikta hitno pristupilo prikupljanju mišljenja nadležnih institucija na prijedloženi teksta Protokola, a Vijeća ministara Bosne i Hercegovine je usvojio Zaključak kojim je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa zaduženo da dostavi Prijedlog Protokola dostavi Predsjedništvu Bosne i Hercegovine na odobrenje uz prijedlog da se za potpisnika Protokola odredi ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine. Predsjedništvu Bosne i Hercegovine je na 29. sjednici održanoj 03.10. donijelo Odluku kojom odobrava zaključivanje Protokola Protokol za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije prilikom međusobnih isporuka proizvoda visokog fitosanitarnog rizika, i ovlastilo ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine da potpiše Protokol.

Ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je 06.10.2016. godine putem Ministarstva inostranih poslova BiH uputio dopis i u prilogu prosljedio potpisan Protokol u Federalnu službu Ruske Federacije. Direktor Federalne službe Ruske Federacije je 20.10.2016. godine potpisao Protokol, čime je ukinuta privremena obustava uvoza voća i povrća iz BiH uvedena 02.08.2016. godine.

7. SPROVEDBA MEĐUNARODNIH SPORAZUMA U OBLASTI POLJOPRIVREDE

7.1. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Bosne i Hercegovine i Europske unije stupio je na snagu 1. LIPNJA 2015. godine i time zamijenio Privremeni sporazum (PS) koji je bio na snazi od 2008. godine. Potpisivanjem i stupanjem na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, BiH između

ostalog ima pravnu obvezu usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa EU pravnom stečevinom (*Acquis communautaire*).

Privremeni sporazum je najvećim dijelom regulirao pitanja trgovine i prometa između BiH i EU. Od dana stupanja na snagu Privremenog sporazuma (1. srpanj 2008. godine), 2016. godina je osma godina implementacije Privremenog sporazuma na čijoj dosljednoj primjeni radile nadležne institucije u BiH.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivrednim proizvodima između EU i BiH, i tijekom 2016. godine ista se se odvijala u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju na način da je zadržana postojeća razina carinske i količinske zaštite domaćih poljoprivrednih i prerađenih poljoprivrednih proizvoda što je i vidljivo iz Carinske tarife za 2016. godinu.

Jedna od ključnih aktivnosti na kojoj se intenzivno radilo tijekom 2016. godine je zaključivanje Dodatnog Protokola uz Sporazum o stabiliziranju i pridruživanju kako bi se uzelo u obzir pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji. S tim u vezi, formiran je Pregovarački tim BiH te pripremljena i Osnova za vođenje pregovora. Pregovarački timovi Europske unije i Bosne i Hercegovine su u prvoj polovini 2016. godine održali nekoliko rundi pregovora, nakon čega je Europsko povjerenstvo obavijestilo BH stranu da prihvata zahtjev Bosne i Hercegovine za fazno prilagođavanje za uvoz poljoprivrednih proizvoda u vidu kvota u naredne tri godine, zatim povećanje kvote za izvoz šećera, vina te ribe i ribljih prerađevina iz BiH u Europsku uniju. Dodatno, sa danom primjene potpisanog Protokola Europska unija će automatski ponovo uvesti trgovinske povlastice za izvoz iz Bosne i Hercegovine na tržište Europske unije za određene poljoprivredne proizvode, kao što su voće i povrće (tzv. „autonomne trgovinske mjere“ - ATM). Ovako ispregovanim odredbama se nastojalo iznaći prihvatljivo rješenje, zasnovano na uvažavanju uzajamnih interesa i koji sadržavaju fazno prilagođavanje, kako bi se osigurali strateški interesi domaće proizvodnje i stvorile pretpostavke za održivi razvoj poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i jačanje sposobnosti domaćih proizvođača da se nose sa konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar Europske unije.

Tekst Dodatnog protokola parafiran je 18. srpnja 2016. godine u Sarajevu. Protokolom se predviđa tehničko prilagođavanje trgovinskog dijela odredbi SSP-a vezano za izvoz iz BiH na tržište EU i izvoz EU u BiH, uzimajući u obzir pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji u srpnju 2013. godine. Protokol je i potpisan u Briselu 15. prosinca 2016. godine čime je i završen jedan od tri ključna uvjeta kako bi se osigurao nastavak i intenziviranje procesa europskih integracija u BiH.

Nadležne institucije u BiH su u redovitoj proceduri pripremile i objavile Carinsku tarifu za 2017. godinu čiji su sastavni dio Carinske kvote otvorene Protokolom uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Primjena carinskih kvota počinje 1. veljače 2017. godine, a Carinska tarifa za 2017. godinu obuhvaća nomenklaturu roba koja je u skladu sa Harmonizovanim sustavom i sa Kombiniranom nomenklaturom koju koristi Europska unija, oznake za posebne zahtjeve države i dodatne šifarske oznake, carinske stope koje se primjenju na robu obuhvaćenu nomenklaturom, preferencijalne carinske stope u skladu sa međunarodnim sporazumima koje je BiH zaključila sa određenim zemljama ili skupinama zemalja i tarifne kvote.

Carinske kvote na poljoprivredne proizvode koji se uvoze iz Europske unije u Bosnu i Hercegovinu od 1. veljača 2017. godine su raspoređene na slijedeći način:

- Mlijeko i mliječni proizvodi ukupna kvota 27.640 tona od čega kroz fazno prilagođavanje se primjenjuje kvota od 24.615 tona na uvoz mlijeka i jogurta u trogodišnjem vremenskom razdoblju, a za preostale proizvode na bazi mlijeka i prerađevina definirana je kvota od 3.025 tona.
- Fazno prilagođavanje je propisano i za uvoz kobasica također u trogodišnjem vremenskom razdoblju i to u ukupnoj količini od 3.385 tona.
- Preostali poljoprivredno-prehrambeni proizvodi koji su predmet tarifnih koncesija i količine koje su date da se uvoze po nultoj stopi carine iz EU u BiH su:
  - Žive životinje (goveda, svinje, perad) 6.105 tona;

- Meso i mesne prerađevine (meso peradi/piletina, i prerađevine od mesa svinja, goveda i peradi) 6.400 tona;
- Svježeg povrća (krumpir, kupus, mrkva) 1.645 tona i 620 tona na prerađevine od povrća,
- Svježeg voća (kajsije, breskve, višnje, i stono grožđe) 525 tona
- Šećera 3.525 tona,
- Proizvode na bazi žitarica (keks, vafli i biskvit) 1.300 tona,
- Cigarete 3.200 tona i
- Alkoholna pića 85 tona.

Na iste prethodno navedene proizvode koji se uvoze u količini većoj od propisane kvote plaća se MFN carina.

Osim prethodno navedenih kvota za uvoz iz EU u BiH povećana je kvota za uvoz vina sa 8.000 hektolitara na 19.530 hektolitara s tim što će se ona primjenjivati fazno, odnosno u 2017. godini će se uvesti količina od 13.765 hektolitara, a u 2018. godini 6.765. Od siječnja 2019. godine uvoz vina u BiH iznosiće 19.530 hektolitara.

Povećane su kvote za izvoz vina iz BiH u EU sa 16.000 hektolitara na 40.600 hektolitara (početak primjene je od januara 2017).

Povećane su i kvote za izvoz ribe iz BiH i to:

- pastrve, postojeća kvota je sa 60 tona povećana na 500 tona i primjenjivaće se od siječnja 2017. godine. Za količine pastrve koje će se izvoziti preko propisane kvote u EU plaća se carina i to u visini od 70% MFN carine.
- Šarana, postojeća kvota sa 60 tona je povećana na 140 tona i primjenjuje se od 01.01.2017. godine s tim što je carina za količine preko propisane kvote u visini 70% MFN carine

Što se tiče morske ribe, odobrena je kvota za izvoz orade i brancina u količini od 60 (30 tona orada i 30 tona brancina) po nultoj stopi carine, a za količine koje bi se izvozile preko propisane kvote plaća se carina u visini od 30% MFN.

Također, odobrene su kvote i za izvoz konzervirane sardine u količini od 50 tona po stopi carine od 6%, a za izvoz količina preko propisane kvote plaća se puna carina u visini pune MFN carine. Kada je riječ o izvozu prerađenih inćuna dozvoljena je kvota u količini od 70 tona i za nju se plaća carina u visini od 12,5%, a za izvoz količina preko propisane kvote carina je puna MFN carina.

Postojeća kvota za šećer je sa 12.000 tona povećana na 13.210 tona i početak primjene stupa na snagu 01.01.2017. godine.

7.2. CEFTA (Central European Free Trade Agreement)

Crna Gora je u siječnju 2016. godine od Moldavije preuzela predsjedavanje CEFTA 2006 Sporazumom. Zbog posebnog značaja 2016. godine kao desetogodišnjice potpisivanja CEFTA 2006 Sporazuma, uloženi su posebni napor u smislu jačanja efektivnosti CEFTA Sporazuma i potpore dijalogu između javnog i privatnog partnerstva u sprovođenju Sporazuma. Tijekom svog predsjedavanja, Crna Gora je akcenat stavila na zaključenje pregovora o CEFTA Dodatnom protokolu 5 o trgovinskim olakšicama, nastavak pregovora o dodatnoj liberaliziranju trgovine uslugama u CEFTA regionu, intenziviranje suradnje sa privatnim sektorom i povećanje transparentnosti u sprovođenju Sporazuma. Tijekom godine je održano 45 sastanaka CEFTA radnih tijela.

Trgovinske olakšice – CEFTA Dodatni protokol 5

Prepoznajući značaj Sporazuma o trgovinskim olakšicama, a slijedom zaključaka sa Samita premijera Zapadnog Balkana u Beču 2015. godine, započeli su pregovori za zaključenje CEFTA Dodatnog protokola 5. S tim u vezi, održane su dvije runde pregovora s tim što je prva održana u siječnju kada su CEFTA Strane usaglasile tekst Dodatnog protokola, kao i Akcioni plan za njegovu provedbu, a u svibnju, CEFTA Strane su prihvatile tekst Dodatnog protokola 5 i njegov tehnički aneks za elektroničku razmjenu informacija na regionalnoj razini. Protokolom se obezbjeđuje olakšanje tranzita i trgovine kroz regionalno povezivanje svih graničnih službi u jedinstveni informacioni sistem. Na taj način se smanjuje trajanje tranzita i troškovi trgovine, što dovodi do jačanja konkurentnosti nacionalnih ekonomija u Regionu. Usvajanje Protokola 5 se očekuje početkom 2017. godine za vrijeme predsjedavanja Republike Srbije.

Imajući u vidu prethodno navedeno Vijeće ministara BiH je na sjednici održanoj 20.06.2016. godine obavilo raspravu o Akcionom planu za Zapadni Balkan o olakšavanju trgovine i transporta, koji je predložila Svjetska banka, te je zadužilo ministarstva BiH da za obaveze iz Programa reformi sadržane u Akcionom planu a koje se odnose na BiH, sačine planove aktivnosti sa preciznim reformskim zadacima i rokovima za njihovu realizaciju. U cilju započinjanja aktivnosti po zaključku Vijeća ministara BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je imenovalo glavnog pregovarača o CEFTA Dodatnom protokolu 5, pokrenulo aktivnosti, a na osnovu dogovora u okviru pregovora o Dodatnom protokolu, da se potpiše Memorandum o suradnji između institucija nadležnih za granične kontrole i procedure u cilju olakšavanja trgovine povećanja efikasnosti graničnih procedura, kako je navedeno u Akcionom planu koji je usvojilo Vijeće ministara BiH.

U tom smislu, u Upravi za neizravno oporezivanje BiH je potpisan Memorandum o međusobnoj suradnji između Uprave i ostalih agencija u Bosni i Hercegovini u cilju ubrzanja carinskog postupka i protoka roba, uz način da roba koja ulazi u Bosnu i Hercegovinu bude potpuno sigurna i pod kontrolom. Memorandum je potpisan s Agencijom za lijekove i medicinska sredstva BiH, Uredom za veterinarstvo BiH, Agencijom za nadzor nad tržištem BiH, Agencijom za sigurnost hrane BiH, Upravom Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, Federalnom upravom za inspekcijske poslove i Inspektoratom Brčko Distrikta BiH.

Ovim se ima za cilj ubrzanje i pojednostavljenje inspekcijske i carinske procedure, smanjivanje formalnosti, uspostavljanje i unapređenje razmjene podataka i dokumenata između potpisnica memoranduma, ali i da se putem Uprave za neizravno oporezivanje BiH ostvari koordinacija i uspostavi prekogranična razmjena podataka između BiH i zemalja potpisnica CEFTA Sporazuma. Tekst memoranduma pripremljen je uz pomoć EU SEED Projekta. Potpisivanjem Memoranduma ostvaruje se jača suradnja, međusobna razmjena informacija i iskustava, racionaliziraju resursi CEFTA strana te, uz primjenu dobrih praksi, prati bezbjednost i promet roba koje su predmet nadzora, efikasnijeg vršenja nadzora i kontrole roba koje se uvoze/izvoze u/iz carinskog područja Bosne i Hercegovine, a sve u funkciji stavljanja na tržište sa propisima usaglašenih roba.

Također, na ovaj način se, uz aktivno sudjeliranje svih subjekata te uz njihovu neposrednu suradnju i redovitu koordinaciju može uspješno ostvarivati realiziranje odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine sa Europskom unijom i drugi međunarodni sporazumi čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina.

CEFTA ministarski sastanci (CEFTA Zajednički komitet)

Tijekom 2016. godine, održan je deseti redoviti CEFTA ministarski sastanak (CEFTA Zajednički komitet) kao i dva vanredna Zajednička komiteta. Prvi vanredni sastanak CEFTA Zajedničkog komiteta je održan u junu u Herceg Novom s ciljem rješavanja trgovinskih sporova i predstavljanja Izvještaja Moldavije, kao predsjedavajuće Selekcionim komitetom za izbor direktora CEFTA Sekretarijata. Drugi vanredni sastanak je održan 20. listopada u Briselu sa fokusom na procedure koje je neophodno sprovesti pri izboru direktora CEFTA Sekretarijata.

Deseti redoviti sastanak CEFTA Zajedničkog komiteta je održan u prosincu 2016. godine u Podgorici. Zaključci sa Samita Zapadnog Balkana, održanog u Parizu 4. srpnja 2016. godine su ponovljeni u Zaključcima koji su usvojeni na sastanku vanrednog zajedničkog komiteta. Ključni izazov pred CEFTA potpisnicama je sprovođenje CEFTA Dodatnih protokola za trgovinske olakšice i trgovinu uslugama. Iskazano je zadovoljstvo u vezi sa uspješnom realizacijom programa promoviranja CEFTA 2006 Sporazuma, sprovedenog povodom obilježavanja 10. godišnjice od potpisivanja Sporazuma. Također, tijekom predsjedavanja akcenat je stavljen na jačanje dijaloga i partnerstva sa privatnim sektorom.

CEFTA nedelja 2016 (CEFTA Week)

Ministarstvo ekonomije je, u suradnji sa Privrednom komorom i Asocijacijom njemačkih gospodarskih komora – DIHK, organiziralo CEFTA nedjelju (*CEFTA Week*), najvažniji godišnji CEFTA događaj, 7. prosinca 2016. godine, u Podgorici. Sudionici događaja su bili predstavnici vlada, poslovnih i akademskih zajednica i predstavnici međunarodnih organizacija iz svih CEFTA zemalja. Tijekom ovog događaja diskutovano je o praćenju sprovođenja CEFTA 2006 Sporazuma od strane CEFTA potpisnica, praćenje sprovođenja CEFTA 2006 Sporazuma od strane privatnog sektora, te dodjele CEFTA nagrada za najbolji akademski rad povodom deset godina od potpisivanja CEFTA Sporazuma

Glavni zaključci sa CEFTA nedjelje su:

- Jačanje koordinacije između ministarstava će doprinijeti efikasnijoj sprovedbi CEFTA 2006 Sporazuma na razini država članica;
- Dalja regionalna suradnja i trgovinska integracija kroz usvajanje CEFTA dodatnih protokola će dovesti do napretka ekonomija u državama CEFTA potpisnica;
- Rješavanje sporova je centralni stub multilateralnog trgovinskog sustava i bez mehanizma zasnovanog na pravilima i sredstvima za rješavanje sporova, trgovinski sustav bi bio manje efikasan i predvidljiv;
- Efikasno i efektivno uključivanje poslovnog okruženja u proces donošenja odluka na političkoj razini rezultiraće stvaranjem trgovinske politike koja će biti više orijentirana na potrebe i zahtjeve privatnog sektora. Stoga, suradnju sa privatnim sektorom treba dodatno ojačati u kreiranju trgovinske politike, sprovođenju i praćenju sprovođenja CEFTA 2006 Sporazuma;
- Korist koju imaju mala i srednja poduzeća u Jugoistočnoj Europi od CEFTA 2006 Sporazuma se odražava u povećanju mogućnosti za sticanje prihoda i zapošljavanje u Regionu.

8. VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA POLJOPRIVREDNO PREHRAMBENIH PROIZVODA

Ukupna robna razmjena poljoprivrednim proizvodima u 2016. godini iznosila je 3,9 milijardi KM i u poređenju sa prethodnom godinom je veća za 5%, odnosno za 14% u odnosu na robnu razmjenu iz 2014. godine koja je iznosila 3,4 milijarde KM. Vrijednost uvoza poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini je dostigla skoro 3 milijarde KM i bilježi povećanje od 2% u poređenju sa vrijednosti uvoza iz prethodne godine, odnosno za 7% u poređenju sa vrijednosti uvoza iz 2014. godine.

Tablica . Robna razmjena BiH poljoprivrednim proizvodima* u razdoblju 2014-2016.godine (Mil. KM)

Godina	Izvoz	Uvoz	Deficit	Pokrivenost
2016.	934	2.950	-2.016	32%
2015.	818	2.891	-2.073	28%
2014.	649	2.752	-2.103	24%
<i>* Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa Kombiniranom nomenklaturom (gl. CT 1-24)</i>				

Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini dostigao je vrijednost od 934 miliona KM i veći je za 14% u poređenju sa vrijednosti izvoza i prethodne godine. Također je bitno istaći da je ostvarena vrijednost izvoza u 2016. godini je, u poređenju sa 2014. godinom, veća za 285 miliona KM ili čak za 45%. Negativni saldo u trgovini poljoprivrednim proizvodima u 2016. godini je iznosio 2 milijarde KM što je za 2,8% manje u poređenju sa ostvarenim deficitom iz prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednim proizvodima u 2016. godini iznosila je 32% i poboljšana je 4% u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 28%.

Vanjskotrgovinska razmjena najznačajnijih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

Poljoprivredni proizvodi koji imaju najveći udio i vrijednost u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini su:

- Pića, alkoholi i sirće, sa sudjelovanjem od 12%,
- Meso i jestivi klanični proizvodi od 9%,
- Žitarice 8%,
- Razni prehrambeni proizvodi od 8%,
- Biljna i životinjska mast, i vosak i slično, sa sudjelovanjem od 7%,
- Ostaci i otpaci od prehrambene industrije, pripremljena životinjska hrana od 6%,
- Proizvodi na bazi žitarica, brašna, mlijeka i slično sa sudjelovanjem od 6%,
- Jestivo voće, kore agruma, dinja i lubenica sa sudjelovanjem 6%,

Navedeni proizvodi čine oko 76% ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda što izraženo u novčanoj vrijednosti iznosi 2,3 milijarde KM.

Poljoprivredni proizvodi koji imaju najveći udio i vrijednost u ukupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini su:

- Biljna i životinjska mast i vosak, i slično sa sudjelovanjem od 15%,
- Jestivo voće, kore agruma, dinja i lubenica sa sudjelovanjem od 12%,
- Mlijeko i drugi mliječni proizvodi, jaja peradi, ptičija jaja i med sa sudjelovanjem od 8%,
- Šećeri i proizvodi od šećera sa sudjelovanjem od 7,3%,
- Meso i jestivi klanični proizvodi sa sudjelovanjem od 7%,
- Proizvodi na bazi žitarica, mlijeka i slično sa sudjelovanjem od 7%,
- Prerađevine od mesa, ljuskavaca, mekušaca ili drugih vodenih beskičmenjaka sa sudjelovanjem od 6%,
- Pića, alkoholi i sirće sa sudjelovanjem od 5,6%,
- Žitarice sa sudjelovanjem od 5,6%,
- Jestivo povrće sa sudjelovanjem od 4%.

Navedeni proizvodi čine oko 77% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda što izraženo u novčanoj vrijednosti iznosi 721 milion KM.

Tablica Uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda za razdoblje 2014-2016. godine , Mil.KM

Glava CT	2014.		2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
01	65	5	106	4	61	5
02	228	20	257	100	258	67
03	20	19	23	21	27	28
04	143	70	133	64	137	71
05	2	0	2	0	4	0
06	16	4	17	5	16	5
07	75	29	78	31	77	40

08	137	64	155	103	165	109
09	97	9	108	12	109	11
10	252	37	247	34	249	52
11	49	8	49	10	53	40
12	81	9	100	7	93	8
13	2	0	3	0	3	0
14	0	0	0	0	0	0
15	151	93	167	119	207	143
16	96	48	89	49	94	54
17	138	35	130	43	170	68
18	139	23	145	26	153	31
19	176	59	174	65	181	65
20	65	18	71	15	70	18
21	220	22	227	18	231	20
22	324	43	335	44	322	52
23	194	20	192	25	183	21
24	82	16	84	23	85	27
Ukupno (1-24)	2.752	649	2.891	818	2.950	934
Udio (1-24)	16,99	7,43%	18,24	9,09	18,27	9,91
Ukupno	16.199	8.681	15.852	8.987	16.139	9.417

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Poljoprivredni proizvodi kod kojih je zabilježeno značajnije povećanje uvoza u 2016. godini su: proizvodi životinjskog podrijetla i to za 53%, šećeri za 30%, masti i ulja životinjskog podrijetla za 23%, ribe za 19% i šelak, gume, smole i ostali biljni sokovi za 17%.

Kada je riječ o poljoprivrednim proizvodima kod kojih se bilježi značajan rast izvoza u 2016. godini to su: proizvodi mlinske industrije čija je vrijednost izvoza veća za 286%, šećer za 58%, žitarice za 51%, proizvodi životinjskog podrijetla za 51%, ribe za 32% i žive životinje za 32%.

8.1. Zemljopisna struktura u vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

Promatrajući robnu razmjenu poljoprivrednim proizvodima prema zemljopisnoj strukturi za 2016. godinu evidentno je da nešto više od polovine, ili 52% ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda dolazi iz Europske unije i oko 30% uvoza iz zemalja CEFTA-e. Uvoz sa ostalih tržišta činio je oko 18% ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda u BiH u 2016. godini.

Tablica 22. Usporedni pregled BiH razmjene poljoprivrednim proizvodima po regionima (Mil. KM)

Regioni	2014.		2015.		2016.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
EU	1.549	246	1.587	246	1.547	265
CEFTA	790	266	855	283	904	306
EFTA	6	7	4	8	5	11
UoST*	61	114	58	229	60	295
Ostatak svijeta	347	17	386	51	434	57
Ukupno	2.752	649	2.891	818	2.950	934

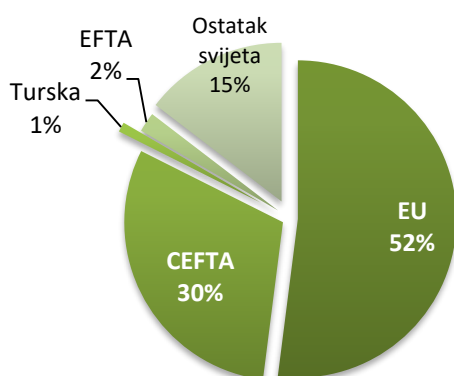
Izvor: Agencija za statistiku BiH

* Zemlje Ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

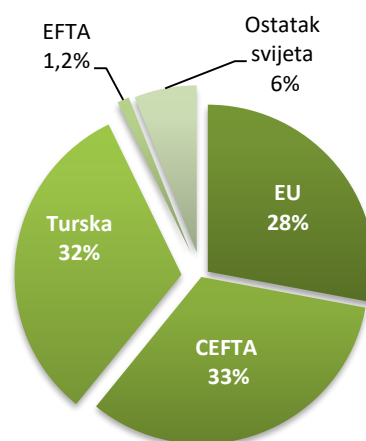
** Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa WTO klasifikacijom

Kada je riječ o izvozu poljoprivrednih proizvoda oko 33% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda je bilo usmjereno ka CEFTA-a tržištu, oko 32% ka tržištu Turske, na tržište EU 28%, dok je na ostala tržišta plasirano 7% ukupnog izvoza.

Grafikon 81. Zemljopisna struktura uvoza poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini

Grafikon 82. Zemljopisna struktura izvoza poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini

8.2. Robna razmjena između Europske unije i BiH

Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Europske unije u BiH u 2016. godini iznosio je 1,6 milijardi KM i manji je za 40 miliona KM ili 2,5% u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda iz BiH u Europsku uniju iznosila je 265 miliona KM i veća je za 19 miliona KM ili 8% u poređenju sa vrijednosti izvoza iz prethodne godine. Kada je riječ o državama Europske unije iz kojih se najviše uvoze poljoprivredni proizvodi u BiH, to su Hrvatska (29%), Njemačka (11%), Mađarska (11%), Italija (10%), i Poljska (9%). Također, i kada je riječ o izvozu poljoprivrednih proizvoda iz BiH u zemlje EU, ista je struktura zemalja i u koje se izvozi, s tim što je udio u ukupnom izvozu ka EU nešto drugačije. Naime, oko 37% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda u EU plasira se u Hrvatsku, u Njemačku 14%, Italiju oko 13%, Sloveniju 8% i Austriju oko 6%. Deficit u razmjeni poljoprivrednih proizvoda između BiH i Europske unije u 2016. godini iznosio je 1,3 milijarde KM i manji je za 4,4% u odnosu na prethodnu godinu. Pokrivenost uvoza izvozom u robnoj razmjeni poljoprivrednim proizvodima između EU i BiH za 2016. godinu iznosi 17%.

8.2.1. Razmjena poljoprivrednim proizvodima Bosne i Hercegovine sa Republikom Hrvatskom

Promatrajući vanjskotrgovinsku razmjenu poljoprivrednim proizvodima između Republike Hrvatske i BiH u četverogodišnjem razdoblju i izvoz i uzvoz variraju, s tim što je najveća vrijednosti uvoza kao i izvoza zabilježena 2013. godine. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u Republiku Hrvatsku je nakon ulaska u EU u 2014. godini bio manji za 70 miliona KM odnosno za 41% u odnosu na ostvareni izvoz u 2013, dok je u isto vrijeme uvoz poljoprivrednih proizvoda bio manji za 84 miliona KM ili za 16%. Vanjskotrgovinski deficit je iznosio 358 miliona KM i manji je za 4% u odnosu na deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni iz 2013. godine. Poljoprivredni proizvodi koji su imali najveći ujecaj na pad ukupnog izvoza u Hrvatsku su mlijeko i mliječni proizvodi, meso i jestivi klanični proizvodi, i prerađevine od mesa, dok su na strani uvoza na pad uticali žitarice, duhan i prerađevine duhana, pića i alkohol i dr.

Tablica 23. Robna razmjena Bosne i Hercegovine sa Hrvatskom poljoprivrednim proizvodima (Mil.KM)

Opis	2013.	2014.	2015.	2016.	Rast/pad 2014/2013. (%)	Rast/pad 2015/2014. (%)	Rast/Pad 2016/2015. (%)
Uvoz	545	461	464	449	-15,5%	0,65%	-3,24
Izvoz	172	102	92	99	-41%	-9,80%	8%
Deficit	-373	-358	-372	-350	-4%	-3,64%	6%
Pokrivenost	31,54	22,25%	19,83%	22,13%	-9,3%	-2,42%	2,33

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa CN klasifikacijom(1-24)

Izvoz poljoprivrednih proizvoda na hrvatsko tržište je i u 2015. godini bio manji za oko 10% u poređenju sa ostvarenom vrijednosti izvoza iz 2014, dok je uvoz bio nešto veći i to oko 0,7% što se odrazilo i na rast deficita od 4%. Međutim, u 2016. godini se stvari mijenjaju i uvoz iz Hrvatske zabilježi pad od 3% dok izvoz bilježi povećanje od 8%, a što je uticalo i na smanjenje trgovinskog deficita od 6%.

Poljoprivredni proizvodi koji su najviše izvoženi iz BiH u Hrvatsku u 2016. godini su: kruh i razni pekarski proizvodi (TB 1905) u vrijednosti od 21 miliona KM; vode, uključujući mineralne i gazirane vode sa dodatim šećerom (TB 2202) u vrijednosti od 16 miliona KM i šećer od šećerne trske ili šećerne repe (TB 1701) u vrijednosti od 6,7 miliona KM. Poljoprivredni proizvodi koji su najviše uvoženi iz Hrvatske u 2016. godini su: pivo dobiveno od slada (TB 2203) u vrijednosti od 56,3 miliona KM; čokolada i ostali prehrambeni proizvodi koji sadrže kakao (TB 1806) u vrijednosti od 30,5 miliona KM; preparati koji se koriste za prehranu životinja (TB 2309) u vrijednosti od 28 miliona KM; vode mineralne i gazirane vode sa dodatim šećerom (TB 2202) u vrijednosti od oko 28 miliona KM; te prehrambeni proizvodi koji nisu spomenuti niti uključeni na drugom mjestu (TB 2106) u vrijednosti od 22,54 miliona KM.

8.3. Razmjena poljoprivrednim proizvodima Bosne i Hercegovine i CEFTA

Zbog blizine tržišta i tradicionalne povezanosti, region zemalja Jugoistočne Europe (CEFTA) predstavlja veoma važno tržište za poljoprivredne proizvode iz BiH. Ukupna vrijednost izvoza na ovo tržište u 2016. godini iznosila je 306 miliona KM i veća je za 8% u poređenju sa vrijednosti izvoza iz prethodne godine, dok je ukupna vrijednost uvoza u istom razdoblju iznosila 904 miliona KM i veća je za 6%. U vanjskotrgovinskoj razmjeni sa CEFTA-om bilježi se deficit koji je iznosio 597 miliona KM i veći je za 4,4 % u poređenju sa deficitom iz prethodne godine. Promatrajući članice CEFTA-e u koje se izvoze poljoprivredni proizvodi iz BiH evidentno je da se najviše (oko 45% ukupnog izvoza u CEFTA-u) izvozilo u Srbiju. Značajniji izvoz poljoprivrednih proizvoda je ostvaren u Makedoniju (19%), Crnu Goru (19%), i Kosovo* (15%). Što se tiče uvoza najznačajnije mjesto u uvozu poljoprivrednih proizvoda u BiH zauzima Srbija sa čak 91% udjela, zatim Makedonija sa udjelom od 6%, i Crna Gora sa udjelom od 2%. U razmjeni poljoprivrednim proizvodima sa CEFTA-a zemljama, pokrivenost uvoza izvozom u 2016. godini je iznosila 34%.

8.3.1. Robna razmjena sa Republikom Srbijom

Ukupan uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Republike Srbije u BiH u 2016. godini iznosio je 820 miliona KM i veći je za 44 miliona KM ili za 5,7% u odnosu na prethodnu godinu kada je uvoz iznosio 776 miliona KM. Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Srbije u BiH u promatranom razdoblju od četiri posljednje godine bilježi konstantan rast. Naime, uvoz je sa 647 miliona KM koliko je iznosio 2013. godine u 2016. godini dostigao vrijednost od 820 miliona KM.

Tablica 24. Robna razmjena Bosne i Hercegovine sa Srbijom poljoprivrednim proizvodima (Mil.KM)

Opis	2013.	2014.	2015.	2016.	Rast/Pad 2014/2013. (%)	Rast/Pad 2015/2014. (%)	Rast/Pad 2016/2015. (%)
Uvoz	647	711	776	820	9,89	9,14%	5,7
Izvoz	109	125	127	138	14,68	1,60%	8,7
Deficit	-538	-586	-649	-682	8,92	10,75%	5,0
Pokrivenost	16,84%	17,58%	16,36%	16,86	0,74%	-1,22%	0,5

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa CN klasifikacijom(1-24)

Poljoprivredni proizvodi koji su najviše uvoženi iz Srbije u 2016. godini su: ulje od sjemena suncokreta, šafranike ili pamuka (TB 1512) u vrijednosti od 93 miliona KM; kukuruz (TB 1005) u vrijednosti od 92,07 miliona KM; kruh, peciva, kolači, keks i ostali pekarski proizvodi (TB 1905) u vrijednosti od 59,8 miliona KM; pšenica i suražica (TB 1001) u vrijednosti od 47 miliona KM i pivo dobiveno od slada (TB 2203) u vrijednosti od 45,8 miliona KM.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2016. godini je dostigao vrijednost od 138 miliona KM i veći je za 11 miliona KM odnosno za 8,7% u poređenju sa izvozom iz prethodne godine. Izvoz u promatranom razdoblju od posljednje četiri godine bilježi kontinuiran rast, sa 109 miliona KM koliko je iznosio 2013. godine na 138 miliona KM u 2016 što je za 29 miliona KM ili 27% više.

Poljoprivredni proizvodi koji su najviše izvoženi u Srbiju, u 2016. godini su: voće i orašasti plodovi (TB 0811) u vrijednosti od 25 miliona KM; čokolada i ostali prehrambeni proizvodi koji sadrže kakao (TB 1806) u vrijednosti od 16 miliona KM; ostali pripremljeni ili konzervirani proizvodi od mesa (TB 1602) u vrijednosti od 11 miliona KM; hljeb i ostala peciva (TB 1905) u vrijednosti od 9,7 miliona KM; te mlijeko i pavlaka, nekoncentrirani i bez dodatog šećera (TB 0401) u vrijednosti od 9,13 miliona KM.

Deficit bilježi konstantan rast u promatranom razdoblju od četiri posljednje godine uprkos tome što je i izvoz bilježio stalni rast. Deficit je sa 538 miliona KM, koliko je iznosio 2013. godine, dostigao 682 miliona KM u 2016 što je za čak 144 miliona KM više.

Pokrivenost uvoza izvozom u robnoj razmjeni poljoprivrednim proizvodima BiH i Srbije u 2016. godini je iznosila skromnih 16,86%.

8.4. Razmjena poljoprivrednih proizvoda Bosne i Hercegovine i EFTA

Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje EFTA-e u 2016. godini je iznosio 11 miliona KM i veći je za 38% u poređenju sa ostvarenim izvozom iz prethodne godine. Kao što je i vidljivo iz podataka u tablici, izvoz poljoprivrednih proizvoda u EFTA-u bilježi kontinuiran rast sa 6,11 miliona koliko je iznosio 2013. godine na skoro 11 miliona KM u 2016. godini. Poljoprivredni proizvodi koji su najviše izvoženi u EFTA-u u 2016. godini su: voće i orašasti plodovi (TB 0811) u vrijednosti od 4 miliona KM; osušeno povrće (0712) u vrijednosti od 3,2 miliona KM; vode uključujući mineralne i gazirane vode (TB 2202) u vrijednosti od 953 tisuće KM, ekstrakt od slada, prehrambeni proizvodi od brašna (TB 1901) u vrijednosti od 557 tisuća KM i krumpir svježi ili rashlađeni (TB 0701) u vrijednosti od 474 tisuće KM.

Tablica 25. Robna razmjena Bosne i Hercegovine sa Srbijom poljoprivrednim proizvodima (Mil.KM)

Opis	2013.	2014.	2015.	2016.
Uvoz	4,20	6,20	3,96	4,81
Izvoz	6,11	6,59	7,74	10,70
Suficit	1,89	0,39	3,78	5,89
Pokrivenost u %	146	106	194	229

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa CN klasifikacijom(1-24)

Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EFTA-e u BiH varira po godinama. Naime, uvoz je sa 4,2 miliona KM koliko je iznosio 2013. godine povećan za 2 miliona KM ili 48% u 2014, a već u narednoj godini je smanjen za 36%. U 2016. godini je ostvaren uvoz u vrijednosti od 4,81 milion KM i u poređenju s uvozom iz prethodne godine bilježi rast od oko 22%.

Poljoprivredni proizvodi koji su se najviše uvozili iz EFTA-e u BiH u 2016. godini su: umaci i preparati za umake (TB 2103) u vrijednosti od milion KM, ribe sušene i soljene (TB0305) u vrijednosti od 904 tisuće KM, ribe svježe ili rashlađene (TB 0302) u vrijednosti od 629 tisuće KM, prehrambeni proizvodi (2106) u vrijednosti od 402 tisuće KM.

BiH, u razmjeni poljoprivrednim proizvodima sa EFAT-om ostvaruje suficit koji je varirao u promatranom razdoblju što je uzrokovano variranjem vrijednosti uvoza i rastom izvoza. Najveći suficit, od oko 6 miliona KM u razmjeni razmjeni poljoprivrednim proizvodima između BiH i EFTA-e je ostvaren 2016. godine i veći je za 56% u poređenju sa vrijednosti suficita iz prethodne godine.

Ono što je karakteristično za razmjenu poljoprivrednim proizvodima između BiH i EFTA-e je visok procenat pokrivenosti uvoza izvozom koji je u 2016. godini iznosio čak 229%.

8.5. Razmjena poljoprivrednim proizvodima BiH i Turske

Turska je u 2016. godini postala jedno od najznačajnijih tržišta za plasman poljoprivrednih proizvoda iz BiH obzirom da je izvoz dostigao vrijednost od 295 miliona KM i veći je za 66 miliona KM ili za 29% u poređenju sa prošlom godinom. Vrijednost uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Turske u BiH iznosio je 60 miliona KM i bilježi blaži rast od 2,6% u odnosu na prethodnu godinu. Ostvareni suficit u robnoj razmjeni sa Turskom u 2016. godini iznosio je 236 miliona KM i veći je za 38%. Pokrivenost uvoza izvozom sa Turskom iznosila je ogromnih 495%.

Tablica 26. Robna razmjena poljoprivrednim proizvodima BiH sa Turskom

Opis	2013.	2014.	2015.	2016.
Izvoz	48,21	114,37	229,18	295,17
Uvoz	60,22	60,66	58,17	59,67
Deficit/Suficit	-12,01	53,70	171,01	235,50
Pokrivenost (%)	80,06	188,52	393,99	495,00

Izvor: Agencija za statistiku BiH

* Poljoprivredni proizvodi su razvrstani u skladu sa CN klasifikacijom

Poljoprivredni proizvodi koji su najviše izvoženi u Tursku u 2016. godini su: ulje od sjemena suncokreta, šafranike ili pamuka, hemijski nemodificirani (TB 1512) u vrijednosti od 121,72 miliona KM; goveđe meso, svježe ili rashlađeno (TB 0201) u vrijednosti od 49,65 miliona KM; pšenica i suražica (TB 1001) u vrijednosti od 32,10 miliona KM; brašno od pšenice ili suražice (TB 1101) u vrijednosti od 31,14 miliona KM; ostali šećeri, laktoza, maltoza, glukoza i fruktoza (TB 1702) u vrijednosti od 16,77 miliona KM.

Poljoprivredni proizvodi koji su najviše uvoženi iz Turske u 2016. godini su: agrumi, svježi ili suhi (TB 0805) u vrijednosti od 8,95 miliona KM; kruh, peciva, kolači, keks i ostali pekarski proizvodi (TB 1905) u vrijednosti od 6,08 miliona KM; proizvodi od šećera bez kakaoa (TB 1704) u vrijednosti od 5,07 miliona KM; paradajz, svjež ili rashlađen (TB 0702) u vrijednosti od 4,74 miliona KM; te čokolada i ostali prehrambeni proizvodi koji sadrže kakao (TB 1806) u vrijednosti od 4,60 miliona KM.

9. BEZBIJEDNOST HRANE

Institucionalni i administrativni kapaciteti u Bosni i Hercegovini nadležni za oblast sigurnosti hrane su: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, Republička uprava za inspekcijske poslove RS, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalna uprava za inspekcijske poslove, Odjeljenje za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo Brčko Distrikta BiH i Inspektorat Brčko Distrikta BiH

U oblasti sigurnosti hrane tijekom 2016. godine realizirane su aktivnosti vezane za procjenu rizika, sustava brzog uzbunjivanja za hranu i hranu za životinje, praćenje oboljenja prouzrokovanih hranom, prikupljanja izvješća o kretanju zaraznih oboljenja životinja, sprovedba plana prisustva pesticida u hrani, prikupljanje i obrada laboratorijskih podataka, izdavanje odobrenja za stavljanje hrane i hrane za životinje na tržište BiH, priznavanje prirodnih mineralnih, prirodnih izvorskih i stolnih voda, implementaciju propisa koji reguliraju oblast sigurnosti hrane.

Potvrda nastavka izvoza mlijeka i mliječnih proizvoda na tržište EU nakon odobravanja prethodne godine, jedan je od najznačajnijih rezultata ostvarenih i oblasti sigurnosti hrane za 2016. godinu.

Harmoniziranje BH zakonodavstva o hrani s *Aquis communautaire* – Izrada provedbenih propisa o hrani

U svrhu uvođenja savremenog integriranog sustava sigurnosti hrane u Bosni i Hercegovini, a nakon potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, Agencija za sigurnost hrane BiH je u suradnji sa nadležnim organima, pristupila usklađivanju pravnih propisa o hrani sa pravnim nasljeđem Europske unije, a sve u cilju zaštite zdravlja potrošača i stavljanja proizvođača u ravnopravan položaj sa proizvođačima iz Europske unije i zemalja okruženja.

Propisi koje je u 2016. godini u suradnji sa nadležnim institucijama entiteta i Brčko Distrikta izradila Agencija za sigurnost hrane, koje je usvojilo Vijeće ministara BiH i koji su objavljeni u Službenom glasniku BiH:

- Pravilnik o stavljanju van snage Pravilnika o osvježavajućim bezalkoholnim pićima i sličnim proizvodima („Službeni glasnik BiH“, broj 67/16);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o neželjenim supstancama u hrani za životinje („Službeni glasnik BiH“, broj 70/16);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tržišnim standardima za maslinovo ulje („Službeni glasnik BiH“, broj 79/16);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o mikrobiološkim kriterijima za hranu („Službeni glasnik BiH“, broj 79/16);
- Odluka o izmjeni Odluke o imenovanju članova Vijeća za genetički modificirane organizme („Službeni glasnik BiH“, broj 49/16);
- Odluka o imenovanju članova Upravnog odbora Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 6/16);
- Odluka o izmjenama Odluke o imenovanju članova Upravnog odbora Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 44/16);
- Odluka o jednokratnoj naknadi za rad Povjerenstva za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 72/16);
- Odluka o visini naknade za postupak registracije oznake originalnosti i oznake zemljopisnog podrijetla hrane („Službeni glasnik BiH“, broj 86/16);
- Odluka o uvođenju posebnih uvjeta kojima se uređuje uvoz neke hrane i hrane za životinje iz određenih zemalja zbog rizika od kontaminiranosti aflatoksinima („Službeni glasnik BiH“, broj 90/16);

- Odluka o osnivanju Povjerenstva za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 93/16).

Tijekom 2016. godine stavljene su van snage dvije ranije donesene Naredbe Agencije, i to:

- Naredba o stavljanju van snage Naredbe o povlačenju sa tržišta Bosne i Hercegovine, privremenoj zabrani uvoza u Bosnu i Hercegovinu i provoza kroz Bosnu i Hercegovinu sjemena piskavice određenih vrsta sjemena mahunarki porijeklom iz Egipta („Službeni glasnik BiH“, broj 89/16) i
- Naredba o stavljanju van snage Naredbe o privremenoj zabrani uvoza u Bosnu i Hercegovinu, provoza preko teritorija Bosne i Hercegovine, povlačenju sa tržišta Bosne i Hercegovine, dijetetskih proizvoda koji sadrže sibutramin („Službeni glasnik BiH“, broj 89/16).

Na temelju usvojenog Programa rada Agencije za 2016. godinu koju je usvojilo Vijeće ministara BiH, Agencija je u suradnji sa nadležnim organima pripremila šest propisa o hrani:

- Pravilnik o metodama uzorkovanja i analitičkim metodama za službenu kontrolu količina dioksina, dioksinima sličnih PCB-a i PCB-a koji nisu slični dioksinu u određenoj hrani;
- Pravilnik o plastičnim materijalima i predmetima koji dolaze u dodir sa hranom;
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o metodama uzorkovanja i analiza za službenu kontrolu količine mikotoksina u hrani;
- Pravilnik o utvrđivanju metoda za uzorkovanje i kriterija učinkovitosti za metode analize za službenu kontrolu razina eruka kiseline u hrani;
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o maksimalnim razinama ostataka pesticida, u i na hrani za životinje, biljnog i životinjskog podrijetla;
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.

Navedeni dokumenti su, na temelju odredbi članka 60. Zakona o hrani, dostavljeni na razmatranje članovima Upravnog odbora Agencije, nakon čega će biti upućeni u proceduru donošenja na Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

U Republici Srpskoj u oblasti bezbjednosti hrane je usvojeno pet (5) pravilnika i to:

- Pravilnik o dopunama pravilnika o usitnjenom mesu, poluproizvodima i proizvodima od mesa („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 15/16),
- Pravilnik o izmjenama pravilnika o deklariranju hrane („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 59/16),
- Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim uvjetima za proizvodnju jakih alkoholnih pića („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 71/16),
- Pravilnik o deklariranju, opisivanju i predstavljanju jakih alkoholnih pića („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 71/16),
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra proizvođača jakih alkoholnih pića, sadržaju proizvođačke specifikacije, obilježavanju posuda i načinu vođenja podrumске evidencije – nalazi se u fazi objave,

Također, izrađeni su ali nisu usvojeni: Nacrt pravilnika o zaštiti zemljopisnih oznaka jakih alkoholnih pića, Nacrt pravilnika o načinu pakiranja i označavanja vina i drugih proizvoda od grožđa i vina, Nacrt pravilnika o voćnim vinima i Nacrt pravilnika o minimalno tehničko-tehnološkim uvjetima u pogledu stručnog kadra, objekata, prostorija, opreme i uređaja za proizvodnju vina.

Kad je u pitanju oblast zaštite prehrambenih proizvoda oznakama originalnosti, zemljopisnog podrijetla i tradicionalnog ugleda hrane, bitno je napomenuti da je ista bila predmet preporuka Europskog povjerenstva i tehničkih zaključaka sa 1. sastanka Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo između Europske unije i Bosne i Hercegovine koji je održan u Briselu 29.06.2016.godine, sa preporukom da se

propisi u Bosni i Hercegovini koji uređuju predmetnu oblast trebaju uskladiti sa Uredbom EU 1151/2012, kao i da oblast zaštite zemljopisnih oznaka u BiH treba uskladiti sa normativima Zakona o vinu, koji također treba biti usklađen sa acqis-em EU. Dodatno, Vijeće ministara BiH je na 68. sjednici održanoj 18.08.2016.godine usvojilo Informaciju o načinu rješavanja oblasti zaštite prehrambenih proizvoda oznakama originalnosti, zemljopisanih podrijetla i tradicionalnog ugleda hrane u BiH, a sve u cilju osiguranja funkcionalnosti sustava. Na temelju navedene Informacije, između ostalog, zadužena je Agencija da, po hitnoj proceduri, pripremi i dostavi Vijeću ministara BiH na razmatranje izmjene i dopune Pravilnika o oznakama originalnosti i oznakama zemljopisnog podrijetla hrane i Pravilnika o oznakama tradicionalnog ugleda hrane, radi potpunog usklađivanja istih sa Uredbom 1151/2012/EU o sustavima kvaliteta za poljoprivredne i prehrambene proizvode. U skladu sa navedenim Agencija je započela aktivnosti na izradi Pravilnika o sistemima kvaliteta za poljoprivredne i prehrambene proizvode koji je usklađen sa Uredbom 1151/2012, a također je, uz tehničku potporu TALEX-a, održana i ekspertska misija na temu „Zaštita oznake zemljopisnog podrijetla, zaštita oznake originalnosti i tradicionalnog ugleda hrane“.

Oblast genetički modificiranih organizama

U skladu sa odredbama Zakona o genetički modificiranim organizmima⁹ i odredbi Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i postupku izdavanja odobrenja za stavljanje genetički modificirane hrane i hrane za životinje prvi put na tržište Bosne i Hercegovine i zahtjevima koji se odnose na njihovu sljedivost i označavanje¹⁰, Agencija je shodno mišljenjima Vijeća za genetički modificirane organizme, u izvještajnom razdoblju donijela 14 rješenja o odobrenju za stavljanje na tržište Bosne i Hercegovine genetski modificirane hrane za životinje koja sadrži genetski modificiran organizam odobren u skladu sa s važećim propisima EU. Održano je 12 sjednica Vijeća za genetski modificirane organizme na kojima je doneseno devet mišljenja po zahtjevima subjekata u poslovanju sa hranom za životinje za izdavanje rješenja za stavljanje na tržište genetički modificirane hrane za životinje. Također, u izvještajnom razdoblju Vijeće za genetski modificirane organizme je donijelo 10 stručnih mišljenja, preporuka i ostalih akata.

Povjerenstvo za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda u Bosni i Hercegovini

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 81. sjednici održanoj dana 16.11.2016. godine usvojio Odluku o osnivanju Povjerenstva za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda u Bosni i Hercegovini¹¹. U izvještajnom razdoblju Povjerenstva za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda je rješavala 28 predmeta za priznavanje prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih i stonih voda, i okončala 24 predmeta, dok su 4 predmeta u postupku rješavanja. Agencija je donijela 14 rješenja za prirodne izvorske, osam za prirodne mineralne i dva rješenja za stolne vode u Bosni i Hercegovini. Lista priznatih prirodnih mineralnih i prirodnih izvorskih voda u Bosni i Hercegovini i Popis stolnih voda u Bosni i Hercegovini¹² objavljeni su u Službenom glasniku BiH i na internet stranici Agencije za sigurnost hrane www.fsa.gov.ba.

Obavljanje znanstvenih i stručno-tehničkih poslova iz područja sigurnosti hrane baziranih na procjeni rizika – Izrada znanstvenih mišljenja

U izvještajnom razdoblju Agencija je preduzela pripremne radnje u cilju formiranja Znanstvenih vijeća i Znanstvenih odbora. U cilju realizacije ovog projekta povećan je broj aktivnosti u odnosu na planirane u okviru projekta Obavljanje stručno-tehničkih poslova.

Obavljanje stručno-tehničkih poslova

U cilju realizacije ovog projekta, Agencija je u izvještajnom razdoblju pripremila inicijalne procjene rizika po predmetima: Aflatoksin B1 u proizvodu „Šafram“ tucana paprika, lota broj 005515, i plastičnim vrećicama od 50gr i staklenkama od 30 gr. Rok upotrebe: 30.10.2017. godine; Glifosst u njemačkim

⁹ („Službeni glasnik BiH, broj 23/09)

¹⁰ Službeni glasnik BiH, broj 62/15)

¹¹ Službeni glasnik BiH, broj 93/16

¹² Službeni glasnik BiH, broj 74/16

pivama; Komadi plastike u proizvodima čokoladica proizvođača „Mars 2 porijeklom iz Holandije; Schneekoppe laneno ulje classic, 250 ml. rokovi uporabe:12.05.2016. i 06.08.2016. godine; Kadmij u očišćenim kolutićima lignje; Arsen u ribi; Žitne pahuljice i žitarice s dodatkom kulture „Bifidobacterijum lactis“ proizvođača Nestle Espana S.A. 39650; Oslić bez glave-hoki zbog povećane količine isparivog baznog dušika; Prisustvo zasićenih mineralnih ulja (MOAH) u hrani; Utjecaj na potrošače vezano za prodaju meda sumnjivog podrijetla i kvaliteta; dimetoat i uzorku 01-136-01-2-71 i 01-140-01-2-74; Bolest kvrgave kože; Glifosat; Migracija mangana iz cjediljke iz Kine podrijetlom iz Njemačke; Salmonella; Juvitana dječije kašice sok i Salmonella u proizvodima od mesa.

Uspostavljanje sustava službenih kontrola baziranih na procjeni rizika-Projekt RASFF i INFOSAN

Agencija je zaprimila ukupno 13 EU RASFF obavještenja o rizicima podrijetlom iz hrane. Izvršena je evaluacija obavještenja, pripremanje i dostavljanje obavještenja nadležnim organima u nacionalnom sustavu, zaprimanje povratnih informacija, te sačinjavanje povratnih informacija za upućivanje nadležnoj službi EC putem EU RASFF. Agencija redovito dostavlja izvješća Europskom povjerenstvu o poduzetim mjerama od strane nadležnih organa u Bosni i Hercegovini. Ovo izvješće, putem RASFF WINDOW, SANTE RASFF EC se čini dostupnim i svim članicama RASFF mreže. U vezi WHO/FAO INFOSAN mreže, treba istaći da od strane INFOSAN kontakt točke za hitne slučajeve za Bosnu i Hercegovinu, u 2016. godini, nisu zaprimana hitna obavještenja niti informativne note u vezi sa rizicima povezanim sa hranom, a koje zahtijevaju postupanje nadležnih organa u Bosni i Hercegovini.

Izrada i sprovođenje monitoring plana

Agencija je u suradnji sa nadležnim inspekcijskim organima u Bosni i Hercegovini u 20 gradova i općina (Banjaluka, Bijeljina, Brčko, Bihać, Čapljina, Doboj, Istočno Sarajevo, Laktaši, Ljubuški, Mostar, Prijedor, Sarajevo, Tešanj, Tomislavgrad, Tuzla, Zavidovići, Trebinje, Livno, Gradiška i Goražde) provela Program praćenja (monitoring) ostataka pesticida u i na proizvodima biljnog podrijetla u 2016. godini za koje su osigurana financijska sredstva u proračunu Agencije. Uzorkovanje se odvijalo kroz dvije faze i to: u razdoblju od 01.-10.06.2016. godine i 11.-15.07.2016. godine (prva faza uzorkovanja sa dvije podfaze), te 19-28.09.2016. godine (druga faza uzorkovanja). U okviru Programa praćenja (monitoringa) ostataka pesticida za proizvode biljnog podrijetla u 2016. godini izvršeno je uzorkovanje 139 uzoraka od kojih je 5 uzoraka sadržavalo ostatke pesticida u koncentraciji iznad propisane MRL vrijednosti (u dozvoljenim granicama). U 21 uzorku identificirana je jedna aktivna materija dok je kod 25 uzoraka identificirano više od jedne aktivne materije. Kad je u pitanju porijeklo uzoraka 68 (48,93%) analiziranih uzoraka je porijeklom iz Bosne i Hercegovine, dok je 71 (51,07%) analizirani uzorak iz uvoza. Ostaci pesticida su bili prisutni u breskvama, nektarinama, jagodama, paradajzu, zelenoj salati, narandži, jabuci, krastavcima, mandarinama i kupusu. Ostaci nisu nađeni niti u jednom uzorku pšeničnog brašna i dječijoj hrani (voćna kaša). Ostaci pesticida iznad propisane MRL vrijednosti su pronađeni u dva uzorka nektarine, dva uzorka narandže i jednom uzorku jabuke. U obzir treba i uzeti da MRL ne predstavlja sigurnosnu granicu iznad koje je hrana opasna po zdravlje potrošača jer su vrijednosti MRL postavljene višestruko niže od stvarnih koncentracija pesticida opasnih po zdravlje potrošača (sigurnosni faktori iznose najčešće 1:100), te da je procjenom rizika utvrđeno da je malo vjerovatno da dugotrajna i kratkotrajna izloženost utvrđenim koncentracijama pesticida predstavlja rizik za javno zdravlje. Na temelju rezultata koje je pokazao ovaj monitoring, u 2016. godini rizik od izloženosti potrošača ostacima pesticida putem ispitivanih proizvoda, može se smatrati niskim, a s obzirom na utvrđeni postotak neusklađenosti od 3,59%.

Agencija je i u 2016. godini nastavila uspješnu suradnju sa laboratorijama za kontrolu hrane u Bosni i Hercegovini iz oblasti veterinarstva, javnog zdravstva, poljoprivrede, kao i sa laboratorijama u sastavu fakulteta, od kojih prikuplja rezultate laboratorijskih analiza hrane, te na temelju istih, u suradnji sa nadležnim organima entiteta i BD BiH, vrši procjenu rizika podrijetlo, iz hrane i daje preporuke u cilju zaštite zdravlja potrošača. Podatke o rezultatima laboratorijskih analiza za razdoblje od 01.01.-31.12.2016. godine dostavljale su sljedeće laboratorije: JU veterinarski zavod Hercegovačko-neretvanskog kantona, Veterinarski zavod Zeničko-dobojskog kantona, JU Veterinarski zavod

Tuzlanskog kantona, JU Veterinarski zavod Unsko-sanskog kantona, KJP Kantonalna veterinarska stanica d.o.o. Sarajevo, Federalni agromediteranski zavod, Poljoprivredni institut Republike Srpske, Federalni zavod za poljoprivredu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Kantonalni zavod Zeničko-dobojskog kantona, Zavod za javno zdravstvo Unsko-sanskog kantona, Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona, Zavod za javno zdravstvo Hercegovačko-neretvanskog kantona, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, sistem Qualita`s d.o.o., Euro Inspekt d.o.o., Institut za vode d.o.o., Veterinarski zavod „Teolab“, Herkon d.o.o. i Veterinarski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Na temelju podataka o laboratorijskim analizama hrane, koje je Agencija prikupila i obradila u 2016. godini, u BiH je uzeto 74.645 uzoraka hrane, pri čemu je urađeno 116.890 analiza hrane. Od tog broja neodgovarajućih je bilo 4.123 ili 5,52%. Na temelju podataka o laboratorijskim analizama vode, koje je Agencija prikupila i obradila u 2016. godini, u Bosni i Hercegovini je uzeto 16.412 uzoraka vode, a od toga broja neodgovarajućih je bilo 3.389 ili 20,65% uzoraka.

- **Mikrobiološke analize:** ukupno je urađeno 50.520 uzoraka hrane, od čega 528 (1,05%) nije odgovaralo.
- **Fizičko-kemijske analize:** ukupno je uzeto 7.713 uzoraka od čega je 206 ili 2,67% neodgovarajućih uzoraka.
- **Fizičko-kemijske analize vode:** ukupno je uzeto 5.218 uzoraka od čega je 1.070 ili 20,51% neodgovarajućih uzoraka.
- **Mikrobiološke analize vode:** ukupno je urađeno 11.194 uzorka od čega je 2.319 ili 20,72% neodgovarajućih uzoraka.
- **Laboratorijske analize na prisustvo GMO u hrani i hrani za životinje (hrana/hrana za životinje, sjeme i sadni materijal),** uzeto je ukupno 58 uzoraka hrane i nije bilo pozitivnih nalaza na prisustvo genetički modificiranih organizama.

U suradnji sa institucijama javnog zdravstva, nastavljene su aktivnosti na praćenju, prikupljanju i analizi podataka o pojavi i kretanju oboljenja koja se prenose putem hrane. Na temelju prikupljenih i obrađenih podataka u 2016. godini na području Bosne i Hercegovine registrirano je ukupno 613 slučajeva obolijevanja gdje je hrana potvrđena kao uzrok/put prijenosa. Registrirane su i tri epidemije toxiinfectio/intoxicatio alimentaris sa 42 oboljela, od kojih je jedna osoba hospitalizirana. Također su identificirani pojedinačni slučajevi oboljenja od Salmonellosis, gdje je oboljelo 211 osoba.

Uspostava mehanizma upravljanja kriznim situacijama - Izrada plana hitnih mjera za hranu i hranu za životinje

Agencija je nosilac aktivnosti kod izrade Plana upravljanja krizom za hranu i hranu za životinje sa operativnim hitnim mjerama, na temelju točke 49. Akcionog plana za realizaciju prioriteta iz Izvješća za Bosnu i Hercegovinu. Agencija je u 2016. godini, u suradnji sa nadležnim organima, uključenim u rad Radne skupine za izradu nacрта Plana uz korištenje TAIEX instrumenta tehničke pomoći, pripremila nacrt Plana za upravljanje krizom za hranu i hranu za životinje sa operativnim hitnim mjerama. Plan je trenutno u proceduri pribavljanja komentara i mišljenja nadležnih organa.

Međunarodna suradnja – suradnja sa Europskim autoritetom za hranu (EFSA)

Uz prethodnu suglasnost Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Agencija je 29. rujna 2016. godine podnijela prijavu za javni poziv EFSA-e za potporu nacionalnim istraživanjima prehrambenih navika shodno EU MENU metodologiji. EFSA je pozitivno ocijenila prijavu i sa Agencijom, kao vodećom institucijom ovog istraživanja, potpisala Ugovor o provođenju navedenog istraživanja uz financijsku potporu u iznosu od 100.000 eura. Podaci o prehrambenim navikama stanovništva i konzumaciji hrane su veoma značajni za procjenu izloženosti potrošača rizicima podrijetlom iz hrane, omogućavaju precizniju procjenu izloženosti i pomažu upraviteljima rizika pri donošenju odluka o sigurnosti hrane. Istraživanje će se provoditi u razdoblju od 2017-2022. godine. Osim Agencije, kao vodeće institucije, u

istraživanjima će sudjelovati: Zavod za javno zdravstvo Federacija BiH, Zavod za javno zdravstvo RS, Agronomski i prehrambeno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Mostaru, Biotehnički fakultet Univerziteta u Bihaću, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Tehnološki fakultet u Zvorniku, Tehnološki fakultet Univerziteta u Banja Luci i Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli.

10. VETERINARSTVO

Nadležna tijela za veterinarstvo u BiH su: Vijeće ministara BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ured za veterinarstvo BiH (u daljem tekstu: Ured), Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH (sektor za veterinarstvo), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS (resor za veterinarstvo), Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta BiH (Pododjeljenje za veterinarstvo), Uprava za inspekcijske poslove FBiH i kantonalne uprave za inspekcijske poslove, Republička uprava za inspekcijske poslove RS i Općinska odjeljenja za inspekcijske poslove, kao i Inspektorat BD BiH, Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Ministarstvo za privredu Bosansko-Podrinjskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Hercegovačko-Neretvanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Hercegbosanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Zeničko-Dobojskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Unsko sanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Posavskog kantona, Ministarstvo privrede Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona

U međunarodnom prometu veterinarsku kontrolu provodi odjeljenje Granične veterinarske inspekcije Ureda za veterinarstvo, a u unutrašnjem prometu kontrola je organizirana na nivou nadležnih inspekcijskih tijela entiteta, kantona, Vlade Brčko Distrikta BiH i općina.

Propisi u oblasti veterinarstva koji su usvojeni i objavljeni u Službenom glasniku BiH u 2016. godini su:

- Pravilnik o dopuni Pravilnika o označavanju i kontroli kretanja životinja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 02/16),
- Pravilnik o provedbenim mjerama za određene proizvode na koje se primjenjuju propisi o hrani („Službeni glasnik BiH“, broj 03/16),
- Odluka o higijeni hrane za životinje („Službeni glasnik BiH“, broj 06/16),
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o metodama uzorkovanja i analitičkim metodama za provedbu službenih kontrola hrane za životinje („Službeni glasnik BiH“, broj 28/16),
- Odluka o stavljanju van snage Odluke o zabrani uvoza određenih pošiljki radi sprečavanja unosa u Bosnu i Hercegovinu vezikularne bolesti svinja („Službeni glasnik BiH“, broj 52/16),
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o označavanju i kontroli kretanja životinja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 66/16),
- Pravilnik o identifikaciji i vođenju evidencije pasa, mačaka i pitomih vretica u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 96/16),
- Naredba o mjerama kontrole zaraznih i parazitarne bolesti životinja i njihovoj provedbi u 2016. godini („Službeni glasnik BiH“, broj 04/16),
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu vođenja jedinstvene liste odobrenih objekata koji rukuju proizvodima životinjskog podrijetla namijenjenih ishrani ljudi („Službeni glasnik BiH“, broj 16/16),
- Odluka o usvajanju Programa kontrole salmoneloze kod odraslih rasplodnih jata vrste Gallus gallus u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 17/16),
- Odluka o usvajanju Programa kontrole salmoneloze u jatima konzumnih nosilica vrste Gallus gallus u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 17/16),

- Odluka o usvajanju Programa kontrole salmoneloze kod brojlera vrste Gallus gallus u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 17/16),
- Uputa o veterinarsko-zdravstvenim uvjetima koje moraju ispunjavati pošiljke hrane za kućne ljubimce podrijetlom iz Sjedinjenih Američkih Država prilikom uvoza u Bosnu i Hercegovinu („Službeni glasnik BiH“, broj 17/16),
- Odluka o usvajanju Plana službenih kontrola mlijeka i proizvoda od mlijeka za izvoz u Evropsku uniju za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 19/16),
- Pravilnik o načinu i oznakama za dodjeljivanje broja odobrenom objektu za potrebe vođenja jedinstvene liste svih odobrenih i registriranih objekata u kojima se rukuje hranom za životinje („Službeni glasnik BiH“, broj 26/16),
- Odluka o provođenju plana praćenja i kontrole rezidua za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 40/16),
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama farmakološki aktivnih supstanci u proizvodima životinjskog podrijetla („Službeni glasnik BiH“, broj 45/16) i
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uvjetima koje moraju zadovoljavati farme i uvjetima za zaštitu životinja na farmama („Službeni glasnik BiH“, broj 74/16).

Aktivnosti koje su sprovedene u oblasti veterinarstva u 2016. godini vezane su za izradu propisa, zdravlje i dobrobit životinja, praćenje rezidua veterinarskih lijekova, označavanje i kontrolu kretanja životinja, FVO inspekcije i međunarodnu suradnju.

Zdravlje i dobrobit životinja - U skladu sa odredbama članka 10. Zakona o veterinarstvu u BiH¹³ Ured naređuje i organizira provođenje svih kontrolnih programa u cilju iskorjenjivanja bolesti koje se obvezno moraju prijavljivati. U dijelu koji se odnosi na kontrolu zdravlja životinja Ured je donio Naredbu o mjerama kontrole zaraznih i parazitarne bolesti životinja i njihovom provođenju¹⁴ u 2016. godini. Naredba o mjerama kontrole zaraznih i parazitarne bolesti životinja i njihovom provođenju u 2016. godini je godišnji plan mjera kontrole zaraznih bolesti životinja, kojim se definira minimum mjera koje je potrebno sprovesti sa pripadajućim uputama i dodatnim odlukama. U dijelu koji se odnosi na kontrolu zdravlja životinja nastavljene su aktivnosti kroz IPA projekt „Potpora kontroli i eradikaciji određenih zaraznih bolesti u Bosni i Hercegovini“, u okviru kojeg je sprovedeno oralno cijepljenje lisica protiv bjesnila i cijepljenje malih preživara protiv bruceloze uz istovremeno sprovođenje postvakcinalnog monitoringa za obje bolesti. U okviru projekta izrađen je i prijedlog Višegodišnjeg programa kontrole i eradikacije bruceloze kod malih preživara za razdoblje 2017–2021. godine, kao i prijedlog Višegodišnjeg plana suzbijanja i iskorjenjivanja bjesnila za razdoblje 2017 –2022. godine. Također, nastavljeno je provođenje monitoringa influence ptica i virusne bolesti riba, što su kontinuirane aktivnosti koje se provode na nivou cijele države, kao i monitoring bruceloze goveda. Nadalje, s obzirom na pojavu bolesti kvrgave kože u regionu u tijeku 2016. godine proveden je niz preventivnih aktivnosti na sprečavanju unošenja ove bolesti na područje BiH uključujući pripremu informativnih materijala, kontrolu kretanja, te stalno praćenje situacije u regionu. Nakon pojave bolesti plavog jezika u kolovozu 2016. godine formiran je Zajednički centar za kontrolu bolesti koji je bio zadužen za praćenje stanja i koordinaciju mjera za suzbijanje bolesti.

Aktivnosti koje su po pitanju zdravstvene zaštite životinja sprovedene u Republici Srpskoj vezane su za donošenje Naredbe o sprovođenju mjera zaštite životinja od zaraznih i parazitskih bolesti u Republici Srpskoj u 2016. godini, kojom se definiraju modeli provođenja mjera zdravstvene zaštite životinja i time postiže maksimalni efekat u suzbijanju bolesti životinja. Također, tijekom 2016. godine potvrđene su zarazne bolesti životinja, te preduzete mjere na njihovom suzbijanju, i to: Američka trulež pčelinjeg legla, Bruceloza goveda, Bruceloza ovaca i koza, Bruceloza svinja, Paratuberkuloza, Enzootska leukoza goveda, Infektivna anemija kopitara, Trihinelozna kod domaćih svinja, Trihinelozna kod divljih svinja, Q-

¹³ („Službeni glasnik BiH“, broj 34/02)

¹⁴ („Službeni glasnik BiH“, broj 4/16)

groznica goveda i Bolest plavog jezika. U okviru aktivnosti na suzbijanju pojave bolesti kvrgave kože goveda i bolesti plavog jezika kod preživala, Resor za veterinarstvo je sproveo sljedeće aktivnosti: zabrana prometa životinja u pograničnom prometu od strane veterinarske inspekcije i policije, pojačana kontrola kretanja goveda i sprečavanje unosa goveda nepoznatog zdravstvenog statusa u stado/štalu, izvršeno uzrokovanje i uzorci proslijeđeni referentnoj laboratoriji, a zatim i Europskoj referentnoj laboratoriji u Terano na tipizaciju virusa, proslijeđena obavještenja svim jedinicama lokalne samouprave i Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Srpske da u skladu sa svojim nadležnostima poduzmu aktivnosti za pripremu suzbijanja ove bolesti i pojačaju policijske kontrole prometa goveda, pripremljene su upute o bolestima za doktore veterinarske medicine i za vlasnike životinja, informativni leci, Plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave bolesti kvrgave kože i bolesti plavog jezika sa utvrđenim mjerama, nositeljima aktivnosti i nadzorom. U kontinuitetu se sprovodi cijepljenje malih preživala protiv bruceloze, cijepljenje svinja protiv klasične kuge svinja, mjere suzbijanja i iskorjenjivanja infektivne anemije kopitara, imunizacija životinja-cijepljenje protiv antraksa u dijelovima Republike koji su određeni kao „antraksni distrikti“.

Plan praćenja rezidua veterinarskih lijekova - Jedna od osnovnih godišnjih aktivnosti Ureda je priprema i provođenje godišnjeg Plana praćenja i kontrole rezidua veterinarskih lijekova i kontaminanata kod živih životinja i proizvoda životinjskog podrijetla. S tim u vezi donesena je godišnja Odluka o provođenju plana praćenja i kontrole rezidua¹⁵ za 2016. godinu čiji je sastavni dio Uputstvo za provođenje plana praćenja rezidua. Provedena je javna nabavka laboratorijskih usluga za analizu rezidua veterinarskih lijekova i kontaminanata u sklopu koje su odabrane laboratorije koje su vršile ispitivanja službenih uzoraka u sklopu plana. Provedena je i nabavka materijala za provođenje uzorkovanja u sklopu plana koji je podijeljen veterinarskim inspektorima. Uslijed procedure javne nabavke laboratorijskih usluga Plan praćenja i kontrole rezidua za 2016. godinu je proveden u razdoblju od kolovoza 2016. godine do kraja ožujka 2017. godine te je realiziranje iznosilo 91% (planirani broj analiza je bio 2.262, a ukupno su izvršene 2.062 analize). Od ukupnog broja izvršenih analiza utvrđena su 33 neusklađena rezultata odnosno 2% neusklađenosti s tim da je utvrđen različit postotak neusklađenih rezultata u odnosu na pojavu rezidua pojedinih tvari kod određenih proizvoda životinjskog podrijetla.

U skladu s Odlukom o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla¹⁶ u svim slučajevima gdje su utvrđeni neusklađeni rezultati provedena je istraga i poduzete su mjere od strane nadležnih inspekcijskih organa entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine s ciljem otkrivanja i otklanjanja uzroka zaostajanja rezidua u proizvodima životinjskog podrijetla i osiguranja zaštite zdravlja potrošača. Također, u skladu s navedenom Odlukom i obvezom izvještavanja relevantnih svjetskih organizacija i drugih zainteresiranih strana o rezultatima praćenja i kontrole rezidua, Generalnom Direktoratu za zdravlje i potrošače Europskog povjerenstva (DG SANTE) dostavljeni su podaci i dokumenti koji se odnose na rezultate sprovedenog Plana praćenja rezidua za 2016. godinu kao i pripremljeni plan za 2017. godinu. Vezano za sprovedbu Plana praćenja i kontrole rezidua svake godine se sprovodi informiranje i educiranje veterinarskih inspektora koji su zaduženi za sprovedbu uzorkovanja na terenu (federalni, kantonalni, republički i općinski veterinarski inspektori), posebno po pitanju načina uzimanja, pakovanja, čuvanja uzoraka i sprovedbe istrage u slučaju neusklađenih rezultata.

Označavanje i kontrola kretanja životinja - U aktivnostima Agencije za označavanje životinja potrebno je istaći da je nabavljena potrebna količina ušnih markica kao i odgovarajuća količina obrazaca potrebnih za označavanje goveda. Nastavljeno je kontinuirano štampanje ušnih markica za goveda koje su prema iskazanim potrebama entitetskih nadležnih organa dostavljene veterinarskim organizacijama kao krajnjim korisnicima. U 2016. godini odštampano je 106.554 ušnih markica za označavanje goveda

¹⁵ („Službeni glasnik BiH“, broj 40/16).

¹⁶ („Službeni glasnik BiH“, br. 1/04, 40/09 i 44/11)

(82.865 redovitih ušnih markica i 23.689 zamjenskih ušnih markica), 93.313 stočnih pasoša i 5.131 certifikata o imanjima. Uspješno je nastavljena kontrola monitoringa na brucelozi kod goveda, obrađeno je 102.412 uzoraka krvi goveda na brucelozi. Kontinuirano se pruža tehnička potpora regionalnim Uredima za unos podataka, tako da nije bilo prekida u komunikaciji i unosu podataka u informacijski sistem Agencije za označavanje životinja. U cilju unaprjeđenja sustava identificiranja i kontroliranja kretanja životinja u BiH izvršene su odgovarajuće izmjene legislative u vezi označavanja životinja, i to: Pravilnik o dopuni Pravilnika o označavanju i kontroliranju kretanja životinja u Bosni i Hercegovini¹⁷, Pravilnik o izmjeni Pravilnika o označavanju i kontroliranju kretanja životinja u Bosni i Hercegovini¹⁸ i Pravilnik o identificiranju i vođenju evidencije pasa, mačaka i pitomih vretica u Bosni i Hercegovini¹⁹. Agencija je uspješno obučila 390 veterinaru i veterinarskih inspektora o pristupu izvještajima iz baze podataka Agencije za označavanje životinja i za 280 veterinaru i veterinarskih inspektora je omogućen pristup istim. Također, uspješno je završena obuka graničnih veterinarskih inspektora i omogućen rad u aplikaciji za uvoz/izvoz goveda.

Izdavanje rješenja i certifikata za uvoz i izvoz - U 2016. godini Ured je izdao 1.224 rješenja o nepostojanju veterinarsko-zdravstvenih smetnji za uvoz od toga: 365 rješenja za uvoz živih životinja, 732 rješenja za uvoz sirovina i proizvoda životinjskog podrijetla, i 127 za uvoz lijekova.

U 2016. godini Ured je izdao 13.864 veterinarsko-zdravstvenih certifikata za izvoz živih životinja i proizvoda životinjskog podrijetla.

Praćenje revizijskih misija Direkcije za zdravlje i sigurnost hrane i buduće revizijske posjete (perad, konzumna jaja i dr.)

INSPEKCIJA ZA PERAD - U prethodnom razdoblju Ured je u suradnji sa nadležnim organima entiteta radio na realiziranju preporuka FVO misije za perad. S tim u vezi Ured je 23. rujna 2016. godine uputio prema Direktoratu za zdravlje i hranu, revizije i analize Europskog povjerenstva (bivši FVO - Ured za hranu i veterinarstvo EU) zvaničan dopis u kojem se traži dolazak inspektora u ponovljenu (follow up) misiju za meso peradi, proizvode od mesa peradi i konzumna jaja. Na temelju ovog zahtjeva BiH je uvrštena u plan posjeta ove inspekcije u 2017. godini, ali točan datum se još uvijek ne zna.

Trenutno, mješovito povjerenstvo sastavljeno od predstavnika Ureda i nadležnih entitetskih ministarstava poljoprivrede radi na pripremi objekata na dolazak inspekcije. Do sada je izvršen obilazak 5 objekata (2 klanice peradi, dva objekta za preradu mesa peradi i jedan centar za pakiranje konzumnih jaja), pri čemu su utvrđene određene neusklađenosti, te je objektima naloženo da ih otklone u što kraćem roku.

INSPEKCIJA ZA MLIJEKO - Ponovljena (druga po redu) revizija u Bosni i Hercegovini izvršena je u razdoblju 14- 25. ožujka 2016. godine u sklopu planiranog programa revizija za 2016. godinu Direkcije za zdravlje i hranu, revizije i analize EK. Cilj revizije bio je ocjena funkcioniranja sustava službenih kontrola u proizvodnji i certifikaciji mliječnih proizvoda namijenjenih za ishranu ljudi, a koji se izvoze u EU. Dodatno, revizija je imala za cilj i ocjenu poduzetih aktivnosti u cilju rješavanja preporuka koje su nadležni organi u BiH dobili nakon prve revizije obavljene u 2014. godini, odnosno procjenu ispunjenosti mjera iz akcionog plana nadležnih organa u Bosni i Hercegovini prema šest preporuka revizijske misije FVO iz 2014. godine. U tom vremenskom intervalu revizorski tim je ukupno pregledao 4 mlijezare (3 na području Federacije BiH i 1 na području Republike Srpske), 4 farme muznih goveda (3 na području Federacije BiH i 1 na području Republike Srpske), te jedne laboratorije koja obavlja laboratorijska ispitivanja mlijeka.

¹⁷ („Službeni glasnik BiH“, broj 02/16),

¹⁸ („Službeni glasnik BiH“, broj 66/16)

¹⁹ („Službeni glasnik BiH“, broj 96/16 od 29.12.2016. godine)

Međunarodna suradnja i tehnička pomoć - U skladu sa zaključcima članova bilateralnih međudržavnih delegacija zemalja partnera i nastojanjem za unapređenjem međudržavne suradnje nadležnih institucija inicirane su procedure u skladu sa zakonskim okvirom za pokretanje i realiziranju pregovora za ugovorno/sporazumno zaključivanje međunarodne suradnje za domenu veterinarstva sa slijedećim zemljama: Narodna Republika Kina, Islamska Republika Iran i Hašemitska Kraljevina Jordan. Kontinuirana suradnja sa: Direktoratom za zdravlje i hranu, revizije i analize Europskog povjerenstva, Svjetskom organizacijom za epidemiologiju - OIE Paris, Evropskim povjerenstvom za suzbijanje i kontrolu slinovke i šapa UN / FAO / EUFMD i Delegacijom EU u BiH.

Kada je riječ o tehničkoj pomoći Europske unije, ista se ogleda u implementiranju IPA 2012 projekta, koji ima dvije komponente. Prva se odnosi na zdravlje životinja, odnosno smanjenje rizika za zdravlje ljudi i životinja, okoliš, kao i povećanje ekonomskog potencijala BiH, a obuhvata oralnu cijepljenje lisica protiv bjesnila i cijepljenje malih preživara protiv bruceloze. Druga komponenta se odnosi na pravilnu implementiranje propisa iz oblasti nusproizvoda životinjskog podrijetla u Bosni i Hercegovini i podrazumijeva izradu Strategije upravljanja nusproizvodima životinjskog podrijetla uz izradu studije izvodljivosti za tretman/odlaganje otpada životinjskog podrijetla. U organizaciji TALEX-a održana je radionica o higijeni hrane za životinje, kontroli lijekova i aditiva u hrani za životinje 18-19. svibanj 2016.godine.

Sudjelovanje u BTSF treninzima predstavnika Ureda na temu:

- Implementiranje TRACES-a za uvoz hrane i stočne hrane – Tallin, Estonija
- Nusproizvodi životinjskog podrijetla (organska đubriva) – Antwerpen, Belgija i
- Implementiranje audit sustava – Sevilja, Španija.

11. ZAŠTITA ZDRAVLJA BILJA

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja (u daljem tekstu poglavlja: Uprava) je odgovorno tijelo za zaštitu bilja u BiH za suradnju i razmjenu informacija sa međunarodnim zvaničnim tijelima i obavještanje međunarodnih tijela. U skladu sa Zakonom o zaštiti zdravlja bilja²⁰ Uprava vrši upravne poslove i sa njima povezane tehničke poslove. Ovlaštenja i zadaci Uprave propisani su člankom 76. navedenog zakona. Osim zaštite zdravlja bilja, Uprava je u skladu sa materijalnim propisima, nadležna za oblast sjemena i sadnog materijala kao i zaštita novih sorti, fitofarmaceutskih sredstava (FFS), mineralnih đubriva i genetski modificiranih organizama u djelu koji se odnosi na reprodukcioni materijal biljnog podrijetla i sredstava za zaštitu bilja.

Osnovni zadaci Uprave su da koordinira pripremu i priprema propise iz svoje nadležnosti, donosi podzakonske akte kada je za to ovlaštena zakonom, uspostavlja i vodi registre iz svoje nadležnosti, ostvaruje suradnju i koordinaciju sa nadležnim organima BiH, entiteta i Brčko Distrikta BiH, uspostavlja i ostvaruje suradnju sa međunarodnim institucijama i organizacijama (FAO, IPPC, EPPO, UPOV, EC i sl.), predstavlja BiH u međunarodnim institucijama i organizacijama iz svoje nadležnosti, prati međunarodne propise iz fitosanitarne oblasti i usklađuje propise BiH iz fitosanitarne oblasti sa odgovarajućim propisima EU. Prevažodni zadatak Uprave je sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama u BiH i njihovo suzbijanje u skladu sa Međunarodnom konvencijom o zaštiti bilja (IPPC). Oblast zaštite zdravlja bilja u BiH uređena je Zakonom o zaštiti zdravlja bilja BiH kojim se regulira zdravlje bilja, određuju mjere i obaveze radi sprječavanja pojave, unošenja i širenja štetnih organizama na biljke, biljne proizvode i druge regulirane objekte, njihovo iskorjenjivanje, biološka zaštita bilja, prikupljanje i razmjena podataka, te sistemi informiranja.

---

²⁰ („Službeni glasnik BiH“, broj 23/03)

Glavni cilj uspostavljanja funkcionalnog fitosanitarnog sustava je da se osigura jasan lanac kontrole i brza razmjena informacija o pojavi i rasprostranjenosti nekog štetnog organizma bilja. Nadležni organi za fitosanitarnu oblast u BiH utvrđeni su zakonima iz ove oblasti na su: Vijeće ministara BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa – Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, Republička uprava za inspekcijske poslove i gradska/opštinska odjeljenja za inspekcijske poslove u Republici Srpskoj, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalna uprava za inspekcijske poslove, kantonalne poljoprivredne inspekcije u Federaciji BiH, te Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Brčko Distrikta BiH i Inspektorat Brčko Distrikta BiH. Pored navedenih nadležnih organa, određene poslove obavljaju i stručne institucije kao što su zavodi, instituti i fakulteti.

Uprava i nadležni organi u entitetima i Brčko Distriktu BiH trebaju stalno kadrovsko jačanje da bi mogli ispuniti sve sljedeće obveze koje se nameću usklađivanjem zakonodavstva BiH sa zakonodavstvom EU, a posebno kadrovski ojačati sa fitosanitarnim inspektorima u unutrašnjem nadzoru. Bez unutarnje fitosanitarne inspekcije, u punom kapacitetu, nemoguće je uspostaviti efikasan fitosanitarni sistem u BiH.

Nedostatak ili neadekvatna organiziranost prognozno – izvještajne i savjetodavne službe u BiH jeste ozbiljan nedostatak koji je značajan, kako za druge oblasti poljoprivrede, tako i za fitosanitarnu oblast a posebno za zdravlje bilja.

Približavanje zakonodavstva Bosne i Hercegovine zakonodavstvu Europske unije

Uprava je u protekloj godini, pored donošenja propisa, aktivnosti usmjerila na implementiranje zakona i podzakonskih akata iz fitosanitarne oblasti. Pored ovog, akcenat je dat i aktivnostima u okviru Twinning Projekta IPA 2012, TAIEX i drugih projekata.

Uprava je u toku 2016. godine pripremila set propisa koji su objavljeni i u službenom glasniku BiH i to:

- Pravilnik o sastavu, načinu imenovanja, djelokruga i načinu rada Stručnog vijeća za zdravlje bilja („Službeni glasnik BiH“, broj 29/16);
- Program posebnog nadzora (sistemske kontrole) karantenskih štetnih organizama na krumpiru u BiH za 2016. godinu („Službeni glasnik BiH“, broj 19/16);
- Izvještaj o provođenju programa posebnog nadzora (sistemske kontrole) karantinskih štetnih organizama na krumpiru u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu;
- Pravilnik o razmjeni informacija i notifikaciji o zadržavanju pošiljki bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata ili štetnih organizama u izoliranom stanju koji se unose u Bosnu i Hercegovinu („Službeni glasnik BiH“, broj 55/16);
- Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o formi i sadržaju fitosanitarnog sertifikata za izvoz i fitosanitarnog sertifikata za reeksport („Službeni glasnik BiH“, broj 68/16).
- Pravilnik o razvrstavanju, pakiranju, obilježavanju i opremanju fitofarmaceutskih sredstava uputom za uporabu („Službeni glasnik BiH“, broj 10/16);
- Izvješće o preovodbi Rotterdamske konvencije
- Pravilnik o jedinstvenim principima za ocjenjivanje fitofarmaceutskih sredstava („Službeni glasnik BiH“, broj 10/16);
- Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu aktivnih materija (Službeni glasnik BiH“, broj 11/16);
- Pravilnik o potrebnoj dokumentaciji za ocjenu fitofarmaceutskih sredstava u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 12/16);
- Program obuke odgovornih osoba za promet fitofarmakoloških sredstava u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 47/16);
- Spisak aktivnih materija dozvoljenih za upotrebu u fitofarmakološkim sredstvima u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 06/16, 63/16 i 86/16);

- Odluka o davanju ovlaštenja Federalnom agromediteranskom zavodu, Mostar za obavljanje analiza u svrhu službenog ispitivanja kvaliteta mineralnih đubriva („Službeni glasnik BiH“, broj 10/16);
- Pravilnik o upisu u registar dobavljača poljoprivrednog bilja („Službeni glasnik BiH“, br. 54/16)
- Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o stavljanju u promet sjemena žita u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 54/16);

Također, pripremljeni su i dostavljeni na mišljenje Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Pravilnik o uvjetima u pogledu stručne prostorne i tehničke osposobljenosti laboratorija i Pravilnik u pogledu stručne prostorne i tehničke osposobljenosti Organa za potvrđivanje.

U oblasti fitosanitarne oblasti u Republici Srpskoj donesen je set pravilnika (20) koji se odnose na oblasti sredstava za zaštitu bilja, kao i programi i pravilnici koji se odnose na zaštitu zdravlja bilja i to:

- Pravilnik o kriterijima za davanje ovlaštenja ispitnim i referentnim fitosanitarnim laboratorijama u oblasti dijagnostike štetnih organizama i zaštite zdravlja bilja („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 10/16).
- Pravilnik o mjerama za otkrivanje, sprečavanje širenja i suzbijanje štetnog organizma *Xylella fastidiosa* („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 72/16).
- Program posebnog nadzora karantinskih štetnih organizama na krumpiru u Republici Srpskoj u 2016. godini („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 14/16).
- Program posebnog nadzora nad prisustvom karantinskih štetnih organizama u registriranim rasadnicima u Republici Srpskoj u 2016. godini („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 69/16).
- Program posebnog nadzora nad prisustvom TSWV (engl. Tomato spotted wilt virus) na području Republike Srpske u 2016. godini („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 69/16).
- Program posebnog nadzora nad prisustvom karantinski štetnog organizma *Erwinia amylovora* (Burrill) Winslow et al. - prouzrokovala bakterioznu plamenjaču jabučastih voćaka na području Republike Srpske u 2016. godini („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 100/16).
- Program posebnog nadzora nad prisustvom karantinski štetnog organizma *Candidatus Phytoplasma pyri* (Pear decline, PD) na području Republike Srpske u 2016. („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 101/16).
- Program posebnog nadzora nad prisustvom karantinski štetnog organizma *Xylella fastidiosa* et al. - prouzrokovala Pirove bolesti na području Republike Srpske u 2016. („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 101/16).
- Programa posebnog nadzora nad prisustvom *Monilinia fructicola* – prouzrokovala američke smeđe truleži plodova jabučastih i koštičavih voćaka na području Republike Srpske u 2016. godini-u proceduri objave.
- Programa posebnog nadzora nad prisustvom *Phytophthora fragariae* var. *rubi* na području Republike Srpske u 2016. godini-u proceduri objave.
- Program obuke stručnih lica za rad u poljoprivrednoj apoteci („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 15/16).
- Pravilnik o tehnološkim postupcima prerade u organskoj proizvodnji („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 39/16).
- Pravilnik o uvjetima koje moraju da ispunjavaju pravne osobe koje se bave proizvodnjom sredstava za zaštitu bilja („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 39/16).
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obrascu i sadržaju zahtjeva za upis, sadržaju Registra distributera i uvoznika i Registra pružalaca usluga („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 39/16).
- Pravilnik o načinu i uvjetima korišćenja sredstava za sufinansiranje Poljoprivrednog instituta Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 64/16).

- Pravilnik o sadržini i obrascu zahtjeva za registraciju sredstava za zaštitu bilja („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 72/16).
- Pravilnik o sadržini, obrascu i načinu vođenja evidencije u organskoj proizvodnji („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 77/16).
- Pravilnik o uvjetima za rad kontrolnih organizacija i načinu vršenja kontrole u postupku organske proizvodnje („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 77/16).
- Pravilnik o uvjetima i načinu vršenja pregleda i uzorkovanja pošiljke sredstava za zaštitu bilja i aktivne supstance, odnosno osnovne supstance („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 79/16).
- Pravilnik o uvjetima koje moraju da ispunjavaju ovlašteni laboratoriji za ispitivanje sredstava za zaštitu bilja („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 101/16).

Iako je Uprava nadležna institucija za registraciju fitofarmakoloških sredstava na cijelom teritoriju BiH, još uvijek ne vrši registraciju zbog naslijeđene kompleksnosti situacije i međuinstitucionalnog odnosa sa entitetskim ministarstvima poljoprivredu koja se odnosi na nadležnost za registraciju. Uprava ima donesene sve propise koji reguliraju proceduru registracije sredstava za zaštitu bilja, ali da bi olakšala registraciju fitofarmaceutskih sredstava a istovremeno da ta registracija bude u skladu sa EU zahtjevima Uprava je, u skladu sa Preporukama i operativnim zaključcima Prvog Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo u okviru SSP-a između EU i BiH pripremila Pravilnik o priznavanju registracije fitofarmaceutskih sredstava koji je u formi nacрта i regulira procedure za priznavanje registracija sredstava za zaštitu bilja. Uprava je u skladu sa Zakonom o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka pripremila i uputila na mišljenje nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH Pravilnik o uzorkovanju i ispitivanju kvaliteta sjemena poljoprivrednog bilja u BiH, Pravilnik o upisu sorti u Sortnu listu BiH, i Pravilnik o priznavanju sorti poljoprivrednog bilja u BiH. Ovi pravilnici su do sada dobili pozitivno mišljenje Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Vlade Brčko Distrikta BiH.

Kada je riječ o aktivnostima koje su sprovedene u oblasti analizu rizika najznačajnije su

- Analiziranje podataka, dostavljenih od strane inspektorata entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Zbog nelogičnosti dostavljenih podataka pojedinih nadležnih institucija i potrebe za detektovanjem uzroka za pojavu istih, dostava podataka je izvršena sa znatnim zakašnjenjem, te pravljenje mjesečnih Izvještaja o radu fitosanitarnih inspekcija entitetskih Inspektorata na graničnim prelazima u Bosni i Hercegovini nije moglo biti završeno u toku 2016. godine i izrada Izvještaja u toku.
- Mjesečno informiranje fitosanitarnih inspektora kroz informacije i nova saznanja iz fitosanitarne oblasti.
- Sudjelovanje u radu zajedničkog Centra za analizu rizika, vezano za sigurnost granice.

Tijekom 2016.godine dostavljene su dvije notifikacije, zbog neusklađenosti bilja koje su izvezene iz Bosne i Hercegovine:

- 26.04.2016.godine, NPPO Litvanije, na sadnom materijalu *Prunus Domestica*, koji je iz Bosne i Hercegovine izvožen u Kazahstan, utvrdio je prisustvo Plum pox virus.
- 27.04.2016.godine, na GP Gradiška – Stara Gradiška (Hrvatska), odbijen je uvoz robe i pošiljka je vraćena zbog neusklađenosti drvenog materijala za pakovanje sa ISPM 15.

U notifikaciji je navedeno da palete na kojima se nalazila roba nisu bile standardno označene.

Implementiranje projekata

U 2016. godini nastavilo se sa implementiranjem twinning projekta IPA 2012 „Dalje jačanje kapaciteta u fitosanitarnom sektoru iz oblasti sredstava za zaštitu bilja, zdravlja bilja, sjemena i sadnog materijala, uključujući fitosanitarne laboratorije i fitosanitarnu inspekciju“. Pored održanih radionica, seminara,

predavanja i dr. aktivnosti su sprovedene i kroz 62 obavljene obuke administrativnog osoblja entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta BiH, obuke fitosanitarnih inspektora (teoretske i praktične na polju i graničnim prelazima) i obuke laboratorijskog osoblja (teoretske i praktične u laboratorijama a koje su se odnosile na laboratorijske metode i na sistem kontrole neophodan kod akreditacije). U okviru Projekta u suradnji sa EU i domaćim ekspertima izrađeni su:

- Priručnik za fitosanitarne inspektore,
- Smjernice za pregled i uzimanje uzoraka za laboratorijska ispitivanja (radi posebnog nadzora štetnih organizama za: Anoplophora glabripennis, Anoplophora chinensis, Erwinia amylovora, Bursaphelenchus xylophilus, Gibberella circinata, Plum pox virus, Xylella fastidiosa, Flavescence Doree, Candidatus Phytoplasma vitis i Candidatus phytoplasma solani),
- Procedure uzorkovanja za kvalitet fitofarmaceutskih sredstava i mineralnih đubriva i ostataka fitofarmaceutskih sredstava,
- Smjernice za certificiranje sjemena žitarica prema OECD šemi,
- Devet Smjernica za integralnu zaštitu i to za: breskvu, jabuku, krastavac, krumpir, Solonaceae, vinovu lozu, višnju, šljivu, kao i generalne smjernice.

Pored gore navedenog urađene su brošure za: Xylella fastidiosa, Dryocosmus kuriphilus, brošura o biljnom pasošu i brošura o zaštiti novih sorti – prilika za oplemenjivače i uzgajivače u BiH.

I u 2016. godini je nastavljena implementiranje Projekta sa Češkom razvojnom agencijom pod nazivom „Institucionalno jačanje u sertifikovanju i kontroli sadnog materijala“. S obzirom na značajnu proizvodnju sadnog materijala u BiH i to uglavnom standardnog sadnog materijala, ovaj Projekt je zamišljen na način da doprinese podizanju razine proizvodnje sadnog materijala i započinjanja proizvodnje certificiranog sadnog materijala. Vrlo je bitno naglasiti da bi se proizvodnja obavljala sukladno EU standardima i bila bi ekvivalentna sa proizvodnjom u EU. Kroz ovaj projekt održano je 10 obuka teoretskih i praktičnih i to za fitosanitarne inspektore, osoblje u institucijama koje rade kontrolu proizvodnje sadnog materijala ali i obuka proizvođača, tj. stručnih osoba u rasadnicima. Za uspješnu implementiranje ovog vrlo značajnog Projekta ograničavajući faktor je zastoj u donošenju podzakonskih akata u oblasti sadnog materijala i nepostojanje saglasnosti oko uspostavljanja sustava za potvrđivanje kao i upisa sorti u Sortnu listu BiH.

Uz pomoć Projekta FARMA (USAID i Sweden) urađena je brošura Specifični karantenski štetni organizmi za Rusku Federaciju. Brošura je urađena kao pomoć fitosanitarnim inspektorima pri radu. Ova brošura je također i jedna od obveza koju je preuzela BiH nakon posjete inspekcije Ruske Federacije. U vezi sa gore navedenim, Uprava je bila glavni korisnik i upravljala je svim provedenim aktivnostima u projektima. Osim Uprave, drugi korisnici projekata su bili: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Republike Srpske, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH, Odjeljenje za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo Brčko Distrikta BiH, Republička uprava za inspekcijske poslove Republike Srpske, Federalna uprava za inspekcijske poslove, Inspektorat Brčko Distrikta BiH, Poljoprivredni institut Republike Srpske, Banja Luka, Federalni zavod za poljoprivredu, Sarajevo i Federalni agromediteranski zavod, Mostar.

Ostale aktivnosti Uprave

Ostvarena je značajna suradnja i koordiniranje na međunarodnom planu u okviru aktivnosti vezanih za Međunarodnu konvenciju za zaštitu bilja IPPC (Internacional Plant Protection Convention) i Europsku i mediteransku organizaciju zaštite bilja EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization, kao i sa CPVO (Community Plant Variety Office), a nastavljena je i dobra suradnja i koordinacija sa fitosanitarnim službama država u regiji. Uprava je, u skladu sa člankom 4. Stavak (2) Odluke o imenovanju državnog tijela za koordinaciju implementiranje Roterdamske konvencije o postupku prethodne obavijesti o suglasnosti za promet nekih opasnih kemikalija i pesticida u

međunarodnoj trgovini²¹, u suradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH, izradila izvješće o provođenju Roterdamske konvencije koji je upućen Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje. Izvještaj je usvojen na 62. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 29.06.2016. godine.

U tijeku 2016. godine, Uprava je zaprimila ukupno 30 obavještenja o izvozu iz zemalja Europske unije ili Srbije. Uprava je sukladno sa odredbama Konvencije, blagovremeno dostavlja potvrdu o primitku obavještenja o izvozu i redovito prosleđuje primljena obavještenja o izvozu nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Sukladno sa člankom 10. Stavak (1) Roterdamske konvencije²² kojim je propisano da će svaka zemlja potpisnica Roterdamske konvencije implementirati odgovarajuće zakonske ili administrativne mjere kako bi se blagovremeno obezbijedile odluke o uvozu kemikalija navedenih u Aneksu III Konvencije. S ciljem ispunjenja ove obveze Federalno ministarstvo zdravstva donijelo je Odluku o zabranjenim kemikalijama sa Aneksa III Roterdamske konvencije kojom su se stekli uvjeti za podnošenje ugovora za predmetne kemikalije.

Uz suglasnost oba entiteta i Brčko Distrikta BiH, Uprava je Sekretarijatu Roterdamske konvencije podnijela odgovore za 14 industrijskih kemikalija Aneksa III Roterdamske konvencije i time je ispunjena još jedna obveza od mnogih koje propisuje tekst ove Konvencije.

Uprava je izvršila sve navedene aktivnosti u cilju pristupanja Bosne i Hercegovine Međunarodnoj konvenciji o zaštiti novih sorti biljaka (UPOV), a Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je provelo zakonom propisanu proceduru. Na 30. sjednici, održanoj 03.11.2016. godine Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je donijelo Odluku o pristupanju Bosne i Hercegovine UPOV Konvenciji i dostavilo Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine u cilju davanja suglasnosti za ratificiranje UPOV konvencije.

Uprave je kroz rad u podkomisijama, aktivno sudjelovala u implementiranju Sporazuma o međusobnoj suradnji između institucija uključenih u proces integriranog upravljanja granicom BiH. Predstavnik Uprave u zajedničkom Centru za analizu rizika je učestvovao u radu prilikom izrade strateške i drugih analiza rizika vezanih za bezbjednost državne granice u BiH. Predstavnici Uprave aktivno su uključeni u izradu nove Strategije integriranog upravljanja granicom kao i Akcionog plana provođenja Strategije.

Kada je riječ o procesu ispitivanja i upisa sorti poljoprivrednog bilja u sortnu listu BiH već duže vrijeme taj proces je u zastoju, jer Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske još nije dostavilo mišljenje na Poslovnik o radu Zajedničkog povjerenstva za sorte poljoprivrednog bilja, bez čega nije započeo rad Zajedničkog povjerenstva za sorte poljoprivrednog bilja, a time ni priznavanje i upis sorti na Sortnu listu BiH. Uprava, kao nadležni organ za ovu oblast u BiH, donijela je sve provedbene propise kako bi se proces upisa sorti poljoprivrednog bilja u Sortnu listu BiH mogao odvijati u skladu sa Zakonom o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka BiH²³.

Izuzimajući program posebnog nadzora karantinskih štetnih organizama na krumpiru u BiH, koji se provodi u kontinuitetu, u BiH još uvijek nije postignuta suglasnost niti je donesen višegodišnji kontrolni plan uglavnom iz razloga navedenih u prethodnom stavku. Ovo potencijalno može biti vrlo opasno zbog toga što nema mogućnosti da se organizirano dolazi do podataka sa terena o pojavi i statusu pojedinih štetnih organizama koji mogu prouzrokovati velike materijalne štete. Iz primjera u vezi uvoza sorti koje nisu na Sortnoj listi BiH, ističemo kao poseban problem što inspektorati entiteta i Brčko Distrikta BiH ne primjenjuju ili selektivno primjenjuju propise koje je donijela Uprava ili Vijeće ministara BiH posebno one koji su vezani za uvoz i izvoz. Ove pojave se moraju prevazići, a u cilju rješavanja ovog pitanja Uprava u suradnji sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa i nadležnim organima entiteta i BD BiH priprema prijedlog odgovarajućih rješenja prihvatljivih i primjenljivih u BiH sa ciljem

²¹ („Službeni glasnik BiH“, broj 15/10)

²² („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 14/06)

²³ („Službeni glasnik BiH“, broj : 03/05).

da poljoprivredni proizvođači imaju pristup novom sortimentu a time i povećanje tržišne konkurentnosti.

Protokol za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor (Ruska Federacija)

Jedna od najznačajnijih aktivnosti Uprave su poduzete aktivnosti vezane za Izvješće Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije, (u daljem tekstu: Rosseljhoznadzora) o rezultatima posjete delegacije Rosseljhoznadzora Bosni i Hercegovini u razdoblju od 18 –19. kolovoza 2016. godine. S tim u vezi, dana 20.10.2016. godine, potpisan je Protokol za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor (Ruska Federacija) prilikom međusobnih isporuka proizvoda visokog fitosanitarnog rizika. Između ostalog Protokolom je regulirano da će bosanskohercegovačka strana vršiti dobrovoljnu registraciju proizvođača (farmera) i izvoznika proizvoda visokog fitosanitarnog rizika u Rusku Federaciju i slati spiskove ruskoj strani. U vezi sa navedenim u toku je registriranje, a do kraja 2016. godine je registrirano 19 izvoznika proizvoda visokog fitosanitarnog rizika u Rusku Federaciju. Podaci o registriranim izvoznicima su dostupni na internet stranici Uprave. (www.uzzb.gov.ba). S ciljem prevazilaženja nepravilnosti i zlouporabe uspostavljen je i sustav sa Rosseljhoznadzorom putem kojeg se svaka pošiljka voća i povrća i Bosne i Hercegovine najavljuje Ruskoj Federaciji. Uprava putem službenih email adresa Rosseljhoznadzor-a, verificira svaki fitosanitarni certifikat izdat od strane fitosanitarnih inspektora, inspektorata entiteta i Inspektorat/Vlade Brčko Distrikta BiH. Također je između Uprave i Rosseljhoznadzora uspostavljen i sustav dodatne provjere fitosanitarnog certifikata putem kojeg je Upravi dodijeljen pristup serveru sa jedinstvenim kodom za svaki fitosanitarni certifikat za koji se traži dodatna provjera. U vezi sa naprijed navedenom problematikom, Uprava je morala pristupiti donošenju po hitnoj proceduri izmjena i dopune Pravilnika o formi i sadržaju fitosanitarnog certifikata i fitosanitarnog certifikata za reeksport. Razlog za hitno donošenje izmjena i dopune navedenog Pravilnika je Izvješće Rosseljhoznadzora. Izvješćem je konstatovano da Bosna i Hercegovina nema na jednom mjestu sakupljenu bazu podataka izdatih fitosanitarnih certifikata kao i njihovih elektroničkih preslika, što samim tim otežava provjeru u smislu pitanja podrijetla proizvoda koji se izvoze za Rusku Federaciju, kao i da mora postojati jedna adresa u Bosni i Hercegovini kada se govori o provjerama izdatih certifikata. Najvažnija odredba ovog Pravilnika je da je uspostavljen pravni temelj da će Uprava uspostaviti i voditi objedinjenu bazu podataka o izdatim certifikatima kao i podacima koji oni sadrže, a koji će biti elektronički dostavljani od strane nadležnih inspektorata. Trenutno se izvoz u Rusku Federaciju odvija nesmetano.

Aktivnosti u pogledu organizacije seminara, radionica i treninga

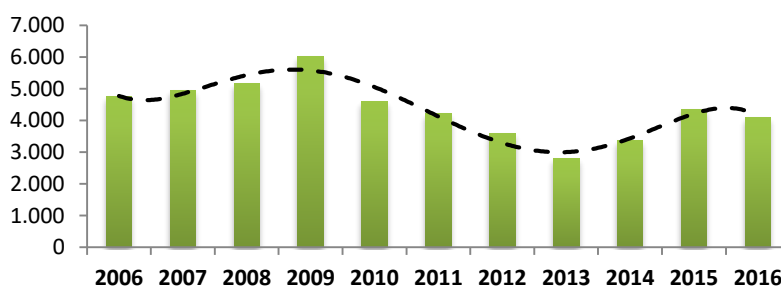
U cilju obezbjeđivanja implementiranja propisa, Uprava u kontinuitetu obezbjeđuje veliki broj obuka za fitosanitarne inspektore, laboratorijsko osoblje i osoblje u administraciji kao i organizaciju velikog broja sastanaka sa svim nadležnim organima i institucije entiteta i Brčko Distrikta BiH koje čine fitosanitarni sustav u BiH. U 2016. godini održane su 62 radionice, seminara, predavanja i dr. u organizaciji Uprave na kojim je sudjelovalo 674 sudionika, od čega je oko 80% sudionika bilo iz nadležnih organa i institucija entiteta i Brčko Distrikta BiH (službenici entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta BiH, službenici inspektorata entiteta i Brčko Distrikta BiH, osoblje entitetskih laboratorija, poljoprivredni proizvođači i dr.). Predstavnici Uprave su prisustvovali na 33 radionice, seminara, predavanja i dr. u organizaciji drugih institucija. U okviru BTSF (Better Training for Safer Food), treninga u organizaciji Europskog povjerenstva, Uprava je omogućila da istima prisustvuje 18 sudionika iz nadležnih organa i institucija entiteta i Brčko Distrikta BiH.

12. RIBARSTVO

Slatkovodno ribarstvo ima poseban ekonomski značaj u BiH s obzirom na kapacitete za eksploataciju i samu proizvodnju ribe. Kapaciteti za proizvodnju svih vrsta ribe u Bosni i Hercegovini se procjenjuju na oko 13.000 tona. Veličina objekata u eksploataciji ribe u Bosni i Hercegovini za uzgoj pastrve iznose 140.800 m², ribnjaka za uzgoj šarana 2.190 ha, i za uzgoj ribe u kavezima oko 77.810 m³.

Proizvodnja konzumne ribe u BiH prateći promatrano razdoblje od deset godina u prosjeku iznosi oko 4.357 tona, a od toga oko 80% proizvodnje čini proizvodnja pastrve, oko 14% proizvodnja šarana i 6% ostale vrste ribe.

Grafikon 83. Proizvodnja konzumne ribe u BiH 2006-2016. godina (tona)

Ribarstvo se u Federaciji BiH zasniva isključivo na akvakulturi u okviru koje je najrazvijenija salmonikultura, odnosno uzgoj pastrve. Prosjek proizvodnje ribe iznosi oko 1.400 tona i uglavnom se radi o proizvodnji pastrve. Proizvodnja pastrve je organizirana u dva pravca: uzgoj konzumne pastrve i uzgoj mlađi autohtonih salmonida za poribljavanje otvorenih voda. U Federaciji BiH se u oko 95% proizvodnje čini proizvodnja kalifornijske pastrve, a ostatak (5%) potočna pastrve i potočna zlatovčica. Najznačajniji proizvođači konzumne pastrve u FBiH su tzv. punosistemske ribnjaci, sa zaokruženim procesom proizvodnje od ikre do konzumne ribe: Norfish Blagaj – Mostar (kapaciteta 600 t), RIZ Krajina Martin Brod – Bihać (550 t), Riba Neretva – Konjic (300 t), Salmon – Ljubuški (300 t), Laks – Mostar (200 t), Bugojno – Bugojno (100 t) i Krupić – Prozor/Rama (100 t). U FBiH postoji i veliki broj malih, tzv. "porodičnih ribnjaka" kapaciteta 20 do 30 t konzumne pastrmke godišnje. Oni su klasična riblja tovišta, namijenjena isključivo za proizvodnju konzumne pastrve. Većina malih ribnjaka kapaciteta do 10 tona nije registrirana. BiH ima 24 kilometra morske obale i 1.400 ha morske površine smještene u Federaciji BiH. Iako je ovo mali prostor za uzgoj morskih proizvoda (ribe i školjke), on je još uvijek nedovoljno iskorišten.

Na području Neumskog zaliva postoje dvije farme koje se bave uzgojem morske ribe i školjki koje prema procjenama eksperata u prosjeku godišnje proizvede 400-500 tona orade, tona lubina, dagnji i kamenica.

Prosjek proizvodnje konzumne ribe u Republici Srpskoj iznosi oko 3.000 tona. Kada je riječ o proizvodnji pastrve u Republici Srpskoj tijekom posljednjih deset godina se kretala u rasponu od 1.155 do 1.965 tone, i šarana od 240 do 2.785 tona. Za proizvodnju šarana je bitno istaći da je proizvodnja od 2009. godine sa 2.786 tona bilježila konstantan pad do 2014 u kojoj je ostvarena proizvodnja iznosila samo 238 tona. Republika Srpska ima četiri velika šaranska ribnjaka: Saničani kod Prijedora (1.360 ha), Prnjavor (700 ha), Bardača kod Srpa (650) i Brod (600 ha). Pastrvskih ribnjaka ima više, ali je njihova pojedinačna i ukupna površina znatno manja u odnosu na šaranske ribnjake. Pored ove dvije vrste ribnjaka u ekspanziji je i kavezni uzgoj ribe u jezerima i većim rijekama. Eksploataciona površina šaranskih ribnjaka se smanjuje i sa 3 tisuće ha došla je na 2 tisuće ha. Proizvodnja šarana i drugih ciprinidnih vrsta ribe se smanjuje, a na drugoj strani proizvodnja pastrmke se povećava i površinski, i količinski. Glavni problemi sa kojima se proizvođači ribe susreću su visoke vodoprivredne naknade, zavisnost od uvoza riblje hrane (naročito za pastrmku) i nedostatak matičnih jata.

13. EUROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNA SURADNJA/DONATORSKA POMOĆ

BiH je u 2016. godini napravila značajan iskorak kada je riječ o procesu Europskih integracija imajući u vidu da je predat zahtjev za članstvo u EU, izvršenao adaptiranje SSP-a, ostvaren napredak u ispunjavanju političkih i ekonomskih kriterija za članstvo i usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa *acquisom*, i usaglašen mehanizam koordiniranja.

Nakon i formalnog stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Europskom unijom, 29. lipnja 2016. godine održan je prvi sastanak Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo između Europskog povjerenstva i Bosne i Hercegovine. Na sastanku su razmatrane aktivnosti na usklađivanju propisa i razvoju institucionalnih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, ribarstva, fitosanitarne politike, sigurnosti hrane i veterinarstva. Konstatovano je da u oblasti poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja nadležne institucije nisu ostvarile očekivani napredak kada je riječ o ključnim prioritetima. Naime, iako su realizirane brojne aktivnosti ipak nije izrađen Nacrt strateškog plana ruralnog razvoja BiH, niti je revidirani plan za harmonizaciju poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja, nisu usvojeni propisi o vinu i organskoj proizvodnji. Kada je riječ o legislativi iz oblasti bezbjednosti hrane, iako su izrađeni i usklađeni tekstovi Nacrta Zakona o hrani, Nacrt Zakona o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini i Nacrt Zakona o izmjenama Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, usljed nedostavljanja mišljenja pojedinih nadležnih institucija, isti još nisu upućeni u parlamentarnu proceduru razmatranja i usvajanja. Također, nije postignut dogovor o uspostavi IPARD implementacijske strukture i zakonskog okvira za sprovođenje poljoprivrednog popisa.

Europska povjerenstvo ukazalo je da Bosna i Hercegovina treba uložiti dodatne napore kako bi dalje ojačala institucionalne kapacitete, koordinaciju i pravni okvir u kontekstu *acquis*-a Europske unije u ovim oblastima. Europska povjerenstvo je nadležnim institucijama dalo preporuke za hitno usvajanje zakona o hrani, veterinarstvu i poljoprivredi u cilju uspostavljanja funkcionalnog sustava službenih kontrola i ovlaštenja usklađenim sa europskim zakonodavstvom u ovoj oblasti.

Prema Izvješću o napretku za BiH za 2016. godinu u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja pripreme u EU integracijama su u ranoj fazi, dok je postignut određeni napredak u oblasti sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- izradi i usvoji cijelodržavni strateški plan za ruralni razvoj i dogovori uspostavljanje nacionalne strukture za dobijanje pretpristupne pomoći u sektoru poljoprivrede kroz Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj;
- dodatno uskladi sustave službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa europskim standardima;
- dodatno nadogradi administrativne kapacitete, naročito inspekcijske službe i laboratorije.

Vijeće za opće poslove Europske unije je 20. rujna 2016. prihvatilo zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji i zadužilo Europsko povjerenstvo da pripremi mišljenje o zahtjevu. U tu svrhu Evropsko povjerenstvo je Bosni i Hercegovini 9. prosinca 2016. godine uručilo Upitnik kao početni korak kojim će Europska povjerenstvo na temelju pripremljenih i dostavljenih odgovora iz Bosne i Hercegovine procjenjivati spremnost zemlje za ispunjavanje kriterija za članstvo u EU. Upitnik sadrži 3.242 pitanja grupisana u političke i ekonomske kriterijume, te 33 poglavlja pravne stečevine EU.

Pitanja na koje institucije sa svih nivoa vlasti u BiH nadležnih za poljoprivredu, ruralni razvoj, sigurnost hrane, veterinarstvo, fitosanitarnu zaštitu i ribarstvo trebaju odgovoriti, podijeljena su u poglavlja i to:

- Poglavlje 11- Poljoprivreda i ruralni razvoj koje sadrži 38 pitanja s tim što se u okviru svakog pojedinačnog pitanja zahtjeva odgovor na mnogo veći broj podpitanja,
- Poglavlje 12- Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, 44 pitanja u okviru svako ima značajan broj podpitanja,
- Poglavlje 13 – Ribarstvo, 72 pitanja u okviru kojih se traže odgovor i na veliki broj podpitanja.

13.1. Planiranje i koordiniranje međunarodne pomoći u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja

Koordinacione sastanke donatora u sektoru poljoprivrede organizira i njima predsjedava Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. U cilju realiziranja mjera 1.8. Prvog prioritetnog područja Operativnog programa Bosne i Hercegovine za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj u BiH, formirana je Radna skupina za planiranje i koordiniranje međunarodne pomoći u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja. Radna skupina se rukovodi preporukama iz godišnjeg Izvješća o napretku Bosne i Hercegovine kojeg priprema Europsko povjerenstvo (EK), ključnim principima iz Pariske deklaracije o djelotvornoj pomoći²⁴ koju je Bosna i Hercegovina potvrdila 2010. godine, strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine i principima širokog sektorskog pristupa koji se primjenjuje kod programiranju u okviru EK Instrumenta za pretpriступnu pomoć (IPA II).

Radnu skupinu čine predstavnici entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Brčko Distrikta BiH, Ministarstva financija i trezora BiH, Agencije za sigurnost hrane BiH, Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja, Ureda za veterinarstvo BiH, Ureda za harmoniziranje i koordiniranje sustava plaćanja, Direkcije za Europske integracije i Agencije za unapređenje stranih investicija BiH, te predstavnici zadružnih saveza Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, kao nevladine organizacije. Radna skupina ima zadatak da sustavatski prati programiranje i realiziranje pomoći, prikuplja zapažanja o svim relevantnim partnerima, ažurira baze podataka o međunarodnoj pomoći i planira održavanje donatorskih sastanaka. Predstavnici institucija imaju značajnu ulogu u programiranju i implementiranju projekata i programa međunarodne pomoći. Kroz aktivno sudjelovanje u radu upravnih odbora projekata imaju i upravljačku ulogu. U 2016. godini Radna grupa je održala dva sastanka. Sastanak informiranja donatora u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, deveti po redu, održan je 19. svibnja 2016. godine. Jedan od kriterija Sektorskog pristupa u okviru IPA II upravo zahtjeva postojanja sektorske strukture za koordinaciju donatora i izrade godišnjeg Izvješća o donatorskoj pomoći za sektor.

Izvješće o međunarodnoj pomoći za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u BiH za 2015. godinu je razmotrilo i usvojilo Vijeće ministara BiH na svojoj 56. sjednici održanoj 18.05.2016. godine, istovremeno je Ministarstvo zaduženo da, u suradnji s Direkcijom za Europske integracije, pripremi objedinjen, kompaktan materijal rezultata rada obje institucije u ovoj oblasti, i koji je kao takav usvojen na 87. sjednici održanoj 29.12.2016. godine. U tijeku je procedura razmatranja redovitog, 8. po redu Izvješća o međunarodnoj pomoći za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u BiH za 2016. godinu, koji je pripremljen i dostavljen na razmatranje i usvajanje Vijeću ministara BiH.

Aktivni donatori u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini u 2016. su Europska unija, Japan, Holandija, Švedska, Češka, Njemačka, Italija, Poljska, Sjedinjene Američke Države, Švicarska i specijalizirane organizacije pri Ujedinjenim narodima: UNDP i FAO. Mnoge države članice EU pružaju ciljanu – bilateralnu pomoć odabranim sektorima. Međunarodne finansijske institucije kao što su IFAD i Svjetska banka (sa članicama) - daju kredite za razvoj poljoprivrede Bosne i Hercegovine.

---

²⁴ (1) Vlasništvo, (2) Uklapanje, (3) Usklađivanje, (4) Upravljanje usmjereno ka rezultatima, (5) Međusobna odgovornost

14. MJERE I PRIORITETI U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ISHRANE I RURALNOG RAZVOJA ZA 2017.GODINU

Mjere i prioriteti u oblasti poljoprivrede, ishrane, i ruralnoga razvoja za 2017. godinu usmjereni su na aktivnosti koje su neophodne za napredak Bosne i Hercegovine u europskim integracijama i sprovođenju reformi, usvajanje i implementaciju strateških dokumenata, usklađivanje regulative sa Europskom unijom, unapređenje poljoprivrednih politika i politike ruralnog razvoja, poboljšanje i usklađivanje politike poticaja i implementiranje harmoniziranih propisa, međunarodna suradnja.

Planirani ciljevi nadležnih institucija za poljoprivredu u Bosni i Hercegovine imaju iste ili vrlo slične osnove. Ispunjavanje prioritetnih uvjeta i provođenje neophodnih reformi predstavlja osnovu za napredak Bosne i Hercegovine u približavanju Europskoj uniji. Zbog toga su i prioriteti rada institucija na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, koji su nadležni za poljoprivredu, ishranu, šumarstvo i ruralni razvoj, u narednom razdoblju usmjereni na brži i efikasniji razvoj i integriranje poljoprivrede u evropsko i svjetsko tržište. Reformski procesi su usmjereni na: pravno usklađivanje, odnosno preuzimanje i implementiranje propisa sa pravnom stečevinom Europske unije, izgradnju i jačanje institucionalnih kapaciteta, izradu i usvajanje strateških dokumenta, dostizanje potrebne razine standarda kvalitete i sigurnosti hrane za nesmetanu trgovinu poljoprivrednim robama i izvoz svih roba životinjskog podrijetla na tržište Europske unije, ispunjavanje uvjeta za korišćenje predpristupnih fondova EU za poljoprivredu i ruralni razvoj, poljoprivrednu politiku i politiku ruralnog razvoja.

U oblasti **ZAKONODAVSTVA** kao jednog od prioritetnih područja za provođenje reformi u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, planirano je usvajanje:

- Zakona o izmjeni Zakona o hrani Bosne i Hercegovine;
- Zakona o veterinarstvu Bosne i Hercegovine;
- Zakona o izmjenama Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine;
- razvoj regulativnog okvira za razvoj i jačanje organske proizvodnje u Bosni i Hercegovini;
- zakonodavstvo u oblasti vina i vinogradarstva;
- regulatornog okvira za kontrolu uvoza hrane koja nije životinjskog podrijetla;
- Plana usklađivanja, preuzimanja i usvajanja pravne tekovine Europske unije u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, veterinarstva, bezbjednosti hrane i zaštite zdravlja bilja,
- implementiranje i realiziranje obveza Sporazuma i stabiliziranje i pridruživanje.

Pored ovih, za 2017. godinu planiranih aktivnosti, potrebno je raditi na postizanju dogovora sa svim razinama vlasti oko uspostavljanja zakonodavnog okvira za provođenje poljoprivrednog popisa.

U dijelu obveza koje se vežu za **IZGRADNJU I JAČANJE INSTITUCIONALNIH KAPACITETA** u sektoru poljoprivrede, prehrane, ruralnog razvoja, potrebno je:

- unaprijediti poljoprivrednu statistiku kroz razvoj Poljoprivrednog informacijskog sustava, tako što će se:
  - ubrzati proces harmoniziranja Registara poljoprivrednih gazdinstava i Registra klijenata;
  - nastaviti aktivnosti na uspostavi sustava zemljišnih registara (LIPS-a),
  - nastaviti aktivnosti na uspostavi i razvoju Mreže računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava,
  - započeti aktivnosti na uspostavi Poljoprivredno-tržišnog informacionog sustava
- institucionalno i administrativno ojačati kapacitete sustava službene kontrole hrane i hrane za životinje,
- ojačati institucionalne i administrativne kapacitete, posebno kapacitete fitosanitarnih inspektora za službene kontrole unutrašnjeg tržišta,
- unaprijediti integrirano upravljanje kontrole biljnih bolesti i štetnih organizama kroz provedbu obuka o zahtjevima i standardima za korišćenje sredstava za zaštitu bilja,
- ojačati sposobnosti za analitiku sprovedenih politika, strategija, programa i mjera,

- intenzivirati aktivnosti na uspostavi sustava monitoringa i evaluacije u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja,
- intenzivirati napore u iznalaženje modela za IPARD operativne sustave u skladu sa EU zahtjevima i ustavnim nadležnostima u BiH,
- izraditi i usvojiti:
  - Nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine;
  - Smjernice za uspostavu i razvoj Poljoprivrednog informacijskog sustava sa ciljem objedinjavanja podataka za unapređenje kreiranja agrarnih politika i politika razvoja ruralnih područja i izrade efektivnih analitika;
  - Strateški okvir za upravljanje životinjskim nusproizvodima usklađen sa *acquis*-om

U dijelu koji se odnosi na **POLITIKE POLJOPRIVREDE I POLITIKE RURALNOG RAZVOJA** potrebno je:

- Revidirati postojeći Strateški plan i Operativni program za harmonizaciju poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja sukladno sa novim okvirom Zajedničke politike u Europskoj uniji,
- Postepeno harmonizirati mjere pomoći u poljoprivredi,
- Uskladiti mjere ruralnog razvoja u okviru postojećeg programa subvencija u entitetima i Brčko Distriktu BiH i razviti mjere ruralnog razvoja u skladu sa EU mjerama,
- Poticati usvajanje standarda kvaliteta i jačanje konkurentnosti proizvođača kroz usklađivanje mjera potpore na razini zemlje bilo da su to subvencije za proizvođače ili grantovi za investicije,
- Poboljšati efikasnost korišćenja i razinu zaštite raspoloživih poljoprivrednih resursa,
- Inicirati potpisivanje i realiziranja bilateralnih sporazuma za unapređenje suradnje i trgovine, a posebno sporazuma koji se odnose na unapređenje i proširenje međusobne suradnje u okviru procesa pristupanja Europskoj uniji u dijelu usklađivanja zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU i korišćenje fondova Europske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj,
- Poboljšanje uvjeta vanjsko-trgovinskog poslovanja i zaštite domaće proizvodnje u oblasti primarne poljoprivrede i prehrambene proizvodnje,
- Izgraditi kapacitete za suočavanje sa prirodnim katastrofama u cilju povećavanja razine spremnosti za sprečavanje i zaštitu od vanrednih situacija koje mogu utjecati na poljoprivredni sektor (poplave, suša i dr.).

U cilju **ISPUNJAVANJA UVJETA ZA IZVOZ HRANE** nužno je:

- Realizirati preporuke Agencije za hranu i veterinarstvo EU (FVO) s ciljem dobivanja odobrenja za izvoz pilećeg mesa tržište EU;
- Realizirati u potpunosti sve aktivnosti definirane u Mapi puta za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog podrijetla,
- Izraditi i usvojiti propise i mjere za uvođenje tržišnih standarda kvaliteta u skladu sa europskim i OECD standardima (tržišni standardi za voće i povrće, žitarice, meso, mlijeko, i dr.) odnosno sa standardima organizacije zajedničkog tržišta EU,
- Ojačati lanac upravljanja i sustav službene kontrole hrane i hrane za životinje, koji je usklađen sa europskim standardima, centralnu bazu podataka,
- Organizirati i sprovesti niz obuka za subjekte u poslovanju sa hranom po standardima EU o kontroli kvalitete,
- Dodatno uskladiti sustave službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa europskim standardima,
- U oblasti ribarstva ubrzati aktivnosti na usklađivanju domaćeg zakonodavstva koje uređuje ovu oblast i uložiti dodatne napore u sprovođenju *acquisa* za oblast akvakulture.